

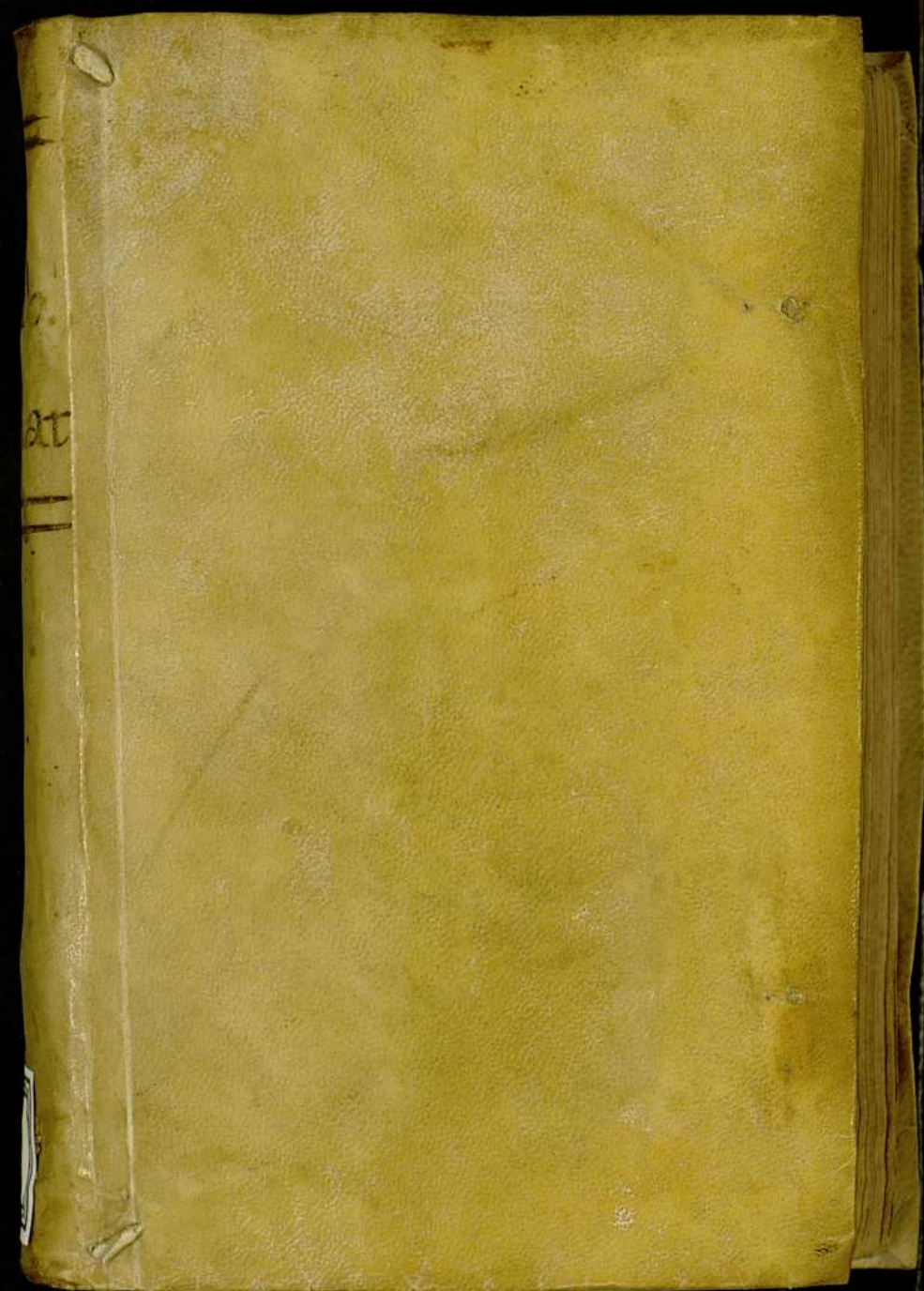
ROA.

Gingul arlib

Et de Die nat

A

20-290

6-55

25r

90-7

124

16 在 3.2162

6-55

25r

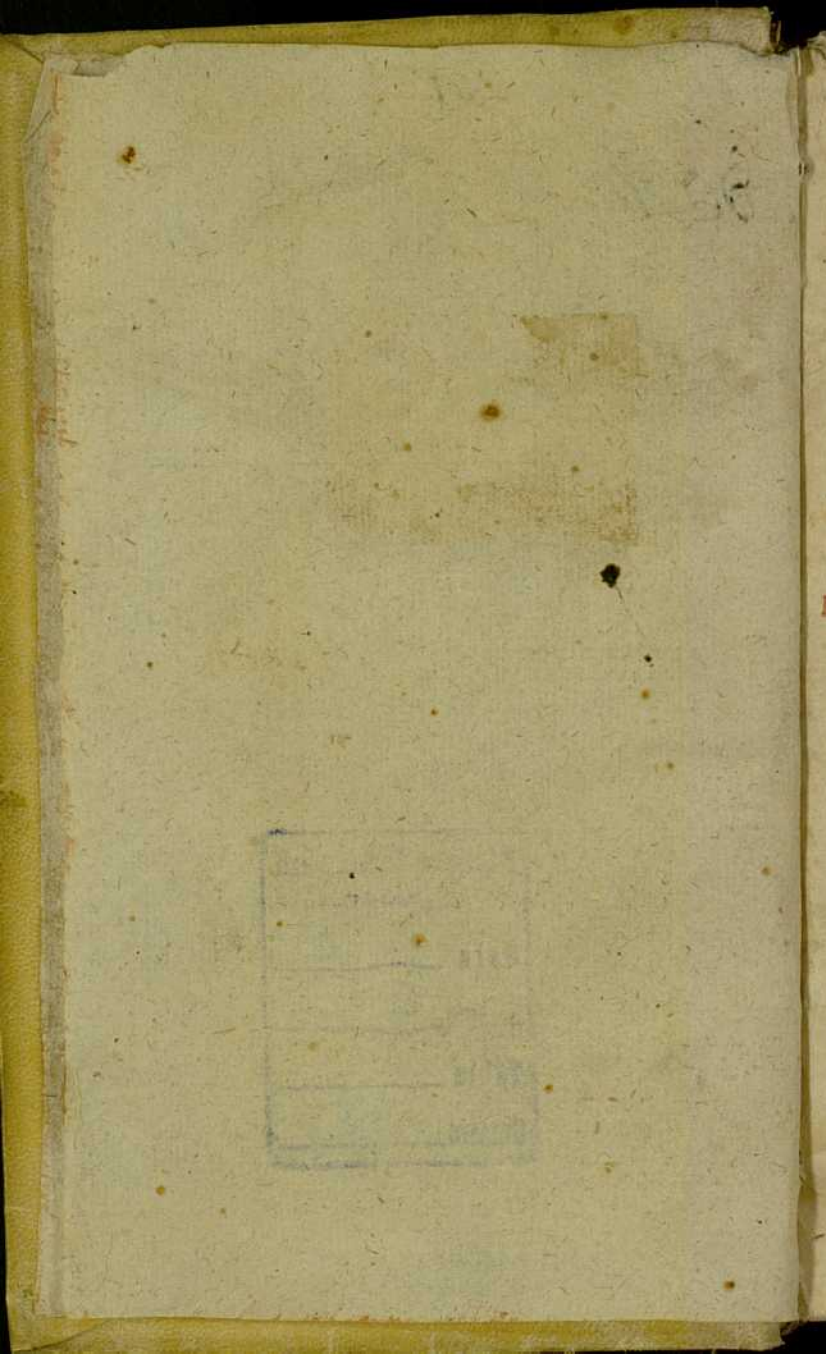
80-7

124

Biblioteca Universitaria	
GRANADA	
Sala	A
Estante	20
Tabla	
Número	290

i 11832162

R/8332
MARTINI DE ROA
CORDVBENSIE EX
SOCIETATE IESV.

SINGVLARIVM LOCORVM,
AC RERVM LIBRI V.

Quibus insuper duo alij eiusdem Auctoris
libri adiuncti sunt.

DE DIE NATALI SACRO, ET
Profano, vnus: Alter Singularium item
locorum Liber VI.

In quibus cum ex sacris, tum ex humanis literis, multa ex
Gentium, Hebræorumque moribus explicantur.

Nunc sedulo emendati, & locis sanctæ Scripturæ,
qui deerant, aucti.

AD D. PETRVM FERNANDEZ
de Corduba, Marchionem de Priego, &c.

LVGDVNI.
SVMP TIBVS HORATHI CARDON.

M. DCIII.

118332

I V D I C I V M I . S E N A T V S
R E G I I I V S S V .

Attente legi hos quinque Singula-
rium locorum ac rerum libros. Re-
uerendi admodum P. Martini de Roa è
Societate I E S V, Senatus Regij iussu mi-
hi commissos: in quibus nihil reperi fidei
aduersum, aut eius pietati, quin potius
variā, iucundā, et maximè necessa-
riā eruditionem humanarum, Diuina-
rumq; litterarum studiosis. Utrique enim
ex hoc uno opere facile deprehendent, hu-
maniores disciplinas sine diuinis frigere,
et has sine illis explicari nequaquam
posse. Quare dignissimus mihi hic labor
visus est, ut typis mandetur. In nostro
Conuentu Sanctissimæ Trinitatis. Ma-
driti. 26. Iunij. 1599.

Fr. Didacus de Auila.

I V D I C I V M I I. E X
R E G I I S E N A T V S
D E C R E T O.

C V M hos quinque Singularium locorum ac
rerum libros Reuerendi admodum P. Mar-
tini de Roa e Societate I E S V, ex Iussu Senatus
Regij, attentè legendo peruiderim, in eorum nu-
mero reponendos cenſeo, qui per anteaſta ſecula
a ſummis, eruditiffimisq; uiris ſunt in lucem
editi. Quapropter digniſſimos cum cæteris iudi-
co, ut typis mandentur. Nihil enim neque omni-
no, neque ex parte Sanctiſſimæ noſtræ fidei re-
pugnans, vel minus congruens uſpiam reperi, ſed
cuncta perutilia, & pleraque neceſſaria, non ſtu-
dioſis tantum literarum humaniorum, ſed etiam
Sacrarum ſcientiæ Scripturarum. Stylus autem
talis eſt, quem reddat eruditio magna grauem,
mira rerum uarietas gratum, & iucundum. In no-
ſtro Collegio Societatis I E S V. Madriti 14. Kal.
Iunij. Anno 1599.

ANTONIUS MARTINEZ.

IVDICIVM P. FERNANDI

DE AVILA, SOCIETATIS IESV,

Theologiæ professoris.

Primum hoc Singularium volumen P. Martini de Roa, ex nostra Societate, R. admodum P. Prouincialis iussu diligenter perlegi: in quo selectæ quædam difficultium quorundam locorum interpretationes continentur. De quibus ita censeo: perutilem fore librum lectoribus, & Auctori, & Societati perhonorificum. Enim verò singula Capita variæ lectionis, variæque eruditionis cum humana, tum etiam diuina pergratam siluam efficiunt: in qua humane sapientiæ cognitio cum necessaria Sacrarum litterarum intelligentia copulatur. Quæ omnia præterquam quòd curiosè, valdèque feliciter elaborata sunt, graui etiam sententiarum pondere, & iusto verborum ornatu commendantur, faciliè ut appareat, granum (quod Hispano prouerbio fertur) esse omnia, sine paleis. Cordubæ, in nostro D. Catharinæ Collegio. 22. April. 1597.

Fernandus de Auila.

P Franciscus de Quesada Prouin-
cialis Societatis I E S V, in Pro-
uincia Betica, ex autoritate Reue-
rendi admodum Patris nostri Clau-
dij Aquæuiuæ, Præpositi generalis,
potestatem fecit Patri Martino de
Roa eiusdem Societatis, vt hos Sin-
gularium libros typis mādaret. Cor-
dubæ, 14. Martij, 1599.

AD D. PETRUM
FERNANDEZ DE
CORDUBA, MARCHIO-
nem de Priego, &c.

PRIMUM ingenij, doctrinae-
que diuinæ, & humanæ speci-
men, quod in publicum edo,
tibi, Excellentissime Marchio,
tuoque nomini inscripti: ut quem à me ha-
bere non potuit, à tua luce splendorem ac-
cipiat, & quam optare posset, à tua dignita-
te commendationem. Mens mihi hæc à
duplici causa: à tuis meritis, ab officio meo.
Latior uterque campus, quam ut hoc pos-
sit orationis cursu lustrari. Dicam igitur
parua de magnis, pauca de plurimis, explo-
rata aliis, mihi probata, qui loquor. *Verus
testis est, qui laudat expertus.* Noui te puerum
puer, in ætatis flore maturitatem mentis
ostendere, imperare moribus, seruire do-
ctrinae. *Cui perfacile est ornare generosum, quæ
etiam ex obscuro nobilem facit.* Hæc igitur

dignitatis fundamenta sunt tuæ: tua primum integritas, & continentia, & in discernendis, diiudicandisque rebus, cum tua, tum eorum, quos iurisdictionis tuæ ministros adhibuisti, manus clausa: aperta iustitia. Facilis enim recti persuasor est innocens Iudex. *In casum autem personam fictæ severitatis inducit, cum avarus pecuniæ ambitum dissuadet: cum legibus parendum censet iniustus.* Ecclesiastici præterea ordinis grauis, & constans disciplina: quem cœlesti gratiæ tam proximum esse cupis, quam à terrena cupiditate longinquum. Atque ut multas virtutes una dicam, beneficia, & humana natura, quæ velut fato, aut Genio, inter multos tui ordinis Principes, est propriè tua. Quis enim unquam tam miser, cui benignitatis tuæ fontes non patuerint? tam derelictus, qui perditis suis rebus à te subsidium non inuenerit? Quam tibi laudem benignitas ista non genuit, de multis ipsa virtutibus generata? Cuius tibi animum non obstrinxit, cum sis ipse nullius mercede largitionis obstrictus? *Lucrantur Principes dona sua, & hoc thesauris reponunt, quod famæ commodis applicarunt.* Hic verus potentiae fructus, hoc Regij sanguinis, hoc plusquam humani, etiam diuini animi documentum.

Athalaricus
Rex Ber-
gantium
Comiti.

cumentum. Humiles, & caducæ plantæ
proceras, ac stabiles sectantur arbores: for-
tuna minor Principem quærit, benignitas
facit. Hinc illa Barbari, non barbara, sed
planè humana, & digna Principe vox. *Re-*
gem armis, quàm munificentia vinci, minus
flagitiosum. Arma enim fortune sunt, muni-
ficientia virtutis. Quæ si desit, Rex esse de-
fiit (qui nomen habet ex meritis) & aliud
dicitur, quàm in moribus inuenitur. *Primus*
in orbe Deos fecit timor: amor auxit, benefi-
centia commendauit. Tu qui sis inter ho-
mines, bene merendo de hominibus
ostendisti.

Bochus
Mauro-
rū Rex.
Sallust.
in Iu-
gurth.

Tribui-
tur Ar-
bi.

Hoc tecum cōmune Deis quòd utriq; rogati,
Supplicibus vestris ferre soletis opem.

Ouidius
de Pōto,
Eleg. 9.

Quorum tenuitas præbere solet pietati
tuæ gloriam, vt aliorum tela potentia. *Hoc*
nitor iste tui generis desiderat: quod clarissi-
um, & antiqua stirpe decorum. Primus
tu in Cordubensi familia, quæ ipsa inter
Hispaniæ primas, semen generis morum
fructibus reddidisti: nec illis te imparem
pateris, quos agnoscis authores. Plus enim
Metellus in Asia, & Cato in Hispania, de
sua disciplina, quàm per arma laudati.

Quia hostem congregi, varius semper euentus
est, indubitata verò gloria, morum custodisse

Cassiodo-
rus lib. 9.
25.

mensuram. Cúmque hostis deest, moribus trium-
phatur eximjs. Maiores olim tui ex Regi-
bus, Reges ex maioribus tuis, vt loquuntur
Historiæ, procreati. Granatense illis, Nea-
politanúmque regnum Hispania debet,
magni Ducis, cuius tot bella quot trium-
phi, virtute, secundo etiam in deditionem
acceptum: & complures in Germania vi-
ctorias à Carolo V. Imperatore relatas: ex
quarum laude Comes Dom. Petrus de
Corduba aurei velleris Eques, Tribu-
nus militum, non exiguam laudem ipso
etiam, qui præ cæteris laudabilis Impera-
tor, laudante decerpfit. Quid secter Hi-
storias? Vidit illos Oceanus bellatores,
tremuit tellus armatos, sensere aciem gla-
dij belli acies, classes cladem. Ostendi
gloriæ militaris exempla, non exposui:
Christianæ pietatis vnicum esto pro cun-
ctis, cunctorum exemplum, parens non
magis tua, quàm nostra, domina, seu di-
ua potius Catharina, senescentis sæculi
primæium decus, quàm maturam sibi
Deus cœlo vindicauit, ne immortalis ani-
mi corpus ipsum inmortalitate dignum,
mortalium oculis, nescio an aliquid simi-
le visuris, cerneretur. Quæ castitas illi?
quæ sanctitas? quanta grauitas? quanta con-
stantia?

stantia? eadem quàm iucunda? quàm comis? quàm denique, quod paucis datum est, non minùs amabilis, quàm veneranda? Sed hæc neque temporis est huius, neque styli tenuis seges: dabit aliquando iustum suo tempori opus, & oratoriæ falci manipulos lætiores.

Indicaui primum inscriptionis huius titulum à dignitate tua: attingam alterum ab officio meo, cuius antiqua mihi, meisque religio. Maiorum habeo duplex genus, in humanis alterum, alterum in diuinis. Vtròsque maiores tui magnificè ornarunt. Alteros enim non in oppida tantum sua, sed in clientelam etiam perhumaniter exceperunt: alteros (Societatem) intelligo, primum in Beticam euocatos iudicio commendarunt, autoritate defenderunt, opibus subleuarunt. Exstant hodie præclara tam insignis beneficii monumenta, collegia quatuor, quorum foundationes aut totas, aut magnam partem, maioribus tuis Societas debet. Montellanum in primis magnum auix tuæ clarissimæ, atque piissimæ scemina, pignus in Societatem: quam illa tanto semper amore complexa est, tantis beneficiis auxit, vt magna eius parens, & habeatur

tur à nostris, & in Historiis prædicetur.
Cordubense deinde, quod D. Ioannes de
Corduba patriæ parens, auctore atque ad-
iutore patruo tuo D. Antonio de Corduba
nostræ Societatis, virtuti ac bonis literis
dedicauit, Marchenense prætereà amita
tua Ducissa de Arcos à fundamentis ere-
xit. Et Astigitanum etiamnum ex familia
tua lectissimæ atque optimæ fœminæ con-
diderunt. Nec gentis tantum finibus libe-
ralitas ista se tenuit, in Flandriam perma-
nuit: quam in prouinciam nobilissimus il-
le Dux D. Gomez patruus tuus, Societati
aditus patefecit. Dixi de dignitate tua, dixi
de officio meo: cuius certè fuit, nunc
tibi librum inscribere, & dedi-
care: dignitatis erit tuæ
suscipere, atque
ornare.

RATIO,

RATIO,
ET DELINEATIO
TOTIVS OPERIS.

Varios Authorum prima nota locos, aut ab alijs prætermisſos, aut historia veteris ignoratione perperam intellectos, partim ex me quaſitos à viris doctis, parum mea ſponte ſuſceptos, aggredior explicare. Qui cum antiquitate primum & moribus, deinde etiam linguarum poteſtate maxime conſtent: quæ omnia tam cognata ſacris literis ſunt, ut ſine alijs alia inſulſè interdum & ineptè explicentur: hanc mihi partem ſe-poſui, in qua potiſſimum elaborarem, ut quantum externe litteræ noſtris ancillarentur, occaſionibus, quæ ſæpe dantur, oſtenderem. Clamabunt fortasſe nimis quidam religioſi, miſceri ſacra profanis. At ij diſcant oportet, quæ ſacris ſerviunt, profana non eſſe. Hic verò ſacrari potius humana, quàm profanari diuina. Si rem ipſam ratione & veritate penſauerint, cenſeant, ex illis profanata plerâque ab Ethnicis, quæ à noſtarum ſacrario literarum ablata obſcænis fabulis polluere. Itaque Chriſtiano ritu luſtrata, ad ſuos iure debent vindicari. Sacris in hac cauſa Doctõribus iudicium eſto: quorum ego ſuffragia, in libro quinto Singularium, non eblandita prece, ſed cauſæ merito enucleata captabo.

Inueniat, quod quisque velit: non omnibus
vnum est,

Quod placet: hic spinas colligit, ille rosas.

Voluminis duas partes feci: priorem quinque libris in-
clusi, duobus posteriorem. In illa, sacris maxime literis;
in hac, humanis: in utraque, historia, & moribus facem
præstuli; & librum dedi opusculis varium, & rebus. Ita

Plinius
lib. 8. Ep.
ad Arria
num.

enim solemus, qui ingenio parum fidimus, satie-
tatis periculum fugere. Quo certe admoniti, breuitate,
quam de industria sectamur, legentium siue alleuamen-
to consulimus, siue etiam voluptati. Faxit Deus Opt.
Max. cuius hæc à me nutu elaborata sunt, & cuius
soliua gloria, quæ cum proximorum utilitate coniuncta
est, consecrantur, ut non aliter atque à me susceptus est,
à cunctis accipiat hic labor.

LIBRI INDICES.

I. Capitum singulorum, quibus Appendices
quorundam locorum inseruimus, quos moneo
ut videas: nam aut confirmant, quæ dicta sunt,
aut illustrent.

Appendices in fine cuiusque capituli, ad quod
spectabant, in hac editione repositæ sunt.

II. Locorum sacre Scripturæ.

III. Locorum, qui ex literis humanioribus ex-
plicantur.

IIII. Rerum, & verborum.

HÆC

HÆC INTERFVIT

monere lectorem; lectoris

autem scire.

GReca ex suis fontibus Græcè in aduersarijs nostris descripsimus; sed coacti characterum inopia, Græcè non edimus, sed Latine ex vulgatis versionibus. In quo multorum studijs obsecrui sumus, qui ita se iuuari affirmabant. In quibusdam autem Græcis characteribus Latine vertendis, atque etiam in interpungendo, quid correctores, me absente, peccauerint, nondum licuit videre.

De stylo, vereor, ut quibusdam, maximè non bene Latinis, gratus accidat: quibus aut obscura breuitas videatur, aut varietas implicata. De hac nihil dicam: satis enim sapientibus sapit. Iudices tibi do viros graues ac doctos, quorum iudicia, non de me, quem neque de facie norunt, sed de scriptis, quæ edicto Regio censuerunt, sub initium libri subieci. De illa (de breuitate dico) hoc mihi semper in animo, multa non multis, sed propriè, & significanter dicere; non implere paginas, sed sententias. Quòd si minus assequutus sum, non ego euentum præstiti, sed conatum, quem nemo tam cæcus, qui hæc cum videat, non viderit.

Græca in hac editione Græcè imprimi curauimus: & Hebræa etiam Hebraicè, quæ tamen Latinis characteribus reddidimus.

Quid

- K. I. Quidquid hîc disputo, Ecclesiæ Catholicæ, & Romani Pontificis iudicij esto.
- K. II. Si quid in re tam varia, multiplici, elapsum: aut sicubi lapsus: cuius docto, erudito, supplere, corrigere fas esto.
- K. III. Si quæ in historia, moribúsvē: non probo auctore, non claris, liquidis, certis coniecturis, dicta, laudatavē: indicta, inlaudata habento.
- K. IIII. Si quæ aptè, probè, fideliter: auctori Deo laus, gloria, gratiæ sunt.
- K. V. Theologus, Criticus, diuinæ, humanæ sapientiæ studiosus; quæ stomachi erunt sui, æquo animo quisque capito. Alterius neuter iniquo carpi-
to. Qui secus faxit: Deus scientiarum Dominus condonato.

INDEX

INDEX

CAPITVM HORVM

QVINQVE LIBRORVM,

Singularium locorum, ac rerum.

QVÆ LIBRO PRIMO.

CAPVT PRIMVM.

 Rux verè signum bellicum, ut ad gentes maximè conscribendas sublatum: ita Romani ad instar signi, instructum cum Imperatoris imagine, & titulo. Nec noua illis signi adoratio, qui sua pro numinibus coluerint. Cruentum, quia pugnae signum. Pagina 1

CAPVT II.

Cruce verè signum coccineum, eius effecta. Coccineum, quia pro hominibus, & contra demones. Sollicitudinis symbolum. Vestes olim coccineae in bello. Spreta virtus pro supplicio contemptoribus est. Christi sanguis quasi ebibit maculas, & sanguinem peccatorum. Loci aliquot ex Zacharia, Habacuc, Psalm. Apocalyps. illustrati. 8

CAPVT III.

Signi coccinei vsus ex Rahab factus, Iosue 2. translatus ad gentes; ex his ad Christianos etiam deriuatus. Signum sublatum bona spei symbolum, ita etiam Crux. Manus olim in signis extenta, cur? Ad id adlusum saepe in sacris literis. Ex his plures loci illustrati. 17

CAPVT IIII.

Manum conferendi, atque iniiciendi mos in

INDEX

iudiciis, non apud Romanos solum, sed etiam apud Hebræos usurpatus. Loci aliquot ex lib. Job, & ex Prouerbiis aptius explicati. 24

CAPVT V.

Oleum ferre in auriculam apud Martialem, quid? & unde sumptum? videri ex sacris literis. In his insidiosa verba oleo comparata, & cur? Mos ungendi ante cœnam etiam apud Hebræos. Ex Psalm. & Matt. 6. loci aliquot illustrati. 32

CAPVT VI.

Explicata vocis, Propter, vis & potestas in sacris, externisq; literis. Populeti nostri locus vindicatus à nota, & per occasionem alij ex sacris illustrati. 40.

CAPVT VII.

Varia verbi, Suscipio, vis & potestas in sacris, sed eadem, quæ in externis literis. Persij locus, & ex eo multi ex Psalmis, & unus Luca 1. diligentius expensi, atque illustrati. Fatui cur suisbus comparentur, Prouerb. 2. 45

CAPVT VIII.

De meliore nota commendare, quid sit apud Ciceronem. Tituli, siue nota doliis olim impressæ. Catullus explicatus. B. Pauli loci duo cursim perstricti, & illustrati. 52

CAPVT IX.

Bona verba. Bonus dies. Bona omnia dicere. Boni Dij. Benedicere, & similia. Dei nomen liberalitatis esse. Multa ex sacris literis illustrata. Prouerb. 14. Matth. 20. maxime de Benedicendi verbo apud Job, & alios. 56

CAPVT X.

Verba bona apud Zachariam, & apud Re-

CAPITVM.

giam Psaltem. Verbum bonum. Proximi versus explicari. Qua olim praeferendi ratio in Principum congressu.

62

CAPVT XI.

Bonos viros pro consanguineis, malos pro extraneis habendos. Extranei qui in sacris literis. Parentum in liberis similitudo in foelicitate ponebatur. Ex sacris literis quadam explicata.

CAPVT XII.

Alienus. Alienari. Alienatio, quid apud externos, & nostros authores. Ouidij locus, & deinde Psaltes, Iobus, Iſaias, Hieremias, Paulus, probe explicati.

70

CAPVT XIII.

Laus pro virtute. Laudari pro confirmari, praesertim in sacris. Virgilij locus explicatus. Et deinde ex Psalm. & Iſaia aliquot explicati.

73

CAPVT XIII.

Solem apud sacros, externosq; scriptores amicitiae symbolum, & quare? Graecorum Poëtarum plures sententias ex nostris literis sumptas totidem verbis. Locus Ciceronis de amicitia, & ex eo alij, Iudic. 5. Ecclesiastici, (anticor. Zachariae, &c. explicati.

79

CAPVT XV.

Oculum pro re carissima, & praestantissima apud externos, sed sumptum ex sacris. Iob loci duo explicati. Oculum Pontificiae dignitatis symbolum, ostenditur ex sacris literis, & Doctoribus.

CAPVT XVI.

Magni dies. Magniq; menses ab ortu Christi mundo procedere coeperunt: ij vero qui sint?

INDEX

*Magni, maximiq; vox quid significet? Deus
cur dicatur Optimus Maximus. Et alia eius-
modi ex Virgilij loco, Egloga 4.* 92

CAPVT XVII.

*Magnum in malam partem acceptum pro
gravi, duro, & mblesto. Extremus iudicii dies
cur magnus appelletur? Propheta plures expli-
cati.* 97

CAPVT XVIII.

*Animam gestare, aut ponere in manibus,
quid? Communis Græcis, Hebraeis, Hispanisq;
phrasis. B. Jobo, David, & aliis lux allata.* 100

QVÆ LIBRO II.

CAPVT I.

*Difficile quid apud sacros, Ethnicosq; scripto-
res. Virgilij locus, & ex eo Ecclesiastici alter. Et ex
Sapiēt. 2. cap. explicatus, & collatus cum eo alter
Esdræ mirificè consonans ex aduerso. Flores aeris,
sive temporis dici terrestria. Cœlestium vel flores
ipsos fructus esse honoris, & commodi.* 104

CAPVT II.

*Malignum, & Malignitas quid? Colles
maligni, apud Virgilium. Locus ex Psalm. 36. &
4. Esdræ, cap. 3. & ex Canonica Joannis, cap. 5.
Baruc I. illustrati.* 109

CAPVT III.

*Ferreæ vox apud Virgilium, ex Homero; So-
phocle, atque Euripide. Sed ab his æræ, ut à Lu-
cretio ænæ. Romanorum regnum cur ferro com-
paretur. Daniel. 7. æræ æternitatem significare,
ut in serpente Moïsis. Veteres æræ usus pro ferro.* 113

CAPVT IIII.

CAPITV M.

*Mors ferrea. Somnus ferreus. Virgilij locus in
10. explicatus aliter, atque ab Adriano Tur-
nebo. Noctis, Somni, Mortis simulacrum Olym-
pia. Hos duos germanos ab illa fratres, & alia
eiusmodi.* 118

CAPVT V.

*Virga ferrea. Psalm. 2. triplex loci expositio.
Quatuor proximi versus explicati. Sceptrum
doctrinae symbolum apud Gracos, atque etiam
apud Hebraeos.* 121

CAPVT VI.

*Ferrea, quae inflexibilia. B. Augustini senten-
tia uberius explicata. Confringere, & commi-
nuere, quid? Superioris versus secunda pars stu-
diosè tractata. Alij deinde loci ex Psalm. & Can-
ticis illustrati. Cor, & pectus ferreum moris.
Ferrea tecta Inferorum. Doctrinae vis Euangeli-
ca, quae lacti similis. Saltantes cum rota figul-
comparati. Horatio, Seneca, alijsq; lux facta.* 131

CAPVT VII.

*Vestes olim sterna solitas praetereuntibus Impe-
ratoribus, uti Christo Domino Hierosolymam
ineunti. Eius moris vestigia apud Hebraeos, atque
etiam Agarenos. Exempla quaedam ex recen-
tiore memoria.* 142

CAPVT VIII.

*Diis etiam hic honos habitus. Ovidij locus, &
Virgilij alter, aliter atque ab Adriano Turnebo
explicatus. Vestes Deorum simulacris ad pedes, &
genua oblata. Denique hunc honorem Christo
habitum, manifestam esse diuinitatis eius, atque
imperij confessionem.* 145

INDEX

CAPVT IX.

De vestibus Deorum simulacris oblatis uberior disputatio. Hebraorum, gentiumq; communis in eorum. Vestimenta pignerata quid? Vinum damnatorum, Amos 2. Germana, & planè cohaerens Prophetæ ex antiquorum moribus, & vocum potestate explicatio. Toga, & pallium meretricum nota apud Romanos. Versicolores vestes meretricum. Locus 4. Reg. 23. maxime illustratus. Mensura luci, & B. Virginis quæ? Astaroth, siue Astartes Venus Hebræis culta. Supplicationes, & supplicia quid?

149

CAPVT X.

Quem in finem super vestimentis pigneratis in templo accubuerint. De ea re varij gentium mores explicati. Versionum huius loci concordia, & expositio, ex Hebraorum, aliarumq; nationum ritibus constituta, & sacrarum, humanarumq; literarum testimoniis confirmata. Velamina, tentoria, & umbracula in conuiuiis. Vestes versicolores meretricum, & alia eiusmodi.

158

CAPVT XI.

Mos antiquus de arborum ramis ad ianuas, ad tēpla, ad simulacra, & signa in bello; per urbem, in nuptiis, in sacris publicis, & priuatis, in rebus latis. Festa frons, vittata tēpla. Virgilius, Ovidius, Statius explicati. Vini fontes in pompis.

169.

CAPVT XII.

Idem mos in aduentu Principum, in triumphis, Hebræis, Gentibusq; communis. In sacris usurpatum etiam à Christianis. Naues in victoria ramis coronata, ouilia, case, edificia publica. Virgilius, Propertius, & Plutarchus illustrati.

CAPITVM.

Laurus perpetua ad ianuas Imperatorum. 176

CAPVT XIII.

Christi diuinitatem, & regnum ex substratis sibi ramis aduersus Hebraeos ostendi. Hosanna quid? Barony Cardinalis de ramorum, & vestium significatione sententia. Syria, Mosopotamia, Lybia, atque Cilicia mos de ramis praelatis in Principum aduentu. 182

CAPVT XIII.

Lucerne apud Hebraeos ad ianuas, siue ad fenestras, in letitia publica, & in sacris feriis. Prælatæ in nuptiis, & in excipiendis Regibus. Persus explicatus. Hieremias 25. illustratus. 187

CAPVT XV.

Lucernarum usus apud externos in sacris ad ianuas, in letitia publica, etiam intra ades, ad mensas; cultus earum in festis. Deorum simulacra ante fores. Minerva lucernarum præses. Iuuenalis, & Tibullus explicati. 191

CAPVT XVI.

Idem mos à Christianis usurpatus in peruiigiis, & in Natalibus Martyrum, in deducendis Imperatoribus, atque etiã viris principibus, Romanis, Hebraeis, Syris, Cilicibus, aliisq; cõmunis. Lucerna Sacerdotum, ac Regum insigne. 197

CAPVT XVII.

Lucerna regni symbolum maximè in sacris. Ioannes cur, & quomodo lucerna? Lampas ignea Genes. 15. cuius rei signum. Ignis Deum præit. Ex sacris loci aliquot illustrati. 202

CAPVT XVIII.

Lucerna in sacris pro letitia, & voluptate, præ-

INDEX

pretiosissimis quibusq; rebus, & summa felicitate. Ex Proverb. loci aliquot explicati. Oculi fures animi, eorum magnus dominatus in corda. 205

CAPVT XIX.

Lucerne olim partim pensiles, partim etiã variis simulacris impositæ. Eæ ad sacras arbores, ad quas corona quoque, vitæ, & unguenta. Item ad lenonias ades, ad currus, & aras in pompis. 208

CAPVT XX.

Vana prisca Christianorum sæculi superstitio in accendendis lucernis ad imponenda pueris nomina, & eius origo. Lucerna vitæ symbolum. B. Chrysostomo lux. 211

CAPVT XXI.

Parabolæ virginũ cõtinentis ac probabilis ex ritu veteri explicatio. Lãpadũ legitimus numerus Græcis, Romanis, Hebræis, quis? Prelata à pueris, fœminisq;. Cœna nuptialis in spõsi domo data. 215

CAPVT XXII.

Loci, qui ex sacris literis ad hunc ritum nuptialem explicantur. Cantic. r. & Psalm. 18. lux facta. Vbera sponsi quid? Lac doctrinæ symbolum. Sol cur sponsi similis, aurora sponsa? Prelucet huius lucifer: illa curru vehitur, ut olim sponsa. Sydera choros ducunt, ut puella in nuptiis. 219

CAPVT XXIII.

Quanam lucerna ille seruorum expectantium dominum reuertentem à nuptiis, Luca 22. sponsusne ille, an conuiuia. Mos antiquus de præcinctu seruorum ministrantium. Iugenui discincti accumbunt, nisi milites. Item de conuiuiis à cœna deducendis domum cum lucernis. Mos russas fasciolas gestandi. Filij, & amici sponsi, iidem qui

CAPITVM.

serui, qui olim familiares dicti. Athenis qui Magistratus oculi appellati. 223

CAPVT XXIII.

Similis Saturnaliū mos ab Hebrais in seruo- rum curatione vsurpatus. Eorū varia genera, & munera. Explicati loci ex Luca cap. 12. 229

QVÆ LIBRO III.

CAPVT I.

In vnguentorum vsu quid Hebrais cum aliis nationibus commune. Vnguentis sparsa panimē- ta in sacris nuptialibusque pompis, per vias dō- mōsq; Item parietes, theatra, corona, & Vestes, capta, pedes, spectūsque: vestigia, etiam & solca. Odores item incensi. Ex Psalmis, & Canticis nō- nulla illustrata. 233

CAPVT II.

Viator quid in sacris litteris. Prouerb. locus ex cap. 6. & 24. illustris explicatus, ubi cur e- gestas viatori, & viro armato comparetur, subti- lius exquiritur. Malum quid. 248

CAPVT III.

Pulcrum dici quod Optimum Maximūq; est in suo genere. Pulcritudinem in Rege com- mendari. Speciosus forma præ filiis hominum, cur à Dauide Christus dicatur. Psal. 44. Virgi- lii locus explicatus, & alia eiusmodi. 252

CAPVT IIII.

Pulcrum pro forti, deforme pro imbelli & fracto à Veteribus vsurpari, & quare. Virorum pulcritudinem in fortitudine inesse, utramque in sacris humanisq; litteris saepe coniungi, & in

I N D E X

omnifere idiomate, uno eodémque vocabulo significari. Deut. 33. & Ezech. 32. loci explicati.
256

CAPVT V.

In specie, & pulcritudine sponsi virtutem eius, atque potentiam significari. Psal. 44. Aliquot deinde versus explicati. Deus cur saepe dicatur Rex Regum, & Dominus Dominantium. Cur praelia, gladius, animi magnitudo in nuptiali carmine? Multa denique & varia ex sacris literis explicata.
261

CAPVT VI.

De vestitu, habituque iudicum apud veteres Romanos, Hebraeos, aliasque nationes. Mutatus in causa capitis, & quomodo. Virgilij, & Valerij Maximi loci singuli explicati diligentius, uberiorisque tractati. Ex quibus lux ad alterum. Iob. 29.
269

CAPVT VII.

Regum apud Hebraeos, aliasque nationes principum munus fuisse iudicare. Cultus Regius apud Hebraeos quis? Graeci, Romanique magistratus coronati iudicant. Iob, locus difficilis ex cap. 29. diligenter expensus. Isaias duobus locis explicatus. Sapientia unus illustratus.
277

CAPVT VIII.

Iustitia, & iudicium quid hoc loco Iobi, in alijsque significant. Cydaris Regum, & purpura quid ostendant. Amictus Sardijs, & Iris Apoc. 4. cuius rei Symbolum. Extremi iudicii multa signa ad similitudinem eorum, quae fiebant in hominum iudicijs usurpata. Cur ille dies magnus appelletur.
284

CAPITVM.

CAPVT IX.

Indignissimus Babyloniorum mos in exponē-
dis ad eadem Veneris puellis aduenarum libidini
transeuntium. Notatus Baruch. 6. & Herodoti
libro 1. sed neuter hactenus explicatus. Hiere. 3.
& Psal. 117. loci singuli expositi. Zonam soluere,
funem dirumpere, quid. 288

Vulgati lectio defensa, & illustrata: alia quo-
que probata, & explicata.

CAPVT X.

Proximi loci Baruch tertia, atque etiā quadr-
ta et continens ex vulgati lectione interpretatio.
Funiculus in sacris pro cubili, pro lecto, & taber-
naculo. Psal. 138. & Hier. 9. locus explicatus. Os-
sium oliuarum, ac furfurum combustio; funicu-
lorum etiā obligatio & disruptio, ex arcanis gen-
tium sacris deriuata. Veneficiorum ritus, & for-
mula aliquot. 295

CAPVT XI.

Mercēs olim Veneri ut meretrici data; mere-
tricia stipēs eidem oblata. Donaria de templis
sublata & reddita meretricibus. Sacris litueris
Deut. 23. Michea. 1. Ezech. 16. lux allata. 308

CAPVT XII.

Explicata Deuter. lex de mercede prostibuli
non accipienda in templum. De ea re Philonis
egregie Philosophantis sententia. Exoletorum,
meretricumque vectigal in ararium inlatum; a-
pud Græcos etiā ex canibus: quod reiectum ab
templo Hebræorum, ut meretricū postea ab Ro-
manorum arario. Vitula impudicitie Symbolum.
Oseas explicatus. Meretrices summoneri solite.

INDEX

CAPVT XIII.

Nomen in sacris externisq; literis pro posteritate, domo, & familia sumi? Nomen Domini pro Christo. Martialis locus, & ex eo Psaltes, Isaias, Ioannes, aliq; ex sacris pluribus locis explicati. 322

CAPVT XIII.

Cirri, siue Cincinni pueris olim, & foeminis, maxime Cynedis, & mancipiis in ornatu, in aliis non ornamenta, sed crimina; testes libidinis, & infamiae nota. Christianis olim minime permessa, damnata ab Ethnicis. 326

CAPVT XV.

Cinedica saltationis, vulgo çarabanda, origo à theatro, publico turpitudinis domicilio: priscæ etiam sæculo damnata. Mos antiquus cum cantu, & saltatione prælium ineundi, Hebræis, gentibusque communis. 336

CAPVT XVI.

In quo alium iudicas, te ipsum condemnas: in quo laudas, te ipsum commendas. Ostensum hoc ex sacris, externisq; literis, ex quibus plures loci explicati: sed maximè vnus ex cap. 11. Eccl. 344

QVÆ EX LIBRO IIII.

CAPVT I.

Homeri locus, ex quo origo sermonis de ritu supplicandi. Procumbere quid. Barbam prohibere, genua tangere, gestus supplicantium. 354

CAPVT II.

Locus ex Psalm. 71. & Thre. 3. ex isto ritu explicati. 354

CAPITVM.

plicatus. Agarenos hunc morem ab Hebraeis ad se deriuasse vero simile esse, humum verrere, pro-cumbere in cineres, supplicantium gestus: qui etiam in placandis Diis olim adhibitus: supplices suscipere. Regium, ut aspernari scelestum. Multa ex sacris litteris illustrata. 358

CAPVT III.

Pulueris conspersio non in luctu tantum, sed in supplicando etiam usurpata apud varias gentes. Genua, & plantas Diis aque atque hominibus tangi à supplicibus, arma interdum, atque vestigia, & quare. Dexteræ, barba, genua cuius rei symbolū. Adorare quid? Dextras cur salutantes deosculamur, Isaias & Iobus explicati. 363

CAPVT IIII.

Mos tangendi, atque etiam deosculandi genua in posteriora secula deriuatus. De eius rei significatione Goropij Vecani sententia diligentius expensa. Femur in iureiurando tangere quid. 370

CAPVT V.

Oliue ramum aut lauri supplicum insigne, siue Diis, siue hominibus supplicarent. Coronam seruitutis aque, atque imperij notam esse. Lancæ vittam supplicum velamentum, & quare. 373

CAPVT VI.

Zacharie locus valde difficilis ex cap. 14. & ex Psalm. 51. & 127. & ex Osee cap. 14. ex Iudith 9. & 2. Reg. 6. explicati. Christus cur in oliuarum monte tam frequens? Oliua in Sacris modestie, summisionis, ac fidei exemplum. 378

CAPVT VII.

Purpureum quid? Lumen Comæ, Capilli, Ma-
re,

INDEX.

re, Dies, Olympus, olores purpurei, Ebur antiquū
quid? Hierem. Thre. 4. locus explicatus, Sponsus
candidus & rubicundus, Cant. 1. ut intelligi de-
beat. Virg. aliorūque Poetarum loci aliquot il-
lustrati. 385

CAPVT. VIII.

Purpurei cristis iuuenes. Purpureus pennis
apud Virgilium. Seruij reiecta sententia, Crista
olim galearum in bello, vestēsque, & signum præ-
lij cōmittendi purpurea. Anima purpurea quid:
anima & sanguis pro eodem in sacris externis-
que litteris. Nabum Propheta explicatus. Mare
purpureum, fluctus atri. Virg. illustratus. 393

CAPVT. IX.

Risum bene sperare iubentis argumeniū Bene-
uolentia, Bona spei summisionis, & grati animi
signū: in pueris bona indolis documentū. Genesis,
& Jobus illustrati. Virg. Eglog. 4. explicatus. 399

CAPVT. X.

Tituli in cellis, & frontibus meretricum: qua
etiam traducta, cum loci, stygis, elogijq; predica-
tione. Seruorum stigmata, & initiatorū. Tertul-
lianus, Hieremias, Ezechiel, Joannes in Apoc.
illustrati. Deniq; de titulis rerum Venatiū. 407

CAPVT. XI.

Calenda Ianuaria maximè feste & celebres:
splendida in ijs conuiuia. Choreæ per urbem du-
cta cum cātū. Ianua festa fronde, & lampadibus
coronata. Magistratus munera, priuati suas
artes auspiciū; merces ambiciosè ad ianuas ex-
positæ, manumissiones factæ. Fausta inuicem præ-
cationes. 412

CAPITVM.

CAPVT XII.

Hora unde dicta. Varia nominis acceptiones. Portarū celi custodes ab Homero facta, & quane. Locus ex Joan. cap. 12. illustratus.

418

CAPVT XIII.

Mausolea Hebraeis in usu. Insigne illud quod Simon parentibus posuit, ad instar eorum, quæ apud gentes: de armis suspensis, & nauibus insculptis.

422

QVÆ EX LIBRO V.

CAPVT I.

Congressus Martini, & Antonij, & quidam ad disputationem aditus.

428

CAPVT II.

Lectione, & disputationibus caput, Stomachumq; iuuari, ex Hippocrate, Seneca, Plinio, Celso, & alijs.

430

CAPVT III.

Iuris ciuilis scientiam ex antiquitatis cognitione pēdere. Quid sit apud Iurecōsultos. Munus edere; quid Lenato velo indicare; ex Clemente Romano, & B. Basilio.

434

CAPVT IIII.

De humane sapientie necessario usu, Beati Basilij, & Gregorij Nazianzeni sententia.

437

CAPVT V.

Ambrosij, Hieronymi, Chrysostomi, Angustini, & aliorum in eadem causā testimoniū.

440

CAPVT VI.

Philosophos veteres, ac Poetas multa ex nostris

stris

INDEX

stis litteris accepisse. Platonem à Ieremia Propheta nostras litteras edoctum, Ambros. & August. existimant. Solis currū, ex Helia currū traductum. Auctores Beda, & Chrysost. 443

CAPVT VII.

Deucalionis fabulam ex Noei diluuiio derivatam: Bacchi ex aliis oraculis Sacris. Elisios cāpos siue fortunatas insulas ex Paradiso, Scylla, ac Nisi commentū ex Samsonis historia. 447

CAPVT VIII.

Tantam inter sententias etiam ac verba interdum Ethnicorum Theologorum, & Sacras litteras similitudinem, ut facile appareat, ex nostris litteris acceptas. Ouidij locus. i. Metam. ex Gen. cap. 18. expressus. Dies extremi iudicii predictus à Sophocle, & Philemone. 450

CAPVT IX.

Hebraeos à gentibus multa etiam accepisse. Multa ex Sacris litteris carmine conscripta, quae sine poeseos cognitione apte explicari non queunt. Responsio ad obiecta. 453

CAPVT X.

Eruditio timorem. Imperitia confidentiā gignit, contra imperitorum opinionem. Responsio ad Haeticorum obiecta. 456

CAPVT XI.

Medendi artem antiquitatis cognitione niti. Poetae qui, & Medici. Umbra, & Musca olim in conuiuio. Gorriones, qui Hispanis, & unde dicti. Conclusio Sermonis. 458

MARTINI DE ROA
EX SOCIETATE IESV,
SINGVLARIVM LOCORVM
AC RERV M,

Liber Primus.

CAPVT PRIMVM.

Crux verè signum bellicum, vt ad gentes maxime conscribendas sublatum, ita Romani ad instar signi instructum cum Imperatoris imagine, & titulo. Nec noua illis signi adoratio, qui sua pro Numinibus coluerint Cruentum, quia pugna signum.

GGREDIOR rem variam; Diuinam, humanam, sæpe mistam: sacrarum, humanarumque literarum studiosis hæc dico, vtriusque doctrinæ non prorsus ignarus. Exordienti igitur vnde mihi potius, quam à signo Crucis, quod cuncta rerum initia & consecrat, & bene fortunat, exordium? Christiano ritu, vt olim à Diis gentilitio more. In

Iob. 8.

Labarum inter Signa primum.

Imagines Imperatorum in signis.

*Lips. ad li. 15.
An. Taciti, &*

hoc ego cum intueor; videre mihi videor vexillum, ut ad conscribendas gentes sublatum, ita signorum ad instar suorum instructum. Ecclesiam quippe ex gentibus collecturus, signum ex arce proponit Christus, ut veniant ad eum omnes gentes, arma capiant, nefaria sacra, barbaros ritus, deorum idola subvertant. *Militia est vita hominis super terram.* Imperator Christus, Crux Signum, arma Fides, gladius verbum, tenenda nostris, tremenda alienis: infesta hostibus, militibus fausta. De aliis aliis, nunc pauca de signo. Labarum olim inter signa primum: in eo coronata Imperatorum imagines cum titulis Augustorum. Eusebius lib. 1. de vita Constantini. cap. 25. Labarum describens. *Erectum vero hastile imaginem Pij Imperatoris auream, pectore tenens expressam, atque una filiorum eius habebat.* Ideo Cornelius Tacitus Annal. lib. 2. signa appellavit propria legionum Numina, & bellorum Deos Imagines Imperatorum. B. Gregor. Nazianz. orat. 3. in Iulianum, de Cruce sic loquitur. *Principatumque (ut ita dicam) in reliqua omnia vexilla tenens, tam quae Imperatorum imaginibus, atque expressis texturis, in variis tincturis, ac literarum picturis decorantur, &c. Quem in locum Scholiastes antiquus. Nam ex predictis signis, alia Regum simulacris auro depictis, & latis texturis varie tinctis, & inscriptis exornantur.* De his saepe Cornel. Tacitus, lib. 1. histor. *Vexillarius direptam Galbae imaginem solo adflixit.* Nec raro Suetonius, de quo infra. De titulis vero Dio in Nerone, de Virgilio

nio Rufo. *Ipsūm Cæsarem, & Augustum ap-* li. 3. de Mili.
Rom. Dialogo.
pellabant, cumq; non acquiesceret, militum quis-
pīam uni è signis celeriter hæc inscripsit. Sueto-
3.
Signa cum
titulis Au-
gustorum.
nius in Vespasiano: Assensere cuncti, nomenq;
eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt.
Huc etiam spectat Statij Poëtæ carmen.

Aurea clarum nota.

Nomen ducum vexilla præscriptum ferunt.
Iure igitur, & ex suo ritu signum Crucis gen-
tes agnoscant, religione plenum, non supersti-
tione. Nam signum imprimis, quod præcedit
exercitum. Quod præterquam quod nomen
ipsum ostendit, multa confirmant. Sæpe cæ-
litus Christianis Imperatoribus in prælium
euntibus ostensum: illustres in eo victoriæ,
nobilissimi triumphi relati. Et quidem pri-
mum & maximum inter omnia signa, ut olim
Labarum, quod etiam nomen meritò traxit.
• Nam Labarum à leuando labore dictum putat
B. Greg. Nazianz. orat. 3. in Iulianum. *Quin-* Cruce verè
& propriè
Labarum.
etiam aduersus magnum illud vexillum auda-
cia effertur, quod cum Cruce magnificè præ-
cedit, in altumque elatum exercitum ducit, æ-
rumnarum soluendarum vim habens, hincq;
apud Latinos nomē trahens. Scholiaſtes de eo-
dem: *Soluendorū laborum vim habens, ut quod*
victoriā conciliare crederetur. Ac ne quid in Christiani
Labari def-
criptio.
eo ad germanam Labari formā desideres; pen-
dentem habet Imperatoris imaginem. Nemp-
pe Christi suffixi, & quidem coronati, (ut in
Labaro Augusti) sed spinis, non lauro. Victoriā
enim suis peperit, victoriæ laborem sibi decreuit.

Titulum etiam habet, atq; inscriptionem Augusti. Regis nimirum: quanquam non Iudeorū tantum, sed Regum omnium, atq; regnorum, axis, & orbis. Recte ergo Prudentius de Labaro Constantini, contra Symmachum.

*Christus purpureo gemmanti textus in auro,
Signabat Labarū, clypeorū insignia Christus
Scripserat; ardebat summis Crux addita cristis,*

*Signa olim pro
numinibus
adorata.
Lips. ad lib. 2.
An. Taciti.*

Nec noua illis adoratio Signi Sacrosancti, qui barbara tam studiosè venerati. Ea enim & locata in templis, & adorata Herodian. li. 4. *Postquam in castra venit, & id sacellum, in quo Signa, & Imagines exercitus adorantur.* Tertul. in Apologet. Religio tota castrensis Signa veneratur, Signa iurat, Diis omnibus preponit. De Labaro, Sozom. Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 4. *Hoc Signum venerabile maxime, quia & Principem antecedere, & adorari etiam à militibus solebat.* Suet. in Calig. cap. 14. *Artabanus transgressus Euphratem, Aquilas, & Signa Romana, Cesarumq; imagines adorauit.* Quidni populus gentium è tenebris translatus ad lucem sacrosanctum Signum adoret, in quo non inania Principum Simulacra, sed ipse Rex Regum pro salute nostra pependit?

*Crux signum
cruentum, &
quare.*

Quod autem cruentum sanguine cernitur, ne id quidem mysterio vacat; quippe signum pugnae. Quicumque enim in Christum pendentem oculos sustulerit, & cruentum corporis velum aspexerit: sciat se ad bellum, ad arma vocari. *Non venit pacem mittere in terram, sed gladium.* Vt tollat vnusquisque Crucem suam,

Matth. 10.

suam, & sequatur Imperatorem, cui victoria non voluptate constitit, sed sanguine. Neque alienum hoc à gentium ritu: Romani enim ubi decretum erat pugnare, tunicam coccineam in hasta proponebant: ut eo signo milites monerentur se, & arma parare: addo etiam ut accenderentur ad pugnam: & ita existimarent, sibi pro vita, quæ in sanguine significatur, (cuius color est signum) esse dimicandum. Plutar. in Fabio. *Pugna signum proposuit: est autem tunica coccinea super tabernaculum Imperatoris extensa.* Idem in Bruto. *Vna cum luce propositum fuit Bruti, & Cassij castris signum: Punicea tunica.* D. Isidorus: *Russata pridie quam dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio, & indicium futurae pugnae.* Factum itaque ut pro vita, & sanguine certamen esse intelligerent: alias enim in ludicro, id est, in Circensibus, signum album lætitiæ, & voluptatis argumento. Martial.

Coccinea tunica pugnae signum.

Cretatam, Prator cum vellet mittere mappam. Signum ludicrae pugnae album.
Quare cum ad clamores, non ad risus vocantur, ad rem; non ad speciem, ad gladium non ad rudem producuntur, non albo, sed sanguineo signo coguntur. is enim color, ad sanguinem pro patria fundendum inuitat, & profusum ante à suis ostentat, ut in eorum vindictam armentur, & suum pro illis profundere non formident. Apud Hebræos etiam Elisam filius Ruben Vexillum Rubrum cum hominis capite depicto gestabat: quo Ruben primogenitus, & familiæ caput esse significabatur. Ita

scribunt Hebræi in cap. 2. Numer. Itaque cum signum Crucis erigitur, ab bellum euocatur, ut olim de quibus Arnob. *Cum paratis bella, signum monstratis ex arce.* Scilicet ad delectum faciendum. Ad quod allusit Virg.

Signum tollere quid.

Ut belli signum Laurenti Turnus ab arce, Extulit.

Ioan. 12.

Quod ipse etiam Imperator Christus non obscure significauit, cum dixit: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Nempe concurrent velut ad signum milites. Ipse enim Christus solus & Signum, & Signifer. Quia ipse signum prætulit, nempe Crucem portauit, & in Cruce clauis suffixus est, ut Crucis Vexillum compleret: quæ olim sine honore, quia sine Imperatoris imagine: nunc autem illustris, & veneranda, quia ex ea pendet verus, & vnicus imperator Christus Opt. Max. Cæteri autem qui Crucem suam sustulerunt, non duces sunt, neque Signiferi, sed Legati. Id est, *Tenientes*: qui sequuntur Christum. Ita ipse. *Tollat crucem suam, & sequatur me.* Scilicet tanquam verum Signiferum. Ideo non sine mysterio. cant. 5. dicitur *electus ex millibus*: Hoc est, ut Hebræi vertunt, *Vexillatus de myriadibus*, id est, vexillum inter myriades, siue inter omnes militum copias solus præferens. Et verè vexillatus: Hispanè, *Enuanderado*, quasi dicas in vexillum indutus: quia ad crucem affixus ita est, ut crux ad ipsum, & ipse ad crucem videatur aptatus. Aliàs enim, quis vnquam Imperator in signo, ut in Cruce Christus?

Matth. 16.

stus: nemo certè. Verè igitur hic vnicus præ
cæteris vexillatus. Ideò expassis in cruce ma-
nibus, & toto corpore ita constituto, vt in o-
mnibus orbis terræ partes spectaret: quia omni-
bus signum propositum. B. Greg. Naz. de vir-
ginitatis laude.

*Quinetiam expandens sacrati corporis artus
In fines orbis, mortale ex finibus orbis
Contraxit genus, atque hominem contraxit
in vnum.*

B. Damasc. de Orthod. lib. 4. cap. 12. Sicut qua-
tuor extrema Crucis per medium centrum vin-
ciuntur & iunguntur, sic per diuinam potentiã
sublimitas, & profunditas, longitudo, & latitu-
do, siue omnis conspicua, & inconspicua creatu-
ra continetur. Docet hoc Sedulius:

*Quattuor inde plagas quadrati colligit orbis. B. Aug. in
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous: Psal. 103. &
Occiduo sacre labuntur sidera plante: alibi.*

Arcton dextra tenet, mediũ leua erigit axẽ.
Sed de hoc plerique è Patribus, quos moneo
vt videas. Expressus in Isaia locus de hoc si-
gno. cap. 2. *Et leuabit signum in nationes, &
congregabit profugos Israhel. Et dispersos Iuda
colliget à quatuor plagis terra.*

CAPVT II.

Crux verè signum coccineum, Eius effecta. Coccineum quia pro hominibus, & contra Demonas. Solitudinis Symbolum. Vestes olim Coccineæ in bello. Spreta virtus pro supplicio contemptoribus est. Christi sanguis quasi ebit maculas, & sanguinem peccatorum. Loci aliquot ex Zachar. Habacuc. Psal. Apocal. illustrati.

DIXI, signum Crucis ideò cruentum, quia pugnae signum: deinde quia leuatum in nationes maximè, vt docuit Isaïas, quibus pugnae signum tunica Coccinea. Iuvat Origenes hom. 3. in cap. 2. Iosue. Rahab meretrix signum Coccineum ponit in domo sua, per quod saluari debet de excidio ciuitatis. Aliud nullum fuit signum, quod acciperet nisi Coccineum, quod sanguinis formam gerebat. Sciebat enim quod nulli esset salus nisi in sanguine Christi. Vides signum Coccineum in salutem fuisse Rahab? tu credentes intellige populos, in quorum signum, Isaïa teste, sublatus est Christus. Et adhuc clarius ad hunc ritum, Homil. 35. in Matthæum, tom. 3. Induerunt eum Chlamydem Coccineam, quæ mysterium erat Coccinei signi, quod scriptum est in Iesu Naue, quod in salutem suam habuit illa Rahab. Coccineum itaque signum Christus in Cruce suo sanguine tinctus, qui verè purpu

*Funiculus
Coccineus
Christi sanguinis
symbolum.*

Signum Coccineum salutis symbolum.

purpura, & quidem Regia. Ambros. serm. 17. in
 Psalm. 118. *Sanguis Christi purpura est, qui in-
 ficit sanctorum animas, non solum colore resplen-
 dens, sed etiam potestate.* Nam & mos etiam *vestes in bello*
 priscis, ut in prælium irent in puniceis. De Cyri *Coccinea.*
 exercitu, Xenoph. lib. 6. de Pædia Cyri: *Itaque*
uniuersus exercitus are fulgurabat, puniceoque
florebat ornatu. Abdaratus verò dux inter arma
 & ornamenta, *Tunicam purpuream ad pedes*
vsque tendentem induitur. Idem de Lacedæ-
 moniis, aliisque nationibus scribitur ab Ale-
 xandro ex Valerio, Æliano, Plutarcho, &
 Xenophonte. Sed addo de Chaldæis. Nahun 2. *Nahun 2.*
 Nabuchodonosoris exercitus aduersus Assy-
 rios in Coccineis venit. *Clypeus fortium eius*
ignitus, viri exercitus in Coccineis. Quod eo
 consilio factum, ut sanguis, si quis ex im-
 presso vulnere expressus, absorberetur à cocco;
 tum illi confidentiùs, & sine pauore dimi-
 carent. Sed nusquam hoc tam verum, quàm
 in sanguine Christi, qui, ut suprà dixit Ambro-
 sius, animarum Coccinea vestis, qua procedit
 ad pugnam. Id quod Tertullianus apertè de
 corona militis: *Illic purpure tue sanguis Domi-
 ni.* Deinde quia sanguis Christi profusus ani-
 mas tingit, & quasi ebibit sanguinem peccato-
 rum (nam & sanguis in sacris peccati symbo-
 lum) ita ut nusquam appareat. Quin & mor-
 tem ipsam, quæ profusionem scelerati sangui-
 nis consequitur, prorsus absorbet. Nonne
 Apostolus: *Absorpta est mors in victoria tua.* 1. Cor. 15.
 Hinc tu scias, cur per sanguinem scelera signi-

*Christi sanguis
 quasi ebibit sa-
 guinem pecca-
 torum.*

ficentur : quia sanguinem, in quo inest vita, ac proinde vitam ipsam effundunt, cui mors funesta succedit. Ideò : *Per peccatum mors*. At

Rom. 5. Christus *Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo*. Hoc est, sanguinem nostrum suo sanguine absorbit. Nam quemadmodum quæ vestes eluuntur aqua, sordes vestium contrahit: munda vestes, aqua sordidata conspicitur:

Isa. 1. ita peccata nostra, quæ erant *Sicut Coccinum, Sicut nix dealbata sunt*. At Christus Coccinea chlamyde induitur; quia peccatorum in se transtulit sordes: non vt retineret, sed vt elueret. Magni hinc hominibus & ornatus, & spiritus in prælium. Nam vt profluens sanguis exanimat; ita repressus, & absorptus confirmat. Facit à me Chrysostomus, Homil. 45. in Ioann. *Hic nostrarum animarum salus est, hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc incenditur*, Redeo ad signum.

D. Chrysost.

*Cruce signum
cruentum.*

Hoc igitur signum, quia pro hominibus contra Dæmones; ideò Coccineum, siue cruentum. Nihil enim perinde mortales accendit in hostem, quàm acceptæ iniuriæ sub oculos proposita monumenta. Hæc enim dolorem oculis afferunt, animis iracundiam: quæ duæ in prælio faces. Æneas alioqui pius iam iam Turni sese precibus flectens, cum cruenta Pallantis à Turno occisi spolia videt, tam acriter commouetur, tam ingentem animo iracundiam concipit, tam vehementi dolore concutitur, vt pènè ingenitæ pietatis, atque clementiæ oblitus, & nouo furore correptus illum con

*Dolor, atque
iracundia, duæ
in prælio fa-
ces.*

confoderit. Virgil. *Æneid. lib. 12. rem narrat: Virg. 12. Æn.*

--- Stetit acer in armis

*Æneas voluens oculos, dextramq; repressit.
Et iam iamq; magis cunctatē flectere sermo
Cœperat, infelix humero cū apparuit alto
Baltus, & notis fulserunt cingula bullis
Pallāis pueri: victum quem vulnere Turnus
Straxerat, atque humeris inimicum insigne
gerebat.*

*Ille oculis postquam sœui monumēta doloris,
Exuniasque hausit, furis accensus, & ira
Terribilis: Tūc hinc spoliis indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnā scelerato ex sāguine sumit.*

Tam ardentes hic dolor faces admouet, vt *Agel. lib. 5.*
etiam multis vocem expresserit. Cræsi enim *cap. 9. ex He-*
Regis filius ab infantia mutus, cū hostem *rodoro.*
ruere in parentem cum districto gladio cerne-
ret, tanto dolore commotus est, vt nimio
nixu & linguæ nodum ruperit, & in vocem
eruperit, qua hostem à cæde deterruit. Quidni

Christiani homines cū in Christi cruentum *Christi conspe-*
corpus aspiciant, & coronatum spinis caput, *ctus in odium*
& lacera membra, & hiantia vulnera con- *peccati, atque*
tueantur, quæ antiqui hostis opera inflicta, & *vindictam ar-*
nostra causa suscepta sunt, in sui, atque Dæ- *mar.*
monis odium, & vindictam armentur. Cre-
dāntne huius blanditiis? concedant carnis
illecebris? non oderint voluptates? non ex-
rant pœnitentiæ gladios, & eos hostes, (pec-
cata dico) à quibus mors Christo allata, con-
cidant. Itaque hæc iniuria Parenti Christo
irro

irrogata cū oculis vsurpatur, animos accendit ad pugnam. Ideo igitur Coccineum Crucis signum, vt in Christi vulneribus nostra vulnera videamus, & ad ea vindicanda acius inflammemur. Aptē Origenes libr. 6. in Epist. ad Roman. *Est enim tanta vis Crucis Christi, vt si ante oculos ponatur, & in mente fideliter retineatur, ita vt in ipsam mortem Christi intentis oculis mentis aspiciatur, nulla concupiscentia, nulla libido, nullus furor, nulla superare possit inuidia: sed continuū ad eius præsentiā totus ille, quem supra enumerauimus, peccati, & carnis fugatur exercitus.* Tum quia nos ille aspectus sollicitos reddit, & in hostes accendit: tum quia illos exanimat, & consternat. Ideo B. Chrysostom. *Chrysostomus, Crucem sollicitudinis symbolum appellauit, serm. 2. in cap. 1. Epist. ad Rom. Etenim Crux illa propter nos est, ineffabilis erga humanum genus charitatis opus, multaque sollicitudinis symbolum.* Vidisti Christianæ militiæ signum Coccineum pro hominibus: accipe contra Dæmones. Cruentum igitur, vt in eo suum scelus agnoscat Dæmon, qui & peccati author, & supplicij fuit; illius in homine, istius in Christo. Nihil autem perinde reum exanimat, atque patrati criminis ante conspectum obiectus, qui vnus pro cruce, & supplicio est. Persius. *Persius poeta peracutus & intelligens, cognitionem spretæ virtutis, contemptoribus pro supplicio imprecatur. Satyr. 3.*

*Magne pater Diuūm seuos punire tyrannos
Haud alia ratione velis, cū dira libido*

Mo

*Mouerit ingenium feruenti tincla veneno:
Virtutem ut videant, intabescantque relictæ,
Anne magis Siculi gemuerunt ara iuuenti,
Et magis auratis pendens laquearibus ensis
Purpureas subter ceruices terruit?*

Maiorem enim, ut ait Plutarchus, esse censebant miseriam à cognoscente, quàm ab ignaro virtutes, & bonas artes negligi. Atque ut ait Horatius:

Virtutem incolumem odimus,

Sublatam ex oculis querimus inuidi.

Non dissimili imprecatione utitur Philosophia apud Boëtium: sed ego ad rem. Ut nihil æquè reum à sui defensione coërcet, quàm admissi criminis cognita turpitudine, ita nihil hostem congregientem frangit, atque debilitat perinde, atque iniquitas suscepti belli proposita: si agnoscat se, ac videat non iurè, sed iniuria prouocare. Tunc enim & præ pudore vultus concidit, & præ metu spiritus ab animo, & arma de manibus collabuntur. Ergo ut Dæmonem Christus exanimet, in Cruce sese illi cruentum ostentat: cuius ille facinoris, & iniuriæ cum author extiterit, & fœdatum sanguine corpus aspexerit, iniuriæ tam atrocis memor, neque audebit congredi, & manus dabit. Hinc tu mysterium capias: cur Zach. 3. cum Satan staret à dextris Iesu Sacerdotis magni, ut aduersaretur ei, Iesus esset indutus uestibus sordidis. Stat hostis acerrimus, mucronem intentat, addicit morti, ac deuouet Sacerdotis caput; ille nudum latus, nudum caput, ac corpus,

Horat.

Contēpta virtus pro supplicio est.

- pus, aut quod in bello pro eodem est, lacera, & sordida veste indutum opponit? Viderat iam ante congressum istum Regius Propheta Dauid, viderat Christum Iesum, cuius ille typum gerebat, viderat sese ad prælia comparantem: sed hortatus est, vt gladio se succingeret, & suo se robore armaret. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.* Viderat Propheta
- Isa. 51.* Isaias, idemque præmonuit: *Consurge, induere fortitudinem tuam brachium Domini.* Quid, laceris, cruentisque cum prælio vestibus? At Imperator Christus pro æreo thoraçe, sanguineam chlamydem; pro ferreis manicis, ocreisque, ferreos clauos; pro galea, spinas; pro militum præsidio, solitudinem; pro tubarum clangore, silentium, atque patientiam, cum hoste congressurus opponit. Neque enim *In fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.* Verum nullus æquè potens gladius, atque cruenta caro, nulla præstantior fortitudo aduersus hostem, quàm ipsa lacerati corporis infirmitas: quam vt cernit, debilitatur, ac frangitur, quoniam eius atrocitatis est auctor. Consonat locus Apocalyp. 19. *Et amictus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei.* Itaque cum ad pugnam progreditur, in cruenta, siue purpurea veste, & equo rufo procedit.
- Hieron. in Isa. cap. 66.* Hieron. in Isai. cap. 66. *Equo rufo sedebat Dominus, atque Saluator humanum corpus assumens, cui dicitur: Quare rubra sunt vestimenta tua? & Quis est iste, qui ascendit de Edom, fulua vesti-*
menta

menta eius de Bosra? &c. Equo autem sedebat albo, quando post resurrectionem, immortale, & incorruptum corpus assumpsit: & quicumque eum sequebantur, candidis utebantur equis; incorruptis videlicet, immortalibusq; corporibus.

Aptè itaque sordidas vestes Satanæ Iesus Sacerdos obiecit, ut cum in eis suam iniquitatem agnoscat, cohibeat manum, ac sese mittat in fugam. Ibat ille alter *Spirans minarum, ac cadis in Discipulos Domini*. Sed simul atque illi causæ iniquitas opponitur, omnis ille irarum ardor extinguitur. *Saule, Saule, quid me persequeris?* Quod perinde est, ac si diceret, vides quàm iniquè agas? Satis enim est, si viderit, ut ne agat. Hebræorum genus cæde, ac sanguine vastare aggressus Aman, ubi facti atrocitatem, à Regina sibi propositam videt: *Illico obstupuit, vultum Regis, ac Regina ferre non sustinens*. Ierem: 2. *Quomodo confunditur fur, sic confusi sunt.*

Actor. 9.

Jerem. 2.

Habac. 1. lux allata.

Hinc tu querelæ, quàm habet Propheta Habac. 1. cap. vim faciliè capias. Nam cum questus esset, diu se precibus à Deo, ut populo parceret, contendisse, neque impetrasse: hæc addidit. *Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem videre, prædam, & iniustitiam contra me.* Quod perinde est, ac si diceret: tam iratus es populo tuo, ut non satis habeas precibus, & clamoribus meis non annuere: vis etiam mihi os obstruere, ne clamem, ne fortè, quæ tua bonitas, & clementia est, furorem tuum auertas. Nam eum mihi ante oculos populi

scele

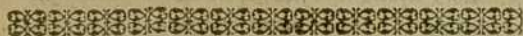
scelera proponis, quasi vincula, & frænum mihi in labia iniicis. *Me quebrais las alas, y cerrais los labios para que no hable.* Quis enim cum iniquitatem populi cernat, atque iniurias, quibus nomen sanctum tuum affecit, audeat se deprecatorem interponere, aut etiâ aspectum tuum subire? Vñne igitur, quasi diceret, populum istum nemine intercedente delere?

Illustratus locus ex Ps. 49.

Non dissimile illud ex Psalm. 49. vbi cum peruersum hominis ingenium descripsisset Dominus dicens: *Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersum filium matris tue ponebas scandalum.* Continenter addit: *Existimasti inique, quod ero tui similis? arguam te, & statuam contra faciem tuam.* Quasi dicat, non ego tui similis sum, qui malè factis, maleque dictis delecter, aut conuitia, quæ in absentes iniuste coniicis, æquo animo feram: quin potius obstruam tibi ora, cum tibi coram cuiusmodi sis dixerò, & vitæ sordes, ac maculas ante oculos obiecerò. Tunc enim tantum tibi negotij erit in tuis, siue occultandis, siue eluendis, vt ab alienis abstineas. Tantus tibi ex tuis pudor elicietur, vt ne ad tollendos quidem oculos, nedum ad consideranda aliorum vitia spiritus superet. Hispani sic: *Yo os leere la carnilla, y en medio de la cara os dirè quien sois, y os pondré à los ojos vuestra vida y milagros, para que de corrido y auergonçado los quitéis de los agenos, y os deis cien puntadas en la boca.* Hoc enim est arguere, & statuere contra faciem.

Contra verò nihil tantos animos militibus facit,

facit, quàm æquitas causæ, atque ratio belli iurè suscepti; adeò ut fœminis ipsis virtutem, constantiam, spiritus afferat, uti in Iudith, & Delbora videas: quæ, duo per omnem æternitatem, nobilissima magnorum ducum opprobria. Nos igitur ius nostrum, Christo duce, & per Crucis signum persequimur: idè virtus nobis ab illius conspectu. Dæmon iniuriam post inuentum scelus atrocissimam infert; idè magna illi animi consternatio. Dedi campum; excurrat lector intelligens: ego aliò cursum intendo.

CAPUT III.

Signi Coccinei vsus ex Rahab factò, Iosue 2. translatus ad gentes: ex his ad Christianos etiam derivatus. Signum sublatum bonæ Spei symbolum: ita etiam Crux. Manus olim in signis extenta, cur? ad id adlusum sæpe in sacris literis, ex his plures loci illustrari.

Coccineum signum, ut hostibus terrorem, ac metum; ita bonam spem, bonos-
 que animos militibus adfert: illis, quia sanguinem minatur, cum quo cognationem habet is
 color: his, quia in sanguine tutos se à periculis arbitrantur. Clemens Alexandrin. lib. 3. Pædagogi, de Germanorum capillitio, sic scribit: Flavius ille color bellum minatur, ut qui videatur habere cognationem cum sanguine. Sed vnde
 Signum Cocci-
 neū terrorem
 pariter atque
 spem adfert.
 Clem. Alex.
 Coccineus co-
 lor cur tutos
 prestare cre-
 datur.

natum, vt Coccinea tutos præstare credantur? Ego sic optimor, à sacris literis ortum. Nam Israëlita, qui agni sanguine postes inunxerant, à cæde liberati sunt. Itaque Ægyptij eius rei memores, omnes in singulos annos arbores, pecora, & alia multa rubrica illinire didicerunt, aduersus incendium, & alia incommoda subsidio præstantissimo. Præit mihi B.

B. Epiphanius, libro 1. contra hæreses, 18. hæres. *Quin & ouicula in Ægyptiorum regione mactata adhuc apud Ægyptios traditio celebratur, etiam apud idololatrias. In tempore enim quando Pascha illic fiebat (est autem tunc principium veris, cum primum sit æquinoctium) omnes Ægyptij rubricam accipiunt per ignorantiam, & illinunt oues, illinunt arbores, ficus, ac reliquas; prædicantes, ac dicentes, quod ignis in hac die combusserit aliquando orbem terrarum; figura autem sanguinis ignicolor, remedium auxiliare est talis, ac tante plage. Et certè non immeritò exploratores à Iosue missi in urbem Iericho funiculum cauponæ Coccineum præbuere, quo se, ac domum tutam in bello præstaret: nec frustra color etiam notatus ab illis, perinde atque salutis in eo symbolum inesse censerent. Ethnici verò eundem etiam morem, eandemque opinionem siue ab Hebræis, siue*

Coccineis ab Ægyptiis acceperunt. Video enim Coccineis vittis ornata templorum limina in festis.
ta templa. Propertius lib. 4. Eleg. 10. de æde Bonæ Deæ,
Propertius.

*Denia punicea velabant limina vitte,
 Patris odorato laxerat igne casa.*

Quin

*Funiculus
Coccineus pue-
ris appensus.*

Quin & pueris etiam appensus olim funiculus Coccineus cum inter gentes, tum etiam inter Christianos, siue ad auertendum fascinum, siue ad quęcumque alia pericula depellenda. Bonus mihi author Chrysostomus homil. 12. in cap. 4. Epist. 1. ad Corint. Is enim cū alias eius sæculi superstitiones perstringeret, ita scribit: *Quid? si quis dixerit quę circumponuntur ornamenta, & bractea manibus pendentia, & Coccineum stamen, & alia omnis stultitia plena. Sed quamobrem id fieret, paulò pòst: nempe quia tutum, incolumemque puerum præstari putarent. Subsegmen autem, & stamen, & alia eiusmodi, quę puero alligantur, pueri incolumitatem seruare creduntur. Quod autem communis gentibus, Christianisquę ritus, idem paulò pòst: Et quòd apud Gētiles hac fiant nihil mirum. Verūm quòd apud eos, qui Crucem adorant, & arcana mysteria communicant, & huiusmodi philosophantur, hac ignominia præualeat: hoc sanè maximè deplorandum. Vbi velim singula mihi verba notes, ac diligenter expendas. Cuncta enim doctrinæ reconditoris plena reperias. Dolendum itaque dicit in primis eos, qui Crucem adorant, illis superstitionibus obligari: quod perinde est, ac si dicat, illos esse commiseratione dignissimos, qui cū habeant verum signum Coccineum in Cruce, quo se tuantur; velut transfugę à Christi militia, ad diaboli castra deficiant, & illius se signo communiant. Quid autem sunt arcana illa mysteria, quę Christiani communicant, nisi Crucis sanctissimę sacramenta, cuius*

arcana symbola sunt sanguis ille, qui postibus
 Israëlitarum aspersus, illos à cæde vindicauit:
 & funiculus alter Coccineus, quo familiam
 suam Rahab meretrix ab excidio liberauit.

*Cantic. 4. lux
 offertur.*

Huc etiam spectant illa Cantic. 4. *Sicut vitta
 Coccinea labia tua.* Quibus certè verbis adlu-
 sum Hebræi putant ad funiculum Cocco-
 neum, cuius conspectu seruata promissa, &
 salutem, ac libertatem Rahab meretrici scri-
 bitur. 2. Iosue. Ecclesiæ itaque labia Coccinea
 sunt, quia vniuersa eius doctrina, quæ per la-
 bia significatur, tota Coccinea est: id est, tota
 Christi sanguinem, qui nostræ salutis pretium
 est, spirat. Hæc autem doctrina, & ipsa fide-
 lis per se est, quia testimonium Domini fide-
 le, & quæ promittit iustis præmia, summa
 fide largitur; & vitam, atque salutem iis om-
 nibus præbet, qui de Ecclesia sunt. Nam qui
 ab illa deficiunt, ij verò mortem sibi parant
 sempiternam. Enimuerò Christus, qui Eccle-

Ioan. 6.

six caput est, *verba vite æternæ habet.* Rectè
 itaque labia Coccinea tribuuntur Ecclesiæ, vt
 in ipso etiam colore, verbi Dei, atque Chri-
 stianæ fidei salutaris vis, atque potestas signi-
 ficaretur: deinde quia sponsæ Christi, id est,
 Ecclesiæ sermo totus Christi sanguine tinctus
 est, vt earum sit necesse est, quæ se Christi
 sponas profiteantur. Audi suauissimum Ber-
 nardum de Passione Domini, cap. 31. *Spon-
 sarum ergo agni, hoc est, virginum Christi la-
 bia præcipuè decet esse sicut vitta Coccinea, vt
 sermo earum semper charitate ardeat: Passione
 agni,*

D. Bernard.

agni, & sponsi rubeat, qui semper debet esse in corde, semper in ore candidus & rubicundus dulcis Iesus.

Quare cum tolli Crucem, & cruentum in ea Christi corpus aspexeris, in bonam spem erigitor. Nam & veteri ex ritu ad spem ostendendam, confirmandosque animos, sublatum signum accepimus. Ita Cicero pro Marcello: *Et his omnibus ad bene de Repub. sperandum quasi signum aliquod sustulisti.* Quem locum Politianus in Epistolam octauam ad Innocentium Pontif. Max. ita transtulit: *Tu quando nobis aliquod cen signum ex arce ista tui Pontificatus ad bene sperandum sustulisti, &c.* Nec aliud certè B. Chrysostomus spectare mihi visus est, cum Homil. 4. de Cruce, & Latrone, sacrosanctam Crucem: *Spem desperatorum, inuolitorum virtutem appellauit.* Sed Isaia 11. hæc Crucis virtus mirabiliter expressa: *Qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.* Hoc est, ad eum confluent: vbi phrasis Hebræa peculiariter significat, spe quadam concepta ad aliquem tamquam ad præsidium, portumque tutissimum se recipere.

Denique vt de signo definiam, cum constet inter Romana signa, quædam in Crucis formam, & supra eam extensam manum, & leuatam præferri; non aberrauerit, opinor, is, qui existimarit ad eum ritum ad lusum sæpe in sacris literis, maximè cum ad gentes, aut de gentium vocatione fit sermo. Isaia 49. *Leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exal-*

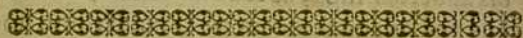
Manus in signis.

Isai. 49.

- tabo signum meum.* Vbi posterior pars priorem interpretatur. Manus enim signum est, quo populos ad militiam euocat. An quia pacis, & amicitiae symbolum: vti de Persis Xenophon lib. 6. de Pæd. Cyri. de Heduis Cæsar lib. 7. de bello Gallico. de Romanis Plutarchus in Orhone. Et Christus eos tametsi non amicos, sed hostes, amicè, & humaniter accipit, atque
- Rom. 6.* vt vulgò dicitur: *Los recibe de paz. Cum adhuc enim inimici essemus, ipse pro nobis mortuus est.*
- Psalm. 106.* Atque vt alibi diximus: *Suscepit eos de via iniquitatis eorum.* Nam cum adhuc in alienis castris, sub hostili principe, & signo stipendia facerent, & aduersus se idololatriæ arma tractarent; summa cum benignitate vocauit, venientes cum maiore recepit. Huc etiam referri potest illud Prouerb. 1. *Extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret.* Queritur enim, quòd cum multos ad se veluti sublato signo euocasset, nemo nomen illi dedisset. Cuiusmodi alia multa sunt in sacris, quæ ex his non difficile fuerit æstimare.
- Psalm. 105.* Adhuc etiam Regius vates Psalm. 105. *Et eleuauit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto: & ut deuoreret semen eorum in nationibus, & disperderet eos in regionibus.* Hoc est, Enarborescenda contra ellos: partim in deserto fudit, partim etiam fugauit, ac varias dispergit in nationes. Simile illud Psalm. 73. *Leua manus tuas in superbias eorum in finem.* Hoc est, tolle signum tuum, immitte exercitum in hostes tuos, illos bello persequere, donec omnes
- ad

ad vnum concidant. *Leuant ad vestrās vanderas contra estos sanfarrones, hasta dar cabo dellos.* Nam vt paulò pòst: *Gloriati sunt qui oderunt te. Posuerunt signa sua, signa.* Quando igitur eò audaciæ processerunt, & in tantam superbiam elati sunt, vt nihil veriti religionem vrbs, ac templi, signa inferre, atque trophea erigere in ea non dubitauerint: oppone signa signis, virtutem audaciæ, trophea tropheis. Non dissimile illud Ezechiel, 36. *Ego leuaui manum meam,* Ezechiel. 36. *ut gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent.* Hoc est, pugnabo pro vobis aduersus illos, & reddam ultionem hostibus vestris: quamquam ad iurandi ritum hoc aliàs referatur. Et cap. 16. *Ecce ego extendam manum meam, & auferam iustificationem tuam, & dabo te in animas odientium te filiarum Palestinarum.* Quali dicat: Ego hostibus tuis signifer ero, vt irruant in te, vt lacra simul, & profana diripiant, & vlciscantur me. Zachariae cap. 11. cum dixisset Dominus: *Post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliauerunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Addit statim: *Quia ecce ego leuo manum meam super eos, & erunt praeda his, qui seruebant sibi: & cognescetis, quia Dominus exercituum misit me.* Itaque legatum se dicit Imperatoris: idè *Leuare manum*, est signum tollere, & exercitum in aduersarios ducere. Isaia 9. *Et leuabit Dominus hostes Rasin super eum, & inimicos eius in tumultum vertet,* &c. Deinde adiungitur: *In omnibus his non est auersus furor eius.*

sed adhuc manus eius extenta. Id est, adhuc signum pro castris sublatum, vt bellum continuer. Ided̃ sæpe mentio de hostibus, & de exercitu: & se dicit Dominum exercituum; nam vbi signum, ibi Imperator, & contrā. Quare proximè sic: Et populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt. Non nego autem, Leuare manum, & percutere, idem interdum esse: sed vbi mentio de armis, hostibus, & exercitu, iuxta subiectam, vt aiunt, materiam censeo explicandum.

CAPVT IIII.

Manum conferendi, atque iniiciendi mos in iudiciis, non apud Romanos solum, sed etiam apud Hebraeos usurpatus. Loci aliquot ex libro Iob, & ex Prouerbiis aptius explicati.

INcidit eruditus quidam homo in locum illum Ciceronis in I. de Oratore, vbi cū de Oratoris partibus ageret, diceretq̃ Crassus, eum omni doctrinarum genere instructum esse oportere: Scæuola, *Quod verò, inquit, in extrema oratione, quasi tuo iure sumpisti, Oratorem in omnis sermonis disputatione copiosissimè posse versari; id, nisi hic in tuo regno essemus, non tulissem; multisq̃, praeessem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manu confectum vocarent, quod in alienas possessio*

possessiones tam temerè irruisses. Hæc ille cùm legisset, confestim ad me : Cur, inquit, ex iure manu confertum ? aut quid est manum conferere ? an etiam ritus hic apud Hebræos ? Tum ego, Agellius, inquam, hæc optimè, lib. 20. cap. 9. Docet enim conferi manum in re, atque in loco præsentis apud Prætorem : contrà in absenti. ex iure manu confertum vocari. Conferere autem manum nihil aliud est, quàm id, quod pro meo repeto, manu prehendere. Ex iure igitur Crassum alij manu confertum vocarent : id est, litem illi apud Prætorem intenderent, quòd in alienas possessiones irruisset, ea tribuens oratori, quæ essent aliarum propria doctrinarum ; & ea quasi prehendentes manu pro suis repeterent. Nam & qui servum olim, aut quidvis aliud vindicabat, iniecta manu, suum esse dicebat. Ouid. lib. 1. Amor. Eleg. 4.

Agellius lib.
20. cap. 9.

Ex iure manu
confertum vo-
care quidè

Et dicam, mea sunt, iniiciamq; manus.
Et lib. 2. Amor.

Iniicere dominas in mea iura manus.
Ita, iniicere manum, significat pro suo repetere. Idem lib. 4. Pastor.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.
Quem Venus iniecta vindicat alma manu.
Et Virg. lib. 10. Æneid.

Iniecere manum Parce, telisq; sacrarunt,
Euandri.

Ad quem locum Macrobius. Hic, ait, proprietatem, & humani, & divini iuris executus est. Nam ex manus iniectione pene mancipium designavit, & sacrationis vocabulo observantiam

diuini iuris impleuit. Seruius verò sic : *Nam manus iniectio dicitur, quoties nulla iudicis auctoritate expectata rem nobis debitam vindicamus.* Vfus est eadem formula D. August. lib. 1. contra Academ. *Iam tibi profecto inieciſſet manus, ſuiq; iuris te eſſe proclamans, &c.* Inijcere itaque manus idem valet quod Hispanè. *Tomar por ſuyo, o pretender derecho como en coſa ſuya.* Cuius rei, atque formulæ tam frequens eſt apud auctores vſus, vt ſatis videatur ad fontem digitas intendiſſe.

*Mos inijciendi
manus apud
Hebræos.*

Quem ego morem ſolemnem etiam apud Hebræos fuiſſe, haud dubiè mihi perſuadeo: atque adeo vulgatum interpretem ad eum reſpexiſſe, non dubito, & expreſſiſſe Chaldeum in illo Iob 17. *Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusvis manus pugnet contra me.* Vbi Chaldeus: *Fideiuſſorem me pone apud te; & quis eſt, qui manum meam tangat?* Vterque autem iudiciariam agendi formulam tetigerit: qua quis manum in eam rem iniicit, in quam ſe ius habere contendit. Quare cum Iob dari ſibi innocentem iudicium poſtularet, ita inquit: *Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus:* Hoc eſt: *No he becho por que, y uecome cercado de duelos.* Quasi diceret: *No deuo nada, y pago ſin euento.* Libera me, hoc eſt, absolue me, quando nihil debeo: ſecundum me litem da. *Señor dadme por libre, ſentenciad en mi fauor.* Et pone me iuxta te; vel vt Chald: *Pone me fideiuſſorem apud te.* Perinde ac ſi dicat: Quando tam ſum mihi conſcius, & tu tam tibi

consciū es innocentia: mea: *To me fio, accēptad mi fiança, que yo seguro, que nadie aya que me ponga demanda, o eche mano de mi, para pedirme algo ante vos. Et cuiusvis manus pugnet contra me. Vbi Chaldæus vim hanc clarius expressit dicens. Et quis est qui manū meam tangat?* *Chald. Parum phrast.* Hoc est, qui mihi manum iniiciat, aut me quasi ex iure manu confectum vocet apud te? quis me peccati reum ac debitorem esse convincet? quis mihi diem apud te verissimum, integerrimumque iudicium dicere, aut culpæ alicuius multam expetere audeat? & quis me ex more, patrioque ritu, manu prehensum tibi iudici sistat? *Hebraica, עָרַן יָדַי, Leiadi Ithakeab. Id est, manus meas capiat. Ad hunc etiam morem illa refero ex 1. cap. Extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. Quod idem valet ac si dicat: Tu gloriaris in seruo tuo Iob: si tuus ille seruus est, & tua cuncta, quæ possidet, iniice in illa manus, ac tibi ut tua vendica: illum bonis omnibus spoliatum relinque: ac tum demum videbis, quàm impudenter tibi coram dicet, seruitutem tibi seruire nolle, sed abire de domo. Hanc enim vim, tangendi verbum hîc habet uti infra.* *Iob. 10.* Misere mini mei saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Hoc est, quia Dominus omnia mea tanquam sua sibi vendicauit, quæ dedit, ipse sustulit: ac de me ipso tanquam de re sua fecit, quod libuit. Nam rem suam quisque aut distrahere,

here, aut vendere, aut proijcere, aut perdere pro libidine potest. Ille me in sterquilinum proiecit, & quibus modis placuit omnibus pro sua voluntate tractauit. Ideo stultam vxorem appellat, quia ignoret Deum in eo quod faciat, iure vti suo, & rem suam, non alienam vsurpasse. Iam verò quod Iansenius in illud Pro. 6. & ab eo nonnulli dicunt, morem apud Hebræos fuisse, vt qui se vades pro aliquo offerrent, manu data, vel percussa id facerent, tamen eorum mihi auctoritas pro testimonio est, tamen probabilius duco, id ex communi gentium atque nationum ritu, & loquendi consuetudine dictum. Nam quemadmodum dicitur homo verbis illaqueari suis, ita etiam defigere manus, quia manus in illum, tanquam in rem alterius, injectio est, & trahi ad Iudicem, & vinciri, & neci potest, nisi dissoluerit. Itaque quod Prouerb. 22. dicitur: *Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis*; nihil est aliud quàm quod Hispanè diceres, *No te metas en obligarte con otros, ni fies a todos sin mas ni mas.* Nam vincula tibi in manus iniicis, tum vt creditor te minimè reluctari valentem pro arbitrio tractet: tum vt tu ipse cum bona tua in pignus tolli conspexeris, perinde ac manus, tueri non possis. Vnde illud etiam ex eodem cap. lucem accipiet, qua forsitan caruit. Cum enim hortatus esset sapiens, ne pauperes ob debita in iudicium vocaremus, opprimeremusque pro libidine, causam adiungit: *Quia indicabit Dominus causam eius,*

Prouerb. 22.
Locus illustratus.

configet eos, qui confixerunt animam eius. Hoc est, coget eos Dominus eandem subire fortunam, ad egestatem rediget, ita ut ære alieno obligentur, & creditores in eos manus iniiciant, vinciantque, non secus atque ipsi in defixos, id est, obligatos sibi pauperes sœuerunt.

Quod si legas ut alij, *Libera me, & fide iube* Suscipere in bonum quid.
pro me: Facilior explicatio. Idem enim est ac si dicas: Præsta fidem atque innocentiam meam, & quod alibi Regius Propheta dixit, *Suscipe me in bonū, Sponde pro me. Fiadme vos Señor y salid por mi. Et quis est, qui manum meam tangat? siue: Cuiusvis manus pugnet contra me. Que no abra quien me pida deuda, o me ponga alguna demanda.* Eandem autem vim illa habent, Prouerb. 6. *Si spoponderis pro amico tuo, defixisti manum tuam apud extraneum.* Id est, Prouerb. 6. Locus explicatus.
 ius, & potestatem extraneo fecisti, ut te manu prehendam, & quasi debitorem suum apud iudicem vocet, ac quæ spopondisti repetat. Por *fiador salistes? bien puede echar mano de vos el acreedor, &c.* Laqueatus enim es verbis oris tui, & captus sermonibus propriis: quoniam cum spopondisti pro amico, creditori te permisisti, ut capiat te si velit, aut cum velit, ac vinciat. Nam defixam esse manū, nihil est aliud, quam habere alterum potestatem, adprehendendum eum, qui defixit, & manu confertum vocandi, sistendi que iudici. Possē autem aliquem manum tangere, aut defixam esse manum alterius, in idem recidit. Hæc satis sunt ad eum morem, quem diximus ostendendum, sed adiiciam nihilo

hilominus superioris loci secundam, & non ingratiā eiusdem loci expositionem, vulgari verbis adhærescentem. Is enim hunc sine dubio morem exprimere voluisse visus est, eandemque sententiam.

*Loci Iob 17.
altera explicatio.*

Libera me, inquit, nempe ab istis calumniatoribus. *Pone me iuxta te*. Id est, non dicam ego causam apud illos, sed siste me tibi, obeam apud te vadimonium, qui æquus es Iudex, & me, atque illos optimè nosti. *Parezca yo ante vos, a seguir mi justicia, y acusame quien quisiere, o echame mano, y pógame la demanda que quisiere*. Te enim ius dicente, causamque cognoscente, neque opprimi veritas poterit, & emerget innocentia mea, & omnibus me inimicorum calumniis explicabo. Huc etiam spectare videntur illa eiusdem, sed cap. 31. vers. 22. *Si leuavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem*. Quæ alij alter, sed ego ex hoc more faciliè, & verius, ut

Iob 22. explicatus.

Leuare manum quid.

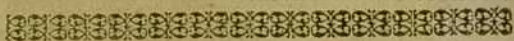
opinor, interpretor. Leuare enim manum super aliquem, idem est, quod manum alicui, siue in aliquem iniicere, perinde atque in rem suam, & suo sibi iure vindicandam. Vnde vulgaris illa apud Hispanos formula: *Alçar mano, o partir mano de alguna cosa*: Hoc est: *Hazer gracia, o suelta della: no pedilla por suya*. Quasi leuare, aut tollere manum ab aliquo: id quod Latinis est, Remittere vel condonare alicui aliquid. Contra vero. *Echarle mano*, idem est quod prehendere, & quasi leuare manum super aliquem. Quare illud Iob sic explic-

co. *Si leuavi manum meam super pupillum.* Id est, si vnquam ego manum cum aliquo conferui, aut debitum, multamve repetij apud Iudices, tamen si apud eos maiore gratia & auctoritate valerem. *Etiā cum viderem me in porta superiorem.* Quippe in portis iudicia exercebantur. *Si puse demanda ante la Justicia,* à alguno de los que poco pueden, no obstante que pudiese yo mucho y tuuiese gran mano con los Juezes, &c. Quam certè sententiam, illa Hieronymi confirmant ita legentis. *Si leuavi pupillo manum.* Hoc est: si prehendi manum, aut tetigi: Scilicet, in ius vocando: in eorum morem qui actionem, aut litem alicui volunt intendere. Augent coniecturam, quæ non ita multò post, ibidem leguntur in eandem sententiam à LXX. Nam vbi nostra habent; *Vt desiderium meum audiat omnipotens,* &c. Hebraicè: *Ecce signum meum, omnipotens respondet mihi, & liber quem scripsit vir iudicij, siue contentionis mee.* Illi vero longè clarius totum locum ita coagmentant. *Syngrapham verd, quam habui contra quempiam, in humeris vtiq; circumponens coronam legebam: & si non scindens eam reddidi, nihil accipiens à debitore.* Quam certè lectionem agnoscit Augustinus, & probat Ambrosius, & Olympiodorus explicat in hunc modum: *Non enim quemadmodū quis gloriose exultans in debitores, enoluens vtrisque manibus syngraphas publicè subinde legebam, sed conscindens eam, & remittens debita, reddebam debitoribus.*

De Tobia
cap. 17.

Qui d

Quidquid sit de corona humeris imposita, (Nam de ea dicendum nobis aliàs erit, cùm de vestitu veteri iudicantium) & de variarum cõsensione lectionum (de quibus infra nonnulla) Hoc vnum elicitur ex vniuersis, Iobum tanta erga pupillos ac debitores suos benignitate fuisse, vt non modo non manum leuauerit super aliquem, vt ab eo creditam per syngrapham pecuniam, aut quodcumque aliud debitum exegerit, vt potius condonarit. Sed de hoc toto loco aliàs vberius. Iam ad alia properemus.

CAPVT V.

Oleum ferre in auriculam apud Martialem, quid? & vnde sumptum? Videri ex Sacris litteris. In his insidiosa verba oleo comparata, & cur. Mos vngendi ante Cœnam etiam apud Hebræos. Ex Psalms, & Matth. 6. Loci aliquot illustrati.

VEteres Poëtas, atque eos præfertim, qui post Christum natū Romæ versati sunt, multa ex sacris litteris mutuatos, cum alia multa, quæ in hisce libris explicantur, ostendunt; tum hoc maximè quod apud Martialem in lib. 5. legitur in Epigrammate in Marullum.

Narratur bellè de te dixisse Marulle.

Qui te ferre oleum dixit in auriculam.

Quod certè Prouerbij speciem habere scribit

Erasm.

Erasmus, & nescio quid de resupina aure commentatur, quod ut ingenuè fatear, vix accipio. Ille verò non, *ferre oleum in auriculam*, sed in *auricula* legit? tametsi *in auriculam*, non reijciat: ac tum quidem oleum ad adulationem referendum existimat. Ego vero sic existimo, Martialem inuehi in Marullum, tanquam in hominem suspectæ fidei, qui quæ aliud mente gerat, aliud specie simulationis ostendet. Et oleum ego, verba interpretor blanda, suauiaque specie tantum, re ipsa mordacia, & aculeata; quare fraudulenta atque dolosa. Id verò non ex humanis litteris, in quibus nihil (quod ego viderim) in hanc sententiam reperitur: Sed ex Sacris, in quibus multa sunt, quæ id doceant, acceptum opinor. Oleum quippe pro dolosis verbis, & voluptatem præ se ferentibus, sed re vera, cor, animumque vulnerantibus, & grauissimum dolorem incutientibus, usurpatum esse quis nescit? Psalm. 54. *Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius.* Id est, vultus odium præ se non fert, cor autem illud conceptum habet. *Molliti sunt sermones super oleum, & ipsi sunt iacula.* Hebræa sic: *Nitidius butyro os eius: pugnat autem cor illius.* Molliores sermones eius oleo, cum sint lanceæ. Chaldaeus autem, *Leniora quam pinguedo caseorum: teneriora verba eius sunt unctione pinguedinum: at ipsa sunt spicula occisionis.* Quien lo oyere pensara que os quiere como la vida, y os aborrece de muerte. Palabritas enmeladas en la boca, y lanças

*Oleum pro
dolis verbis,
&c.*

Psalm. 54.

Isa. 67.

Diogenes.
Lucretius.

Plautus.

Prouerb. 5.

Psal. 37.

amoladas en el coraçon. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum. Psalm. 57. Ideo rectè illud: Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Id est, condiebat amicitiae ac suauitatis specie: eorum instar, qui subamaros cibos mira suauitate condiunt, non modò vt ne sentiantur, sed etiam vt commendentur. Huiusmodi verba appellabat Diogenes mellitum laqueum:

Sape enim medio (ait Lucretius) de fonte leperũ Surgit amari aliquid, q̃ in ipsis faucib⁹ angat. Et quod de amore Plautus in Mostellaria: Gustu dat dulce: amarum ad satietatem vsque aggerit. Perinde Plautus, atque legisset illud Prouerb. 5. vbi Sapiens, & olei, & mellis similia dicit esse verba meretricis. Fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, no- uissima autem illius, amara quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps. Vidēsne oleum, vt orationem significet specie quidem blandam, re vera aculeatam? Hanc sapiens molliores etiam sermones, Prouerb. 2. appellat: Chaldaeus Paraphrastes. Verba blanditiarum. Psalm. 34. Subsannauerunt me subsannatione. Vbi Chald. Verbis, inquit, blanditiarum subsannatoris, & derisoris frendent super me dentibus suis. En, vt verba suauia nihil re vera suauitatis habeant, siquidem iis frendunt, iis mordent, vellicant, carpunt, vulnus efficiunt.

multa sunt eiusmodi, quæ laudentur ex facris, Sed ante quàm ad illa, venio ad inuestigationem causæ, cur Sacræ litteræ insidiosam

cunt

cum oleo comparent orationem. Oleum enim auctore Galeno. lib. 2. de simplicium medica-
 ment. facult. cap. 7. mordendi pariter ac le-
 niendi facultate præditum est. *Nam quoddam o-*
culos, inquit, mordet, quoddam guttur exasperet, si-
ne ad tussim prouocet, quoddam ventrem radat, at-
que secessus sanguinolentos efficiat, abunde ma-
gna testimonia sunt, mordacem illi inesse facul-
tatem. At quoddam ulcera dolore liberet, & ventris
mordicationes aut irrigatū, aut infusum omnino
sanet, quæque morsu irritatur mitiget: cum & ipsa
non parua sint contraria ipsius facultatis indicta,
planè omissa sum. Hæc ille. Rectè igitur verba
 lenia, sed quæ aculeos in animum defigant, cū
 oleo comparantur: quod (vt est apud Galenū)
 cutem lenit; interiora mordet. Habere autem
 vim maximam interius penetrandi, argumen-
 to illa sunt ex Psal. 108. *Induit maledictionem*
sicut vestimentum. Si illos extrinsecus confide-
 res: *Andan vestidos de la pieça de donde cortan*
a otros de vestir. Cogeles este vicio de pies à cabe-
ça. Si intrinsecus: *Et intravit sicut aqua in in-*
teriora eius, & sicut oleum in ossibus. Alla lo tie-
nen metido en los hueßos. Siue loquantur, siue
 cogitent, toti in maledicendo sunt.

Insidiosa ver-
ba cur cum
Oleo compa-
rentur.
Galenus lib.
2. de simpl.
med. facult.
cap. 7.

Oleum oculos
mordet.

Iam verò quòd oculos aiunt præcipuè mor-
 dere, cum corpus reliquum leniat, cadit opti-
 mē in eandem, quam diximus, significatio-
 nem. Nam eiusmodi genus hominum eos ma-
 ximè infectantur, quos oculis coniunctiores,
 & vita sibi cariores esse, egregie mentiuntur.
Sedens, inquit Dauid, Psal. 40. aduersus fratrem Psal. 40.

tuum loquebaris, & aduersus filium matris tue ponebas scandalum. Hoc est, faciebas vt apud alios malè audiret sermonibus, quos in eum vulgo iactabas. At, tum maximè nos produnt, cum maximè officium venditant: & quod Hispani dicunt: *Mas nos venden, quando mas se nos venden.* Hoc specimen esto. Et si ingrediebatur vt videret, vana loquebatur. Ambitiosè operam ostētabit, officium pollicebitur, omne studium deferet, se ac sua tibi fraudulentè omnia dedicabit. Si os *entrare a visitar, os hara mil çalemas y cumplimientos.* Cor eius congregauit iniquitatem sibi; vel vt Chaldaeus, *Mendacium loquetur in cogitatione sua. Todo mentira, porque alli esta forjando mil trayciones*

Psal. 140. diligenter expensus.

contra ti. En, quare Dauid Psal. 140. nolit, vt oleum peccatoris inpinguet caput eius. *Corripiat, inquit, me iustus in misericordia.* Hispanismus sic: *Mateme Dios con hombres de bien, y no uea yo ni oyga a quien no lo es.* Oleum autem peccatoris non inpinguet caput meum. Vbi animaduertendum est, oleum peccatoris, idem esse quod oleum amaritudinis, vt vertit Hieronymus. Siue, veneni, aut fellis. Vox enim Hebræa, **וְנָחַשׁ** *Roch* Id significat: nempe virus, quod serpentes in capite habent. Erit igitur istud oleum, venenum aspidum, quod est sub labiis eorum, vt in eo videas expressam sermonis dolosi vim, atque naturam in oleo significatam. Quod apertius illa, quæ sequuntur ostendunt. *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. LXX. In malitiis eorum.* Chaldaeus.

Ord

Ordinatur in malitiam eorum. Hoc est, contra fraudulenta verba, atque dolosa. Ita Prouer. 16. Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Lactat, vt sopiat, & sopitum interficiat Sisaræ ad instar.

Deinde quod ait; *Non impinguet caput meum*, ad morem sui sæculi spectauit, quo se ad cœnam vngere vt Romani solebant. Ita Psal. 22. vbi paratam sibi dixit à Domino mensam: *Impinguaſti*, inquit, *in oleo caput meum*, *& calix meus inebrians*, quàm præclarus est. Idem verò ipse Dauid 2. Reg. 12. postquam lotus, vnctusque est, adorauit Dominum, petiuitque vt ponerent ei panem, & comedit. Hactenus enim sordidatus iacuerat, nec corpus, quoniam in luctu erat, de more curauerat. Ex eo etiam more dictum est illud Matth. 6. *Tu autem cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuam laua*, ne videaris hominibus ieiunans. Nam quia non nisi loti, & vncti accubare solebant: ideò iubentur etiam cum ieiunant; idem facere, vt prandisse videlicet iam, non adhuc ieiuni esse viderentur. Plerique enim eo vitio laborabant, vt ex asperitate squalloreque corporis, & illuue; quam illotos, & inunctos habere necesse erat; humanas laudes aucupari vellent, & inanes falsæ gloriæ umbras confectarentur. Perinde atque illi morosi quidem agrestesque philosophi, qui apud Horatium eodem hōrrore, atque immunditia se populo commendabant.

Romani ad cœnam vncti accedebant, videri etiam Hebræos.

Matth. 6. locus explicatus.

Horat. lib. 1. Epist. 2. ad Lollium.

Est huic diuersum vitio vitium, & prope maius;

Ostentatio
damnatur.

Lucæ 7.

Impinguare
caput quid.

*Asperitas agrestis, & inconcinna, grauisq̃,
Que se commendat tonsa cute, dentibus atris.*
Cum igitur Christus Opt. Max. vt lauent, &
ungantur commonet, perinde facit, ac si di-
cat: cum ieiunatis, tametsi abstineatis à pran-
dio, tamen vnctioni non parcatis ac lauatio-
ni: imo lauamini, vngimini tanquam pran-
suri, ne ieiunij ostentatores magis, quàm secta-
tores habeamini. Facite igitur quæcumque fa-
ciunt cænaturi, vt cum lotos vos vnctosque
cæteri videant, æquè ac se pransos esse non du-
bitent: ac tum demum non ab hominibus, sed
à Deo mercedem accipietis; *Pater enim qui
videt in abscondito, reddet vobis.* Huc etiam
illa spectant ex Lucæ 7. cap. *Veni in domum
tuam, aquam pedibus meis non dedisti, & oleo
caput meum non vnxi.*

Tandem, vt ad superiora regrediar, hoc e-
tiam statuo, non quod oleum in lætitia, & in
cœnis adhiberetur, ad delicias ideo, & volupta-
tes, atque conuiuia, vt à plerisque fieri video,
referri oportere; sed ad verborum potius le-
nitatem mendacem atque dolosam, vt proxi-
mè comprobauī. Nam contentionem Pro-
pheta facit sermonis iustorum cum impiorum
oratione; quam non simplicem, non candi-
dam, & apertam, sed versutam, callidam ma-
litiosam esse demonstrat, cū aduersus illam
se apud Deum precibus armat. Verū ad
eum morem, quem dixi, allusisse non dubito:
& puto esse Hebraismum. *No me vnte el ruin
la cabeza.* Cui noster Hispanismus mirificè
con

consonat. *No me vnte el cerro.* Quod & Latini aliter, vt apud Plautum sapissimè. Os sublinere, aut sublectare. *Vntar la cara.* Hoc est, decipere, in fraudem inducere. Quod Hispani sic: *Traer la mano por el cerro.* Qui omnes idiotismi nihil aliud significant, quàm demulcendo decipere.

Longissimum facerem, si quæ huc referri possent, persequerer omnia: quare ad alteram tantum olei facultatem accedam. Galenus e-

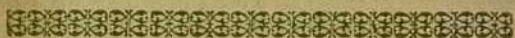
nim 2. lib. de simplic. medicam. facultate, cap. 22. ita de oleo: *Vnde meriud velut materia quedam caterorum fuerit medicaminum: nam si frigida illi commisceas, frigidum efficitur illud, quod mistum erit; si calida calidum.*

Quod valde horum hominum ingeniis quadrat: qui veluti Chamæleontes nihil sui simile retinent, eorum colores ad se traducunt, quibus adhærescunt, mille vt Proteus figuras in singula momenta induunt: numquam in opinione, numquam in sententia perseverant. Vespertilium similes dicit Alciatus; qui ancipitis fidei cum sint, & nec huius, nec illius ordinis, cum utroque tamen collidunt, & pro re nata conuitiis proscindunt, ac rident, vt de se quidem id, quod est apud Varronem in Agathone, profiteri debeant:

*Quid multa? factus sum vespertilio; neque
In muribus planè, neque in volucris sum.*

Nec secus ij se gerunt, atque ille apud Terentium Gnatho: qui nouum se inuenisse dicebat aucupium, nouamque viam ad captandas

ineptorum hominum amicitias. In Eunuch.
 Act. 2. Scena. 2. *Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperavi egomet mihi omnia adsentari.* Hi autem non proximi sed quasi proximi: non fratres sed quasi fratres. Psal. 34. *Quasi proximo, quasi fratri nostro sic complacebam.*

CAPVT VI.

Explicata vocis (propter) vis, & potestas in sacris externisq; litteris. Populeti nostri locus vindicatus à nota, & per occasionem alij ex sacris illustrati.

Legerat censor quidam, grauis ille quidem, & eruditus, è Populeto, quem adhuc adulescens dedi, illustrissimo viro æquè atque doctissimo, meique amantissimo D. Francisco Pacheco de Cordoua, Episcopo Cordubensi, quem sat maturū cælo, sed alienissimo reip. tempore, mors ferrea abstulit: legerat, inquam, hos versus.

*Et rapidus propter gemino se flumine pontem
 Fundit: & opposuo lapidosas aggere moles
 Idignatus, &c.*

De Beti sermo erat, qui proximè secundum celeberrimum pontem, ad vrbis Cordubæ mœnia, in duo brachia deriuatur. Tum ille ex Cenforio iure, ad vocem PROPTER, tamquam plebeiè dictam, notam apposuit. Censuit videlicet præpositionem illam, amoris viū in eo loco significasse, cuius causa Betis in duo

in duo brachia diduceretur, atque insulam clauderet. Nec animaduertit tamen, Propter pontem, de illo esse genere, de quo apud Plautum, Propter virum fortem: apud Terentium, Propter hunc affilite: apud Ciceronem, Propter eodem Vulcani, Propter viam, Propter statuam: & apud Virgilium, Liuium, & alios id genus sexcenta, quæ tædio sint fortasse laudata. Propter pontem igitur, id est, prope, aut iuxta pontem. Vicinitas enim hoc loco, non causa, neque finis significatur.

Propter, id est, iuxta, aut prope.

Quam certè præpositionis vim tamen si vulgarem, ignotam esse video nonnullis sacrarum interpretibus literarum. Psalmo enim 72. vers.

19. sic legitur: *Verumtamen propter dolos posuisti eis, detecisti eos, dum alleuarentur.* Vbi

Genebrardus, & alij, *Propter dolos*, interpretantur, dolorum causa: id est, in fraudum poenam, scelerumque vindictam. Atque ut cætera cohæreant: *Posuisti*, inquit, *eis*, supple, *mala*, quæ expressè habentur in Græcis, *κακά*. Sed hoc certè glossema videtur esse Græcorum. In Hebræis enim nihil eiusmodi reperitur. Longè commodiùs, significantiusque vulgatus: *Propter dolos posuisti eis.* Et LXX. *Propter dolositates posuisti eis.* Et Hieronymus: *In lubrico posuisti eos.* Quod idem est, ut infra ostendemus. Propter autem hoc loco, ut etiam in aliis, idem valet, quod Prope, iuxta, non longè. *Dolus*, vero idem, quod tegnæ, fallaciæ, fraudes, & artificia; quæ in bello propriè cunicali, atque insidiz: quæ generatim *Doli* vocabulo continen-

Psalm. 72.
locus aptè
illustratus.

Dolus quid bonus, & malus

nentur. Nam ideò veteres dolum malum dixerunt, vt quæ legibus, religioni, fidei aduersarentur, artificia notarent; neque belli machinationes, atque infidias, gentium iure concessas, quæ doli etiam appellantur, damnare immeritò viderentur. Hæc igitur Prophetæ sententia: *Cerca les teneis armada la trampa, y pnesto el lazo en que cogellos: cerca esta hecha la mina con que bolallos. Veruntamen propter dolos posuisti eis. Y tan cerca, que aun quando ellos començauan à alçar cabeça, le distes el golpe, que los abatistes al suelo. Deicisti eos, dum alleuantur.* Consonant hæc cum primis aptissimè: nam cum suprà impios secundis rebus elatos, pios autem aduersis afflictos, questus esset; seipse consolans, vicinum impiorum interitum, & instantem propiùs ruinam sibi proponit. Initio enim sic: *Tuanseme los pies, y aun casi casi di algun traspie. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Porque pusè los ojos, y me enfadè de ver la bienandança de los peccadores. No ay llegar la muerte à sus puertas: aunque veays los hombres caer muertos à vuestros pies, no ayais miedo que sean vno dellos. Non est respectus morti eorum. Y si algun golpe les acertò, no es de dura: que si oy les dio vna calenturilla, mañana se leuantaran sanos como vna mançana. Et firmamentum in plaga eorum. No parece que sòn hombres, ni que habla con ellos la ley, porque passan los hombres, ni para ellos se hizieron trabajos, desgracias, &c. In labore hominum non sunt. Aunque llueua*
Dios

Dios agotes, no les alcançara vno. Et cum hominibus non flagellabuntur, &c. Deinde paulò post addit: *Verumtamen propter dolos posuisti eis.* Non secùs ac si diceret: Tantum abest, ut in ea felicitate permansuri sint, ut propius casus immineat, & adeò interitus yrgeat, ut iam iam ruina opprimantur. Ecce quàm citò euanesceât improborum spes, & quæ ipsi sibi somnia fingunt. *Vidi impium superexaltatum, &c. Sed transiit, & ecce non erat.* *Adhuc esca eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* Priusquam intelligerent spinæ eorum rhacnum, sicut viuentes. Hoc est, tum primùm emicantes, aut emergentes: perinde ac tenera, & mollia herbarum germina tum primùm è tepefacto solo erumpentia, & vix dum enata virgulta. Sic in ira absorbnit eos. Hispanè: *En flor, o en berça.* Et adhuc Hebræorum vim non assequuntur. Vides, quàm propter, id est, quàm proximè dolos ponat eis? *Dolositates LXX.* legunt, id est, insidias, artes occultè fallentes, & quasi hami obscurè inescantes. *In lubrico,* Hieronymus; quod in idem recidit. Lubricum enim idem est, quod fallax. Vnde lubrica via, quæ vestigium fallit; spes lubrica; statio, & umbra lubrica Ouidio, quæ deludunt, frustrantur, & fraudant. Ita Seruius in illud *Æneid. 2.*

Nequaquam patrias tentasti lubricus artes. Lubricus, inquit, fallax. *In lubrico igitur posuisti eos:* cum ditasti opibus, & huius sæculi voluptatibus permisisti, quæ ipsæ per se lubricæ sunt, & va

& vana suos amatores specie deludunt.

Locus Psalm.

106. explicat.
2ms.

Nec verò dubitem, illud Psalm. 106. idem:
tidem interpretari: *Suscepit eos de via iniqui-
tatis eorum: propter iniustitias enim suas humi-
liati sunt* Nam quæ vox apud Hebræos sonat;
quod apud Latinos, *Propter*; eadem pro *In, ad,
apud*, vsurpatur, vt in thesauris ostenditur;
Hieronymus ita vertit hunc locum: *Stulti
propter viam sceleris eorum, & propter iniqui-
tates afflicti*. Hoc est, iuxta viam, aut in ipsa
via: similiter atque dixisset, deprehensi in me-
diis sceleribus puniuntur. Hispanè: *Enfra-
gante*, in ipso peccandi articulo: *Nō penscis
que los ruines se le van à Dios alabando: que el
los coge de manos à boca en el medio de sus mal-
dades, y alliles ataja los passos de sus pretensio-
nes: y al punto que se engrien, da con ellos en
tierra*. Quem sensum Vulgatus expressisse vi-
sus est, cum addidit: *Suscepit eos de via iniqui-
tatis eorum*. Id est, dum in via iniquitatis, atque
in suis sceleribus versarentur. Torque en este
punto los arrojà Dios de sus esperanças, y mal-
logrò sus intentos. *Propter iniustitias enim suas
humiliati sunt*. Id verò Prouerbior. 14. mirificè

Prouerb. 14.

ostenditur: *Risus dolore miscbitur, & extrema
gandij luctus occupat*. Hebræa longè signifi-
cantiùs: *Etiam in risu dolebit*. Ampla, &
satis obuia in sacris literis huius loci

locupletandi materies. Sed

hæc satis sint ad alia

properanti.

* *

CAPVT VII.

*Varia verbi Suscipio vis, & potestas in sacris;
sed eadem, quæ in externis literis. Persij locus,
& ex eo multi ex Psalmis, & unus Luca I.
diligentiùs expensi, atque illustrati. Fatui
cur suisbus comparentur, Prouerbior. 2.*

Vulgatum sacrorum interpretem tam bene Latinè scire, quàm qui maximè semper mihi persuasi; nec dubitavi vnquam, fore, vt ita existimarent, qui essent in vtrisque literis eruditi. Nam quod obiiciunt quidam fastidiosè Grammatici, multa ab eo, quod ad constructionem sermonis attinet, neque ex Grammaticæ legibus, neque ex Romana consuetudine dicta: id verò tantùm abest, vt eius ignoratione rei fecerit, vt potius ex cognitione sermonis Hebraici fecerit, cuius de industria vim & potestatem dum ad amissim exprimere vult, Grammaticorum leges, hoc loco non admodum necessarias cogitur præterire. Verùm quis erit, qui paulò plus ista gustarit, & Latina perceperit diligentius, qui non aperte videat, quanta ille, (si ad notionem vocum, sermonis proprietatem, & germanas significationes spectarit) Latinæ dictionis scientia, & cognitione floruerit. Id sæpe in nostris literis ostenditur: sed in his, quæ proximè dicemus, maximè cernitur. Et quoniam Persij locus à nobis facit, breuiùs explicabitur: deinde ex eo, quod
cupi

Vulgatum interpretem Latinè mirifice scire.

cupimus, ostendetur. Is enim Poëta peracutus,
& elegans cum præceptorem suum alloque-
retur Satyr. 5.

*Persij locus
expensus.*

*Me tibi, inquit, supposui: teneros tu suscipis
Socratico Cornute sinu.*

*Suscipere
quid.*

Quo loco se ab eo Philosophicis institutum
dicere, nemo non videt: sed quid commune
habeat suscipiendi verbum, cum altero insti-
tuendi, accuratius inuestigandum erit, vt &
sententiæ vis omnis intelligatur; & multi alij
authores cum sacri, tum ethnici illustrentur.

Donatus.

Tollere quid.

Ac primùm quidem, Suscipere idem est, quod
fursum capere; & quod vel iacebat, vel abie-
ctum erat, extollere. Quare Donatus in illud
Terentij in Andr. *Nam quod peperisset, insu-*
tolli. Tolle, inquit, *id est, suscipi.* Tollere autem,
siue suscipere, nihil est aliud, quam nutrire, at-
que educare: ex consuetudine veterum, quibus
integrum erat, recens ortos liberos aut alere,
aut exponere. Si vellent alere, tollebant mani-
bus apprehensos, quasi pro suis acciperent, &
eos alendi, educandique curam sibi suscipe-
rent. Si verò nollent, exponi iuebant: qua de
re alias. Recte igitur Persius & *supposui*, & *sus-*
cipis, cum *sinu* coniungit; vt contentionem fa-
ciant præpositiones illæ duæ *sub*, & *sursum*, quæ
verba componunt, vt sit sensus. *Puisme yo de-
bajo de tu mano, y tu me leuantaſte con ella, y
ennobleciste mi ninez, y edad tierna, con la en-
ſeñança de la Filosofía.* Quippe pro trunco, &
lapide sunt, qui literas nesciunt; ex Philosophi
sententia; qui rogatus à quodam, quidnam
filio

filio Philosophia esset profutura? respondit:
Ne cum sedeat, lapis super lapidem sedeat.

Sed in nostris literis inscij, fatuive suibus comparantur. Prouerb. 11. *Annulus aureus in naribus suis mulier pulcra, & fatua.* Siue vt Chald. *Fotido sensu.* Sus enim, inquit Plinius lib. 8. cap. 51. animalium est maximè brutum: itaque animam ei pro sale datam non illepidè existimabant. Quod M. Tullius retulit lib. 5. de Finibus. & Varro lib. 2. de Re rustica. Rectè igitur, *annulus aureus in nare suis*, cui cœnum gratius, & suauius olet, quàm vnguentum; vt aiebat Lucretius. Aristophanes verò Hypocra-
tis filios suem resipere dixit: quòd inscij, quòd-
que moribus essent non admodum comptis. Nullum autem maiorem homini à præcepto-
re, vel à quopiam altero afferri posse splendo-
rem, quàm eruditionis, atque doctrinæ, cum multa docent, tum illud maximè ex Seneca apud Cornelium Tacitum, lib. 18. vbi Nero-
nem alloquens: *Ego quid aliud, inquit, munifi- centie adhibere potui, quàm studia, vt sic dixe- rim, in umbra educato, è quibus claritudo venit.* Iam verò lucis nomen ad doctrinam deriuat-
um hoc ipsum ostendit. Nam Doctores in nostris, externisquè literis Soli, & luci, & stellis
fulgentibus comparantur. Contrà verò eos, qui à Philosophiæ studiis defecissent, pro mor-
tuis ducebant Pythagorici. Origenes in libro contra Celsum: *Ceterum*, inquit, *Pythagorei cenotaphia extruebant iis, qui defecissent à Phi-
losophia, reflexo cursu ad idioticam vitam.*

Susci

Suscipere præterea, idem interdum valet, quod educare, nutrire, alere, atque etiam procreare. Terentius in Andr. Act. 2. Scen. 3.

Terentius
in Andr.

Puerum autem ne resciscat mihi esse ex illa, cautio est.

Nam pollicitus sum suscepturum.

Hispanè: *Porque le di palabra de encargarme del, y criarlo.* Denique vt veniamus ad sacra, Ponendum tertio loco est: Suscipere, non solum esse idem, quod tollere, quod instituere, atque formare; sed vltro etiam, ac sponte, & summa cum humanitate, & beneuolentia excipere; benignè, comiter, affabiliter, ac filiorum in morem paterno amore tractare. Ideò Persius sinum addidit, vt doceret, se à præceptore non aliter, quàm à parente filium conformatum.

Hinc illud Ecclesiastici 3. lucem habet: *Fili, suscipe senectam patris tui.* Hoc est, adiuua patrem senem, foue illum, benignè, ac liberaliter accipe. *Haç buen tratamiento, regala à tu padre quando viejo.* Psalm. 138. *Suscepisti me de utero matris meæ.* Quasi dicat: *Hizistes conmigo lo que haçen los padres con los hyos, à quien se afficionan: leuantaste me en vuestras manos, encargando os de mi.* Nam vti diximus, parentes quos alere vellent liberos, suscipiebant, siue tollebant. Quò spectat illud Psalm. 26. *Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me; Dominus autem assumpsit me.* Id est, sustulit, ac suscepit me veluti expositum, vt me aleret, atque educaret. Et Psalm. 106. *Suscepit eos*
de

de via iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Hispanicè sic: *Leuantolos quando mas caidos estauan por sus maldades, y aunque à peccadores, recibiolos con buena cara, y con muestras de buena voluntad hizoles muy buen tratamiento, como à hyos.* Huc spectat illud Ezech. 16. vbi cùm vidisset Deus infantulam, nempe Ierusalem, velut expositam, in suis sordibus volutantem: *Transiens, inquit, vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi, cùm esses in sanguine tuo, vine.* Id est, suscipio vitam tuam, volo te viuere: quod cùm dico, dico me tui curam, tuarumque rerum in me recipere. Cui egregiè respondet illud Lucæ 1. *Suscipit Israël puerum suum recordatus misericordie sue.* Hoc est, *Leuantolos del poluo de la tierra, tomolo en sus manos, y encargosè del, y de dalle de comer y vestir, y mirar por el.* Quæ omnia in vno *Suscipiendi* verbo continentur, & Ezechielis illo capite numerantur. Rectè verò, cùm dixit, *Suscepit*, mox puerum addidit: pueri enim suscipiuntur. Et confirmat ista Isaias, per quem *Isaia cap. 52.* Dominus abiectam (non secùs atque apud Ezechielem) in puluerem Ierosolymam ita alloquitur: *Excutere de puluere, consurge, sede Ierusalem, solue vincula colli tui, captiua filia Sion, &c.*

Sed habet aliam quoque potestatem hoc verbum, eam quoque à prima profectam. Nam quoniam qui curam alicuius suscipit, tueri illum, atque præstare debet, vti sponsores, fideiue iussore faciunt: ideò pro spondere, aut præ-

*Suscipere, fidei
iubere.*

Psal. 118.

Christus susceptor noster.

Psal. 71. locus illustratus.

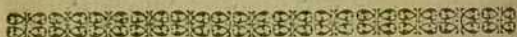
stare, vsurpatur. Hispanicè: *Abonar, siar, salir* al riesgo, o *salir por fiador para pagar por otro.* Psalm. 118. hæc potestas percipitur in his verbis: *Suscipe seruum tuum in bonum, non calumnientur me superbi.* Hieronymus, & Chaldaeus: *Sponde pro seruo tuo in bonum.* Hispanè sic vertas: *Señor, salid por mi fiador, y abonadme, no corra riesgo si me apretaren los poderosos.* Ita etiam: *Suscepit Israël puerum suum, recur, datus misericordia sua.* Nimirum cum pro eo ipso pondit, quidquid deberet dissoluturum: quod sanè præstitit, cum esurientem impleuit bonis, suæ scilicet vitæ, mortisque pretiis, quibus æs alienum, quod contraxerat, peccatorum, Patri dissolueret. Idcirco enim: *Posuit in eo Dominus iniquitates omnium, & ipse languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit, quia ipse suscepit.* Id est, *Salid por nosotros.* Vnde & susceptor sapissimè, & adiutor, & liberator dicitur: hoc est, *Fiador*, qui & nostra suscipit, & suis tenuitatem opibus iuuat, & molestia liberat exactorum. Ita cecinit Dauid Psalm. 71. *Ex vsuris, & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo.* Ex vsuris, inquam, id est, ex dolis, atque fraudibus: quo nomine in sacris peccata, & scelera designantur, & in Hebræo habentur. Hoc autem in Christum tantummodo cadit: nam Regum Israël longè alia ratio fuit: ij enim cuiusmodi fuerint, obscurum non est: tantum enim absuit, vt ab vsuris populum liberarint, vt etiam onerarent. 1. Reg. cap.

cap. 8. ius Regis describitur : quos tantum abest, ut largituros esse quidquam populo Dominus dixerit, ut etiam ablaturus quaecumque haberet pretiosa, maturissime comonuerit. Verbis igitur Regij Prophetæ hæc Hispana respondent: *Librarlos ha de todo pecho, y alcabala de peccado. Hacerlos ha hijosdalgo, y hombres de respeto en su casa. Et honorable nomen eorum coram illo.*

Quamquam hoc loco, *Nomen*, aliam videtur habere posse notionem, ut sit idem, quod *Nomē quid in sacris literis.* syngrapha, siue tabulæ, quarum vi, atque nomine, ab aliquo pecunia exigi potest: quia de re alias. Hispani: *Cedula, o librança.* Quare nomen eorum, idem erit, quod ius, & potestas petendi, atque exigendi quæ velint, nomine Christi; quod ideo nostrum nomen dicitur, quia nobis à Christo datum, & à Patre, qui cum Christo nobis omnia donauit, acceptum. Quod autem honorabile futurum apud Deum Prophetæ prædicit, suam vim semper, & ubicumque, & à quocumque exhibeatur, habiturum significat; & quaecumque eo nomine petita ab hominibus fuerint, impetranda. Hispanè: *Se obedecera, y ponera sobre la cabeza, y se cumplira como en ella se contiene.* Quæ enim siue Regia, siue Pontificia diplomata in iudicio proferuntur, ea & osculari, & capiti imponere consueuimus, ut debitam nos eis reuerentiam pariter, atque obedientiam præstare significemus. *Christus in hac parte honorabile coram Deo.* Erit igitur honorabile nomen Christianorum coram Deo, quia quaecumque

*Hieronymus,
& Chaldaeus.*

fundentur ab eis preces Christi nomine, exaudietur ab eo. Verum de his, vt diximus, alias, Nec absurdè quispiam in hanc explicationem laudauerit Hieronymum, & Chaldaum, quorum hæc lectio: *Ei pretiosus, (vel carus) sanguis eorum coram oculis eius.* Noster quippe Christi sanguis est, quando ille nos redemit sanguine suo. Hac enim ratione pauperi pepercit, atque inopi, & animas pauperum saluas fecit. Pauperum, inquam, per antonomasiam, eorum nimirum, qui soli verè pauperes sunt, peccatorum: quibus nisi suum sanguinem Christus suæ salutis pretium condonasset, soluendo non essent.

CAPVT VIII.

De meliore nota commendare, quid sit apud Ciceronem. Tituli, siue notæ doliis olim impressæ. Catalogus explicatus. B. Pauli loci duo cursim perstricti, & illustrati.

CVM propositum mihi sit, varietate rerum, & copia oblectare lectorem, non est cur mihi quispiam succenseat, si modò has, modò illas literas attingam; ad sacra modò, modò ad prophana descendam; modò vtraque coniungam, & misceram, vt est apud Poëtam, vtile dulci. Cupimus enim hisce nostris libris, non humanarum tantum, aut sacrarum literarum studiosis si quam operam ferre possimus,

ex

experiri: sed singulis quibusque bonarum artium gustum aliquem habentibus subseruire. Hinc fit, ut ex omni genere, quæcumque occurrunt, sine fastidio libemus. Quare hoc etiam boni consule, quod ex Curio ad Ciceronem. Epist. libr. 7. excerptimus. Ille enim dum Ciceronem rogat, ut Acilio in Græciam cum legionibus eunti, se in eadem prouincia negociantem commendet: *Quare*, inquit, *Cicerone mi, perseuera constanter nos conseruare, & Sulpitij successori nos de meliori nota commendare.* Vbi thesauri Latini, *notam* pro scriptura ineptè satis vsurpant. At Manutius, melioris notæ commendationem, interpretatur, diligentissimam: & addit translationem esse à doliis, quibus diuersæ inurantur notæ, ut inter noscantur vina. Eodem modo Catullus ad Manlium: Cicer. fam. 7. Epist. 29.

Quare quod scribis Verona turpe Catullo

Esse quod hic quisquam de meliore nota.

Frigida de fœno tepescit membra cubili.

Sed ne hoc quidem, ut ingenuè fatear, nisi causam addideris, cur ita explices, omnino mihi probatur. Nam tametsi verum sit, cadis olim vini notas inuri, quæ ætatem significarent, aut etiam patriam, (ut Iuuenalis ostendit: Nota, siue tituli in doliis.

Cuius patriam, titulumq, senectus

Deleuit multa veteris fuligine testa.

Et Petronius Arbitrator in Satyrico titulorum formulam proponat: *Statim allata sunt amphora vitrea diligenter gypsata, quarum in ceruicibus putricia erant affixa cum hoc titulo:* Iuuenalis.

FALERNVM OPIMIANVM ANNO-
RVM CENTVM. *Dum titulos perlegimus,*
&c. Tametsi, inquam, verum hoc sit, non satis,
opinor, sermonis huius vim explicauerit; qui
dixerit, *De meliore nota commendare*, nihil esse
aliud, quàm diligentissimè commendare. Nam
licet quæ melioris notæ sunt, diligentissimè
commendentur, vel eo solùm, quòd melioris
notæ sunt; non tamen quæcumque diligentis-
simè commendantur, melioris notæ: nam in-
terdum peiores etiam sunt. Quare vt clariùs
explicetur hic locus, & significantiùs, non erit
alienum exponere quid sit Commendare, quid

Commendare
quid.

Cicero 7. in
Verrem.

Nota. Commendare autem idem valet inter-
dum, quod probare. Hispanè: *Acreditur*, abo-
nar, poner bien, o en buena opinion. Cicero 7. in
Verrem: *Qui cum se virtute, non genere Pop.*
Romano commendari putaret. Et in Bruto:
Nulla re una magis commendatur Orator,
quàm verborum splendore, & copia. Hispanè:
Con ninguna otra cosa mas se acredita, o mas
nombre gana, &c. Horat. lib. 1. Ep. 2. ad Lollium:

Horatius.

*Aperitas agrestis, & inconcinna, granisq;
Qua se commendat tonsa cute.*

Nota pro sor-
te, aut rerum
genere.

Se acredita, y gana opinion. Iam verò notam
pro sorte, aut conditione, aut rerum genere su-
mi obscurum non est. Hinc enigm illæ loquen-
di formulæ: Eiusdem notæ, primæ, aut secun-
dæ notæ vina, res, &c. hoc est, primæ bonitatis,
aut meriti. Catullus ad Manlium:

Catullus ex-
plicito.

Esse, quòd hic quisquam de meliore nota.
De meliore notà, id est, melioris loci, sortis,
condi

conditionis, ac generis. *De mas estoſa, o mejor ſuerte.* Locum igitur Ciceronis ita interpretari licet: *Sulpitij ſucceſſori nos de meliori nota com- menda.* Hoc eſt, vt hominem melioris notæ, probatæ fidei; ſpectatæ virtutis. *Abonadme con el ſucceſſor de Sulpicio, ponedme con el en la mejor opinion que ſe pueda.* Hac enim ratione illum maximè conſeruare poterat negotiationi incumbentem. Id verò aſſequi nulla ratione poſſet, niſi Curium Acilio diligentiffimè commendaret, id eſt *Encarecidamente*, eius fidem, ac probitatem verbis augendo: ex quo factum eſt, vt Manutius ad diligentiam commendationis in explicando ſpectarit.

De meliore nota comendare.

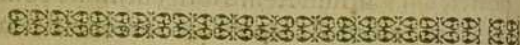
APPENDIX EX SACRIS.

Non erit ab re vñum, alterúmve de ſacris Locus Pauli
 locum attingere, qui ex hac vocis po- ad Roman. 5.
 teſtate, aut lumen, aut leporem accipiant. Ad illustratus.
 Rom. 5. *Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, ipſe pro nobis mortuus eſt.* Hoc eſt, ſatis ſuam probauit hominibus charitatem, ſatis magnum amoris ſui ſpecimen, ſatis præclara documenta dedit: cum ſupra mortalium modum mortales amauit. *Acredita Dios, abona, y iuſtifica la voluntad que tiene a los hombres.* Simile illud ad Rom. 3. *Iniquitas noſtra iuſtitiam Dei commendat.* Da teſtimonio, y prouea, abona, iuſtifica. Et 2. Machab. cap. 4. De Menelao ſcribitur, Regi Antiocho fuiſſe commendatum.

Itē ad Rom. 3.

2. Machab. 4.

At ille commendatus Regi, magnificans faciem potestatis eius, in semetipsum retorsit summum Sacerdotium. Hoc est, cum sese Regi probasset, cum bene de eo Rex existimaret, cum eius gratiam, & beneuolentiam collegisset, facile potuit in se Sacerdotium retorquere. Estando bien puesto, y acreditado con el Rey. Cetera non erit difficile ex his, quæ diximus, asseruare: pergamus ad alia.

CAPVT IX.

Bona verba, bonus dies, bona omnia dicere, boni Dij, benedicere, & similia. Dei nomen liberalitatis esse. Multa ex sacris literis illustrata. Prouerb. 14. Math. 20. maximè de Benedicendi verbo, apud Iob, & alios.

Hic ego lectores fauere linguis volo: sacra enim attingo, & bona fari cupio, bono nimirum Natalitiorum die, quo ista scribo, atque ex lege munus hoc amicis mitto: fausti ominis scripta videlicet, vti pauper, cui neque vestes, neque aurum, neque argentum, neque cetera, quæ aut voluptate, aut pretio mortalibus commendantur.

*Onid. lib. 1. Prospera lux oritur, linguisq; animisq; fauete:
Fastorum. Nunc dicenda bono sunt bona verba die.*

*Corpore pariter, atque animis fauere imperat,
mò sacris operandum. ex solenni sacrorum formula vates: quia non corpore solum, sed animo etiam sacris operari decet.*

decer. Vnde attentionem illa formula captari mos erat; *Hoc age*. Vt docet Plut. in Numa, & Coriolano. Tranquill. Tacit. & alij. Atque id puto significare *Bona verba*; id est, fauentiam oris, ac mentis. Nam præter quàm quòd verbum menti magis, quàm ori congruit, si res ex Theologorum disciplina pensetur, Nonius ita censuit, in Ominis notione explicanda, *Omen*, inquit, *est votum mentis, ac vocis, unde sacrificantibus dicitur, bona omina habere, id est, ut circumstantes, & mente recta velint, & bona oribus proferant*. Præclarè Nonius, candida enim, pura, & casta verba, nisi è candida, puraque mente in os incidant, grata esse Deo non queunt. Bona autem verba, quid aliud sunt, quàm bonum, faustum, fœlix omen habentia; non prophana, non obscœna, id est, malè ominata, aut malè nominata apud Horat. lib. 2. ode.

14. Accius Oenomaos. *Vt omnes*, inquit, qui *Arpinam Asiamq;* accolunt ciues ominibus faustis adhibeant fauentiam, ore obscœna dicta segregent. *Æn.* 12.

Ne me terrete timentem

Obscœna volucres.

Id est, sinistra, infaustum omen præbentes. Bonus igitur dies ita dicitur, ut bona verba, candidus, faustus, ac fœlix, siue festus: ut infra.

Salue festa dies, meliorq; reuertere semper.

Mart. lib. 12. *Bona dixit Saturnalia*. Cato de re rust. & Festus. *Bonas preces precari*: quasi propitiatorias, & quæ Deos sibi bonos redderent. Nam, & Dij, Deæque bonorum nomine.

dignabantur. *Æn.* 12.

Manes boni.

Uos mihi Manes, Este boni.

Et lib. 10. Iuno Bona, ut Bona Venus Plauto, & Bonus Iuppiter: Persio. Quamquam Bonus, optimusve cum dicitur Iuppiter, bona dans, & benefaciens, ac benedicens intelligitur, quod bonitatis maximè proprium est; Id est Dei, quæ ipsa bonitas est. Nihil vidit melius Cicero 2. de natura Deor. Sed ipse Iuppiter, inquit, *Id est, Iuans pater, &c. à maioribus nostris.* Optimus Maximus dicitur: & quidem ante Optimus quàm Maximus, quia maius est, certèq; gratius prodesse omnibus, quàm magnas opes habere. Hinc Varroni diues dictus est, quasi Diuus, quod perinde ac Deus circumfluat maximis copiis, & alienam inopiam, ac miseriam, nihil ipse interea incommodi accipiens, leuare tam velit: quàm possit. Nomen autem Dei, nomen est liberalitatis, & magnificentiae. Iupiter à iuuando dictus est, Deus à dando. Hinc olim Mæcenates, Patroni, ac principes liberalitate in clientes, ac suos, nomē sibi inuenere diuinum. Vide quæ diximus in eam, quæ est ad Quirites post reditum, ad illud, *P. Lentulus parons ac Deus, &c.* Boni verò vox eandem vim habere videtur in sacris. Pro.

*Iuppiter iu-
uans pater.
Dives Var-
roni quasi
Diuus.*

*Dei nomen
liberalitatis
est, & à dan-
do dictum.*

*Proverb. 22.
Bonus in sa-
cris.*

Matth. 20.

22. *Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur.* Hebræa, *Bonus, oculus, &c.* Hispanè: *Con el liberal Dios sera largo, y quien bien biñiere bien recebira.* Matth. 20. *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum.* Hispanè: *Porque yo soy cumplido y liberal, has de ser tu mal auerurado, y enuidioso?*

Sed redeo ad superiora, & dico quid sit, *Bona dicere* ^{apud Terent.}
na omnia dicere, apud Terent. in And. Scen. I.
 Non enim benè, qui ad laudem adolescentis
 referunt: optimè qui ad bene ominatium ver-
 ba spectarunt. Omnes igitur bona omnia di-
 cebant; id est, faustis ominibus adolescentis in-
 genium prosequabantur. *Le echauan mil ben-
 diciones*. Fausta, & fœlicia omnia, mihi de illo
 pollicebantur. Sed de bono satis, tametsi bo-
 num est. Mel etiam si nimium, amarum est: ex
 multis tu, quod magè arridebit, seponito: Et,
Esse puta solum, sic tibi pluris erit.

Quid sit benedicere in sacris litteris.

Appendix I.

TAM varius, tamque frequens est huius
 verbi vsus in sacris litteris, vt non ab re
 fuerit eius vim, & potestatem pluribus expli-
 care. Nā neque obuia cuilibet, neque sine ma- <sup>*Benedicendi
 quæ sunt mo-
 di.*</sup>
 gno iudicio vsurpata sæpius à Vulgato. Bene-
 dicimus quippe paribus, superioribus, atque e-
 tiam inferioribus, aut inter se homines, aut
 Deo mortales, aut mortalibus Deus. Re-
 ctè igitur videre, qui dixerunt, Deum homi-
 nibus, aliisve rebus benedicere, idem esse,
 quod bona largiri. Bene enim dicere, quid est
 aliud, quàm bona dicere? Dicere autem nihil
 aliud nisi designare, attribuere? Nonne apud
 latinos Bona doti dicere, id est, in dotem assi-
 gnare, vt ita dicam, & pro dote tribuere? *Dar
 en Dote*. Homines verò cum Deo benedicunt,
 illius

*Benedicere, id
est, salutare.*

Gen. 47.

*Benedicere, id
est, vale dice-
re.*

2. Reg. 14.

*Iob 1. rectè
explicatus.*

Iob. 1.

Iob. 1.

illius liberalitatem, magnificentiam, ceteraque attributa dilaudant, & bona, quæ vel in Deo insunt, vel ab eo accepere, commendant. At cum inter se benedicunt, bona sibi precantur, aut bene sibi ominantur. Hinc factum est, ut quoniam qui salutant inter se, bona sibi optant, ut vitam, valetudinem, & felicitatem, ideo benedicere, pro salutare accipiatur: Siue cum valedicimus, siue cum salutare iubemus. *Gen. 47. Introduxit Joseph patrem suum ad Regem, & statuit coram eo, qui benedicens illi, & interrogatus ab eo. &c. & infra ubi Regem allocutus est Iacob: Benedicto Rege, egressus est foras. Hoc est, cum solemnia verba, & ex legitima, & sollemni salutandi formula præfatus esset: Cum ea dixisset, quæ in congressu, atque regressu solemus. Auendole besado al Rey las manos, y hecho el deuido acatamiêto: y despidiendose del. Ita 2. Reg. cap. 14. Cadens Iob super faciem suam in terram adorauit, & benedixit Regi. Hoc est, Besole las manos, y despidiose del. Idcirco etiam pro vale dicere: Iob. 1. Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Id est, valedixerint, auerterint se à Deo. No ayan dado de mano a Dios, no se ayan apariado del por algun peccado. Et cap. 2. vxor ad Iobum: Benedic Deo, & morere. Id est, valedic Deo, valere illum iube, nuntium illi remitte. Dale de mano, y acaba con el, o echale la bendicion, &c. Sic etiam explicari debet illud ex 1. cap. eiusdem: Extende paulisper manum, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem bene*

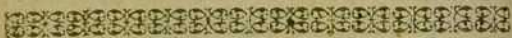
benedixerit tibi. Nam cum gloriaretur Deus, seruum se habere fidelissimum Iob, qui nulla ab eius domo ratione vnquam recessurus videbatur; Dæmon contra; scilicet, fidelissimus est, tange quæ possidet, ac tum demum videbis, quàm citò à domo tua decedat, ac tibi coram in faciem valedicat. *Tocalde, y vereys si no se os despide de vuestra casa y seruicio en vuestra cara:*

Plerique in his, aliisq̃ue similibus, antiphrasim prætendunt, & putant benedicendi verbū collocari in contrarium sensum, vt sit idem quod maledicere. Cum quibus certè, vt ingenuè loquar, mihi nequaquam conuenit: & ita censeo, verba nunquam à contrario dici: sed quod aiebat Aristophantis interpres in dictione Scholia, quæ dura sunt, & malè ominata, mutari quidem in bonè ominata, non autem per contrarium. Vixit, olim pro Mortuus est, mali ominis vitandi causa, & eius generis alia: non quia id verba significant, sed quia ex eo, quod significant, illud, quod sequitur, velint intelligi. Nam ex eo, quod vixit, cum iam non viuere, volunt existimari. Sed vrget illud ex 3. Reg. cap. 21. *Benedixit Naboth Deum, & Regem, quam ob rem eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt.* Vbi benedicendi verbum, pro maledicendi verbo vsurpatum, quis non videt? Sed sanè, vt semel dicam, nunquam benedicere pro maledicere accipitur. Sed hoc in loco, aliisq̃ue similibus idem est, quod recessit à Rege, atque auersus est à Deo.

*Antiphrasis
reijcitur.*

*Locus ex 3.
lib. Reg. c. 21.
explicatus.*

Dijo que ni conocia a Dios ni al Rey. Et quoniam id nisi male de Deo, Regéque loquendo, hoc est, negando vtriusque imperium atque potestatem, fieri non potest, ideo, Benedixit pro malé locutus est, quidam interpretantur. Multa sunt eiusmodi, quæ ex dictis facillè intelliguntur; accedamus ad verbū bonum, quod Regij Prophetæ cor eructauit.

CAPVT X.

Verba bona apud Zachariam, & apud Regium Psalterem verbum bonum. Proximi versus explicati. Quæ olim præfandi ratio in principum congressu.

*Verbum boni.
Esaia. 48.*

2a. lxx. 1.

SE D rapit iam ad se animum, & linguam verbum illud bonum, quod Regius Psalter eructat; quod ego benè ominans, aut boni ominis verbum, faustam futuræ felicitatis prædictionem, & felix boni tamdiu votis hominum expetiti oraculum, & prophetiam interpretor, nouam & tum demum in lucem apertius prodeuntem. *Una buena dicha, una buena ventura, una gran cosa.* Quo nihil est significantius Hispanis. Ita Zachar. 1. *Loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.* Id est, ominantia felicitatem, quæ ad Ierusalem pertinere debebat, cum ad eam Dominus, vt paulò post additur, reuerteretur in misericordis. Vidit acutè Hieronymus, qui, *Bona, inquit,*

quit, de futurorum promissione, consolatoria de presentium necessitate. Chaldaus, *Recta*, quod idem est; nam uti boni, ita etiam recti Dij dicebantur, ut Rectè pro bene: & Rectum Porphyrii in lib. 2. Epist. Horat. Epist. 2. bonum dicitur, & apud Virg. in quinta.

Amat bonis otia Daphnis.

Hoc est, felix, beatus, fraudis expers, atque doli cuiusquam; & quod supra dixerat, candidus, non malignus. Quare verbum bonum, non dignitatem modò rei, cuius oraculum edit, sed oraculi veritatem etiam, atque promissorum certitudinem, magnitudinemque complectitur. Rectè verò cor eructat: primò quia, ut supra diximus, verbum bonum nisi è bono corde prodire non potest; cum omen, votum sit mentis, ac vocis; verbum autem bonum sit bene ominatum, aut boni ominis verbū. Deinde, quia *ex abundantia cordis os loquitur*. Id verò propriè dicitur eructare, id est, extra ructare, aut ructum edere: quod vel ex nimia saturitate existere solet, aut suborientè aliquo ventulo erumpere. Vtrumque autem Regio vati contigisse non dubito: nā & rei dignitas, quam mente conceperat, tanta illius animum voluptate, tantumque compleuerat, ut vix capere posset, etiam effunderetur. Diuini præterea spiritus aura, mentis illam, quam ipse infuderat, conceptionem ebullire, atque os appetere faciebat. Prophetæ igitur hæc sententia: Tanta est, quam mente concepisti felicitas, tam faustum omen, ut contineri non possit, quin erumpat,

ac se

Cor aptè dicitur eructare verbum bonum.

Natth. 12.

ac sese cunctis ostendat. Hispanè sic. Diome el coraçon una alegre nueua, una buenauentura, una grã cosa que espera al mûdo, y tal que no me cupo en el pecho, sino que se me vino a la boca, y he hecho plaça della. Eructauit cor meum verbum bonum. Felicitas autè ea est, quam optare potuissent. Tatiennen Rey, y yo desde aqui le reconozco por mio, y pongo a sus pies mi corona, y me assiento por su vassallo y esclauo: y como tal le doy la possession de quanto valgo y puedo. Dico ego opera mea Regi: Regi, inquam, per antonomasiam: ideo enim non explicat cui Regi: vt intelligatur Regem esse illum Regum, & Dominum Dominantium, præ quo Reges alij hoc nomine indigni habentur; Messiam verum Deum pariter atque hominem.

*Christus rex
per antono-
masiam.*

*In principium
congressu de-
notos se illis
præfabantur.*

Sed quid est cur Propheta, antequam Regé suum alloquatur, & carmen illi nuptiale canat, sese illi, ac lûa consecrare profitetur? Loquitur certè ex more prisçi sæculi, quo, qui principes suos alloquebantur, deuotos se illi aut dicatos esse præfabantur. Dio Cassius auctor est lib. 53. & marmora ostendunt, & statua, quibus illud solemne inscriptum reperias: DEVOTI NUMINI MAIESTATIQUE TVÆ. Ea verò quæ proximè sequuntur in Psalmo, tam aptè sunt coagmentata cum primis, vt hæc mihi sim veniam assumpturus: studiosis non admodum iniucundam, vt vel proximum solum versum excutiam, quem ad diligentiam solum, & scribendi celeritatem video detorqueri. At Regius vates cùm magnam se rem elo

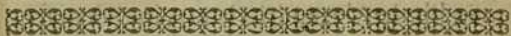
eloqui percepisset ; atque vt ait poeta , quoniam

Tarda solet magnis rebus inesse fides.

Ne quispiam suspicari posset oraculum illud suum, suum esse commentum, aut somnium, adiungit se conceptis vt aiunt verbis, & ab eo, qui neque falli, neque fallere potest, dictatis, esse dicturum. *Lingua mea calamus scribe.*

Quasi dicat, præiuit verba Spiritus sanctus ; Ego vero vti scriba fidissimus bona fide concipiam, atque eloquar : nihil de meo addens, de suo nihil detrahens. *Cur lingua cum calamo comparata.*

Ac ne vos diutius morer, vel, vt vim assequar, celeritatēque dictantis, ne quod mihi verbum elabatur aut fugiat ; ac ne vos incertos tam fausti ominis, & tanti arcani expectatione suspensos teneam, *Dareme toda prissa en contarlo.* Hoc enim est ; *Celeriter scribentis.* Quæ consequuntur pete ex Pulcri capite : nam hoc hic delinat, æquum erit.

CAPUT XI.

Bonos viros pro consanguineis, malos pro extraneis habendos. Extranei qui in Sacris litteris. Parentum in liberis similitudo in felicitate ponebatur. Ex Sacris litteris quadam explicata.

Plerique mortalium tam superbo ingenio sunt, vt si quos in patria sua videant non populares, aut gentiles suos excellere, iniquif-

E

B. Gregor.
Nazianz.

Lucianus in
Toxari siue
de amicitia.
Scythæ hos-
tes maxime
celant.

Plutarch. de
Alexan. vir-
tute.
Boni pro con-
sanguineis,
mali pro pere-
grinis habendi.

Plin. Iunior
ad Traianū.

simè ferant, & quod inhumanius est, miris
modis conentur euertere. Quorum certe in-
genium acriter reprehendit disertissimus au-
ctor B. Greg. Nazianzan in orat. 2. de Theolog.
Sophisticum plane, inquit, atque alienum est,
non dicam a Deo, sed etiam ab homine meo.
crisalicem probitate, candoreque preclato, atque
ingenua cuiusdam honestatis sibi conscio, probi-
bendis aliis, principatum sibi comparare. Sed
narrat Lucianus in Toxari, siue de amicitia,
Toxarim Scytham hominem Mnesippo Athe-
nienſi exprobranti sibi, quod Pyladem, & Ore-
stem peregrinos atque etiam hostes pro Dijs
colerent, respondisse: Quod hospites erant, non
Scythæ, id verò nihil obstat quominus boni viri
iudicentur. Neque enim perpendimus cuius
sint viri honesti, ac probi: neque inuidemus si cum
amici non fuerint, res egregias gesserunt: quin
magis admirantes ea quæ fecerunt, ab ipsis factis
domesticos illos, ac nostrates dicimus. Plutar-
chus in lib. de Alexandri virtute, in eadem sen-
tentiam Alexandrum iuisse scribit. Omnes, in-
quit, undiq; gentes in unum corpus conduxit:
tandem in amicitie cratera commiscens viros
mores, nuptias, victus rationem, mandauitq; uni-
uersis, ut mundum pro patria agnoscerent, castra
pro arce & presidio: bonos pro cognatis, malos pro
peregrinis. Sed accedat etiam huc illud Plinij
Iunioris in Panegyri ad Traianū, quod in ean-
dem sententiam recidit. Is enim cum de Traia-
ni adoptione in Nervæ filium & hæredem di-
ceret: Nulla, inquit, adoptati cū eo, qui adopta-
bat

bat cognatio, nulla necessitudo, nisi quod uterq;
optimus erat. Et paulò post. *An S. P. Q. Romani*
exercitus, provincias, socios trāsmisſurus vni, suc-
cessorē ē sinu uxoris accipias? Summaq; potestatis
heredē tantum intra domū queras, non per totā
ciuitatē circumferas oculos, & hūc tibi proximū,
hunc coniunctissimū existimes, quem optimū, quē
Diis simillimum inueneris. Sed omnes, opinor,
Xenophontis sententiā imitati sunt, apud quē *Xenophon.*
ita Cyrus: *Nec est item considerandum vobis,*
quomodo ex ciuibus ordines suppleatis: sed quē-
admodum equos queritis non qui patrij sunt, sed
qui optimi: sic etiā homines queritote; ex homini-
bus, inquā, omnibus, quoscūq; arbitremini, & robo-
ri vobis, & ornamēto maximē futūros, hos sumite.

Nec alienus hic loquēdi, & sentiendi modus
à Sacris. *Psa. enim 78. Extraneus* (inquit *Dauid Psal. 78.*
pro Christo) *factus sum fratribus meis, & pere-*
grinus filius matris meæ. Hispanē sic. Descenocie-
ron me como a estrāño, y tuuieron me por aduene-
diçomis naturales. Nēpe cū illum Samarita-
num inclamarunt. Sed non aliā ob causam, nisi
quod, vt scriptū est *Sap. 2. contrarius erat ope-*
ribus eorū, & à vita, & moribus alienus: eius-
modi enim qui sunt, extranei siue alieni putā-
tur. Hinc etiā *Psal. 7. Filij alieni* dicuntur, qui
patrē moribus, & viuendi ratione non referūt.
Ideo non Christi, sed Diaboli proles appellan-
tur. *Vos ex patre Diabolo estis.* Hesiodus quoque *Ioan. 8.*
inter cēteras ferrei sæculi calamitates, eā quo-
que ponit, quod nulla sit in liberis parentū si-
militudo. Idemq; poeta, quo loco perceret

eas commoditates, quibus Dij cumulant homines iustos, ait, eorum vxores similia parentibus pignora parere. Id verò in tanta olim felicitate ponebatur, vt Ouidius Cæsare deprecaturus dixerit, lib. 2. de Ponto. Eleg. 8.

Perg, tibi similem virtutis imagine natum.

Moribus agnosci qui tuus esse potest.

Oseas.

Filij alieni qui.

Psal. 115.

Isaia 30.

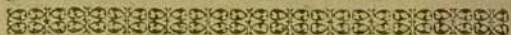
Ad Rom. 8.

Scribonius Largus.

Sed Oseam audite, Filios, inquit, alienos genuerunt. Hoc est, parentum dissimiles, Idololatras. At Propheta Dauid: *Filij alieni mentui sunt mihi, filij alieni inueterati sunt.* Hispanè sic verteris. *Hijos, mas tales que en nada se me parecen, antes desdizen como auiesos, de quien yo soy. Mentui sunt mihi.* Aliàs enim perfecti esse deberent, sicut, & Pater eorum cælestis perfectus est. Ideo dictum illis est. *Nescio vos: Non ostendo per hijos, puer no me pareceys.* Quippe omnis homo mendax, & apud Isa. cap. 30. Filij mendaces dicuntur, quia cum exemplari causa non congruunt: hoc est, ad Deum, minimè cōformantur, ad cuius sunt similitudinem efformati. Ita Roman. 8. *Conformes fieri imagini filij eius.* Enim verò qui mortalium animos vitiorum labe tam turpiter fœdatos aspexerit, haud difficile viderit, quàm longè absint à diuina similitudine, quam præ se ferre, si saperent, debuissent. Verùm vt improbi pro extraneis, ita etiam contra extranei pro improbis habentur, quemadmodum, & de alieno dicemus: Quare Scribonius Largus: *Suos, inquit, scabrum, aut putre vetustate vitij factum est, expurgat, & reducit quantum eius alienum est.* Hoc est, quan

quantum corruptum, aut vitiosum. Cornel. ^{Cornelius}
 Celsus lib. 4. cap. ult. *Equitare podagricis quod- Celsus.*
que alienum est. Id est, noxium, & cap. 5. alie-
 num dicit stomacho cibum. Cicero interdum;
 Alienissimum reip. tempus: id est, incommo-
 dissimum. *Extraneus igitur factus sum*, id est
 inutilis; incommodus; importunus; noxius;
 peccator visus sum. Supra Sap. 2. *Quia inutilis*
est nobis. & Isai. 53. *Et nos putauimus eum qua-* Isai. 53:
si leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum;
tunc videlicet cum; & se scire professi sunt,
 eum peccatorem esse, & in eum cruci suffixum
 tanquam in sceleratum hominem despexerunt.
Et peregrinus filijs matris meæ: id est hostis:
 hostis enim apud antiquos peregrinus dice-
 batur, vt ait Festus, & Cicer. lib. 1. Offic. *Hostis*
enim apud maiores nostros is dicebatur, quem
nunc peregrinum dicimus.

Denique filij alieni dicuntur quasi noxij,
 cum propter peccatorum virus, quod in Chri-
 stum euomuerunt: (quando, vt est apud eun-
 dem vatem; *propter scelus populi sui percussit Isai. 53:*
eum Pater æternus:) tum quia prorsus inutiles:
 nam cum bos, & asinus cognoscant præsepe
 Domini sui, ipsi pastorem & Dominum non
 agnoscunt, & debito illum honore defraudant.
 Cetera, infra.

CAPVT XII.

Alienus, alienari, alienatio, quid apud externos, & nostros Auctores. Ouidij locus, & deinde Psaltes, Iobus, Isai. Hieremias, Paul. probe explicati.

Quid lib. 3. Trist. Eleg. 3. scribens ad uxorem, quàm ægrè se habuisset in morbo, & quàm recentem eius memoriam, atque altè defixam? ita cecinit:

Ouidius.

*Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
Vt foret amentis nomen in ore tuum.*

Terentius.

Iulius Firmicus.

Vbi, aliena, sunt non apta, & coherentia inter se, quod & proxima vox *Amentis* ostendit. Hispan. *Desuarios*. Ita Terent. in Hecyr. *Postquam alienum ab sese videt*. Vbi Donatus, amentem interpretatur, vt in Phormione: *Quid ego vobis Geta alienus sum?* Et Iul. Firmic. lib. 3. cap. 6. *Si cum Sole Mars, inquit, & Saturnus fuerint inuenti, facient, alienos, deliros, Cardiacos, Phreneticos*. Inde alienata mens, alienatio sensuum, quæ in nostro sermone vulgaris, *Enagenado de si, y de sus sentidos, &c.* Is enim qui sui compos non est, alienus, aut etiã alienatus ab se est. Nam in se, perinde atque in alienam rem, ius non habet, quo captus mente uti non potest. Ita Psal. 47. *Alienati sunt peccatores a vulua, errauerunt ab utero, locuti sunt falsa*. Rectè quidem à vulua, nam vt peccatum inibi, ita etiam alienationem mentis communio

Psal. 47.

Locus explicatus.

nione sanguinis contraxerunt. Desde su concepcion estan enagenados de si, y perdido el seso. Quippe tenebre concreata sunt peccatoribus. Rectè igitur; Errauerunt ab viro. Hoc est, Desde el vientre de sus mãdres se perdierõ, y anduieron como locos, y como quien lo estaua, todo era dezir disparatos. Locuti sunt falsa; y estan locos, no como quiera, sino de atar, furiosos. Furor illis. T tan per judicales, que como vn loco haze ciento; a todos pegauan su locura, como sierpe, que fuera de ser ponçoñosa, rabia. In similitudinem serpentis, vel vt Hebræa: Sicut Regulus venena diffundens. T tan rabiosos, que no basta a curarlos los mejores, y mas espertos saluadores del mundo. *Quæ non exaudiet vocem incantantis, & venefici incantantis sapienter. Quæ omnia eo spectant, vt furorem, quo cæci mortales in vitiorum voraginẽ sese præcipientes agunt, meliora monentium officio contempto, declaret, ac quantũ etiam alienatione sua eos ipsos, qui à Deo sunt, abalienent à Deo, & ad morũ suorũ imitationem traducant, facilẽ intelligatur.*

*Caci in vitiis
ruimus.*

Iob. cap. 31.

Huc spectat illud Iob 31. Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem? Cui hæc Hispana respondet: Per vitura no van perdidos los pecadores, y son locos los que hazen locuras? Id enim est operari iniquitatem: id est, vanitatem. Denaneos, y de suarios. Ita Ephes. 4. In vanitate sensus sui. Quod Hispanè sonat. Andan alla segun sus imaginaciones, cada loco con su tema. Psal. 7. Ecce parturii in inuitiã. Vel, Ecce impi? cõcepit cõcupiscẽtiã.

*vanitas quia
in sacris.*

Ephes. 4.

Psal. 7.

Isa. 30.

Ale dado no se que antojo, anda antojadizo, y auenatado, y como de parto por salir con su locura. Concepit dolorem, y todo viene despuës a ser vn poco de lexia, vn disparate. Et peperit iniquitatem, vel, Pariet falsum. Huc etiam spectare videntur illa Isai. 30. Et erit vobis iniquitas hac sicut interruptio cedens, & requisita in muro excelso. Iniquitatem pro vanitate posuit interpretes. Este deuaneo y fantasia de cabeça, que està como vn lienço de muro abexigado, desmoronandose, que quando menos pensays, da consigo en tierra. Produci hæc vberius possunt, sed nobis aliud agentibus satis est ad fontes digitos intendisse. Quare hoc solum adiiciam, vt quæ sit vitis aliena diligentius explicetur.

Hierem. 2.

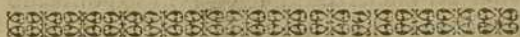
Locus explicatus.

Vitis aliena.

Eandem enim vim, Vulgatus interpres expressisse visus est, Hierem. 2. cum infidum Prophetam populum viti comparans alienæ, *Quomodo, inquit, conuersa est mihi in prauum vitis aliena? cui respondet Hispanè. Como te me as maleado parra loca. Hoc est, infrugifera, & infœcunda, quæ segnis iam, quasi præ vetustate, nullos producat iustos fructus, non æquè atq; antea respõdeat, sed à sua stirpe degenerarit, ac vim omnem pristinæ fœcunditatis amiserit, spe vindemiæ totius extincta. Vitis igitur aliena, ea dicitur, quæ tota in frôdes, & umbracula euauit. Que todo se le va en pãpanas, y jamas da fruto. Vulgaris apud Hispanos locutio. Ita Chaldaeus. Facti estis sicut vitis, in qua nulla est utilitas. Iudei enim umbras sēper, & veritatis simulacra sectati, ad veritatē oculos occlusere.*

Ha

Habuère se perinde atque vitis vmbrosa, & *Iudei cum vi-
te aliena com-
parati.*
opaca, quæ sarmentorum multiplici nexu im-
plicata siluescit, & frondium viriditate luxu-
rians, vmbra adeò densam efficit, vt Solem
non admittat, quem si admitteret, fructuum
vbertate, & copia compleretur. Ita Synagoga
Hebræorum vmbis contenta, siue vmbra-
culis figurarum obtenta, vero Soli iustitiæ Chri-
sto aditum interclusit: atque ideò fructum non
fecit: & quod vitibus eiusmodi accidit, vt non
modò non fructus ferant, sed etiam exurantur,
& frondium viriditatem amittant: id illi con-
tigisse videmus, vt & Christum, qui verus est
fructus, & legem, quæ illum obumbrabat, &
sacrificia, & templum amiserit. Rectè igitur
noster interpret alienatum à Deo populum, &
verè religionis fructum nullum ferentem; ina-
nem tamen speciem, & simulatam imaginem
ostentantem, sectantem vmbas, rem prorsus
abiicientem; vitem quidem alienam appellat,
non ignarus eius potestatis, quam diximus vo-
cabulo *Alieni* subiectam. Psalm. etiam 18. *Psalm. 18.*
*Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce
seruo tuo.* Id est, ab improbis, & peruersis, qui
contra quàm deberent, se gerunt.

CAPVT XIII.

*Laus pro virtute. Laudari pro confirmari, præ-
sertim in sacris. Virgilij locus explicatus, &
deinde ex Psalm. & Isaiâ aliquot explicati.*

Leuisculæ fortassis operæ quod sequitur; sed non omnino prætereundum, quando tam sæpe obuiandum. Sermo enim Latinus, vt quiuis alius id habet, vt vel necessitate, vel splendore, vel etiam affinitate rerum, & coherrentia ducatur, in vocabulis vel permutandis, vel aliò, atque aliò traducendis. Ita vt ex consequentibus interdum ad antecedentia, & ex antecedentibus ad consequentia transferantur. Innumera testimonia: sed vnicum esto propositum. Virtutis, ac rerum præclare gestarum præmium laus: prorsus vt illam hæc tamquam vmbra, (quod aiebat Cicero) corpus consequatur. Natum inde, vt præmij, hoc est, laudis compellatione meritum, id est, virtus intelligatur. Virgilius *Æneid. 1.*

Virg. Ænei. 1.

En Priamus: sunt hic sua premia laudi.

Seruius, virtuti, interpretatur.

Æneid. 5.

Et *Æneid. 5.* Nisus ad *Æneam.*

Si tanta, inquit, sunt premia victis,

Et te lapsorum miseret: que premia Niso

Digna dabis, primam merui qui laude coronam?

Laude, inquiunt nonnulli, id est, præconio, quoniam victores in certaminibus præconis voce renunciabantur; sed Nisi expositulatio longè magis virtutem suam, & peritiam attingit in cursu, qua se primam dicit meruisse coronam, non præconium, quo sibi corona dari deberet. Ita etiam *Æneid. 10.* cadentem Laulum *Æneas* affatur.

Æneid. 10.

*(istis,
Quid tibi nunc miserande puer pro laudibus
Quid*

Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignū?
 Pro laudibus, id est, pro ista animi magnitudi-
 ne, & robore, pro præclaris istis facinoribus.
 Quia, ut ait Seruius, & contra fortio-rem, &
 pro patris salute dimicare conatus est. Ad hanc
 autem cognationem virtutis, ac laudis specta-
 se visus est Chaldaeus Paraphrastes in Psalm. 8. *Psalm. 8.*
qui illud: Ex ore infantium, & lactentium perfe-
cisti laudem, ita explicat, ut habetur in He-
 braeo: *Fundasti fortitudinem propter aduersa-*
rios tuos. Quod perinde est, ac si dicat: Cœpisti
 robur, atque potentiam tuam toto orbi osten-
 dere, ut hostibus terrorem inferres: cum rebel-
 les, non per strenuos, industriosque milites; sed
 per imbelles, infirmosque infantes sub iugum
 misisti.

Hinc sæpe in sacris literis Deus dicitur for- *Deus laus ho-*
 titudo, & laus hominum. Psalm. 117. *Fortitudo* *minima.*
mea, & laus mea Dominus. Deuteron. 10. *Ipse* *Psalm. 118.*
est laus tua. Hierem. 17. *Quoniam laus mea tu es.* *Deuteron. 10.*
 Psalm. 32. *Exultatio mea erue me à circumdan-* *Psalm. 31.*
tibus me. Hieronymus vertit: *Laus mea saluans*
circumdabis me. Sed Psalm. 21. hæc vis mani- *Psalm. 21. pars*
 festè perspicitur; nam ubi Patrem Christus ro- *explicatur.*
 gavit, ut se respiceret: *Cyare, inquit, me dereli-*
quisti? longè à salute mea verba delictorum meo-
rum Faciamus Hispana, ut sententiam breuius,
 & significantius colligamus. *Porque me dexais*
à solas con los dolores, y la muerte? que bien leños
estan de librarme los peccadores de quien soy fia-
dor, pues à voces piden mi muerte? Longè à salute
mea, &c. T vos Señor, estais os alla en vuestro
Real,

Real, y fuerte alcaçar, donde no pueden llegar los atreuimientos temerarios de mis enemigos: y parece que no haçeis caso de lo que acá se padece, siendo vos la fortaleza, y amparo nuestro, &c. Tu

Habitare in autem in sancto habitas; laus Israël. Id est, in sancto quid.

loco firmo, & munito sedem tuam, ac domicilium habes: tu, inquam, qui præsidium es populi tui Israël, quique illi robur, & fortitudinem præstas ad actiones illas, & facinora obeūda, ex quibus laudem, & gloriam comparare queat. Et cohæret explicatio cum his, quæ sequuntur, vt faciliè constabit studiosè legenti.

Multa hinc commodiùs, quàm solet fieri

Multa ex communiter, explicantur: cuiusmodi illud *Psal. cursim* Psalm. 105. *illustrata.* *Laudamini in nomine sancto eius.*

Hoc est, confirmamini, ingentes animos, spiritusque concipite. *Alentaoz sobre su palabra, o en virtud de quien el es.* Et Psalm. 43. *In Deo* laudabimur tota die. Et Psalm. 34. *In Domino* laudabitur anima mea: vt in Hebræis legitur: Vel vt in nostris: *Exultabit in Domino.* Id est, confirmabitur, fortitudinem recipiet, præsidium inueniet, & eius virtute subnixa, magnifica operabitur: pulcra edet facinora, & laude dignissima. Ideò Hieronymus, & alij in Psalm.

D. Hieronym. 108 legunt: *Deus laudis mea, ne taceris.* Hoc *in Psal. 108.* est, Deus præsidium, & dulce decus meum, ne mihi subsidio esse desinas, causam meam suscipe; meas partes age, responde pro me, &c. *Señor, con quien yo me amparo, y honro, salid à la demanda:* nam hostes me fraudibus, atque mendaciis opprimere conantur.

Nec

Nec video, cur mihi quifquam Hebræorum
 radices obiiciat, perinde atque ab illis non ali-
 qua ex his, quæ sunt à nobis dicta nascantur:
 nam præterquam quòd Chaldaus illas optimè
 calluit, qui fortitudinem pro laude supposuit:
 vulgatum satis in sacris est, laudem pro magni-
 ficentia, & laudes pro rebus præclarè, & cum
 virtute gestis vsurpari. Psalm. 65. *Date gloriam
 laudi eius.* Id est, magnificentia. Hoc est, rebus
 eius præclarè, & magnificè gestis. Et Psalm. 77.
 vtrumque coniungitur: *Narrantes laudes Do-
 mini, & virtutes eius.* Id est, *Sus proezas, sus va-
 lentias, &c.* Quemadmodum & Claudianus in Claudianus.
 2. Panegyri. *Armatas laudes,* dixit pro illustri-
 bus in bello editis facinoribus. Et Terentius in Terentius.
 Adelphis: *Studiõne,* inquit, *id sibi habet, an lau-
 di putat fore, si perdidit natum.* *Ha dado aho-
 ra en esso; o piensã que abra hecho vna gran ha-
 zaña, si dicre al iraues con el mancebo.* Iam verò
 bellicas laudes, & oratorias, pro militaribus,
 oratoriisque virtutibus dici, per vulgatum est.

Quare hoc vnum tantummodò addam ex Isaias rectè
explicatus.
 Isaia cap. 48. *Propter nomen meum longè fa-
 ctam furorem meum, & laude mea infrenabo te.*
 Vbi LXX. *Et gloriosa mea,* inquit, *inferam
 super te, &c.* *Laude igitur mea infrenabo te.*
 Hoc est, mea te virtute contineam, mea poten-
 tia te à peccando deterream, à præcipitio auer-
 tam, à prolapsione, & ruina reuocabo. Hæc
 enim sunt gloriosa illa, quæ iuxta LXX. vi-
 ros, illaturum se Dominus pollicetur; ostensu-
 rum nimirum se potentiam suam, inuictæ dex-
 teræ

Difficile à peccatorum cœno emergimus.

Infermare laudem, id est, virtutem.

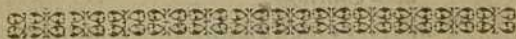
Psalm. 93.

*Hierem. 17.
S. Aggæus
expl. 17.*

teræ fortitudinem, virtutem, ac robur brachij sui, quæ non tam in rebus omnibus fabricandis, quàm in hominibus ad meliorem frugem conuertendis cernitur. Vt videas etiam, quàm difficile à vitiorum cœno peccatores emergant, qui, nisi dexteram Deus ipse porrigat, tantum abest, vt exeant, vt altius etiam immergantur. Nam vbi semel se vitiis, ac voluptatibus sæculi manciparunt, perinde atque illi, qui incitantur in lubrico, neque continere se possunt, & prolabi, & ruere sæpe coguntur, & peccata peccatis accumulunt, & in omne turpitudinis, atque impietatis genus præcipientes impelluntur. Dei igitur digitus, Dei dextera, brachium Domini laude sua, hoc est, virtute, atque potentia sua, mortalium animos in vitiorum præcipitia ruentes, solum sustinere potest, solum habenas reducere, aut frænum iniicere, vt se (quod aiebat Hieronymus in hunc locum) tanquam iumenta, & infænes equi sequantur inuiti. Nam: *Nisi Dominus adiuuisset me*, inquit Regius Propheta: *Paulominus in inferno habitasset anima mea.* Iam verò quòd hoc in homines beneficium collatum se dicit, propter nomen suum, siue nomen interpreteris gloriam, famamque suam, siue Christum ipsam, propter quem mortales omnibus diuinis muneribus cumulantur, rectè feceris, vt infra diligentius ostendemus. Huc spectat illud Hierem. 17. *Tu es laus mea, & diem hominis non desideravi. Tu es mi fortaleza, & assi no echo menos el amparo de los hombres.*

Dics

Dies enim hominis dicitur, in quo virtutem, & potentiam suam ostendit: uti dies Domini, in qua suam Deus demonstrat. Et quoniam sermo incidit de potestate verbi *desidero*, breui explicabo quæ sit. Hispanè enim sonat: *Echar menos. sentir la falta*. Et *Desiderium. La falta*. Ita Cicero de Hortensij morte: *Triste, inquit, nobis desiderium reliquit. Nos hizo gran falta*. Ita Aggæi 2. *Desideratus cunctis gentibus*. Id est, cuius aduentu omnes indigebant. *El que hazia falta à todo el mundo, y à quien todos echauan menos, y assi lo deseauan*.

CAPVT XIII.

Solem apud sacros, externosq; scriptores amicitie symbolum, & quare. Græcorum Poëtarum plures sententias ex nostris literis sumptas eisdem verbis. Locus Ciceronis de Amicitia, & ex eo alij. Iudic. 5. Ecclesiastici, Canticor. Zachar. &c. explicati.

APricabamur per hiemem amici duo ad Solem, die puro, ac nitido: cum in Solem alter intendens, Hispano more, quàm, inquit, sapit Sol hoc frigore, argentata nimirum tecta præ glacie videbantur. Tum ego, utinam ut sapit, inquam, ita & nos doceret sapere, quorum maximè interesset. Nihil tam, inquit ille, optassem quàm ut daretur hic sermo, & philosophari liceret, cur veteres illi sapientes cum externi, tum etiam nostri Solem amicitie symbolum
fecer

*Sol amicitie
symbolum.
Vnicus Sol,
item amicus.*

fecerint. Nam & Cicero hoc adeò verum cen-
suit, vt cùm in Lælio, quas præstaret amicitia
commoditates significare vellet, *Solem* dixerit
de mundo tollere videri, qui amicitiam è medio
tollerent. Hic ego hoc certè, inquam, dictum
cùm è media veteri Philosophia, tum etiam ex
facri sermonis consuetudine ductum mihi esse
videtur, vt paucis ostendam. Vnicus in primis
Sol, & vnicus esse amicus debet: plures stellæ,
plures familiares. Ita Theognis in sententiis
elegiacis:

*Rem verò ne amicis omnino communica-
cum omnibus;*

Pauci sanè è multis fidelē habent mentem.

Ecclesiast. 6.

Id verò à Sapiente acceptum, Ecclesiast. 6. *Pa-
cifici sint tibi multi: consiliarius vnus è mille.* Sol
Euripidi aurea gleba, Homero restis aurea è
ccelo in terram demissa: quòd ipse aurum gi-
gnat in imis terræ visceribus. Ita amicus au-
rum optimum, thesaurus ingens. Theognis
ibidem: (est.

Fidelis vir auroq, & argento rependi dignus
Et quis non videat hoc quoque à Sapiente
vsurpatum, Ecclesiast. 6. *Amicus fidelis pro-
tectio fortis: qui aurem inuenit illum, inuenit the-
saurum.* Amico fideli nulla est comparatio, &
non est digna ponderatio auri, & argenti contra
bonitatem fidei illius. Soli semper æterna iuuen-
ta iuxta illud Tibulli:

*Amico fideli
nulla est com-
paratio.*

*Solis æterna iu-
uentu, itē ami-
ci idem sem-
per animus.*

Soli æterna est Phæbo, Bacchoque iuuentu.

*Nam decet intonsus crinis virumque
Deum.*

Quia

Quia amicitia perpetua, & constans esse debet, nec temporum varietate labefactari, nec vetustate consumi. Amici verò iidem semper esse debent, & eodem prorsus modo erga se, atque inter se animati, quò primùm esse cœperunt, cum amicitiam coiungere. Ac si vnquam accidit, Solem Lunæ oppositu obscurari, non ipse tenebras recipit, sed videtur aliis recepisse. Ita si quando calumniis aliorum, aut iusta de causa irascitur amicus amico, id verò non ex animo facit, & facilè in gratiam redit. Est enim vt ait Sapiens: *Regressus ad amicum etiam si* Ecclesiast. 22.
produxerit gladium, & aperuerit os triste. Solis, & Bacchi idem numen: Bacchus verò curas Bacchus curas adimit, item amicus.
 adimit, ex antiquorum sententia: in amicorum autem consuetudine, omnes curæ, vt aiebat Cicero, molestiæque deponuntur. Idè Ecclesiast. 9. *Vinum nouum amicus nouus, veterascet, & cum gaudio bibes illud.* Vinum enim nouum æstus commouet, vetus verò molestias sedat. Ita Horatius lib. 1. Ode 18.

Horatius.

*Siccis omnia nam dura Deus proposuit: neque
 Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.*

Sed hanc quoque similitudinem ex sacris literis hausit Cicero in Lælio: *Non enim, inquit, amicitiarum debent esse sicut aliarum rerum satietates. Verrima quoque, vt ea vina, que vetustatem ferunt, debent esse suauissima. Quamquam idè magis probandæ, quia magis probatæ.* Vñ est eadem similitudine Alexis Thurius Poëta Menandri Comici patruus. Vt vina veterima, ita amicitia.
Alexis Poëta.

Natura, inquit, vini, & hominis est simillima:

*Necesse siquidem utrumque deferuescere:
Necesse despumare sordes plurimas,
Et asperum esse postmodò. At vergente iam
Ætate, defecavit aliquis si bene,
Residere, & esse potui aptum denique,
Gratumq; reddi, tempore reliquo omnibus.*

Plutarchus.

Isocrates.

Plinius.

Claudianus.

lib. 12.

Sed ideo etiam Soli dicati leones, quia vigiles, & custodes, cuiusmodi amici esse debent aduersus amicos: ij enim de Sapientis sententia, Protectio fortis. Idoè Plutarchus in lib. de preceptis gerendæ Reipub. amicos dicit esse Reipublicæ fulcrum. Id, quod apud eundem in Demetrio, dixit Antigonus, & Isocrates ad Nicoclem, & Plinius in Panegyrico ad Traianum, & Claudianus lib. 12.

Quam tutatur amor.

Iudic. 5.

Denique quemadmodum Sol sua luce cuncta collustrat, & viarum difficultates aperit, & quæ sit eundum ostendit: ita etiam amicorum est commonere amicos, & vitæ pericula, & morum offensiones, quæ vitare, quæ amplecti debeat, commonstrare. Ita in sacris, Iudic. 5. *Qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.* Id est, radios emittant, quibus alij tum illustrentur, tum etiam incendantur ad verum decus, veramque virtutem. Ecclesiast.

Ecclesiast. 17.

17. Et omnia opera illorum velut Sol in conspectu Dei. Nempe quia sic lucent coram hominibus, ut glorificent Patrem eorum, qui in cœlis est. Idoè subiungitur: *Et oculi eius sine intermissione insipientes in viis eorum.* Ut quantum sibi Deus in his placeat, videas. *No se harta Dios de mi*

mirar los passos en que andan, vansele los ojos tras ellos. Scilicet, quia, vt est apud Ecclesiastem, cap. 11. *Delectabile est oculis videre Solem.* Ecclesiast. 11. Ideò speciosi sunt pedes, siue pulcri gressus euangelizantium pacem: quia sicut Sol, lucent in conspectu Dei iustorum actiones. Hispanè: *Que bien parecen los passos en que andan.* Pacem enim, & bona annuntiant. Ecclesiast. autem 26. & 50. Mulier bona, & Simeon Sacerdos Oniæ filius Soli similes esse dicuntur: quia viræ, morumque splendore ad virtutem cæteris prælucebant. Sed quoniam nemo est omnium, qui hominibus vel commodarit magis, vel magis illuxerit, quàm Christus Opt. Max. Ideò is, per antonomasiam, *Sol iustitiæ*, id est, iustus, verusque Sol, benignus, liberalis, bona sua omnibus impertiens. Malach. 4. *Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius.* Hoc est, in radiis eius: quia amicus verus. *Medicamentum vitæ, & immortalitatis.* Quod & Menander quoque Poëta dixit:

Ecclesiast. 12.
Amicus verus
medicamentum vitæ.
Menander.

Quærendus egro Medicus est, vt corpori:

Sic est amicus mentis egritudini.

Nam verba amica sunt medela commoda.

Sanitas igitur in pennis eius. *Donde quiera que el va, va la salud.* Solatur mœrentes, recreat afflictos, confirmat labantes, iacentes excitat, iratos mitigat, omnibus denique omnia præstat officia charitatis. Addam hoc loco beati Gregorij Nazianzeni sententiam in ea, quam B. Gregorius Nazianzen.

Amico, inquit, fideli nullum est in rebus humanis par pretium, nec bonitas illius pondere ullo aestimari potest. Amicus fidelis protectio fortis, & munitum palatium. Amicus fidelis viuus thesaurus. Amicus fidelis super aurum, & lapidem pretiosum multum. Amicus fidelis hortus clausus, fons obsignatus, quæ opportunè aperiuntur, & communicantur. Amicus fidelis refrigerij portus. Hæc ille, & videtur ad Alexandri sententiam alluisse, qui rogatus, ubi thesauros haberet, amicos ostendit: quod ij solùm veri thesauri duci deberent.

Ab amicis multa interdum calamitates existunt. Sed quoniam ab amicis multæ interdum calamitates existunt, quæ grauiora vulnera efficiunt: ideò Soli etiam comparantur. Qui, uti vim habet benefaciendi, ita nocendi facultate præditus est. Nonne Apollinis simulacrum, & Cytharam, & Charites altera manu, altera verò sagittas gestat, & pharetram, germana huiusce rei, quam diximus, symbola? sed rogate Sponsam, unde fuscum ipsa colorem traxerit? ac respondebit Canticor. 1. *Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me Sol.* Quid autem Solis nomine intelligat, proximè subiicit: *Filij matris meæ pugnaverunt contra me.* Extraneus quippe, id est, hostis habitus est fratribus suis, ut prædixit Dauid. Et Zachar. cap. 3. *His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.* Apocalyp. autem cap. 7. Solis nomine grauiissimus quisque dolor, ac plaga, cuiusmodi est, quæ ab amicis infertur, planè significatur. *Non cadet super illos Sol, neque illius*

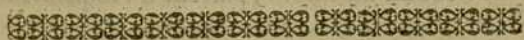
Nullus estus. Quàm autem periculosa, & acerbæ sint vulnera, quæ ab amicis imponuntur, non est huius instituti sectari: plena est exemplorum verustas, plenæ sapientum voces, plenæ testimoniorum sacræ literæ, plena vita quotidiana: quando non tam cauendum est mortalibus, quemadmodum se ab hostium, quàm ab amicorum insidiis tueantur.

Ideò amor amarus & melle, & felle fœcundissimus Silenio apud Plautum, & Catullo, & Euripidi in Hippolyto dictus, & eloquentissimo Gregorio Nazianzeno Tyrannus dulcis iure optimo appellatus. A quibus illa faciunt, quæ Moschus Poëta Græcus in hanc sententiam scripsit, Eidyllio 1. cum de amore loqueretur:

--- *Mala mens, dulcia verba,
Non enim idem sentit, quod loquitur, vox illi
dulcis ut mel:*

Sed cum irascitur, mens est immitis, fraudulenta,

Nil veri dicēs, dolosus puer, crudeliter ludit.
Sed hîc mihi satis sit campum aperuisse, in quo ingeniosioris excurrat industria.

CAPUT XV.

Oculum pro re carissima, & præstantissima apud externos, sed sumptum ex sacris. Iob loci duo explicati. Oculum Pontificiæ dignitatis symbolū, ostenditur ex sacris literis, & Doctoribus.

*Amici pro
oculis sunt.*

D. Chrysoft.

*Oculi in iure-
iurando olim
tangebantur.
Petronius.*

Lysander.

*B. Gregorius
Nazianzen.*

HUc etiam accedit, Solem mundi, siue diei oculum dici cum ab Ethnicis, tum etiam à sacris scriptoribus: vt ex eo etiam intelligas; amicos, veluti Sol mundum, ita suos amicos oculatos reddere. Deinde vti nihil amicus in corpore, ita nihil carius amicis. Diuus Chrysostomus Homil. 30. in Epistolam ad Corinthios, Oculum membrorum esse honoratissimum dicit. Vnde natum, vt oculi, siue ocelli dicantur apud veteres, quæcumque aut carissima, aut præstantissima sunt. Exemplorum tam magna, & tam obuia sylua, vt non deceat attingere, ne mihi illud occinatur, *In syluam, quod aiunt, ligna ferre.* Nam & in iureiurando oculos olim tangi solitos, quasi rem dulcissimam, & carissimam, Petronius docet in Satyrico: apud quem, puer tetigit oculos suos, & conceptissimis verbis iuravit. Et Lysander cum Athenas vi, atque armis cœpisset, suadentibus multis, vt eam urbem excinderet; negavit committendum esse, vt ex duobus Græciæ oculis, hoc est, Lacedæmone, atque Athenis, alter erueretur. Beatus autem Gregorius Nazianzenus in Epistola Nicobuli ad filium, patrem ita loquentem facit; *Faxit Deus, vt te eloquentia oculum præceptores habeant.* Id est, eloquentia, & doctrina præstantem, & quasi Doctorem viam ad illas aperientem: & Carmine ad Hellen Virginem, eam caulae suæ oculum vocat, & Nemesium iustitiæ oculum appellat. Ita Poëtae, quos aliquo in genere excellentes putant,

oculos orbis, aut Soli, dicere confueuerunt. Quod ego totum ex sacris literis sumptum opinor; in quibus oculi earundem rerum symbola sunt. Nam eorum symbolo Pontificia dignitas explicatur. Enimuerò vniuersi corporis Ecclesiæ caput est Christus, & huius capituli oculi Pontifices, qui Ecclesiæ præsent, & cæteris fidei, atque veritatis lumen ostendunt. Eunt in hanc sententiam Ecclesiæ Patres, Hilarius, Gregorius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus; cum Origene, Beda, Ruperto. Augustinus autem in Psalm. 87. *Oculos nimirum, inquit, suos dixit membra, que in suo corpore, cui caput est ipse, clariora, & eminentiora, & præcipua diligebat. De quo corpore Apostolus 1. Corinth. 12. Vos autem estis corpus Christi, & membra.* Quapropter addit Augustinus: *Et illi oculi, id est, sancti Apostoli, quibus non reuelauerat caro, & sanguis, sed Pater eius, qui in cælis est, ut Petrus diceret: Tu es Christus filius Dei viui.* Ecce oculos Christi Petrum appellat, qui diuina luce collustratus Christum videt, statuitque esse filium Dei, cæteris audientibus pariter sententiam, atque approbantibus.

Oculi Pontificia dignitatis symbolum.

D. Augustin.

Apostoli oculi Christi.

Ac licet in omnes Ecclesiæ Patres, atque Pastores hæc compellatio cadat: maximè verò in eum conuenit, qui secundum Deum toti Ecclesiæ præest. Nam ut corpus tametsi solerti, subtilique partium descriptione compactum; & apta membrorum conformatione præditum, si aspectum amiserit, interdum

Summus Pontifex Ecclesiæ oculus.

gradum facere possit: tamen progredi longius, aut excurrere, aut etiam ingredi sine prolapsionis, aut casus metu non possit: ita etiam vniuersum Ecclesiæ corpus, si aspectum illi sustuleris, si ademeris oculos, vniuerso corpori prælucentes, obscuretur necesse est, & errori, ac fraudibus exponatur. Adde, quod ipsa natura primùm oculos membranis tenuissimis vestiuit, ac sepsit, quas primùm perlucidas fecit, vt per eas cerni posset; firmas autem, vt continerentur. Pontifices suos Christus perlucidos, hoc est, omnis errorum labis expertes esse voluit in his, quæ ad doctrinam fidei pertinent; vt per eos cæteri cernerent, quæ amplecti deberent: deinde præsidio suo sepsit, ac confirmauit, ne vllò impietatis vento conuellerentur.

*Basiliscus scilicet
mi Sacerdotij
symbolum.*

Nec aberant longius ab ista persuasione sapientes Ægyptij, qui, authore Philone, & Epic quodam sacrorum apud illos interprete nobilissimo, per idem Basilisci symbolum, & summum Sacerdotium, & Diuorum oculos exprimebant, atque ita fingeant, vt lubricis, & mobilibus palpebris oculos haberet instructos, quibus apertis, si populo spectandus proponeretur, lata sibi populus omnia, iucunda, felicia promittere, non aliter, quàm si se Deorum oculi respexissent. Sin clausis ostenderetur luminibus, ibi tum omnia mœrore, luctuque confundi, & iratos Deos existimari, nihil non aduersum timeri; cædi hostias, mactari victimas, vt æquos Deorum obtutus impetrarent, &

& irata numina propitia sibi redderent, & placata.

Quod etiam ex Sacris litteris deriuatum, in quibus sæpe videas Dei postulari respectum, tamquam bonorum omnium fontem, & totius felicitatis originem; contra nihil tam efflagitari, quam ne illius, oculi, aut facies auertatur. *Vidit* quippe *Dominus*, inquit *David*, & *Videre Dei*
misertus est mei. Nec enim sicut videt homo, *benefacere*
 & ille videt. Nimirum rogatus Hieremias quid *est.*
 videat? Virgam se respondit vigilantem videre; *Psal. 29.*
 nempe Deum ad vindictam intetum. At Deus *Hierem. 1.*
 longe aliter oculos conuertit in homines. *Est*
enim, Eccles. 11. homo marcidus, & egens recuperatione, *Eccles. 11.*
plus deficiens virtute, & abundans
paupertate, & oculus Dei respexit illum in bono;
& erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput eius, &c.

Ita Baruc cap. 2. Dominum orat tantum, vt *Baruc 11.*
 aperiat oculos & videat. *Aperi oculos tuos, &*
vide, quasi dicat, satis est si videris, vt miserearis. Oculus quippe Dei non nequam, sed bonus est: id est, ad liberalitatem & misericordiam pronus: id verò satis aperte Christus significauit, cum dixit: *An oculis tuis nequam* *Deus oculus*
est, quia ego bonus sum? Bonus, inquam, oculus, *bonus, id est,*
 aut bonus oculo, id est, benignus, misericors, *liberalis.*
 liberalis. Nec rarò in Sacris litteris benigna in *Matth. 20.*
 suos Dei prouidentia, per oculorum respectum
 significatur, vt *Psal. 31. Firmabo super te oculos*
Vbi Chald. Ponam super te in bonum oculos *Psal. 31.*
meos. Sed de hoc aliàs. At quid habet com-

mune illud Basilisci symbolum cum Episcopis: multum verò; nam quem illi in scelere gloriātem infensi aspexerint, quem damnauerint, quem Satanæ tradiderint in interitum, interibit: quem supplicem, & vitæ maculas deprecantem benigne respexerint, quæ absoluerint, quem ab interitu vindicauerint, viuet.

*Psal. 17. locus
explicatus.*

An non huc etiam respexisse visus est Regius vates, Psalm. 16. cum ita precaretur: *De vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant equitatem.* Oratio, inquit, Hieronym. Ecclesiæ ad Deum in tribulatione. Nempe iudicium postulat à Christo, qui vultus est Patris, id est, figura substantiæ eius, & imago bonitatis illius: respectum æquitatis ab oculis, hoc est, à sacerdotibus summis, qui velut oculi in capite, ita ipsi in Ecclesiæ capite Christo, altissimum locum obtinent, ac velut in arce collocati sunt, ut sint interpretes, ac nunciij cælestis doctrinæ, & in Christo etiam dirigere gradus ambulantium queant, & ab errore animum, & à præcipitio pedes auertere. Primum igitur à Christo iudicium petit Ecclesiæ: deinde, ut iudices oculi, id est, vicarij eius æquitatem videant, id est, vera diiudicent: per æqua reliquos mortales spatia ducant; à difficultibus asperisque deducant: vias eius demonstrent, semitas doceant, & in monte Sancto Sion tamquam speculatores, & Reges ab eo constituti, prædicent præceptum eius: ut qui tenuerint illud, ad eum sine vllis viarum erroribus rectè perueniant. Quàm bene Chrysost.

in

in cap. 4. Epistolæ ad Ephesios, serm. 14. *Quid* Chrysoſt. in
Epist. ad E-
phes.
*verò si serpentem viderit oculus, aut malam be-
 ſtiam, num fallit pedem? an non mox periculum
 annunciat, & pes illud ex oculi indicio cogno-
 ſcens, non progreditur?* Hos igitur si habuerit
 oculos Ecclesia, frustra iacietur rete, ut aiebat
 Sapiens, ante oculos pennatorum. Fremant li-
 cet Hæretici, insidientur, cuniculos agant, hia-
 tus aperiant, obiciant præcipitia, fallacias ob-
 trudent, componant fraudes, dolos, machinas,
 pericula intentent: si oculati sint pedes, omnia
 in irritum, in nihilum recident, & vniuer-
 sum corpus in gradu constabit. At si capri
 sint oculis, labentur sæpius, errabunt, deci-
 pientur.

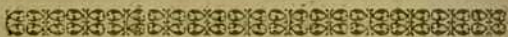
*Appendix locorum, qui ex Sacris
 literis.*

EX eadem etiam loquendi consuetudine
 ductum videtur illud Iob. 2. *Oculi autem* Iob explica-
tur.
impiorum deficient, & effugium peribit ab eis.
 Vbi LXX. *Salus autem eos relinquet. Todo*
les faltara los malos: no veran cosa buena por
sus casas. Opes, diuitiæ, amici, quæcunque
pretiosa habebunt, omnia illa, quibus innitun-
tur, auferentur ab eis. Et effugium peribit ab
eis. No hallaran de que echar mano para va-
lirse. Et spes illorum abominatio animæ. LXX.
Perditiõ. Todas sus esperanças serã una cosa per-
dida. Hebræa sic: Et spes illorũ exsufflatio animæ.
 Seran

Et cap. 17.

Matth. 5.

Seran vn poco de viento; nunca llegaran a colmo.
 Exsufflatio animæ, vn soplo, y como soplo se des-
 uaneceran. In eandem sententiam dictum ab
 eodem est cap. 17. *Prædam pollicetur sociis: &
 oculi filiorum eius deficient.* Quidquid enim sit
 de priore versus parte, de qua, quot capita tot
 sententiæ; secundam ego in eandem formam
 interpretor. *Quebrarse les han los ojos a sus
 hijos.* Id est, his præfidiis, quæ maxima, & fir-
 missima habebunt, destituentur. Iam vero il-
 lud Matthæi 5. *Si oculus tuus dexter scandali-
 zat te, &c.* Nonne ab hac quoque ratione du-
 ctum est, & coniunctissimam quamque rem,
 aut carissimam, aut maximè necessariam signi-
 ficat? Sed hoc vulgare, quemadmodum & illa,
 oculum, pedem, & manum esse alicui, id est,
 omnia caritatis officia præstare: quæ tam per-
 uulgata sunt in Sacris litteris, vt primorum vi-
 deantur instar rudimentorum.

CAPVT XVI.

*Magni dies, magniq; menses ab ortu Christi
 mundo procedere ceperunt: ij vero qui sint.
 Magni, Maximiq; vox quid significet. Deus
 cur dicatur Opt. Max. Et alia eiusmodi, ex
 Virgil. loco Eclog. 4.*

POëtarum facilè principem apud latinos
 Virgilium, ferè omnia quæ scripsit Eclo. 4.
 ex Sybillinis oraculis descripsisse cùm res ipsa
 ostendat

ostendit, tum Constantini Magni Imperatoris
 autoritas, qui vniuersam de Christi aduentu
 interpretatus est. Is enim ita censet, Poetam
 Christi diuinitatem sub aspectum subiicere
 voluisse, sed nequis princeps in ciuitate, quæ
 caput imperij est, ipsi, quod contra patrias le-
 ges scriberet, quodque maiorum de Diis opi-
 nionem reiiceret, crimini dare posset, verita-
 tem tamquam inuolucris quibusdam texisse.
 Cum multa autem ejus aurei sæculi commoda
 collegisset, illud etiam adiunxit:

Teg, adeo decem hoc ani, te Consule inibit

Pollio, & incipient magni procedere menses.

Quo loco Seruius nescio quid de Iulio, & Au-
 gusto longè, aliter antea nominatis commen-
 tus est. Sed hunc in suis Aduersariis meritò re-
 futat vir apprimè doctus, intelligensque Tur-
 nebus, eosque magnos dici menses existimat;
 quod magni sint anni, quemadmodum ver-
 tentes apud Virruuium, qui sunt anni verten-
 tis. Sed quoniam id nihil magni habet, nihilq;
 præclari, quod ad ætatis aureæ commendatio-
 nem faciat, quam renouatam, redintegratamq;
 poeta describit, illam vt non refuto, ita non
 probo. Longè commodius Alciatus 8. cap. lib.

6. Parerg. Magnos dici censet, perinde atque
 felices, faustos, ac boni ominis menses. Con-
 firmat hoc Tacitus in vita Iulij Agricol. Tran-
 sigite, inquit, cum expeditionibus, imponite quin-
 quaginta annis magnum diem. Hoc est, quod
 Hispani dicerent, *Acabad con un buen dia.*

Qui vos non solum calamitate ac seruitute li-
 beret,

*Virg. Egloga
 4. probe ex-
 plicatus.*

*Alciat. lib. 8.
 Parerg. magni
 menses qui.*

beret, sed etiam metu calamitatis, & seruitutis. Facit ab hac sententia Virg. qui continenter hoc addit.

*Te duce, si qua manent, sceleris vestigia nostri
Irrita, perpetua soluent formidine terras.*

*Maximum
qui dicatur.*

Nam, & *Maximi* vox in fundis, agris, ædibus hanc habet potestatem, ut immunem, liberumq; seruitute significet, cui adhæserit. Fundus enim uti optimus maximusq; sit, qui traditur, seruitutem non debere censetur: non actum, non iter, non aquæductum, aut haustum, non passionem, &c. In quibus hæret nomen seruitutis.

*Celsus in l.
cum vende-
ret.*

Celsus in l. Cum venderes. ff. de contrahenda emptione. *Cum venderes fundum, non dixisti, ut optimus maximusq; est, verum est, quod Quinto Mutio placebat, non liberum, sed qualis esset, fundum præstari oportere.* Idem censet Paulus de legatis 3. l. Si mihi, & de fundo instructo. l. Fundo legato. Celsus autem sic: *Quod si ut optimus maximusq; esset traditus fuerit fundus, liberum ab omni seruitute præstandum.* Ita Deus

*Paul. de Le-
gat. 3.*

*Deus cur
semper Opt.
Max. dicatur.*

Opt. Max. ex omni antiquitate dictus, quod nulli seruitutem debeat, sed omnium Dominus Dominantium sit, & Rex regum, per quem, ut est in Sacris litteris, reges regnant, & imperatores iusta decernunt: Hinc Iuppiter ab Homero Magnus appellatur. *El grande.* Per antonomasiam præ quo nullus est magnus. De Deo autem apud nostros sic legitur. *Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus super omnes Deos:* præ quo, quidquid extra ipsum est, non modo non magnum est, etiam nihil est. Isa. 40.

Psalm. 24.

Omnes

Omnes gentes sic sunt corā eo, quasi non sint, & quasi nihilum, & inane reputatae sunt ei. El es el grande por excellencia. Hinc Optimates, siue Magni apud Hispanos, *Los grandes del Reyno.* Qui nullo inferiores sunt ex principibus, qui nullius seruituti obnoxij sunt. Hispanè dicitur, *Que no deuen nada a nadie.* *Optimates, & Magnates, cur sic dicti regni proceres.*

Eadem huic voci *Magnus* vis subiecta est, *Magnus dies* Oseæ. i. ubi *Magnus dies Israel*, dicitur. Hoc est, dies brachij Domini, siue filij Dei, id est, aduentus Christi assertoris nostri : quoniam eo die factus ipse sub lege est, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, & humani corporis gladio succinctus, inferorum claustra conuellit; portas æreas, vinctesq; ferreos confrēgit : è Tartarorum faucibus prædam abstulit, & nos omnes de seruitute ac potestate tenebrarum ereptos, in filiorum Dei ius, libertatemq; restituit. A Christi igitur in terras aduentu, magni cœpti sunt procedere dies, magniq; menses ex oraculo Sybillarum. Magnos itaque Christus dies primus aperuit, magnosq; menses, & annos in orbem induxit : felices nimirum, faustos, bene fortunatos, ac boni ominis : siquidem in iis nos non à seruitute modo in libertatem, sed etiam à morte reuocauit ad vitam. Maximus namque Christus Optimusque cum sit, non magnos solum dies, & annos, sed etiam optimos maximosque mortalibus dedit : & à teterrima Dæmonū seruitute, atque Tyrannide, liberum genus humanum suo ipse sanguine, vitaq; præstauit. *Oseæ. 1.*

Hanc

Hanc autem viam, potestatemq; Magni analogia peperit. Nam quæcumque magna, siue maxima sunt, infra se habere minora videntur, & hæc ab illis seruitutem repetere non debere.

Virg. Æn. 4.

Sed video vocis huius aliam quoque esse notionem apud Virg. Æn. 4.

Sole communes natos, consortia tecta

Urbis habet: magnisq; agitat sub legibus orbē.

Magnum idē
quod firmum
æternum.

Seruius. Magnis, interpretatur æternis: nunquā mutabilibus, iisdem enim legibus semper, inquit, vtuntur: Nec eas vt homines, sæpe commutant. Illud quoque ex Æneid. 3.

Tu mœnia magnis & Magna para;

Sic accipio, *Magnis*, id est, nepotibus, ac posteris in astra tollendis: quorum imperium, vt lib. 6. prædicitur, æquari terris deberet, animi Olympo. *Magna para mœnia*, id est, firmissima, quæ nec vetustati concedant, nec ab hostibus, perinde atque Troiani muri expugnentur. Magnum itaque pro longo, pro diuturno, pro longinquo dicitur, nam quæ in corpore magnitudo est, in tempore diuturnitas, & longinquitas appellatur.

Magnum, id
est, diuturnum.

Magni menses à Christo
nato procedūt.

Magni igitur menses à Christo nato procedunt, id est, diuturni, longinqui, quorum felicitas ad omnem ætatem erat permansura. Christi enim imperium atque regnum ab illis mensibus initium cœpit, cuius regni (Lucæ 1.) non erit finis: quoniam regnabit in domo Iacob in æternum: quod siue de regno gratiæ, siue de regno gloriæ capias, semipiternum vtrumque. Psal. 144. Daniel. 2. & 7. & sæpe in Sacris litteris.

CAPVT XVII.

Magnum in malam partem acceptum pro graui, duro, & molesto. Extremus Iudicij dies cur magnus appelletur? Prophetæ plures explicati.

Magnum præterea in malam partem accipitur: interdū enim graue, durum, molestumq; significat. Virgil. *Æneid.* 1.

Ille ubi complexu Ænea, colloq; pependit,

Et magnum falsi impleuit genitoris amorem.

Seru. *Magnum* dicit, id est, arduū: difficile enim est imitari veri filij affectum. Ego verò molestū etiam addo esse, atque graue, amorem ostendere, quem non habeas. Apud Ouid. sic pater Phaëtoni filio currus experienti.

Magnum durum, difficile.

Ouidius.

Magna petis Phaëton, & quæ non viribus istis

Munera conueniunt.

Magna dicit munera, quæ onera grauiora, duriora; potius habenda erant, quæ infirmum adolescentem oppressura pondere videbantur, & ad terram tandem afflicta. Sed expressit hanc vim *Æneid.* 6. Virg. cū de Phœbi vate sic canit,

At Phœbi nondum patiens immanis in antro Virg. *Æn.* 16

Baccatur vates, magnum si pectore possit.

Excussisse Deum.

Magnum, inquit Ser. Non reuera ait, sed retulit ad affectum cotentis: unicuique enim Deus, quē colit, magnus videtur. Sed magnū ego durum, grauem molestum intelligo. Nam cui ab

afflatu numinis, *Non compta mansere comæ,
sed pectus anhelum, Et rabie fera corda in-*
ment, &c. Numen ipsum graue ac durum non

Dies Magnus
Sopho, 1.

esse non poterat. Et habet Magni vox eandem
in sacra pagina potestatem. Sophon. i. vbi diem
captiuitatis & seruitutis Israel, diem magnum
appellat Propheta, id est, extremæ calamitatis
& miseriæ initium: ita subiungitur. *Dies ira*
dies illa, dies calamitatis & miseriæ, dies tene-
brarum & caliginis, &c. Et hoc quoque ab
analogia, siue proportionem natum, nam quæ-
cumque magna sunt, molesta & graui sunt,
premunt, affligunt.

Extremi iu-
dicij dies cur
magnus.

Ex his omnibus lux ad Prophetas, qui ex-
tremum Iudicij diem, magnum appellant. Ios.

2. Sophon. 1. nam siue magnum pro bono ca-
pias & fœlici, siue pro graui, molestoque vsur-
pes; vtrumque cadit in eum. Magnus igitur il-
le dies est: *Vn buen dia*, siue ad iudicem ipsum,

Iudicij dies
iudici impi-
mis bonus.

siue ad iudicatos omnes, absolutos similiter,
atque damnatos, respicias. Iudici imprimis
bonus est; quoniam iustitiæ suæ maximum ex-
hibet terræ, cæloque documentum: quoniam
datam sibi omnem in cælo, & in terra pote-
statem ostendit: quoniam iustam sui nominis
hostibus vindictam retribuit, & amicos de bo-
nis suis impertit, quod bonitatis maximè pro-
prium est. Absolutis, id est, iustis atque beatis
bonus, ac fœlix ille dies illucet, quoniam viræ
mortalis incommodis, & morte ipsa, quod
malorum omnium postremum & maximum
est, improborum denique calumniis liberan-

Beatis bonus
& fœlix.

tur:

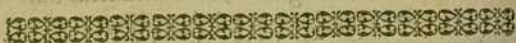
tur: & in Cælorum domicilio, ævo & regno
fructuri sempiterno collocantur. Damnatis
etiam ex parte bonus hic dies existet; quo- *Iudicij dies*
niam vt viuendi, ita & peccandi finem facient *damnatæ e-*
in hac vita: quæ si longius producta esset, *tiam bonus.*
multo plura, & peccatorum incitamenta sup-
peditasset, & maiores suppliciorum acerbita-
tes, iusta voluptatum pretia comparassent.

Magnus præterea dicitur extremi iudicij *Magnus ca-*
dies, quasi calamitosus, horrendus, terribilis, *lamitosus.*
iis videlicet, quorum cum vita omnia extin-
guentur: non iis, quorum res piæ, sanctæq; ge-
stæ emori non possunt. Ac quemadmodum
primi aduentus dies magnus dicitur, quoniam
misericordiæ fontem hominum generi ape-
ruit, & apparuit benignitas, & humanitas Sal-
uatoris nostri Dei, peccata dolentibus condo-
nando: ita etiam secundi aduentus dies ma-
gnus habetur, quod iudicium simul, & iusti-
tiam faciet iudex, & summam in peccatores
seueritatem expromet.

Quamquam magnus etiam ad eam simili- *Magnus dies*
tudinem dicitur, qua magnos, vertentesque *Domini, quia*
menses, dictos putat Adrianus Turnebus. Nā *Domini est.*
quemadmodum hi magni dicuntur; quod
magni sint anni, menses: Ita etiam magnus il-
le dies dicitur, quia Domini est, cuius quæ-
cumque sunt, magna sunt: aded vt quæcumq;
in suo genere magna, summaque sunt, aut sa-
cra, aut Dei esse dicantur. Hinc montes, ce- *Montes Dei,*
tri que Dei, in sacris litteris appellantur, qui in *Sacra fames,*
arduos ascensus erecti, aut procerissima sunt. *Sacra anchora.*

Malach. 3.

Hinc in humanis Sacra fames, id est, insatiabilis, ingens. Sacra anchora, id est, omnium maxima, firmissimaque. Cur autem Domini dicatur esse illa dies, Malach. 3. declaratur. *Et erunt mihi ait Dominus exercituum, in die, qua ego facio, in peculium, &c.* Dies enim hominum vita mortalis est, in qua sui iuris, & arbitrij cum sint, suo se nutu, atque voluntate moderantur. Dies autem Domini dicitur priuati, publicique iudicij dies, quod solus in eo potestatem exerceat, cui mortales parere sine recusatione coguntur. Magna est cum apud nostras, tum apud externas litteras hæc locupletandi materies, quam hic attigisse sat est.

CAPVT XVIII.

Animam gestare, aut ponere in manibus, quid. Communis Grecis, Hebraeis, Hispanisq; phrasibus. B. Jobo, David, & aliis lux allata.

CVM Athenæum aliquando euoluerem, incidi in Xenarchi poetæ locum in Pentathlo, vbi eorum luxum pariter atque licentiam reprehendit, qui communibus fœminis non contenti, honestiores etiam sectarentur: nec labori, nec pretio, nec periculo, nec curis, & sollicitudini parcerent, modò earum copiam nanciscerentur. Ille sic,

Quas

Quas nec licet videre, nec videntibus

Xenarchus.

Palam videre, semper at tremantibus,

Paudentibus, in manuq; animam gestantibus.

Quod ut legi, venit mihi illico in mente B. Io- *Iob. 13. locus*
bi, qui cap. 13. amicos ita affatur. *Quare lacero illustratus.*

carnes meas dentibus meis, & animam meam

pono in manibus meis. Vbi eadem phrasi idem

significatur. Quid autem id sit, non constat in-

ter auctores: quorum ego sententiis libenter

superfedeo, quoniam apud doctissimum æquè

atque gravissimum Iobi interpretem, deq; eo

satis bene meritum Ioannem de Pineda lege-

tur, qui diligentissimè, ut plerosq; alios, versat

hunc locum. Dicam ergo breui quid sentiam,

cum Hieronymum laudauero, qui Hebraismū

putat esse, quo vitæ periculū, significatur, quia

quod manu gestatur, aut excidere facilè potest,

aut in promptu est, ut eripiat. Quod ut ve-

rum est, ita ex eo elicio non tam periculum,

*Animam in
manu gesta-
re, quid.*

quàm periculi curam, & sollicitudinem, illa di-

cendi formula significari. Itaque, animam in

manu gestare, nihil esse aliud, quàm sollicitum

esse atque laborare de vita; & semper ante oeu-

los habere propositam. Habere enim in mani-

bus, aut inter manus, idem Latinis est, quod

tractare, ac diligenter videre, versari, aut in-

cumbere in rem. Ita Virg.

Ante oculos, interq; manus sunt omnia vestra. *Virgilius.*

Et Liuius de bello Maced. *Et vos in manu, &* *Liuius.*

tutela, non in seruitio deberis eas habere: id est,

de iis, earumq; rebus valde curare, ac laborare

debetis. Vnde etiam natum, ut, Manum non

vertere, prouerbij loco, pro non laborare, accipiat. Hanc verò sollicitudinem satis exprime Xenarchus videtur, cum & timorem, & pauorem addit: & paulò antè cur timerent exposuit.

Et quidem quod de Græcis, Hebræisq; dicimus, Hispani confirmant, quorum vulgaris est formula, *Su alma en su palma*: Id est, ipse viderit, ipsius res est, curet ipse, mea enim nihil refert, ipsius interest. Quare cum Iob dicit, *Quare lacerò carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis*: non secus facit, ac si diceret. Quid curis conficior? Ecquid animum corpusque sollicitudine exedo? Doloře discrucior, mœrore contabesco, deque mea vita sollicitus, atque anxius frustra laboro: adeò vt in eam semper oculos, semper animum intentum habeam: cum in eius manu, & potestate sit, qui tamen illam miris modis ex-cruciet, tutam si volet, (volet autem quia misericors est) incolumemque præstabit. Sequitur enim, *Etiā si occiderit me, in ipso sperabo*, & paulò post, *Et ipse erit saluator meus*. Lacerare autem carnes, planè idem est, quod Hispanis, *Deshaçerse, o comer de sus carnes*. Quo curarum, sollicitudinumq; nimia vis explicatur, quam *Exedendi*, verbo Latini declarant: Hispani, *Carcomerse*. Quo spectat Pythagoræ symbolum. *Cor ne ediso*. Et illud Homeri quem Cicero laudat Tusc. 3.

Ipse suum cor edit, hominum vestigia vitans.
Iam verò quod addit, *Dentibus meis*; curas, &

angores intelligit, dentati enim sunt quando cor edunt.

Similis Iudic. 12. phrasis habetur, ubi leph- Iudicum. 12.
 re ad Ephraim, cum auxilium sibi denegasset,
 ita inquit. *Quod cernens posui animam meam in*
manibus meis, transiitq; ad filios Ammon, &
tradidit eos Dominus in manus meas. Id est, statui
 apud me certamen mihi esse pro vita, nec mi-
 nus quàm de ea dimicandũ. *Determine valer-*
me por mi y defender mi vida con mi spada. In-
 tellexi vitam, salutemque meam non aliunde,
 quàm ex me ipso, meaque virtute pèdere. *Que yo*
ania de mirar por mi y valerme por mis ma-
nos. Et Psalm. 118. ver. 109. *Anima mea in* Psalm. 118.
manibus meis semper, & legem tuam non sum ver. 109.
oblitus. Hoc est, tametsi me multæ curæ, adeoq;
 graues, vt non nisi de salute, vitæque sollicitet,
 adhuc tamen in lege tua cura, & cogitatione
 versor; nec tam me, quàm illam tueri contendo
 Quamquam manus armis intentas habeo, ope-
 ribus etiam legis vacant. *Aunque quando si*
empre con las manos ocupadas en las armas, en
defensa de mi vida, no por eso dexo de
emplearlas en el cumplimiento de

vuestra ley. Manus enim

actionum symbo-

la sunt.

MARTINI DE ROA
EX SOCIETATE IESV,
SINGVLARIVM,
Liber Secundus.

CAPVT PRIMVM.

*Difficile quid apud sacros Ethnicosq; scripto-
dires. Virg. locus, & ex eo Ecclesiastes alter, &
ex Sap. 2. c. explicatus, & collatus cum eo al-
biter Esara mirifice consonans ex aduerso. Flo-
res aëris siue temporis dici terrestria. Cele-
stium vel flores ipsos fructus esse honoris, &
commodi.*

Debitum saepe est à viris doctis, que-
nam huic voci *Difficile*, subiecta vis
esset: aut cur difficiles terras, collesq;
malignos Virgilius dixerit. 2. Georgicorum:
aut cur Sapiens cunctas res difficiles appella-
rit: Ille enim sic;

*Difficiles primum terra, collesq; maligni.
Ego verò difficile id dici puto, quod durum,
quod morosum est, quod auarum, quod asperi
inge*

ingenij, quodque sui copiam non facit. Nec ad animata solum, sed ad inanimata etiam vox ista refertur. Difficiles enim homines, uti dicimus morosos, & graues. Hispanè: *Hombres que no dan nada de si, ni hazen virtud.* Ita terras, transitus, vias, scopulos difficiles appellamus; hoc est, inaccessos, asperitatibus plenos, arduos, & qui nullos ad se aditus præbent. Itaque difficiles terras interpretor infœcundas, ac penè steriles, & parum creantes, ut Seruius explicauit. Quo sensu in nostris literis Deuter. 28. *Cælum aneum, & terra ferrea* dicta est: illud, quod opportunos imbres: hæc, quod solitos fœtus, fructusve negaret.

Sunt autem in sacris literis multa, quæ ex ista vocis potestate felicius explicentur: cuiusmodi illud Ecclesiast. I. *Cuncta res*; inquit Sapiens, *difficiles: non potest eas homo explicare sermone, non satiatur oculus visu, nec auris auditu adimpleri.* Hoc est, cunctæ res duræ, morosæ, auaræ, nunquam se dant, nunquam sui copiam faciunt, neque sui fruendi locum, potestatemve relinquunt. Hispanè: *Desabridas, cuitadas, cortas, desapronechadas, malacondicionadas, que ni se dexan ver, ni oyr, quanto mas gozar.* Atque ita non potest eas homo explicare sermone, hoc est, cum eas vix gustarit, vix oculis, vix auribus acceperit; quid in illis boni, vel mali insit, aut cuiusmodi tandem sint, explicare non potest. *No puede hombre dexar lo que son, ni hablar de ellas a proposito.* Quantumuis enim attentissimè contemplantis, aut ce-

Difficiles terras, id est, steriles, que nostris ferrea.

Ecclesiast. I. locus illustratus.

terrimè intuentis aspectum fugiunt, & aures
 auidissimè auscultantis præteruolant. *A penas
 se dexan ver de los ojos. Non satiatur oculus
 visu.* Cùm autem neque oculis, neque mente
 comprehendantur, nec sit qui eas explicare
 sermone possit. *Ni aun de oydas sabreys lo que
 son. Nec auris auditu adimpletur.* Contrà verò
 quæ à Deo sunt bona, vera sunt, & quæ cor sa-

Psal. 17.

*Esdræ locus
 lib. 4. cap. 10.
 cum Ecclesiast.
 mirificè conso-
 nās ex aduerso*

tiant. *Satiabor, inquit Dauid, cum apparuerit
 gloria tua.* Audi Eldram Prophetam lib. 4. cap.
 10. Quem Deus iubet in templum suum ingre-
 di, & oculos pariter, atque aures illius splen-
 dore, magnitudine, atque etiam pulcritudine
 pro arbitrio pascere. *Tu ergo, inquit, noli time-
 re, neque expauescat cor tuum; sed ingredi, &
 vide splendorem; & magnitudinem adificij:
 quantum capax est tibi visus oculorum, vide: &
 post hæc audies, quantum capit auditus aurium
 tuarum audire.*

*Locus Sapiet.
 2. explicatus.*

Ampla apud omnes scriptores huius loci
 amplificandi materia: ex his ego vnum, alte-
 rúmve delibem testimonium, vt intendisse ad
 fontem digitos, non hausisse aquam videat.
 Laudo primum vniuersum caput, 2. Sapient.
 maximè illud ex eo: *Ambulauius viis diffi-
 ciles. Quod non tam ad asperitatem, quam ad
 istam duritiem, atque auaritiam referendum
 est: ducta similitudine à difficultate locorum,
 atque viarum, quæ aditum negant, ad earum
 morositatem rerum, quæ se frui non sinunt.*
*Emos andado à caça de cosas que no se han
 dexado alcançar, ni gozar: como caminos, que*

no se dexan andar. Ita alij legunt: *Perambulamus deserti inaccessibilia: Desiertos, y aun conseriales, que no tienen que dar, no se dexan llevar.* Si ad honorem respicias, quod Idolum mortales maximè colunt, teneri manibus non potest, quin effugiat. Vidit Regius Psaltes *Psalm. 36.* illum alterum superexaltatum, & eleuatum super Cedros Libani: & transiit, & ecce non erat. Vidit hominem, cum in honore esset, comparatum iumentis, & similem factum illis. *Psalm. 48.* Vidit Daniel leonem grandibus alis; aspexit, donec euulsa sunt ala eius, & super pedes stetit. *Daniel. 7. Daniel. 4.* Vidit arberem, cum in summa viriditate, & proceritate esset, excissum. Regem, detracto diademate, & purpura, de regno ad pastum inter bestias abiectum, &c. Quid moror: si ad vitam spectes, ea nihil citius euanescit; vestigio nubis, aut fumus, & vndarum comparatur. Vt verum sit illud Iob 15. *Antequam dies eius impleantur, peribit.* Si ad fortunas te referas: quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias, oculis suis. Aubi Iobum, 20. *Nec est satiatus venter eius, & cum habuerit que concupierat, possidere non poterit. Qui enim diligit diuitias, (Ecclesiast. 5.) Ecclesiast. 5. non fruatur eis. Dormierunt enim somnum suum, & nihil inuenerunt (inquit Dauid) viri diuitiarum in manibus suis.* *Psalm. 75.*

Atque id causæ est, cur tantopere se impij hortarentur, Sapient. 2. ad arripienda hæc, quæ bona putentur ab hominibus, cum dicerent: *Venite, coronemus nos rosis, antequam marcescant, fruamur bonis, quæ sunt, (quali ex tempore futura*

non

non sint.) Et utamur creatura tanquam in inuentute celeriter. Perinde ac si dicerent: Cojamuslo todo en flor, porque si esperamos que llegue à sazón, primero se acabara. Ideò subiungunt: Non prætereant nos flos temporis, vel aeris, ut aliàs. Flores son todos los bienes de la tierra, y flores, no de arboles, que llegan à dar fruto, sino de el tiempo, y ayre, que jamas paran: y assi nunca llegan à colmo, contentos que ni saben, ni pueden darlo. Voluptatis vmbra, & simulacra delicia-

Cumcta terrona flores sine fructus.

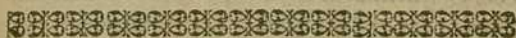
Inistorum vel foras ipsi fructus sunt bonoris, & diuitiarum. rum: nam res ipsa nullibi reperitur. At bona iustorum eiusmodi sunt, vt vel eorum flores fructus sint, & fructus quidem vtilitatem pariter, atque honorem afferentes: quam societatem coire nunquam amatores sæculi potuerunt.

Ecclesiast. 24. Flores mei fructus honoris, & honestatis. De honra y prouecho, que no caben en el saco del mundo. Honestas quippe hoc loco pro diuitiis, pro fortunis capitur, vt alibi: Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Mucha carga echa sobre sus hombros quien trata con mas ricos, y poderosos. Cogitur enim illis inferuire cum suarum etiam rationum iactura. En igitur, quàm sint viæ difficiles; quàm inaccessa deserta, quibus viam ineunt impij; quàm cunctæ res difficiles; quàm fluxa, & lubrica bona, quibus mortales tam auidè inhiant; quando nec adiri possunt, nec, cum apprehenderis, teneri manibus queunt, quin elabantur, & effluant.

Deo nihil difficile.

Denique vt definiam: hinc sæpe in sacris nihil Deo esse difficile dicitur, non solum quia maxi

maximè potens, pollensque ille est, ut quæ velit in his, aut de his, pro arbitrio faciat: sed etiam quia cuncta se eius potestati facile, arbitrioque permittunt. Hoc est: *No ay cosa, que no se dexe manijar de Dios, ni que se le huya, o haga resistencia.* Hinc denique difficultas pro inopia, pro angustia. *La falta, estrecheça, o necesidad.* Ut rei nummaria, frumentaria, annonæ, & similia.

CAPUT II.

Malignum, & malignitas quid. Colles maligni apud Virgilium. Locus ex Psalm. 36. & 4. Esdra, cap. 3. & ex Canonica Ioannis, cap. 5. Baruc 1. illustrati.

EAdem vis subiecta est voci *Malignus*. Ita Seruius in illud Virgilij, 2. Georgic.

Difficiles primùm terræ, collesq; maligni:

Maligni, inquit, *est infœcundi.* Et Nonius: *Malignus*, inquit, *ager agricolis illiberalis, & minus ferax.* Id est, cuius angustior est prouentus. Virgilius in 6. Lucem malignam dixit pro tenui, parua, & obscura. Nam *malignum*, inquit Seruius, *proprie est angustum.* Ut Virgilius in 2.

— *Tenuis, quo semita ducit,*

Angustæq; ferunt fauces, aditusq; maligni.

Id est, angusti, obscuri, & ardui. Martialis lib. 10. ad Auitum:

Tepet

- Te pet igne maligno

Hic focus, ingenti lumine lucet ibi.

Et Iuuenalis Satyr. 10. maligna appellauit Numina : id est, auara, & quæ ab ipsis peterentur, minimè concessura.

Magnâq; numinibus vota exaudita malignis.
Hoc est, parcis, nec concessuris, quæ petebantur. Liuius : *Malignitas conferatur ex priuatio.*
Hoc est, parcitas. *La mesquindad, y cortedad,*
&c. Quintilianus lib. 2. cap. 2. in laudandis discipulorum dictionibus, nec malignus, nec effusus. *Ni corto, ni demasiado.* Sed Donatus optimè in Hecyr. Act. 1. Scena 2. *Malignus,*
inquit, *est, qui difficultatem sui ostendit.* Iam verò cur non ex his commodè illustretur illud Esdræ 4. cap. 3. Etenim postquam dixerat transisse gloriam Domini portas quatuor, &c. *Uideret,* inquit, *semini Jacob legem, & generationi Israël diligentiam.* Quod sic explico: *Vna ley, y tal, que tenian muy bien que bazer en ella para su cumplimiento.* Verumtamen, addit, *non abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret in eis lex tua fructum.* Quod ego Hispanè sic interpretor: *Mas dexasteslos con su coraçoncito enyado, mesquino, apretadito: y assi no haçia en ellos fruto*

Cer malignū vnestra ley. Cor malignum, id est, sterile, veluti quid.

Isai. 5. cunditatem accipiebat. *Quid enim potuit celestis agricola vinea sua facere, & non fecit? at illa expectata est, ut faceret uvas, fecit autem labruscas.* Ex quo veteris, ac nouæ legis, discrimen

men

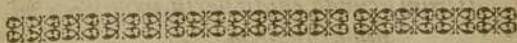
men agnoscas : illa enim cor malignum non abstulit, hæc verò non modò cor lapideum abstulit, sed dedit carneum, quasi mollitum solum, atque subactum, vt semen diuini verbi conceptum multiplici cum fœnore redderet. Quippe potentior hæc, tametsi suauior, ad emolliendos hominum animos, & in pietatis officia pertrahendos. Etenim, (inquit Chrysostomus) *Cum iugum legis detraxisset, ne subsilirent, aliud illis iugum imponit, nimirum caritatis, illo quidem validius, sed multo lenius, atque incundius.* B. Chrysost.

Consonant cum his, quæ proximè diximus, illa ex cap. 1. Baruc, vbi suorum nomine ita Baruc. 1. lo. dicit: *Et abiuimus unusquisque in sensum cordis eius explicati* nostri maligni, operari Diis alienis, facientes tus. mala ante oculos Dei nostri. Vbi malignum ego cor intelligo angustum, difficile, morosum, quòd sese Deo minimè dederit, nec ad recipiendam eius magnitudinem explicauerit: Magnus enim Dominus est, & quem cœli cœlorum capere non possunt. *Dexamonos llenar del desseo de nuestro apocado, estrecho, y cuytado coraçon, que no dando lugar à la grandeza de Dios en su seno, se pagò. y llenò de la nada de los Dioses agenos.* Idola enim, tantùm abest, vt occupare cor possint, vt potiùs nihil sint ex Apostoli sententia. 1. Corint. 8. & 12. Malignum itaque cor illud meritò dicitur: *Que no da de sí.* Deinde etiam quod ita angustum est, vt ferè nihil capiat, vt proximè diximus. Quam in sententiam Clemens Alex. in Adhorr. ad Gentiles: Deos

Deos gentium, Idola, & umbras appellauit: quod adeò verum est, vt Idolum, & umbra, & somnus pro eodem vsurpentur cum in nostris literis, tum etiam in externis. Scribit enim Eusthatius in 20. lib. Odyss. Idolum accipi sole- re pro umbra, seu spectro, & re, quæ licet appa- reat, nihil sit. Cuiusmodi idolum, seu spectrum erat umbra illa Æneæ, pro qua depugnabatur, cum à Venere parente sublatus esset Æneas: lib. 5. Iliad. In nostris verò, 1. Paralip. 16. Omnes enim *Dij populorum, Idola.* Zachar. 1. *O pastor, & idolum.* Id est, simulacrum, umbra, seu spe- ctum. Sed hoc vulgare est: veniamus ad re- liqua.

Ioannis locus ex Canonica illustratus. Nec præteribo illud Ioannis in Canonica, cap. 5. *Mundus, inquit, totus in maligno positus est.* Hoc est, in obscuro, lubrico, præcipitique loco, angusto, & arduo. Vt conueniat cum illo Sapientis: *Cunctæ res difficiles.* Todo el mundo, y sus cosas son resbaladizas, fugitivas; no ay dárles alcance. Præterit enim figura huius mundi. Son engañosas, prometen, y no dan. Vel: Andamos en todo à ciegas, y en lugar estrecho, y resbaloso. Quidni sapius labamur, & in lapides incurra- mu? Aliàs autem sic explicabitur: Todo el mun- do es tassado, y sus cosas cortas, y apocadas, auarientas, y que dan muy poco de sí. Ita Psalm. 36. *Noli emulari in malignantibus, neque Zelau- ris facientes iniquitatem. No te assemejes, ni sigas las pisadas de esos logreros, de esos ricos auarientos.* Hoc enim illa significant, Psalm. 14. *Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniqui- tatem:*

tatem: qui deuorant plebem meam sicut escam panis? Igitur. Neque zelaueris facientes iniquitatem. Hispanè: No quieras parecerles, ni dessees ser como ellos: porque su fin, y el de sus riquezas sera como el del heno, que al primer Sol se consume, su hazienda sera humo, y su tesoro carbon. Quoniam tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum citò decident. Mas tu fia de Dios, y haz como hombre honrade. Spera in Domino, & fac bonitatem. Que de Dios son las riquezas, y tuyas seran por esse camino. Et pascaris in diuitiis eius. Sed de difficili, & maligno satis: ad alia transeamus.

CAPVT III.

Ferrea vox apud Virgilium, ex Homero, Sophocle, atque Euripide. Sed ab his area, ut à Lucrecio anea. Romanorum regnum cur ferro comparetur, Daniel 7. Anea aternitatem significare, ut in serpente Moysis. Veteres are usos pro ferro,

Virgilius 2. Georgic. & Aeneid. 6. cùm rerum magnitudinem dicendarum, varietatemque significare, aut exaggerare potius vellet. Virgilius 2. Georgic.

Non, inquit, mihi si lingue centum sint, oraq;
centum,

Ferrea vox, &c.

Quo loco Homerum Iliad. 2. qui decem sibi

linguas, totidemque ora, infractam vocem, & cor ferreum, siue æreum optabat, & Sophoclem præterea imitatus, χαλκίῳ φωνῇ se, vti Stentora Homerus appellat in 5. esse cupiebat: hoc est, ferream vocem habere; id est, perpetuam, continentem, atque constantem, cuius sonus omnes omnium ætates superaret; atque ad æternitatem ipsam pertineret. Itaque Homerus:

*Non mihi si linguaq; decem sint, ora decemq;
Vox infracta sonet, rigeant præcordia ferro.*

Sed Hesiodus quoque in Theogonia, tricipiti Cerbero æream vocem tribuit:

*Iterum secundo edidit partu immensum mi-
nimè effabilem*

*Cerberum crudiuorum, Plutonis canem ærea
voce.*

Id est, longissimè, ac diutissimè resonante. Nam & hac etiam de causa inferorum ædes resonantes appellat Hesiodus, quia horrendus hic canis pro foribus custodit, & intus Styx habitat Oceani filia.

*Illic Dei inferi in interiore parte ædes reso-
nantes,*

*Fortissq; Plutonis, & grauis Proserpine,
Stant. Horrendus autem canis pro foribus
custodit.*

*Ibidem habitat abominanda Dea mortali-
bus.*

Horrenda Styx, filia reciprocantis Oceani.

Ouidius. Imitatus etiam est claros Poëtas Ouidius 1. Tristium, Eleg. 4.

Si vox infragilis, pectus mihi firminus esset,

Pluraq, cum linguis pluribus ora forent.

Scilicet vt longius, & grandius resonaret: quod Homerus. Iliad. 5. planè significauit, cùm de Iunone Stentora vultu, & voce eminentente ita cecinit:

Ibi stans clamabat Dea albis vlnis Juno

Stentori assimilata magnanimo, æream vo-
cem habenti,

Qui tantum clamauit, quantum alij quin-
quaginta.

Adlusit Matron parodus apud Athenæum lib. 4. cap. 3. qui inter conuiuij lautitias ita garrir: *Matron pa-*
rodus.

Cereris natam cùm deinde placentam

Aspexi ingressam, quis iam queat abstinuisse?

Non mihi si ora decem certè, totidemq, ma-
nus sint.

Venter & infractus, atque grea pectore corda-

Latinus autem Poëta non æream, sed ferream vocem sibi postulauit. Ferrum quippe metalla cuncta domat, ac vincit, & perpetuitatis, ac durationis symbolum veteribus habebatur. Apud Hispanos, ad id ostendendum, dici solet: *Como de hierro.* Et hanc ob causam Daniel 7. Romanorum regnum ferro comparatur; quòd omnes ferè gentes vel robore validas, vt Gallos, Germanos, Hispanos; vel Imperio potentes, vt Cathaginenses; vel maiorum gloria, & sapientia præstantes, vt Græcos; vel opibus florentes, vt Asiaticos; vel terrarum longinquitate remotas, vt Cappadoces, Ponticos, Armenios, Iberos, Asianos, Seytas,

Romanorum
regnum ferro
comparatum.

Britannos; vel sanctitate, & religione insignes, ut Iudæos, ipsi à nullo subacti perdomuere. Deinde quia omnia regna complexi, Imperium diutiùs, quàm cæteri conseruarunt. Scitè proinde Hispanus Poëta, æquè atque pictor nobilissimus Paulus Cespèdes, omni politiorum literarum cognitione limatus, in sua illa poësi, quam propediem expectamus de arte pingendi, præclaro & artis, & ingenij documento, Virgilium imitatus, ita canit:

Con vox de hierro de immortal sonido.

Sed dicat aliquis, non rectè à Virgilio ferream vocem ad imitationem Homeri dictam, sed potius æream, aut æneam, uti Lucretius dixit,

Æs inter metalla vocalissimum.

B. Hieronym.

& Seruius animaduertit. Nempe, æs inter metalla vocalissimum, & sonantissimum est. Itaque Hieronymus in Daniele, exquirens cur Alexandri, Græcorumque regnum in ære significatum esset: *Est, inquit, æs vocalissimum, & sonantissimum, edit sonum magnum, & clarum, eumque longè, lateque diffundit: quare denotatur magna Imperij Græcorum fama, & gloria.* Quod si æternitatem, & firmitatem spectes, solidius est, & nulli obnoxium rubigini. Ita apud Virgilium: *Nixas ære trabes,* legas ad perennitatem catenarum. Et: *Monumentum ære perennius,* apud Horatium, ad memoriæ æternitatem. Vegetius verò probat, æreos clauos compingendis nauibus idoneos esse, & ferreis firmiores: quod hos tempore, & humore celeriter rubigo consumat; illi etiam in fluctibus incolumes mancant. *Quin*
& ser

& serpens æneus Moysis, diuturnitatem salutis acceptæ per Christum significare putatur. Beatus Augustinus in expositione Epistolæ ad Galatas: *Nec propter aliud ille serpens æneus factus significat.* *Æneus serpens aternitatem salutis acceptæ per Christum*
 erat, nisi ut permanens passionis Domini fidem significaret. Etiam vulgo quippe dicuntur ænea, quorum numerus manet. Et infra: Nunc autem tanquam ænea permanet Crucis fides. Et ærei quoque clavi cadaueribus infixi, vel ne putrescant, vel ut diutissime seruentur, efficiunt. Et ærea cuspide, siue etiam ferrea Telephum sanasse Achilles perhibetur, apud Homerum.

Quæ omnia, uti vera sunt, ita etiam suadent, commodius ærea, quàm ferrea immortalitatis symbolum ferre, atque perennitatis. Quod autem ferream dixit Poëta vocem consuetudine magis, quàm veritate dictum existimo. Nam, ut ait Eustatius ad Iliad. i. & ostendit Hesiodus, veteres ære utebantur pro ferro: nimirum ante ferrum inuentum. Atque ita apud Homerum æris appellatione, quod Græci *χάλυξ* appellant, ferrum intelligitur. Et Salomonis quidem tempore, 3. Reg. cap. 6. *Mal-leus, & securis, & vllum ferramentum non sunt audita in domo, cum edificaretur.*

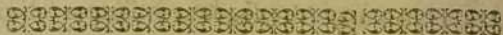
Nempe quia omnia ærea. Ita

Psal. 17. Posuisti ut ar-

cum arcum bra-

chia mea.

* *

CAPVT IIII.

Mors ferrea, somnus ferreus. Virgilij locus in 10. explicatus aliter, atque ab Adriano Turnebo. Noctis somni, marisq; simulacrum Olympie. Hos duos germanos ab illa fratres, & alia eiusmodi.

EX eadem analogia, sed parum dissimili ratione, mors, somnus ferreus appellatur ab eodem Poëta in 10.

Virg. Æn. 10.

Olli dura quies oculos, & ferreus urget

Somnus: in aeternam clauduntur lumina noctem.

Homërum videlicet imitatus Iliad. II. vbi de occasu Iphidamantis:

... Illi soluantur corporis artus,

Ferreus & claudit morientia lumina somnus.

*Adrianus
Turnebus.*

Quem locum explicans Adrianus Turnebus in suis Aduersariis: *Ab Homero, inquit, sumptum est, qui mortem $\theta\chi\tau\alpha\ \chi\epsilon\alpha\mu\epsilon\upsilon\varsigma$, nominat: quod ad duritiem retulisse videtur Maro, cum duram quietem scripsit, veluti interpretans somnum ferreum: cum Plutarchus, ad sensus orationem, & amissionem referendum crediderit, in consolatione ad Apollonium. Hæc ille. Et sanè quod ad duritiem attinet, scio mortem immitem, & crudelem dici, & ferreum item pro eodem usurpari. Sed Plutarchi sententiæ non obstat, quòd duram quietem dixerit: nec video, cur non potius ferreus somnus duræ sit quietis*
inter

interpretatio. Nam uti ferreum illud à Cicero-
ne, & ab aliis dicitur, quod vel caret sensu, vel
ab illo abhorret; ita etiam durum pro eodem
accipitur. Donatus in illud Adelph. Act. 4.
Scen. 5. *Factum est à vobis duriter. Non dure,*
inquit, & crudeliter. Dixit Terentius, sed quasi
dura mente, id est, inflexibili. Ita etiam in no-
stris literis Iob: *Nunquid caro mea aenea est?* Id Iobus.
est, Soy yo insensible como de bronze. Sed Isai. 48. *Isaia 48.*
hæc omnia mirificè coniunguntur: *Scivi enim,*
quia durus es tu, & nerum ferreus cervice tua, &
frons tua aea. Hispanis hæc valdè significant:
Tienes una cabeça de hierro, eres inflexible, in-
domable.

Ego verò, ut ingenuè dicam, ita existimo, *Ferreus som-*
Duram quietem, & ferreum somnum, non per *nus quid.*
expolitionem tantum, sed etiam per auxesim à
Virgilio dictum: ut si Hispanè dicas:

Cruel descanso, irrecordable sueño.

Ita mortem appellat Moschus Eidyll. 3.

Moschus Ei-

Vbi primum mortui fuerimus, obscuri in terra *dyll. 3.*
concaua.

Dormimus valdè bene longum, infinitum,
inexcitabilem somnum.

Somnum sæculi appellat Hieremias. Nam ta-
meti mors, ut aiebat Cæsar apud Sallustium,
ærumnarum requies sit; si per vim afferatur, ea
dura, & crudelis non esse non potest. Ferreum
autem somnum interpretor sempiternum, ut
irreuocabile fatum, perpetuum, nunquam sol-
uendum. Homerus *χαλκον ἵπχθ*. Horatius Ode
ii. lib. 3. Longum somnum. Et Ode 24. lib. 1.

Horatius.

Ergo Quintilium perpetuus sopor urget.
Catullus. Catullus etiam eodem modo loquitur:

Nox est perpetuo una dormienda.

Pausanias. Est enim tanta inter somnum, mortemque similitudo, ut alterum pro altero capiatur. Ideo Virgilius in 6. consanguineum lethi soporem facit. Atque Pausanias Eliacorum 1. narrat se inter ceteras statuas, quæ erant Olympia, noctem vidisse in muliebre figuram, habitumque formatam; quæ manu dextera puerum album dormientem teneret; læua nigrum dormienti similem. Esse alterum somnum *Somnus, & mors fratres.* *Hesiodus.* *Σάπνός,* alterum, id est, mortem: utrumque autem filium noctis esse, Hesiodus tradit in Theogon. ubi cum de nocte loqueretur:

Ἥλα γὰρ, inquit, somnum in manibus fratrem mortis,

Nox noxia, nube tecta atra.

Ibi autem noctis obscura filij domus habent somnum, & mors, graves Dij.

Ita Homerus Iliad. 14.

Hic somnum mortis fratrem convenit.

In sacris tam obuia sunt testimonia, ut pigeat attingere. Non dissimili significatione nox ferrea dicitur apud Homerum Iliad. 4. in fine.

Nox ferrea
Homero.

--- *Nox illum ferrea texit,*

Luminaq; æternæ clausérunt fessa tenebra.

Æternæ itaque tenebræ quid sit nox ferrea interpretantur. Est enim ea, quæ finem habitura non est. Sed iam ad virgam ferream.

Psal. 2.

CAPUT V.

*Virga ferrea Psalm. 2. triplex loci expositio,
quatuor proximi versus explicati. Sceptrum
doctrina symbolum apud Græcos, atque etiam
apud Hebræos.*

EX his quæ de voce, morte, ac somno ferreo dicta sunt, commodior sumetur loci illius, ut opinor, explicatio, ex Psa. 2. ubi Regius Propheta Christi regnum prædicens. *Reges,* inquit, *eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.* Quod certè non, ut vulgo solet, ad seueritatem animaduersionis, vindictæque acerbiter referendum est: sed ad ea, quæ à me proximè ostendentur. Primò enim simplicius explicari potest, in hunc modum: Eorum Rex ac Dominus eris: illos sceptro tuo moderaberis, virgaque tua iudicabis. Vtrumque enim munus Reges obibant apud omnes fere nationes. Sceptrum autem apud veteres, virga fuit ære ornata, cuiusmodi sceptrum illud, quod Vulcanus Ioui primum fabricauit, fuisse dubium non est, quod ab eo ad Agamemnonem Regem, & secundum eum ad alios Reges vsu traductum, atque etiam hæreditario iure receptum Homerus, & ab eo cæteri tradunt.

Psalm. 2.

*Prima loci
explicatio.*

*Sceptrum olim
virga
ferrea.*

Quin & hastam esse dicunt, quæ olim Deorum addita simulacris, nam prodigij simile habitum legimus, si quando hastæ motæ essent, ut Liuius scribit, aliique, & certè piaculo pro-

*Idola cum
hastis.*

*Iustinus.**Hasta pro
Dijs.**Regere in
virga quid.**Virga ferrea
perenni sce-
ptum.**Columna fer-
rea. Cornu fer-
reum.**Limen ferreū
Hesiodo.**Areæ tecta
Homero.**Vox, pectus
ferreum.*

curatum. Iustinus etiam lib. 43. Reges olim hastas pro diademate habuisse dicit, quas Græci sceptrâ dixerunt. Nam & ab origine rerum pro Dys immortalibus veteres, hastas coluere: ob cuius religionis memoriam, adhuc Deorum simulacris hasta adduntur. Iam verò loquendi ille modus, scilicet, *Regere in virga ferrea*, pro regere cum virga ferrea, siue gestando, aut præferendo virgam ferream, Latinis tam frequens est, ut nihil certè Latinius. Ita in armis esse, in ocreis, in veste forensi, & sexcenta similia.

Sed ego virgam ferream pro perenni sceptro, ut dixit Ovidius 15. Metamorph. acceptam existimo: uti Hieremiæ 1. Columna ferrea dicitur firma, perpetua, & nunquam è suo loco conuellenda: & Micheæ 4. *Ferreum cornu Ecclesiæ*, hoc est, inuictum atque semipiternum. Nec aliam ob causam, opinor, Hesiodus in Theogonia limen Olympo ferreum siue æreum tribuit, nisi quòd firmum, ac stabile, perpetuum inexpugnabile sit, atque æternum; siue, ut aint Philosophi, interitas expers. Ita apud Homerum areæ calorū tecta, siue domos ferreas legas, maximè Iliad. 1. apud quem Thetis ita loquitur:

Tunc areæ tecta domorum

Ipsū, id est Iouis, accedens genibus complexa precabor. Cūque Homerus aliique poetæ vocem sibi, & pectus ferreum optant, non crudele, non durum pectus expetunt; sed firmum, & constans, & laboris in canendo patiens,

tiens, vt contentius, & diutius canere, atque in edendo cantu perseuerare possint. Quod *Ouidius.* aperte Ouidius cum superiores imitatur pariter atque explicat:

Si vox infragilis, pectus mihi firminus esset;
Et Homerus Iliados 2.

Homerus.

*Multitudinem verò non ego recensebo, neq;
nominauero, (forent,
Neque si mihi decem lingue, decemq; ora
Voxq; infragibilis, arcumq; mihi cor esset.*

Nempe ad vocis firmitatem pariter, atque perpetuitatem retinendam. Ita Euryclea nutrix Vlyssi Odiss. 9. *Cor arcum quo vusu.*

Retinebo firminus illa,

Homerus.

Quàm solidum ferrum, aut durus lapis.

Quare virga ferrea, siue sceptrum ferreum perpetui, sempiterni, inexpugnabilisque imperij Symbolum, atque imaginem præ se fert: quod Danielis 2. cap. confirmatur. Et dignoscedum ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum, &c. In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet omnia regna hæc, & ipsum stabit in æternum. REGES igitur EOS IN VIRGA FERREA: Seras Rey no de prestado, o de dos dias: sño perpetuo, eterno. y de dura, como de hierro. Nā tamen si hostes regnū tuū oppugnent, nihil illi detrimenti afferent, quæ etiam virtus in ferrum cadit, vt cum ab ipso reliqua metalla multa patiatur, ipsū ab illis nihil mali accipiat.

Quod

*Ferream quod
nihil accipit
detrimenti.*

*Antiphanis
Parasitus fer-
rimassa, &c.*

Quod ille apud Antiphanem parasitus faceret significauit, cum dixit.

Ad verbera

*Sum massa ferri, quæ potest pati nihil,
Ad verberandum, fulmen, ac ad quempiam
Cecum faciendum fulgur, auferendog,
Procella, suffocando quemlibet laqueus,
Frangendo vinctes ianua, quassatio
Telluris, &c.*

Et Cratinus in Titanibus,

*Aenea man,
ab labore in-
uita.*

*Aenea caro
Iob. 6.*

*Virga ferrea
Augustino
iustitia infle-
xibilis*

*Manum eream fortemq, habet, labore sit,
Quæ fessa nullo, multo at igne fortio.*

Quo sensu Iob. 6. Caro aenea dicitur, quæ nihil à dolorum ictibus patiatur, in quam vulnera non imprimantur, quam nec labor frangat, nec vermes edant, nec cruciamenta distorqueant. En quien ni bagan impression los dolores ni mella los trabajos.

*Sceptrum do-
ctrina, & in-
dicij insigne.*

*Sceptro Iouis
in concionan-
do.*

Ouidius.

Iam verò quod B. Augustinus Virgam ferream pro inflexibili iustitia capit, nobiscum facit, & nostram sententiam probabiliorem facit. Enim verò sceptrum non Regni modò, sed etiam iudiciariæ potestatis atque doctrinæ insigne est, yti apud Hesiodum, Homerum, Platonem, aliosque primæ notæ scriptores passim reperiatis. Virgas enim siue sceptra, siue hastas gestasse olim magistratus iudicandi potestate preditos, autores varij tradunt. Primum itaque Iuppiter sceptro in Deorum concionibus utebatur, Ouidius. lib. 1. Metamorphos.

*Celsior ipse loco, sceptroq, innixus eburno, &c.
Ora indignantia soluit.*

See

Sceptrum autem Deo propriè conuenit: nam *Sceptrum De-
præcipuum.*
sceptrum nihil est aliud quàm scipio, seu ba-
culus, quo innitimur gradum facientes, ne pro-
labamur: Deus autem solus est, quo cuncta su-
stinentur, & constant. *Act. 17.*
In ipso enim uiuimus
(vt à poëta loquitur Paulus) *monemur, & su-* *Sceptra Regi-
mus.* Cumque Reges à Deo constituti sint, ita *bis à Deo.*
etiam ab illo sceptrum accipiunt. Quod nec
Homerum, Hesiodumve latuit. Ille enim Ili-
dos 2. sic:

Prodiit hic astas Danaû moderator Atrides *Homerus.*
*Sceptra tenens manibus, Vulcani opus igni-
potentis.*

*Vulcanus dedit ipse Joui Saturnigenai,
Iuppiter alato bonus obtulit Argiricide,
Mercurius Pelopi per equestria fræna potëti,
Tantalides quæ deinde Pelops tibi contulit
Atreu:*

*Liquerat hæc Atreus opulento dona Thyeste,
Cui mare, cui terra, totum parêret & Argos.
Hoc tunc innitens sceptro, hæc est verba la-
quutus.*

Vbi & perennitatem sceptri videas per tot æta-
tes integri, quod neque huius initio libri siluit
Homerus cum dixit,

Dein sceptrum sumit anitum,

Quod nulla annorum serie corruerat ætas.

Deinde, ad concionandum, & docendos, atque
admonendos populos, sumprum animaduert-
tas in manus, & quidem acceptum à Deo. Ita
etiam Chryses Apollinis sacerdos (penes quos
populum docere) commoniturus Græcos sec-
ptrum

ptrum gestat, & ab ipsomet Apolline datum:
ad quem Rex Agamemnon.

*Sceptrum
gestat Apol-
linis sacerdos.
Homer.*

*Vel te tunc etiam nec Apollinis infula tutum
Præstiterit satis, aut quæ nunc geris aurea
Eripiant mihi.* (Sceptra,

*Sceptrum in
concionando
Achilli.*

Sed in Achillis sceptrum etiam manu videas,
eodem quo diximus argumento; & quidem
ære inclusum, ut verè virga ferrea nominetur:
Iliad. I. ubi Achilles ita loquitur.

*Iure ratum facio iurando hoc esse futurum,
Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte
gerebat)*

*Nunquam fronde leui fundet virgulta, nec
umbras, &c.*

*Sceptrum vir-
ga ære inclu-
sa.*

*Olim arbor, nunc artificis manus ære decoro
Inclusit; manibus proceres, nunc illud Achini
Gestant, qui Iouis acceptas sub nomine leges
Iuraq; constituunt, æternaq; fœdera firmant.*

*Sceptrum V-
lyf. in concio-
nando.*

Vlysses quoque verba, facturus sceptrum tenet
Iliados 3.

*Verum ubi dicendi partes accepit Vlysses,
Stabat humi fixis oculis, sceptrumq; tenebat.*

*Sceptra ferūt
in bello etiam
nunc.*

Cuiusmodi nunc Scipiones gestant in bello
duces, quos imperatores olim, nunc Generales
appellamus, & Bastones dicuntur: Iliados au-
tem 20. Senes iudicaturi sceptra tenent.

*Homerus.
Sceptra iudi-
cium, quorum
olim tribuna-
lia è polito
marmore.*

*Donec marmoribus mox confedère politis
In sacro positis coetu, spectanda ferentes
Sceptra senes manibus præconū voce valētū,
Qui simul indixère tenenda silentia turba,
Iura simul dixère.*

Quin & ipsi etiam Hesiodo sceptrum Musæ
præ

præbent doctrinam de Diis, eorumq; progenie
mortalibus tradituro.

Sic dixerunt filia Iouis magni veridice, *Sceptrum ipsi*
Et mihi sceptrum dederunt, lauri peruiridis *Hesiodo Mu-*
ramum *(mihi vocem)* *sa tribuunt.*

Decerpere mirandum, inspirarunt autem
Diuinam, &c.

Quid autē Palladis, quid Circes, quid Mercurij *Palladis, Cir-*
virga significat, nisi doctrine, eruditionisq; vim *ces, Mercurij*
penitus admirabilem? cui feræ etiam ipsæ con- *virga quid.*
cedunt. Scientiarū præses Pallas habetur, Mer-
curius Diuorum atq; hominum interpres, Cir-
ces incantationū Dea celebratur. At, quæ um-
quam maiora prodigia, quàm quæ ex doctrina
extiterunt? Mosis virga, Doctoris pariter atque *Mosis virga*
legislatoris insigne fuit; Abbaris verò sagitta, *Doctoris, &*
quam, vt scribit Clemens Alexandrin. per totū *iudicis insi-*
terrarum orbem circumtulit, diuina quædam *gne.*
virga fuit, quàm Physici Solis radium interpre- *Abbaris sa-*
tantur, ab Apolline datum, cuius vi summa *gitta radius*
quæuis & intelligebat facilè, & promptè per- *Solis.*
ficiebat. Nescio an subtilius explicari potuisset *Doctrina*
natura doctrinæ, quæ cum radiorum Solisque *natura.*
lucis similis sit, & acuit intelligentiam, & fa- *Oculus Ofsy-*
cilitate donat agendi; vnde & facultatis no- *ris in sce-*
men accepit. Id verò vel oculus ille, quem *ptro.*
Osyris gestabat in sceptro, haud obscure de-
clarat. Quippe omnes artes ac disciplinæ, in
mediis ignorationis tenebris, oculos morta-
libus aperiunt, vt ad reconditiora quæque
mysteria penetrare queant. Hæc verò virtus
sicuti legi, sicuti doctrinæ conuenit, Euangelicæ
ac

*Abbaris sa-
pientia Do-
ctor.*

ac nostræ maximè conuenit, quæ in luce, & so-
le, tam sæpe in Sacris litteris significatur. Rectè
igitur Goropius lib. Origin. 8. Abbarim eum
esse censet, qui puram sinceramque sapientiam
habet, & eam aliis tradit. Vnde quicumque sin-
ceræ sapientiæ doctores in Scythia extierunt,
ij omnes Abbarides dicebantur; non secus at-
que in Ægypto quidquid in lucem ederetur,
quod ad Sacrorum interpretationem specta-
ret, Mercurio Trismegisto, vt auctor est Iam-
blicus eius discipulus, tribuebatur.

*Iani virga
aduersus Stry-
ges, & incan-
tamenta.*

Denique, vt de doctrinæ symbolo definiam:
quid aliud sibi vult Iani illa virga, quam Crana
dono dedit aduersus Strygum incantamenta,
& noxas, è qua lumen thalamis accendebatur,
nisi doctrinæ lucem, quæ fraudes omnes, ac
dolos ostendit, ac dissipat? Ouidius 6. Fast.

Ouidius.

*Sic fatus, virgam, qua tristes pellere posset
A foribus noxas, hæc erat alba dedit.*

Et deinde:

*Virgaq; Ianalís de Spina sumitur alba,
Qua lumen thalamis parua fenestra dabat.*

*Christiana
disciplina
mirabilis
virtus.*

Mat. 16.

*Hæretici no-
xa, & Stry-
ges.*

Sed hæc omnia de aliis allegoricè, de Chri-
stianæ fidei disciplina re vera affirmantur; quæ
qui tenuerint, in nomine Christi: *Dæmonia ey-
cient, linguis loquentur nouis; Serpentes tollent,
& si mori ferum, quid biberint, non eis nocebit,
super egros manus imponent, & bene habebunt.*
Quicumque autem ab ea defecere noxæ sunt,
& Stryges; & eorum doctrina fascini, & incan-
tamenta. Docebit Apostolus, qui ad Galatas ita
loquitur: *Quis vos fascinat non obedire veri-*

Gal. 3.

tati?

tati? Veritas autem illa omnia dissipat. Sed nunc hoc tantum agimus, ut ostendamus sceptrum, siue virgam, non Regum tantum, sed etiam Doctorum esse, legislatorum, ac iudicum. Quod quia satis à me probatum existimo, ad superiora regredior.

De virga igitur ferrea sic statuo, eam multo aptius ad Christi Regis ius, doctrinamque referri: nam præterquam, quod eius rei symbolum est, non apud gentes modò, sed etiam apud Hebræos; verbum REGES, in Hebræis idem valet quod *pascere*; ut alibi apud eundem: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* Hispanè *Psal. 22. De su plato como, y de su bolsa gasto, no me puedo jamas ver en necesidad.* Ita etiam, REGES EOS IN VIRGA FERREA; id est, ad fidem religionemque traduces, quæ nunquam deficiet: pascet eos doctrina cælesti, diuina, & æterna; leges eis dabis æquissimas, sanctissimas, atque sempiternas. *Daras leyes perpetuas, y haras justicia, y enseñaras a tus vasallos doctrina y ley firme, solida, perpetua y eterna.* Aduersus quam portæ inferi non præualebunt: tamen illæ quoque ferreæ sint, duræ, & inexpugnabiles: nam eæ ad Christi nomen, aut frangètur, aut sese aperient, & victos suos dabunt, atque ipsi etiam Tartarei Principes ad eius genua prouoluentur. *In nomine enim Iesu omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, & infernorum.*

En igitur quanto aptius post verbum *Reges*, pro quo Hebræi *Pascet*, virgam ferream nò ut

*Virga ferrea
Christi do-
ctrina.
Regere Heb.
pascere.*

Psal. 22.

*Regere in vir-
ga ferrea.*

*Virga ferrea
non tam*

*dicis quam
pastoris,*

*Virga ferrea
Doctrina so-
liditas.
Psalm. 2.*

*Apprehendere
disciplinam
quid.*

passim sceptrum durum, rigidumq; interprete-
mur. Quid enim commune, habet cum suppli-
cio pascus? Quid cum hoste rex? cum vindice
pastor? Pascit oves, non carpit, regit baculo, nō
contundit. Enim verò siquando seueritatem
virgæ ferreæ ostensurus videbatur, tum maxi-
mè videbatur, cum coactus nonaginta nouem
relinquere, & difficultates viarum adire, multis
laboribus superatis errantem ouem offendit.
At tunc sublatam in humeros in ouile reduxit.
Quare nihil dubito quin ad doctrinæ solidita-
tem virga ferrea referatur: id quod, quæ proxi-
mè sequuntur ostendunt. *Et nunc Reges in-
telligite, erudimini, qui iudicatis terram.* Quod
perinde est, ac si diceret. *Y pues tan buena oca-
sion se ha ofrecido, abrid Reyes los ojos, y apren-
ded como lo aqueis de ser, los que soys juezes de la*
tierra. Addit præterea paulò post, *Apprehen-
dite disciplinam, nequando irascatur Dominus,
& pereatis de via iusta.* Hoc est, ad eius leges,
& iura spectate, nisi aberrare à recto velitis, &
præscriptionem in docendo, atque etiam iudi-
cando necessariam præterire. *Echad mano a la
ocasion, no se os passe, que quien pierde punto,
pierde mucho. Maestro teneyd, oyde, y recebid
la enseyança de su boca, sino quereys que os al-
cance el castigo de su ira, y finalmente perderas.*
Sed de hoc loco, in 2. Singularium volumine,
ex instituto dicemus.

CAPUT VI.

*Ferrea quæ inflexibilia. B. Augustini sententia
uberius explicata. Confringere, & comminue-
re quid. Superioris versus secunda pars stu-
diose tractata. Alij deinde loci ex Psalm. &
Canticis illustrati. Cor, & pectus ferreum
mortis. Ferrea tecta inferorum. Doctrina vis
Euangelica, lacti similis. Saltantes cum rota
figuli comparati. Horatio, Seneca, alijsq; lux
facta.*

Dixi Ferrea dici solida, & firma, addo etiam *Ferrea inflexibilia, constantia, firma.*
inflexibilia, quod in idem fere recidit.
Ferream enim interdum apud actores, idem
valet, quod inexorabile, quod flecti, quod do-
mari, quod perfringi non potest Theocritus *Theocritus.*
Eidyllio 13. de Hercule ita canit.

*Quin, & Amphuryonis filius, cui ferreum
pectus erat,*

Qui seuum leonem sustinuit.

Hoc est, inuictum, inflexibile, indomitum: &
de se etiam amore superato Eidyll. 30.

Et amor tibi iste non gratus erit,

Qui virum mentes facile superat,

Et me ex ferro mollem fecit.

*Moschus Ei-
dyllio: 2.*

Moschus etiam poeta vetusti sæculi Græcus de
Hercule sic: Eidyl. 2.

Nam illi multorum præ manu est opus

Laborum, quas terra mariq; oberrans

*Sustinet ex saxo, aut ferro animum habens
fortem in pectore.*

*Animus fer-
reus, fortis.
Homerus.*

Ideo etiam Tartarorum adamantinæ portæ, & ferrea Eumenidum tecta ab Homero dicta Iliad. 8.

*Inferorum
Adamantina
portæ, ferreæq;
tecta.
Hesiodus.*

*Aut hinc ad Stygias, Plutonia regna, paludes
Detrudam; qua vasta patent immanis abyssi
Tartara; quæ duro stant portæ adamante reuin-
Ferreaq; Eumenidum tecta. (Eta.*

Hesiodus quoque in Theogonia de eodem re-
gno ita loquitur.

*Decimo die ad Tartarum perueniret,
Quem circa ferreum septum ductum est.
Et paulò post de Tartari portis hæc addit;
Illic splendidaq; portæ, & æreum limen
Immotum; radicibus longis compactum,
Sua sponte natum.*

*Æreum limen
immotum.*

Vbi animaduertas licet æreum limen dici, quia immotum, & longis radicibus defixum, nulla ut ratione conuelli, aut commoueri queat. Ita etiam mors ferrea, & fatum ferreum, eadem ratione dicta à poetis; ut ab Hesiodo in Theogonia, ubi cum de Somno, & Morte historiam texeret, ita cecinit:

*Mortis cor
ferreum.*

*Alierius verò, id est Mortis, ferreum quidẽ
cor, æreum verò ei pectus.*

Id est inflexibile, inexorabile, quia, ut est apud Horatium lib. I. Carmin. Ode 4.

Horatius.

*Pallida Mors aquo pulsat pede pauperum ta-
Regumq; turres. (bernas,*

Non longius facio, venio ad sententiam, quæ ferream virgam eiusque significationem maxime attingit. Iustitiam enim inflexibilem dicit, quam cum dicit, legem dicit, iura dicit Diuina,

uina, quæ summus Iudex pariter atque Rex
 Christus Opt. Max. daturus erat gentibus, qua- *Iustitia infle-*
 rum possessionem inibat. Leges autem iuræque *xibilis diui-*
 Diuina ideo ferrea dicuntur, quia sempiterna, *na lex.*
 quia inflexibilia, neque hominum arbitrio, aut
 voluntate antiquanda, neq; etiam immutanda.
 Deinde quia ius æquum & bonum, vt Iurispe-
 riti aiunt, continent, & summa æquitate com-
 mendantur: quam neque perfringere, neque in
 prauum detorquere vlli hominū generi liceat.
 Non enim araneorum telis similia sunt, quæ
 muscas capiunt cum à maioribus animalculis
 irrumphantur. Cum itaque mortales omnes sine
 personarum, vt dicitur, acceptione, æqua lance
 meriantur, facile sibi omnes subiicient, & quo-
 cumq; Deus volet, ducent, atque ipsi sequetur.
 Hoc autem, quæ proximè sequuntur, ostēdunt.

ET TANQVAM VAS FIGVLI CONFRIN- *Vas figuli*
 GES EOS. Quod ego iuxta superiora sic pri- *confringere*
 mum interpretor. *Y tu reyno sera no forçado ni* *quid.*
violento, sino como de Rey y señor natural, que
haras de tus vassallos, lo que el ollero de sus ollas,
que quando quiere las guarda, y quando no, las
haze cascós, y callan ellas. His etiam consonāt
 quæ sunt apud Hieremiam cap. 1. Ecce consti- *Hieremia. 1.*
 tui te hodie super gentes & regna, vt euellas, vt
 destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, &
 plantes. Quæ apud Isaiam etiam totidem ver-
 bis leguntur, cap. 51. verbum autem C O N- *Confringere*
 FRINGES, non seueritatem nimiam, aut aspe- *quid.*
 ritatem significat, sed summum Imperium,
 summamque potestatem, quam habiturus erat

ingentes, & vim quandam planè diuinam, qua mortales ab Idolorum cultu erat traducturus.

*Vas figuli
cur mortales.*

Quod autem homines cum figulino vase contendit: eorum in obsequendo pronos animos, & sponte sese in eius seruitutem insinuantem ostendit. Perinde igitur est ac si diceret.

Tedras muy poco que haçer en haçellos tus vasfallos: hallaras en ellos muy poca resistēcia, como en un vaso de barro.

*Virga ferrea
pedum pasto-
ris.*

potest, quàm quod verbo fit: neque est cur nos virga ferrea commoueat, aut cogat alio detorquere sententiam: nam ea nihil est aliud, si ad vocis originem respiciamus, quàm pedum, baculusve pastoris, quod ferreo interdum conto instructum esse videmus; quo adhibito facillè oues quocumque pastor velit, aguntur.

*Christus fa-
cile gentes in
Ecclesiam
collegit.*

Et quidem facilitatem & celeritatem istam, qua Rex Maximus Christus gentes in Ecclesiam collecturus, atque in possessionem suam reducturus erat, Regius Vates Psalm. 28. cum de conuersione gentium per verbi Dei virtutem, efficaciamque prædiceret, non dissimili quadam allegoria significauit. Nam Euangelij prædicationem cum tonitru, & fulmine comparauit, vt in ea vim, & celeritatem agnoscas: nempe in mundi celeri conuersione. *Vox,*

*Locus ex Psal.
28. diligenter
excussus, ut
quo illustra-
tus.*

inquit David, *Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.* Scilicet, quia virtutem habet, ideò etiam magnificentiam; quia potens est, ideò magnifica, grandia, mirabilia operatur: cuiusmodi illa sunt quæ sequuntur. *Vox Do-*

mini

mini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani. Vides Prophetiam de Gentibus cum gentium conuersione? quas cum cedris Libani cedris comparat: quia imperij apud eos summa erat, comparata.
& Romanis sub ortum Christi maxima pars orbis obtemperabat. Vox igitur, inquit, Domini, id est, tonitrus, confringit cedros, quantumuis altis defixæ radicibus sint, ita etiam Dominus ipse procerissimas Libani cedros, hoc est, gentes opibus, imperio, dignitate florentes sibi substernet: à suis sedibus conuellet: id est, ab ea religione, quam primum imbiberant, & tenaciter retinebant multò facilius quàm uentorum arbores extrahit, ad suam fidem reuocabit.

Sed animaduerte quemadmodum eadem confringendi voce eandem rem vulgatus interpretes exprefferit: quam ex Hebræo fonte sic vertunt. *Exilire faciet ut vitulum Libani, atque ut pullum Unicornium.* Vide quàm aptè ad ea quæ diximus: quasi dicat, tanta vis erit Diuini verbi, ut ad eius sonitum mortales, velut arbores suis conuulsæ sedibus ruunt, ita etiam ipsi ad Christum læti, alacres, ac velut exilientes præ gaudio pergant, ac sese illi dedant: & quod Hispanè dicitur. *Vendran a Christo dando saltos de plazer.* Hic enim verus Orpheus, qui suauitate vocis, & tenere flumina, & arbores loco motas ad se trahere credebatur. Id est, ut ad veritatem fabulas reuocemus, qui doctrinæ vi, atque suauitate mirabili flectebat animos, & suæ voluntati, atque

Confringere, facere ut exiliant.

Gentes ad Christum alacres, & exultantes veniunt.

imperio subiiciebat.

*Frangere quid
Cicero.* Nec aliena hæc à confringendi & comminuendi voce potestas, nam *Frangere* Latinis interdum est vincere, flectere, subiicere, emolli-
Render, sugetar, ablandar, y enter necer. Cicero ad Brutum lib. 1. 1. epist. 12. *Itaque homines alij fracti sunt, nonnulli etiam quaruntur.* Quibus Hispana respondent: *Unos quedaron rendidos, y otros que xofos.* Ouidius 1. Metamorph.

Ouidius.

Animum pietas, maternaq; viscera frangunt.

Hoc est, commouent, atque flectunt ad misericordiam. *Dum se calor frangit,* inquit Cicero, id est lenitur, mitigatur, remittit sese. Sed vnicum esto eiusdem exemplum, quo verbum

Cicero.

vtrumq; coniungit. 2. Offic. *Uriatus, quem C. Lelius Prætor fregit, atque comminuit.* Id est,

conuicit, flexit, ac sese dare coëgit. Denique, & cantores vocem, & Saltatores corpus infringere, & qui molliter incedunt, gressum frangere dicuntur. Ita Seneca Controuersia 2.

Seneca.

Confringere

quid.

Meretrices

saltatricula.

de sacerdote prostituta: *Excipitur meretricum osculis, docetur blanditias, & in omnem motum corporis confringitur.* Hoc est, molliter saltat, aut cynedicam artem ediscit, quæ olim

propria, & præcipua meretricum, vt facile viderit, qui vel externos, vel etiam nostros peruoluntari auctores. Sed Chrysostomum velim præ omnibus legas, qui sæpe in saltatriculas meretrices inuehitur; & ex alienis Athenæum,

Genua recidire quid.

Athenæus.

apud quem illæ genua recidere dicuntur, cum molliter saltant. Is enim lib. 13. cap. 10. *Ego profecto, inquit, viri conuina, non iuxta auras*

Meta

*Metagenis, aut Aristagora, Mamacuthum,
amicas saltatrices vobis exposui.*

Formosas primum vobis dicere non est

Florentes saltatrices, quæ genua recidunt, &c.

Sic etiam Cicero in Oratore Hegeſiam dicit *Cicero expli-*
saltare particulas incidendo, ex Cynædica ad *catus.*

Oratoriam translata ſimilitudine. *Inter quas*
variis clauſulis interponi ſe raro numeroſa com-
prehenſio, quam peruerſe fugiens Hegeſias, &c.
ſaltat incidens particulas. Id eſt, enervat impe-
tum, frangit numerum orationis. Huc etiam
ſpectat illud Horatii lib. 3. Ode 6.

Motus doceri gaudet Ionicos

Matura virgo, & fingitur artibus

ſam nunc: & inceſtos amores

De tenero meditatur ungui.

*Horatii locus
correctus, &
explicitus.*

*Ionici motus
mollis ſaltatio
Athen, lib. 14.*

cap. 10.

*Frangi artu-
bus quid.*

Vbi Lambinus legit: *Fingitur artibus*, id eſt,
inſtruitur, hiſ artibus informatur. Sed vulgata
vetuſtiorum exemplarium lectio valdè mihi
probat, quæ eiufmodi: *Frangitur artibus.*
Hoc eſt, molliter iam nunc & cynædicè ſaltat:
gaudet enim Ionicam ſaltationem ediſcere, &
iis ſeſe artibus iam nunc à pueritia exercet, &
ad inceſtos, ac turpes amores corporis motibus
exprimendos, (qui olim ſaltatoribus mos, vt *Inceſtos amo-
res mediſari.*
infrà docebimus) aſſidua meditatione, atque
exercitatione componit. Ideò Cinædi, ſaltato-
rèſve paſſim molles appellantur; quia perinde
atque è lento eſſent vimine, ſaltando ſe flecte-
rent. Hiſpani: *Como ſi fueſſen de gonças.* Hinc
etiam verſus, & ſaltatorius orbis, quòd in or-
bem ſe facile verſant. Eſt autem verſus, & ſalta-
*Verſus, ſine or-
bis ſaltatorius*

torius orbis, vel species quædam motus, quo in orbem choreas ducunt, vel quo se quisque in gyrum vertit. Hispani: *Cabriolas* dicunt. Ita Plautus in Stichos, Scen. ult.

Plautus.

Si isthoc versu me vicis, alio me prouocato,
Ex quibus facile videas, quantum causæ sit, ut confringere corpus dicantur, qui tam molliter saltant, ac sursum, deorsum, recto, transuerso, obliquo motu se versant, quam si lutum, aut argilla essent in rota figuli constituta. Et nescio quid commune reperit Homerus saltationi cum rota figuli conuersione. Iliad. enim 18. ita canit:

Confringere corpus.

Saltantes vota figuli similes.
Homerus.

*Atque illi in numerum pedibus saltare suæ
Saltantes duxere choros, faciliq, rotatu
Nunc hac, nunc illac vertuntur, non secus ac si
Siquis adaptatam manibus prius experiatur
Currere posse rotam figulus: mox ordine verso
Mutua saltantes spacia in sua quisque redibat.
Ut mirari iam deinas, cur ego præter communem sensum illam versus partem: Et tanquam vas figuli confringes eos, in eum, quem dixi, modum interpreter. Significanter enim utrobique noster interpretis confringendi verbo miram diuini verbi potestatem, atque Evangelicæ prædicationis virtutem multiplicem complexus est. Emollit enim hominum corda, flectit ad Dei nutum, subiicit voluntati: non coactos, sed volentes trahit, suauitate allicit, virtute concitat, atque efficit, ut præ gaudio ad Christum veniant exultantes, non secus atque vituli ad parentis aspectum*

Euangelij mira virtus.

exiliunt, vberibus inhiant, donec optato lacte pascuntur.

Nec sine mysterio quidem vbera sponso
Canticor. 1. attribuuntur. Euangelica enim
lex lacti similis est Apostolo, 1. Corinthior. 3.
Lac vobis potum dedi. Quem locum acutissime
versat Clemens Alexandrinus, lib. 1. Pædag. *Clemens Alex-*
cap. 6. *Si enim, inquit, in Christo sumus rege-*
nerati, qui nos regenerauit, proprio lacte nutrit,
nempe verbo. Gentes itaque quasi tunc geniti
infantes lac concupiscentes, & veluti cerui ad
fontes aquarum, ad Christum exilientes præ
desiderio properabunt. Et certè cum vitulum,
& pullum Vnicornium nominauit, miram
illam auiditatem, qua illi ad matris vbera cur-
runt, in gentibus ad Christi Ecclesiam con-
fluentibus inesse significauit: vt intelligas eos
amore, non vi trahi. *Trahu enim, vt aiebat*
Poëta, sua quemque volupias.

Eadem penè similitudine Theocritus Ei-
dyllio 18. puellarum aduersus Helenam amo-
rem pariter, atque desiderium, quo ad illam
videndam, fruendamque rapiebantur, expref-
sit, dicens:

Ad folia in pratis nascentia

Ibimus, vt colligamus fœta suauiter redolētia

Sape de te coguantes, o Helena, sicut lactentes

Agnae quæ matris ouicula vbera desiderant.

Celeritatem etiam quorundam in sese impe-
tum facientium, arborum similitudine de
monte ruentium Hesiodus in Scuto Herenlis
explicauit:

Vbera cur
sponso data.
Christi lex
lacti similis.

Clemens Alex-
andrinus.

Gentes ad Chri-
stum auidissi-
mè currunt.

Desiderium in
lactentibus a-
gnis expressit.
Theocritus.

Celeritas in
conuulsis prae-
cipitatis arbo-
ribus.
Hesiodus.

Vi

*Ut autem ab alto vertice montis magni
Rupes desiliunt, alia super alias cadentes:
Multiq; quercus, multa item piceæ,
Alniq; totis radicibus refringuntur ab ipsis
Celeriter delabentibus, donec in campum
perueniant.*

Ita & illi in se mutuo cadebant.

*In exiliis cedris
cedris celeri-
tus gentium.
In vitulis desi-
derium, auidi
in sq;*

Itaque in conuulsis, atque exilientibus cedris
celeritatem, & contentionem; in vitulis tene-
ris, atque exultantibus auiditatem præterea, &
desiderium, quo ad Christum, tamquam ad
fontem, siue ad parentem accurrent, egregie
Propheta explicauit: eiusque mentem vulga-
tus interpretes iustis, significantibusque verbis
expressit. Sed de his vberius aliquando, cum
ex instituto persequemur. Redeo iam ad vlti-
mam versiculi explicationem, quæ ex proximè
dictis haud obscure colligitur.

Diximus etiam, virgâ ferreâ non regnum
modò, sed leges etiam, atque doctrinam signi-
ficari. Cum igitur Regius vates dicit: *Et tan-
quam vas siguli confringes eos*: non secus facit,
ac si dicat: *Serâ estâ enſeñança tan poderosa, y
tus leyes tan ajustadas à toda razon, que el mun-
do todo se sujetara à ellas, y se pondran en tus ma-
nos los hombres para que hagas dellas à tu volun-
tad, como el ollero de sus ollas.* Satis enim est, si te
audierint, vt sequantur: nam & illi vbi vocem
Domini excepere, relictis retibus, & patre, se-
quuti sunt eum. Aded enim pulcra, & speciosa
lex Christi, vt vel specie ipsa capiat, & alliciat
animos intuentium; iuxta illud eiusdem vatis,
Psal.

*Mira diuina
legis vis.
Matth. 4.*

Psalm. 50. *Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te conuertentur.* Satis enim est, si viam nouerint, ut ingrediantur, neque fraudabit eos ipse conceptus æquitatis, neque illis contingere vnquam poterit, quod his vsu euenisse vidimus, qui alienis viis insistentes, coacti sunt dicere: *Ambulauius vias difficiles.* Tantam autem cum vim, tum etiam suauitatem tua lex habet, visus mihi est apud se dixisse Propheta, ut vel aspectu ipso primo capiat hominum animos, & pelliciat in amorem. Doceat idem, qui supra, Propheta Dauid: *Declaratio*, inquit, *sermonum tuorum illuminat.* Hebræi, *פֶּתַח* Petach, id est, ostium, seu vestibulum mandatorum tuorum lucidum: alij, apertio, vel patefactio speciosa. *La primera vista, la portada de tu ley es tan luzida, tan hermosa, tan agradable, que aun a los niños, è ignorantes haze reparar.* Nam ita subiungitur: *Et intellectum dat parvulis.* Basta decir mandamiento de Dios, o ley suya, para afficionar, y captiuar los coraçones. Quam etiam vim in illuminandi verbo percipias oportet: idem enim valet, quod Hispanè: *Les alegra el ojo, y les afficiona el coraçon.* Quod re dictum à nobis aliàs est: *Tes en tantz manera verdad, que yo me voy la boca abierta tras ellos. Os meum aperui. Et alma, y la vida se me va tras ellos, y por ellos. Et attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.*

Psalm. 50.

Sap. 5.

Christi leges
vis, & suauitas.Psalm. 118. locus
illustratus.Lex Christi
vel specie ipsa
allicit, atque
capit.Illuminare
quid.

Sed quid moror hic ampliùs, quasi ferreis compedibus impeditus? Expediam me, cum hoc dixerò: ferreum interdum idem esse, quod gra-

Ferreū, id est, graue, quod durum, & intolerabile. Psalm. 149. durum, & intolerabile.

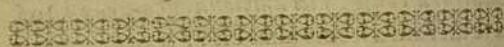
Manicas ferreas. Et Deuteronom. 4. Fornicem ferream Aegypti. Et cap. 28. Iugum ferreum legas. Et apud Tibullum, Sortem vitæ ferream. Et apud Ciceronem, Ferreum scriptorem, id est, durum, & vix legendum. Et eiusmodi sexcenta, quæ omitto, cum illud Catulli subiunxero, qui ferreum os dixit pro inuerecunda, & perfricta fronte.

*Quid si nil aliud potest, ruborem
Ferreocanis exprimamus ore,
Conclamate uerum altiore voce.*

Ferreocanis, quasi inflexibili, quod in ruborem conici non posset.

APPENDIX.

Vbi de potestate Verbi *Confringo*, hoc addi velim ex 1. Reg. 24. *Et conpregi Dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos, ut conurgerent in Saul. LXX. Persuasit. Chaldaus: Quietos reddidit. Urgebatur enim ab illis in Saulis necem; quos oratione sua mitigauit.*

CAPVT VIII.

Vestes olim sterni solitas prætereuntibus Imperatoribus, uti Christo Domino Ierosolymam incunanti. Eius moris vestigia apud Hebræos, atque etiam Agarenos. Exempla quedam ex recentiore memoria.

Plutarchus in Catone Uticensi, tanti homi- *Catoni prae-*
nem ob egregias animi dotes à Prouincia- *tereunti vestes*
libus habitum scribit, vt ei, non quod cæteris *obuiâ strata.*
folet, acciderit. Magistratus enim, vt ait Cice-
ro, venientes, expectant, deserunt abeuntes.
Hunc verò prouincia decedentem lacrymis, &
eo, qui solis Imperatoribus tribuebatur, hono-
ris genere prosequuti sunt. Sed audiamus Plu- *Plutarchus in*
tarchum: *Finito tempore, prouincia abeuntem Catone.*
non votis, vt fieri solet, sed lacrymis, & insatiabili
complexu milites prosequabantur, sternentes vestes
per ea loca, quibus ipse pedibus iturus erat, ma-
nibus osculantes: quod genus honoris non nisi Im-
peratoribus, idq; per paucis eo tempore tribueba-
tur. Facit ab hac consuetudine Cōtyis etiam
Thracum Rex, qui cum filiam Iphicrati in ma-
trimonium collocasset, strato pulcherrime fo-
ro nuptias celebrauit. Athenæus lib. 4. cap. 2. *Athenæus lib.*
Dicunt enim has elegantissime fuisse paratas, si- *4. cap. 2.*
quidem purpurea stragula in foro etiam substrā-
ta fuerunt vsque ad Vrsam. Persarum præterea
Reges aut nunquam extra Regiam pedites,
aut super tapetibus incedebant. Idem mihi
auctor suggerit lib. 13. cap. 2. *Pedes per horum Athenæus lib.*
aulam incedebat Sardiacis tenuibus tapetibus *13. cap. 2.*
suppositis, super quibus nulli præterquam Regi
incedere licebat. Vbi verò ad extremam aulam
perueniret, ascendebat in currum, aut equum:
nam pedes nunquam extra Regiam conspectus
est. Et paulò ante de iisdem: Cum Rex, inquit,
de curru descenderet, neque desiliebat, quamuis
exigua esset altitudo à terra, neque hominum
manibus fulciebatur, sed aurea sedes illi semper

apponebatur, in quam descendens exibat: atque Regis sedem ferens ad hunc usum semper assequebatur.

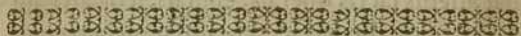
Nec alienum ab hac consuetudine, quod 4. Reg. 9. legitur, vbi cum Iehu se Regem vinctum super Israël, diceret: *Festinauerunt unusquisque, inquit sacrae literae, tollens pallium suum, & posuerunt sub pedibus eius, in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerunt: Regnabit Iehu.* Cuiusce rei vestigia quaedam recentiore hac nostra memoria extitisse videmus: primum apud Agarenos in bello Granatensi proximo, qui Regulos duos cum crearent, eorum pedibus vexilla, vestesque substrunt, humumque deosculantes, Regem acclamare. Quam in re, veterem etiam dedititionum, siue etiam supplicantium morem expressisse videntur; vt suo loco, id est, lib. 4. dicemus.

Legato Pontificis vestes Galli substernunt.

Recentius alterum, cum anno superiore, ineunti Galliam Legato Summi Pontificis, matronae nobiles obuiam effusae, velamina, & peplo, aliaque ornamenta pedibus subiecere, perinde atque Christi Vicarium exciperent, eo certe honoris genere, quo Christum ipsum Ierosolymam ingredientem ciues prosequuti sunt. Eum enim, Regum in morem latis omnibus, faustisque acclamationibus acceperunt, Regem, ac Dominum inclamantes. Quod certe respiciens Propheta, illa praedixit, Ierosolymam alloquens: *Ecce Rex tuus venit tibi manderis, &c.* Nam quod oliuas manibus praeulerunt, & ad pedes etiam tetenderunt: id vero

Zachar. 9. Rami Praelati dedititionum insigne.

deditionum esse habitum, & insigne Regem agnoscentium, proximè demonstrabitur, vbi de ritu supplicandi. Nunc reliqua, quibus Christum Opt. Max. more Regum, Deorumque exceptum substratis vestibus ostendemus,

CAPVT VIII.

Diis etiam hic honos habitus. Quidiſſi locus, & Virgiliſſi alter, aliter atque ab Adriano Turnebo explicatus. Vestes Deorum ſimulacris ad pedes, & genua oblata. Denique hunc honorem Chriſto habitum manifeſtam eſſe Diuinitatis eius, atque Imperij conſeſſionem.

Regibus, ac Principibus etiam viris, qui aut in magistratu, aut in legatione, bene de Republ. meriti eſſent, veſtes in prætereundo ſtratas eſſe honoris ergò, proximè oſtendimus: nunc autem idem in Deorum templis factitatum ad aras, & pedes ſimulacrorum, atque etiam in viis, quâ ſacra pompa traduceretur, oſtendam. Stratas autem in templis ad aras, in Deorum honorem, vel ſacræ literæ doceat, Amos 2. Vbi Propheta in eorum numero ſcelerum, quibus ſe populus obſtrinxerat, hoc etiam ponit: *Accubuerunt, inquit, ſuper veſtis pignoris iuxta omne altare, & bibeant vinum damnatorum.* Queritur autem, eos à vero Dei cultu, ad Idolorum ſuperſtitionem deſeciſſe, ac ſeſe externis cæremoniis, ac moribus

*Amos cap. 2.
locus explicatus.*

Hieronymus,
& alij.

Vestes ad Deo-
rum genua
oblata.

Virgil. Æn. 1.

Eustatius in
lib. 10. Iliad.

Homer. Ili. 6.
Peplum Mi-
nerua.

imbuiffe: cum vestes, in morem Gætium, Deo-
rum simulacris substernerent, & eis pro culci-
tris, & lectis trichiniaribus vterentur, vt statas,
atque solennes epulas celebrarent. Eò autem
atrocius populi scelus, quòd non satis habe-
bat alienis sacris operari, epulari, scortari; nisi
etiam id ex alieno faceret, cum ne deberet qui-
dem ex suo. Itaque alienas vestes & pignori
sibi datas afferebat in templum, & ex multis
iniquissimè indictis, epulare sacrificium ador-
nabant. Persuasissimum præterea veteribus

fuit, tum demum Deos sibi propitios futuros,
si eis vestes offerrent: vt scripsit Turnebus ex
Æschylo, & confirmat ex illo Virgilij Æneid. 1.
Crinibus Iliades passis, peplumq; ferebant.

Quod ita interpretatur idem Turnebus, vt di-
cat, Troianas mulieres vestem hanc attulisse,
vt Mineruam induerent. Verum, ad pedes ego,
& genua abiectam esse non dubito. Eustatius
enim in librum Iliad. 10. *Talis igitur, inquit,
peplus videtur, & in Odysea Telemacho ab
Helena datus esse, & Troiane Minerue in ge-
nibus positus.* Iliad. autem 6. Hector ita Hecu-
bam alloquitur:

*Palladis ad templum, libamina, thuraq;
portans,*

*Ascendas: Peplumq; Dea, quod in edibus
intus*

*Eximium, pulcrumque tenes: pretiosus
vllum*

*Quo non est aliud, venerandam defer in adem
Ante Dea genua auricomæ speciosa reponens.*

Et

Et paulò post Theano Palladis antistita acceptum ab aliis:

Et sumptum manibus fulgenti murice peplum Peplum ad ge
Obiulit ante pedes Diuæ, genibusq; discatum, nua Minerva.
Applicuit.

Quod idèò factum existimo, quia genua misericordiæ consecrata esse putabantur. Vnde natum, ut etiam incerarentur, ut est apud Iuvenalem. Sed hac de re vberius in lib. 4. in quo supplicandi ritus exponitur. Pepli autem huius mentio apud Platonem in Euthyphr. Diodorum Siculum lib. 20. Aristidem, Suidam, Harpocrationem, Plautum, & alios. Obseruatum præterea tradit Melanthius in libr. de Mystériis, ut quam quis vestem gestasset, dum initiaretur, eam Diis offerret, ac dicaret in templis.

Initiatorum vestes Diis offerre bantur.

Melanthius

apud Cal.

Rhod. lib. 16.

Ac eò, forsan transfugæ illi de populo Israëlino, respexerunt, cum ad initia capienda, non suas, sed alienas vestes, in Deorum templa attulerunt. Nempe, ut de suo quidquam ne cogerentur in eorum cultum impendere. Sacris autem Gentium haud rarò initiatos Hebræos, & Deorum epulas celebrasse, vel illa Dauidis ostendunt ex Psalm. 105.

Amos 2. de quo supra.

Initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Ezechiel. 16. de vestibus Diis oblati, locus manifestus: nam cum de Idolorum imaginibus, quas sibi fecerat populus, loqueretur: *En sumpsisti, inquit, vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas.*

Denique stratas etiam vestibus vias, quas pompa cum Deorum simulacris præteriret,

Via in pompis stragula veste ornata.

Ouid. 3. Am. coniecturam ex Ouidio faciunt quidam, qui
Eleg. 12. Amor. 3. Eleg. 12. De Iunonis simulacro, quod
 in lucum deferebatur, ita canit:

*Qua ventura Dea est, iuuenes, timidaeq; puella
 Præbuerant latas veste iacente vias.*

Quamquam iacentem interpretari possis promissam, ob honestatem pariter, atque fastum. Sed iuvat superiorem coniecturam Asius Poëta, qui de Samiis Iunonis festum celebrantibus ita canit apud Athenæum lib. 12. cap. 9.

*Sic illi pexi Iunonis templâ periebant
 In lucum, ornati perpulcris vestibus, atque
 Tellurem niveis texerunt vestibus omnes.*

Plutarchus in Alcibiade. Athenis autem feriæ in singulos annos hoc ferè ritu celebrabantur, toto templo mirificè instructo, & pavimento stragula, vt opinor, veste contexto. Plinteria, vocant Græci, de quibus Plutarchus in Alcibiade: *Nam eo die, quo ille portum intravit, festa Plinteria, quæ colit Athenis magna cum religione solent, celebrantur, quibus templi ornamentum omne deponunt, pavimenta tegunt, & tali die ab omni opere vacandum censent.* Hæc Plutarchus

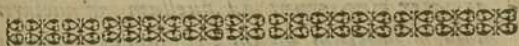
Xenophon. lib. 1. rerum Græcarum.

ex Xenophontis lib. 1. rerum Græcarum videtur accepisse, qui rem totam narrat, & de Plinteriis ita scribit: *Piræum nauiganit, die qua Plinteria celebrabat ciuitas, & Palladis regitur sedes.* Nec alienum hoc à vulgari huius sæculi more, quo in celebrioribus feriis exponuntur ornamenta templorum, parietes peristromatis vestiuntur, & conduntur tapetibus pavimenta.

Quod

Quod igitur nouo prorsus exemplo factum ab Hebræis, authores cæteroqui graues existimant, vt substratis ramis, ac vestibus Christum Iesum exceperint Ierosolymam venientem, non omnino rectè censent: cum eius rei vestigia quædam apud eos, exempla verò apud alios non omnino pauca cernantur, atque etiam eiusmodi, vt facile fuerit imitari. Eo namque tempore maximum erat inter Hebræos, Romanosque, & horum causa cum Græcis, aliisque nationibus Romanorum amicis commercium, atque consuetudo, alique aliorum moribus tingebantur. Vt cumque tamen ista ceciderint, hoc vnum censeo: summo Dei consilio factum, vt humani Redemptor generis Christus, eo sit honoris genere deductus ab Hebræis in urbem; tum vt ipsi ad agnoscendam eius diuinitatem, atque imperium, spectaculi nouitate commouerentur: tum vt ad eiusdem mysterij fidem externæ gentes eo quasi testimonio firmarentur. Quod eo grauius apud eos, quò propius ad suos mores, ac ritus accederet; vt supra docuimus.

*Christus miro
Dei consilio
cum ramis ex
ceptus.*

CAPVT IX.

*De vestibus Decorum simulacris oblati vberior
disputatio. Hebræorum, Gentiumq; commu-
nis in eo ritus. Vestimenta pignora quid.
Vinum damnatorum, Amos 2. Germana.*

& planè coharens Propheta ex antiquorum moribus, & vocum potestate explicatio. Toga, & pallium meretricum nota apud Romanos. Versicolores vestes meretricum. Locus 4. Reg. 23. maximè illustratus. Mensura luci, & B. Virginis, quæ Astaroth, sine Astartes Venus Hebræis culta. Supplicationes, & supplicia quid.

TAmetsi superiori capite dictum à nobis satis, opinor, erat de antiquorum more in vestibus Deorum simulacris oblatis, ex quo illud Amos 2. *Super vestimentis pignoris accubuerunt*, explicari posse affirmavimus: tamen quoniam videtur ea res nonnullis dubitationem efficere, qui & de ritu ipso, & de accubitu, & de *Pignoris* voce, longè aliter sentiunt: de his omnibus, atque de totius loci vera & explicata sententia, pauca mihi dicenda censui, quæ licèt noua, specie prima, videri possint: re ipsa tamen ex antiquitatis sacrae eruta, & ex verborum germana vi, atque potestate, expressa est, ut ostendam. Locus igitur ita continenter legitur in Hebræis: *Et filius, ac pater eius ierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum; & super vestimentis pignoris accubuerunt, iuxta omne altare, & vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.* Vbi nemo est, qui dubitet, quin hic Propheta eorum scelus perstringat, qui per summam perfidiam ad idolorum cultum, ritusque defecerant. Eos autem & incestæ Veneris maculas

Populus Hebræorum ad idolatram defecit.

contraxisse queritur, & gentium more epularia sacrificia celebrasse. De quibus postea sigillatim: nunc ad id, quod maximè virget. Quæritur enim, quanam sint ista pignorata vestimenta, in quibus Hebræos accubuisse tam egrè tulerit Deus, ut ob id tam acerbum illis supplicium comminetur. Sunt qui putent, vestimenta esse pauperum, pignori opposita, aut pro pignore ablata, quæ ex lege Deuteronomij pernoctare apud aliquem non licebat. Sed ut hoc mihi minùs probetur, LXX. viri faciunt, & Theodoretus, atque alij, qui non ex alienis, sed ex suis vestibus velamina sibi, aut umbracula fecisse dixerunt. Quidam vestimenta pignorata censuit illa esse, quæ mœchis, aut adulteris, tanquam prostitutæ pudicitia notam Iudices tribuebant. Ea apud Romanos toga, apud Græcos pallium, *ἡμέτερον*, dicunt. Sed hoc non minùs togam; quàm stragulam vestem significat. Quare minùs adiuuant coniecturæ. Quamquam Athenæus lib. 13. cap. 9. pallium, dicit esse gestamen mulierum meretricum. De toga Horatius lib. 1. Serm. Satyr. 2.

*Vestimenta
pignorata non
sunt meretricum
insigne.*

*Toga meretricum nota.
Horatius.
Martialis.*

--- *Quid inter*

Est in matrona, ancilla, peccæsse togata.

Et præter Martialis. 1. lib. & 10. Iuuenalis Sat. 6:

--- *Talem*

Non sumet damnata togam.

Multitia, idem appellat, quam *ποδὺλτρον*. Græci togam muliebrem versicoloribus filis, ac pluribus liciis intextam, unde & alligata, siue colligata, siue etiam obligata, ut Forsterus

*Centones olim
meretricium
stragula.*

*Iuuenalis Sa-
tyr. 6.*

vertit, & nonnulli non aptè interpretantur, appellari possunt. Non dissimiles centones illi ex variis lanis, coloribusque confecti, in quibus prostrasse olim meretrices: author est Iuuenalis Satyr. 6. vbi de Messalina Claudij vxore, quæ habitum meretricium ementita, in lupanar explendæ causâ libidinis concedebat.

*Et nigrum flauo crinem abscondente galero,
Intrauit calidum veteri centone lupanar.*

*Toga nota ni-
hil ad Hebraeos*

Et apud Arbitrum, vbi puerum in fornicem deduxit: *Centonem anus urbana iniecit, & hic inquit debes habitare.* Et quidem apud Hebræos nescio quid simile. Ezech. 16. *Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde confuta, & fornicata es super eis.* Symmachus sic interpretatur: *Cumq; tulisses, inquit, de vestibus tuis, fecisti tibi excelsa multicoloria, & fornicata es in eis.* Aquila, & Theodotius: *Pannos diuersorum colorum.* Rabbi David, & Rabbi Salomon: *משכנתא*, id est, aulae, vel cortinas ex variis coloribus confutas. Hi etiam sunt tapetes illi picti ex Ægypto, quibus Prouerbior. 7. meretrix strauit lectulum suum, nempe versicolores.

Sed hoc de toga, præterquam quòd totum externum est, neque vllum eius vestigium in sacris literis, aut historiis, vel leuiter pressum reperitur, quod firmare possit coniecturam; quid habet noui, aut magni, aut inusitati, vt inter nefaria populi scelera numeretur? quid quòd atrocitatem criminis augeat, quam vel ipsis verbis ostendere Propheta contendit?

Non

Nonne grauius multò fuisset, si aut in veste sacra, aut in matronæ honestissima iacuis-
sent? aut qua in toga potius, quàm in sua prostas-
sent? mirum, ni quoties viris se substernere vo-
luisent, mutuas à vicinis, aut ab amicis vestes
corrogassent; aut pauperum pignora quæsi-
uisent. Quare alia nobis est explicandæ huius
vocis ratio ineunda.

Primum igitur vestimenta pignorata illa di-
ci posse puto, quæ Diis oblata, & consecrata e-
rant, qualia initiatorum esse diximus. Nam id
quoque fecisse Hebræos etiam in templo Do-
mini, ex illo Reg. ostenditur lib. 4. cap. 23. vbi
de Iolia Rege sic scribitur. *Destruxit quoque a-*
dículas effeminatorum, quæ erant in domo Do-
mini, pro quibus mulieres texebant quasi domū-
culas luci. Hic Chald. pro domunculis luci,
mensuras supposuit, dicens: *In domo Sanctua-*
rii, in qua mulieres texebant mensuras luco.
Hieronymus autem vtrumque distinctius. *Et*
destruxit domum initiatorum, quæ in domo Do-
mini, in quo mulieres texebant ibi stolas luco.

*Vestimenta
pignorata
initiatorum.*

*4. Reg. cap.
23.*

Chaldaus.

Et Hieronymus.

Ex quibus illud in primis constat, in Tem-
plo Domini Idola erecta fuisse, & domunculas
etiam, in quibus initiati Sacris Deorum com-
morabantur. Deinde fœminas in eodem Tem-
plo versari solitas, quæ vestes tum Idolis, tum
initiatibus attexerent. De his Aquila cum ita ver-
tit. *Indumenta iis, qui fornicantur à Domino.*
Hoc est, iis, qui à Domino ad Idola conuersi, &
eorum Sacris initiati versantur in templo. Ido-
lorum autem vestes, & mensuræ, & stolæ, &

*Idola in tem-
plo Domini.*

*Fœmine in
templo vestes
initiatibus te-
xebant.*

Idolorum vestes cur mensura & domuncula.

Mos mensurarum B. virginis.

Lucus pro Idolo luci.

Theodoretus.

Vestimen pignorata, deu-

domunculæ appellantur; Domunculæ quidem, siue quia veluti parietibus, ita etiam vestibus corpus tegatur inclusum: siue quia Sacratia, loculamentæue, in quibus simulacra reposita essent, eiusmodi vestirentur. Mensuræ verò dicuntur, quia ad Idolorum staturam & modum attexerentur. Nam, & apud nos etiam simile quiddam in templis quibusdam, ac festis Beatissimæ Virginis celebrioribus reperitur. In his enim Virginei Symulacri mensuræ venduntur ex sericis fasciis, quæ symulacris admotæ, & a sacerdotibus benedictæ in honore habentur, & summa cum religione gestantur de collo suspensæ. Hispanè: *Medidas de nuestra Señora de Guadalupe, o de la Cabeça, &c.*

Iam verò quod Luci domunculæ, & mensuræ, & indumenta dicuntur, non Idolorum: id per Metonymiam oportet intelligi, & Lucum accipi pro Deorum symulacris, quæ colebantur in luco: vt continens pro contento accipiat. Et hoc certè loco pro Venere, cuius Idolum in templo Domini collocatum, & esse illud quod Astaroth alij, Astartem alij nominarunt, Theodoretus in hunc locum ostendit. *Lucum autem, inquit, qui Græcè est ἄστρος, alij interpretes, vt sæpe dixi, nominant Astaroth. Est autem hoc nomen Veneris, eam enim appellant Astartem. Eius autem symulacrum quoque statuerunt in templo Dei.*

Rectè igitur vestimenta pignorata dicuntur vestimenta quæ quasi pignus deuotionis,

aut

aut initiationis, Diis consecrabantur, aut quæ
 ipsi initiati deuotique tamquam insigne eius
 numinis, cui sese dicauere, gestabant. Pignora-
 ri enim interdum idem est quod sibi assumere,
 sibi vendicare. Cicero Philip. 14. *Mars ipse ex*
acie fortissimum quemq; pignori solet. Hoc est,
 tamquam suum, ac sibi debitum vsurpare. Et
 apud Sueton. in Cæsare Claudio cap. 10. *Pri-*
mus Cæsarium, fidem militis etiam pramio pigno-
ratum. Id est, auctore Budæo, quasi pignore o-
 bligatam, obnoxiamq; sibi & autoratam red-
 dens. Seneca de benef. lib. 3. cap. 4. *Nemo non*
uicturam in animo suo memoriam dixit, nemo
non deditam se, & deuotum professus est, & si
quod aliud humiliter verbum, quo se oppignora-
ret inuenit. Id est, quo se illi consecratum, aut
 deuotum significaret.

Sed quænam illæ textrices in templo mu-
 licres? Oppignoratæ, ut opinor, Veneri, eiusq;
 sacris, & cultui consecratæ, & vetustissimo Gē-
 tium ritu, quem scribit inter alios Athenæus,
 lib. 13. cap. 9. *Lege sancitum est apud Corin-*
thios, sicuti in libro de Pindaro scriptum reli-
quit Chameleon Heracleotes, ut quando ciuitas
magnis de rebus Veneri supplicat, quam pluri-
me amica ad supplicationem capiantur, Deæq;
postea ipsi nuncupentur. Quin & priuatis per-
 suasissimum erat, tum se quod cuperent impe-
 traturos, si amicas ei vouerent. Idem Athenæus
 cap. 2. *Priuati etiam Deæ vota persolunt, ac*
rebus peractis pro quibus orarunt, ei amicas ad-
ducturos se pollicentur. Sed hac de re infra.

*Textrices in
templo mu-
licres quæ?*

*Athen. us li.
13. cap. 9.*

*Amica olim
Veneri voue-
bantur.*

*stim. pignor.
pignora iudi-
cilia.*

*Vestis dam-
natorum.*

*Sacrificia olim
ex bonis dam-
natorum.*

*D. Isidorus
Supplicationes
et suppli-
cia que pro-
pria.*

*Salustius, et
D. Isidorus.
lib. 5.*

Adhuc tamen vestimenta pignorata (& hæc aptior explicatio) nihil aliud mihi esse videntur quam pignora iudicialia, quæ Iurisperitis ea dicuntur, in quorum possessionem quis à iudice mittitur; siue quæ aliquo iure cuiuspiam adiudicata, attributaq; sunt. Docent Alc. in tit. de verb. sign. Brisson. Ioan. Brech. de verb. sign. ex Bartoli. & Iasonis, antiquorumque omnium auctoritate. Itaque censeo, Pignoratam vestem nihil esse aliud quam vestem damnatorum, ut vinum etiam damnatorum; quæ ex bonis damnatorum, quos supplicio afficerent: siue ex multis iniquissimè indictis, & pignoribus iudicialibus, in quorum possessionem ex edicto iudicis, vel per iniuriam irruerant, comparabantur. Scitum autem est olim ex damnatorum bonis Diis sacrificari consuevisse. Serv. in illud Virg. Æneid. 4.

*Simul Divum templis indicit honorem,
Indici autem, inquit, dicuntur, quia pauperes
maiorum ex collatione sacrificabant, aut certe
de bonis damnatorum; unde et supplicia dicun-
tur. Idem Isidorus in 6. & meminit Festus.
Supplicationes, que sunt de bonis passorum sup-
plicia. Adjuvant illa Salustij. In suppliciis Deo-
rum magnifici. Hinc etiam Sacer homo, sacra
bona, & sacrum pro execrando sumptum, quia
Sacrae res de bonis execrandorum fiebant. D.
Isidorus lib. 5. clarius hæc. Supplicium proprie
dicitur, non qui, quoquo modo punitur, sed qui
damnatur, ut bona eius consecrentur, et in pu-
blicum redigantur. Nam supplicia dicebantur*

sup.

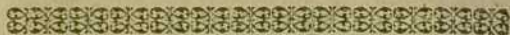
supplicamenta, & supplicium dicitur de cuius damnatione delibatur aliquid Deo: unde & supplicare. Vinum itaque damnatorum, nulum est aliud, nisi illud quod ex damnatorum multa, & supplicio comparabatur; ex quo diis sacrificare, ac proinde conuiuari etiam peractō sacrificio veteres consueuere. Nam de generosissimo vino iis propinato, qui ad supplicium raptarentur, meras esse nugas, meraque somnia quis non videat.

Totus igitur hic locus, ex his quæ proximè diximus facilem, & expeditam habet explicationem: Vulgatus enim suam mentem propriis, ac legitimis verbis expressit: & multa, ac varia populi scelera, vt maximè significanter, ita summa cum breuitate, & nulla circuitione complexus est. Nam cum constet vestimenta pignorata dici, quæ ex edicto iudicis capiebantur, siue illa pauperum, siue etiam diuitum sint (nam hic de neutris præcipua mentio) & additum præterea sit, vinum damnatorum iuxta altare sumptum, nemo erit vel mediocris iudicij vir qui non videat hanc esse prophetæ sententiam; Populum gentium moribus ita se imbuisse, ita idolorum cultui consecrassē, vt eorum ritu & sacrificaret, & libaret eorum simulacris, & delibatis postea dapibus prisco ritu epularetur. Sacrificia verò, & epulas non ex suo, sed ex alieno institueret, nempe ex iniuste corralis, emunctisve pecuniis, aut pignoribus inique sublati: ex quibus non conuiuia modo, sed & lectulos etiam tricliniāres, in quibus ac-

Loci superioris explicatio.

cum

cumberent sibi comparabant, quæ Chaldaeus apertè: *In lectulis pignoris accubuerunt.* Sed de his, aliisque versionibus, de quæ aliis etiam loci explicationibus, consequenti capite disputabimus.

CAPVT X.

Quem in finem super vestimentis pignoris in templo accubuerint. De ea re varij gentium mores explicati. Versionum huius loci concordia & expositio ex Hebraeorum aliarumq; nationum ritibus constituta, & sacrarum humanarumq; literarum testimoniis confirmata. Velamina, tentoria, & umbracula in conuiniis. Vestes versicolores meretricum, etiam apud Hebraeos, & plura eiusmodi.

Hebraei more gentium somnia cubuissent.

Iuuenalis Sat. 6.

HActenus Hebraeos Gentium morem secutos in sacrificiis, epulisque celebrandis in Deorum honorem, ex Prophetæ loco docuimus: superest, ut cuiusmodi fuerit ille accubitus, aut quem in finem diligentius perscrutemur. Sunt enim qui cum Isidoro Clario putent eos ad Deorum aras captaturos, more gentium somnia cubuisse. Iudæos autem (nam de Gentibus res nota) in hoc superstitionis genus adeò prolapsos ætate sua scribit Iuuenalis, ut eo quæstum facerent. Satyra 6. sic.

*Arceanam Iudea tremens medicat in aurem
Interpres legū Solymarū, & magna sacerdos
Arboris ac summi fida internuncia celi:*

*Implet, & illa manū, sed parcius ære minuto.
Qualiacumq; voles Iudei somnia vendunt.*

Et forsan huc etiam spectat illud Sapient. 7. *Sapient. 7.*
de Idolorum cultoribus. *Aut certe vaticinantur falsa, aut viuunt iniuste.* Sed obseruata à Iudæis somnia vetustius est, quàm vt necesse sit confirmare; quamquam, vtcumque res se habeat, ea nihil ad id, quod quærimus in hoc loco. Nam si ad somnia referatur, sententia constare aptè non potest: sed necesse est, vt distrahatur in partes, quas Hebræa certè non habent. Qui verò secus opinantur, locum ita discernunt: vt priora illa verba, *Et filius ac pater eius ierunt ad eandem puellam,* à consequentibus separent, perinde ac si nihil cum illis commune haberent: & ipsi soli sine puella iuxta altare accubuerint: alioqui enim quis dicat filium, ac patrem, in templum adduxisse meretriculas, vt somnia captarent? locus autem in Hebræo legitur continenter. *Et vir ac Pater eius diuerunt ad puellam ad violandum nomē sanctitatis mee, & super vestimentis pignoris declinare faciebāt iuxta omne altare, & vinum damnatorum bibebant.* Huc etiā accedit Theodoretī lectio eiusmodi, *Et si-* *Theodoretus.*
lius ac pater eius ingrediebantur ad eandē puellā, vt contaminarent nomē Dei sui: Et vestimenta sua alligantes funibus faciebant umbracula iuxta altare, & vinum de calumniis bibebant in
domo

domo Dei sui. Vides vt iste accubitus ad antecedentia & consequentia pariter referatur, quæ longè aliam sententiam præ se ferunt? Nam puellam videntur illi coegisse, vt iuxta altare decumberet, siue vt Venerem, siue vt cōiunia celebraret, non vt somnia sectarentur.

Parentes filijq; incesta venere ad aras obligantur.

B. Hieronymus.

Templum Hebræi scelere polluebant. Machab. lib. 2. cap. 6.

Nec video, quid sit, cū in hāc partem pronā sententia spontè, & nihil coacta totius loci sequatur, cur distrahendo singulas eius partes, alio torqueatur. Enimuerò hoc scelus populi fuit, quod filius ac pater incesta se venere obligabant, atque adeò frontem perfricuerant, vt neque Deorum neque hominum reuerentia, à peccando deterrerentur, quin in Deorum templis, ad aras ipsas cum meretricibus miscerentur, sacrificarent, cōiuiarentur, infami gentium superstitione deuincti. Vtrumque enim Hebræis gentibusque commune vitium, Sap. cap. 14. *Aut obscura sacrificia facientes, aut insanie plenas vigilias habentes.* Vbi Hieronymus. *Aut occulta mysteria, aut insanas ex aliis legibus comessationes, &c.* Quibus certè verbis crimen vtrumque complectitur. Nam occulta mysteria gentium, quemadmodum agerentur, & quē magna eorum pars in carpendis Veneris voluptatibus posita essent, nemo nisi rudis aliquis, & in his litteris peregrinus ignorat. Hebræi autem eo insanie processere, vt Machabæorum tempore Templum ipsum Dei sui, omni turpitudine violare non dubitarent, & Ioui Olympio consecrarint. lib. 2. ca. 6. ita legitur. *Pessima autem & vniuersis grauis*

erat malorum incurſio. Nam templum luxuria, & comefſationibus gentium erat plenum, & ſcor-
tantium cum meretricibus : Sacraſq; edibus
mulieres ſe vtrò ingerebant, intrò ferentes ea,
quæ non licebat. Et paulò poſt Bacchi etiam ſa-
cra ſulcepta narrantur.

Sed tota hæc licentia ex imitatione gētium
deriuata: maximè, quòd ad nefariam ſpectat tē-
pli audaciam polluendi. Arnob. lib. 8. contra
Gent. ſeu potius Minutius in Octauio. *Arnob. ſeu
Minut. in
Octauio.* Vbi au-
tem magis à Sacerdotibus, quam inter aras, &
delubra conducuntur ſupra, tractantur lenoci-
nia, adulteria meditantur? frequentius deniq; in
adituorū cellulis, quam in ipsis lupanaribus fla-
grans libido defungitur. Delphis etiam publicæ
ſiue meretriciæ Veneris templum primus So-
lon erexit, vt ſcribit Philemon apud Athenæū
lib. 13. cap. 9. in quo domiciliis proſtitutæ fœ-
minæ quæſtum faciebant. Iuuenal. in ſuorum *Iuuenalis.*
temporum licentiam exclamat.

Sed nunc ad quas non Clodius aras?

Clodij autem nomine quemlibet adulterum
intelligit, is enim eo nomine famoſus fuit, &
Sat. 9.

*Nuper enim vt repeto fanum Iſidis, & Ga-
nymedem,*

Pacis, & aduecta ſecreta palatia Matris.

Et Cererē (Nā quo non proſtat fœmina tēplo)
Vbi etiam, ſi ſiaca, meminit, ſacraria Lena. Cu-
ius ætate hoc quoque vitium Iudæos inua-
ferat. Ouid. enim lib. 1. de Arte, de templis
Veneris, atque Iſidis ita canit.

*Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,
Cultaq; Judæo septima sacra viro.*

*Accubitus ad
epulas, atque
Venerem.*

*Versionum
concordia.*

*Lecti, & ta-
bernacula fu-
nibus disteta.
Prouerb. 7.*

*70. Interpr.
Aquila, &
Theod.*

Vtrobique enim reperturum significat, cum quibus scortari liceat, si velit. Quare sic censeo accubuisse viros pariter atque feminas tam ad epularum, quam ad Veneris voluptates, more gentium, capiendas. Id quod omnes quoque aliarum versiones ostendunt. Ete-
nim LXX. viri sic vertunt. *Vestimenta sua funibus alligantes velamina faciebant.* Theodoretus, *umbracula.* Forsterus: *Super vestimentis obligatis.* Quæ omnia in idem recidunt; & stragulam vestem, quæ Hebræa voce significatur; aut explicationem, & extensionem aulei, tapetis, aut vestimenti significant. Explicabantur autem hæc vestimenta & obligabantur funiculis, seu fasciis quibusdam, aut instititis, vt umbraculi, aut tabernaculi formam efficerent. Quin etiam lectulos funibus distendi solitos. Prouerb. 7. ostenditur, vbi famosa meretrix ad adolescentulum inescendum: *Intexui, inquit, funibus lectulum meum; stravi tapetibus pictis ex Egypto.* Vbi LXX. *Institis texui lectulum meum.* Aquila, & Theodot. *Peristromatis circumstravi.* Quæ omnia cum superioribus maximè consonant. Rectè igitur Chaldaus interpres pro vestimentis, lectulos supposuit, qui vestibis, consternuntur, siue cubiculares illi fuerint, siue etiam tricliniæ.

Umbracula autem, & in his lectos stratos, etiâ iuxta Deos, & quidem cœnandi gratia, apud
Athe

Athenæum legas, lib. 4. cap. 4. de Cœna Copi Athenæus.
 appellata. *Posteaquam Copidem pararunt, sce-*
nas struunt prius iuxta Deum, in quibus lecti
sunt ex foliis Sylvarum, quos tapetibus sternunt.
 Et paulò post ex Demetrio Scepsio lib. 1. Troi-
 ci apparatus, de Carneorum festo; *Festum*, in-
 quit, *apud Lacedæmonios imitationem quan-*
dam esse militaris institutionis; Locos enim nu-
mero nouem esse asserit, qui umbracula voca-
tur, scenisque quiddam habent simillimum: in
quibus singulis viri nouem cœnant. Ariamnes
etiam Galata ex arundinibus, calamisque, &
viminibus scenas struxit apud eundem lib. 4.
 cap. 11. Sed audi quid Ptolemæus Philadel-
 phus in scena, quam conuiuiis apparauerat, fe-
 cerit. *Locus autem qui erat sub io, quique sce-*
nam complectebatur, ramis & lauri, & myrti
erat intextus; atq; pauimentum variis multipli-
cibusque floribus erat conspersum. Hæc Athe-
 næus lib. 5. cap. 5.

Iam verò quod umbracula Theodoretus, &
 illi velamina interpretantur, siue ad ineundæ
 veneris morem spectes, siue ad ritum veterem
 conuiuandi, haud difficile explicatur: nam
 vtriusque rei causa velamina parabantur. Si
 ad conuiuandi ritum respicias, scitum olim a-
 pud gentes, vela mensis ac lectis intendi, ne
 aut peristromata, aut epulæ puluere fœdaren-
 tur. Extat apud Ciaconium Triclinium Pata-
 uinum è lapide expictum velo suspenso: in
 quam sententiam plura. Fuluius Ursinus in
 Appendice.

Lecti ad con-
uiuandum in
umbraculis.
Vela mensis
intensa.

Ciaconius de
ritu conui-
uandi.

Velamina item ex herbis, floribusve apud Spartianum in Ælio legas: *Nam lectulum*, inquit, *eminentibus quatuor anaclineriis fecerat, minuto reticulo undiq; inclusum, eumq; foliis rose, quibus demptum esset album, replebat: iacensq; cum concubinis, velamine de liliis facto se tangebatur, unctus odoribus Persicis.* Cum autem extra triclinium cœnaretur, ut in lucis fieri solebat à sacrificiis, umbracula è vestibis texebantur,

Fulvius Vrsinus.

Tibull. lib. 2.

Eleg. 5.

Umbracula è vestibis facta ad conuiuium.

Quidius lib.

3. Fast.

Tibull. lib. 3. Eleg. 5.

Tunc operata Deo pubes discumbet in herba,

Arboris antique qua leuis umbra cadit.

Aut è veste sua tendent umbracula fertis

Vincta: coronatus stabit & ipse calix.

Quid. autem lib. 3. Fastor. de Annæ die festo.

Sub fone pars durat, pauci tentoria ponunt:

Sunt quibus è ramis frondea facta casa est.

Pars sibi pro rigidis calamos statuere colūnis,

Desuper extentas imposuere togas.

Cæsar de bello Gallico.

Idem Cæsar de bello Gallico scribit. Reliqui ex vestimentis tentoriolis factis, atque arundinibus corissq; contectis permanebant.

Olim autem tentoria etiam conuiuiis comparata. Athenæus cum sæpe, tum maximè lib. 2. cap. 7. memoria prodidit.

Athenæus.

Timagora Cretensi, vel Entimmo ex Cortyne, ut voluit Phañias Peripateticus, qui Themistoclis imitatione ad Regem venerandi gratia venit, tentorium egregia pulchritudinis, & magnitudinis largitus est Rex: lectū præterea argenteos pedes habentem, & stromata magnifica, &c.

Quod autem hic tentorium, paulò post umbraculum appellat. Misi & lectum pedibus

8

dibus argenteis ad illum, & stratum, & umbraculum summitatem habens floridam, & calog³ per- similem. Hæc autem umbracula, siue tegmina ab Homero peristromata dicta, ibidem scribit, quæ primi Persæ pulchra inuenerunt. Tabernacula verò in templo facta ab Hebræis Theodoretus docet, cum locum istum interpretans. *Theodore. 111.*
Non enim, inquit, Divino templo debitum honore tribuebant, sed in illo tabernacula ex vestibus molientes, ex iniustitia partiū vinum bibebāt.

Quare qui vestimenta obligata, quasi pignori opposita, aut pro pignore ablata interpretantur, perinde atque vocis ea sit potestas, & significatio: id verò non facile mihi persuadeant: nam alligare, & obligare ab eodem nata, pro eodem accipiuntur. Itaque vestimenta obligata eadem sunt, quæ à LXX viris, funibus alligata dicuntur. Quoniam velamina, ut diximus, atque etiam lectuli funibus obligati tenduntur. Quamquam non ab re fuerit obligata vestimenta interpretari illa, quæ sunt accumulata, & coniuncta, siue in cumulum aggerata, quibus interdum veteres pro puluinis, & culcitris tricliniaribus utebantur. Auctor Apuleius lib. 2. de Asino. *Ac sic aggeratis in cumulum stragulis, effultusq³ in cubitum, sub erectusq³ in torum, &c.* *Vestimenta obligata quid.*

Et Hieronymus Prado nobilis è nostris sacrarum literarum interpres in cap. 23. Ezech. cum laudasset hunc locum; lectionem LXX. subiecit eiusmodi. *Et vestimenta eorū ligantes funibus peripetasmata faciebāt. Hoc est, inquit,*

ex vestimentis confutis stragula parabant, ad sternendos lectos, in quibus accumberet. Quamquam peripetasmata circumstratas, aut extensas vestes maximè significant.

*Velamina si-
ne umbracu-
la ineunda,
Veneri.*

*Martial. lib.
2.91.*

Quod autem velamina, siue umbracula occultandæ Veneris causa compararentur: siue ad ædículas, siue cellulas, vt Arnobius appellauit, siue etiam ad velum quo fœminæ solebant obducto prostare, referre velis: non aberraris opinor. De velo Martial. lib. 1. Epigram. 91.

At meretrix abigit testem, velòq; serâque.

Rarâque Summœni fornice rima patet.

*Acron & Por-
phyrius in
Horat.*

*Cicero in
Cæliana.*

Acron autem, & Porphyrius in 1. lib. Sermon. Horat. Crateam quamdam fœminam adeò vilem fuisse tradunt, vt in æde Veneris theatri Pompeiani, obducto velo admiserit adulterium. Quo etiam spectat illud Ciceronis in Cæliana de Clodia. *Huc vnus mulieris libidinem esse prolapsam, ut ea non modò solitudinem & tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non querat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, & clarissima luce lateat.* In Genesi autem ideo Thamar pro corrupta habita, quia cooperuerat se. Et Cant. 1. Vbi nostra legunt. *Ne vagari incipiam post greges sodalium, &c.* Hebræa sic: *Ne sim vt cooperta, vel vt meretricula palliolata.* Faciunt ad hunc morem, quæ de Tyrrenis ac Siculis tradit Athenæus lib. 12. cap. 5. qui ita Venerem inire solebant, *Circa thorum operimenta iacentes, quæ virgulis sunt intexta, superiusque vestes*

*Athenæus
lib. 12. c. 5.*

vestes extendentes: Hieronymus etiam Rhodius in Historicis commentariis apud Athenæum scribit: *Quod Sophocles puerum rapuit cum eo congressurus, atque puer propriam vestem super herbis extendit, Sophoclisq; veste sunt circumtecti.*

Quamquam ex illo Ezech. 16. Versiones istæ Ezechiel 16: multò clarius explicantur: ubi enim tabernacula leguntur ex vestibulis facta ad Venerem delibandam. *Exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut eius fieres: & sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta, & fornicata es super eis.* Excelsa autem multi, & quidem rectè, interpretantur esse lectos atque cubilia, quæ meretrices sibi texuerant, quibus exciperent venientes. Id autem in Deorū, quos colerent, honorem factum esse cum multa ex eodem capite, tum Chaldaeus ostendit, qui hoc Chaldaus loco ita legit. *Adiunxisti te, ut coleres idola cum omni transeunte.* Ex qua certè nefaria consuetudine ductum videtur illud Isaia 57. Vbi Isaia. 57: de Idolis in templo positis, & de nefario eorum cultu conqueritur in hunc modum. *Et post ostium, & retro postem posuisti memoriale tuum: quia iuxta me discooperuisti, & suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, & pepigisti cū eis fœdus: dilexisti stratum eorum manu aperta.* Quæ apta sunt omnia cum his quæ apud Ezechiel. & 4. Reg. 16. & 23. & Osee 4. scripta sunt: ubi & Altaria Deorum, & idolorum simulacra, & effœminatos, & meretrices videas in templo versantes, & strata, & cubilia

*Effeminati
& meretric.
in Templo.*

*Manu aper-
ta diligere
quid.*

fornicantium apperentes. Iam verò quod dicit: *Manu aperia*, quoniam variè torquet interpretes, atque ipsi se etiam variè torquent; dicam breuius, & apertius idem esse, quod obuiis vlnis, apud Latinos; apud Hispanos, *los braços abiertos*. Sed hac de re vberius in locum Baruc difficillimum, circa quem ista diligentius expenduntur.

Satis opinor ex his quæ diximus constat, quàm sponte versiones omnes cum explicatione nostra consentiant. Deinde populi scelus cuiusmodi fuerit manifestè colligitur: sententia verò totius loci cohæret. Hæc de substratis vestibibus: nunc de prælatis, prætensisq; ramis, in eandem sententiam pauca dicamus.

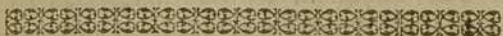
APPENDIX.

Dixi stupra inter aras admissa: docet Terullianus in Apolog. cap. 15. *Ceterum si adyciam quæ non minus conscientia recognoscunt, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipsis plerumq; edituorum, & Sacerdotum tabernaculis, sub ysdem vittis, & apicibus, & purpuris, ibure fragante libidinem expungi.*

Dixi etiam gentium ritu umbracula siue tabernacula ex frondibus, vestibulq; comparata in templis ad conuiuia celebranda. Iuuat coniecturâ B. Gregor. Papæ, qui epist. 71. ad Mellitum Abbatem lib. 9. cum de gentibus ad fidem

con

conuersis ageret, ita scribit: *Et quia bonos solent in sacrificio multos occidere, debet his etiam solennitas immutari, ut die dedicationis, vel natalitio Sanctorum Martyrum, quorum illic reliquie ponuntur, tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex fanis commutata sunt, de ramis arborum faciant, & religiosi conuiuiis solennitatem celebrent.*

CAPVT XI.

Mos antiquus de arborum ramis ad ianuas, ad templa, ad simulacra, & signa in bello, per urbem, in nuptiis, in sacris publicis, & priuatis. In rebus letis. Festa frons. Vitata templa. In Deorum cultu. Laurus Imperatorum. Virgilius, Ouidius, Statius explicati. Vini fontes in pompis.

Quando in eum locum adducti sumus, ut quid vestes, quid rami Christi pedibus subiecti significarent, aut vnde mos ille fluxerit, ostenderemus; non abs re facturi videbimur, si quæ ad eam rem facere possint, ex variis collecta, vnum sub aspectum subiecimus. Quare quæ apud externos inuenimus, priori loco exponemus: deinde, quæ apud nostros tantum, persequemur quantum satis erit ad id, quod quærimus, inuestigandum, atque intelligendum. Et quoniam Virgilij versus ex 4. *Æneid.* ad ratiocinandum aditus patefacient, eos primum, tametsi aduersus Seruium

explicauimus. Poëtæ igitur versus sunt pietatem Didonis erga maritum commemorantis: quos Seruius perperam explicasse videtur.

*Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & festa fronde reuinctum.*

Seruius.

Seruius: Colebat, inquit, ea, quæ circa viuos solent fieri. Moris enim fuerat, ut nubentes puellæ, simul ut venissent ad limen mariti, postes, antequam ingrederentur, ornarent lanceis vitis, unde ait velleribus niueis, & oleo ungerent: unde

Seruij reiecta
sententia.

uxores dictæ, quasi unxores. Hæc Seruius, sed ut verè, ita non aptè. Hinc enim non nuptiarum, sed sacrorum ritus tangitur, quo Sychæum uti numen aliquod inter Diuos relatum in templo marmoreo venerabatur, & eo quidem vittato, & festa fronde vestito, quo illa Ouidij spectant:

Ouidij lux.

*Est mihi marmorea sacratus in ade Sychæus,
Apposita frondes, vellera & alba tegunt.*

Vittis autem aras, & templa, & Deorum simulacra, & victimas cingi solita, obscurum non est vel leuiter eruditis. Virgilius Eglog. 8.

Molli cinge hæc altaria vitta.

Statius.

Et Statius ad Iulium Menecratem:

Vittata tēpla.

*Pande fores superum, vittatæq; templa Sabæis
Nubibus, & pecudum sibiris spirantibus imple.*

Virgilius Æneid. 2.

Vittæ hostia.

Vittæq; Deum, quas hostia gessi.

Seruius.

Vbi Seruius ipse: Vel quæ habentur, inquit, in honore Deorum, vel quas habent ipsa simulacra.

Festa frons.

Festam autem frondem intelligit laurum, oliuam,

uam, aut hederam, quibus templa festis diebus,
& ianuas per urbem, ædes in nuptiis, aut urbis
muros in lætitia publica, & in triumphis orna-
ri mos erat. *Æneid. 2.*

Virgil. 2. Æn.

*Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus
esset*

Ille dies festa velamus fronde per urbem,
In Deorum etiam cultu laurus Imperatorum,
quam illi post victoriam in Iouis, aut Iunonis
gremio deponebant. *Plinius: Fasces Imperato-
rum laurus decorat, ex his in gremio Iouis Opt.*
Max. deponitur, quoties lætitiā noua victoria
attulit. Statius:

--- Laurumque superbam

In gremio Iouis excisis deponere Pœnis.
Seneca in Agamemnone, Act. 2. in choro:

Tu nunc lauros

Agamemnonias accipe victrix.

Inde à Lycophrone Iuño Tropœa dicitur. In
nuptiis apud Iuuenalem, *Satyr. 6.*

*Ædes ramis
ornata in*

Ornentur postes, & granat ianua lauro.
Apuleius lib. 4. Domus tota lauris obsita, tædis
lucida, perstrepebat Hymenæum. Lucanus lib.
2. de nuptiis Martiæ:

nuptiis.
Apuleius
lib. 4.

Festa coronato non pendent limine fertz,

Legitimæque fides.

Catullus de nuptiis Pelei, vestibulum domus
Regiæ, atque aded totam Regiam corollis, fer-
tisque redimitam scribit: ubi & fagos, & lau-
rus, & platanos, & populos, & cupressos etiam,
(quamquam mali ominis arbor, siquidem fu-
nesta) ad ianuas videas.

Ad

*Aduenit Chiron portans siluestria dona.
Nam quascunque ferunt campi, quos Thessa-
la magnis*

*Montibus ora creat, quos propter fluminis
vndas*

*Aura parit flores tepidi fecunda Fauoni,
Hos indistinctis plexos tulit ipse corollis,
Quis permulsa domus incundo risit odore.*

*Hora rosas
spargunt.
Apuleius.*

Haecenus de corollis ex floribus contextis,
quorum in nuptialibus gaudiis frequens usus.
Ita Apuleius lib. 7. de cœna nuptiali. Vulcanus
cœnam coquebat, Hora rosas, & ceteris floribus
purpurabant, omnia Gratia spargebant balsa-
ma. Horis autem hoc munus Theocritus tri-
buit Eidyll. 19. ut lectum nuptis parent, id est,
tapetibus, floribusque substernant. Nam cum
de Europa Agenoris Phœnicum Regis filia ab
Ioue raptâ caneret: Sic dixit, inquit, &c.

*Lectum nuptis
parant.
Theocritus.*

*Et super rursus aliam assumebat formam,
Soluitch, ei zonam: & illi lectum parabant
Hore.*

Athenæus.

Hinc in rem magni interdum sumptus facti,
Athenæus lib. 4. cap. 7. de cœna Cleopatraz:
Quarto postea die magna pretia, ut flores coi-
merentur, tradidit, paumentaq; ad cubiti alti-
tudinem retibus, circumuolutionibusq; extensis
substrata fuerunt. Sed hac de re nimis multa
apud authores, maxime apud eum, quem pro-
xime laudauimus, Athenæum: quare veniam ad ra-
mos in ianuis, si addidero, apud Hebræos
etiam nuptiarum lectulos floribus conspersos,
ut Canticor. 1. videmus; ubi sponsa: *Lectulus,*

*Lecti nupta-
rum floridi.
Canticor. 1.*

inquit, *noſter floridus*. Sed audiamus iam *Ca-*
tullum, qui de ramis ad ianuas:

Catullus.

*Confeſtim Peneos a deſt viridantia Tempe,
Tempe, quæ ſilvæ cingunt ſuper impendentes,
Neridum linquens clariſ celebrâda choreis,
Non vacuus: namq; ille tulit radicitus altæ
Fagos, ac recto proceras ſtipite laurus,
Non ſine nutanti platano, lentag; ſorore
Flammæ Phaëtonis, & æria cupreſſu,
Hæc circum ſedes latè contexta locavit,
Veſtibulum ut molli velatum fronde vireret.*

De eodem in nuptiis more, *Claudianus* lib. 2. *Claudianus,*
de raptu Proſerpinæ:

*Pars aulaa tenent, alij prætexere ramis
Limina.*

Haſtenus in nuptiis, accipe in rebus lætis. *Se-* *Rami in re-*
neca *Epift.* 78. *Quid tu, inquit, exiſtimas ea tan-* *bus lætis.*
tum optabilia eſſe, quæ per voluptatem, & otium *Seneca.*

veniant? Quæ excipiuntur foribus ornatis? Cór-
nelius Tacitus lib. 4. *Annal.* Fuit inter irrita-
menta invidiæ domus ſoro imminens feſto ornatu.

Scilicet, ob lætitiâ domini redeuntis. Orna-
turus autem feſtus lauri, & lucernæ. *Tertullia-* *Tertullianus.*
nus in *Apologet.* *Cur die lato non laureis poſtes*
adumbramus, nec lucernis diem infringimus.

Iuvenalis *Satyr.* 10.

Iuvenalis.

*Pone domi lauros. duc in Capitolia magnum,
Cretatumq; bouem.*

Nempe ob lætitiâ *Seiani* ſuperati. *Rutilius* *Rutilius.*
etiam *Claudius*, *Itinerarij* lib. 1. ob ſui reditus *Claudius.*
lætitiâ:

Feſta dies, primq; meos dignata penateis,

Poſte

Poste coronato vota secunda colat.

Exornent virides cōmunia gaudia rami, &c.

Rami ob susceptos liberos. Ob susceptos etiam liberos coronatas fores idem docet Iuuenalis Satyr. 9.

Tollis enim, & libris Actorū spargere gaudia
Argumenta viri: sōribus suspensae coronas,
tam pater es.

Actorum libri qui. Actorum autem libri sunt, in quibus liberorum professionesceptorum scribebantur, ut tradit Bissionius lib. 1. Selectarum ex iure antiquitat. cap. 5.

Rami in sacris. Quod ad sacros, festosque dies attinet, author est Suidas in Eiresione. Et Herodianus in vita Homeri, & Aristophanis interpres in Plauto, & in Equitibus. Denique Plutarchus in Theseo, Oleaginos ramos lancis vittis obvolutos ad Apollinis, & ad postes per urbem ex oraculo adhiberi. *ῥαμνίσια*, Græci vocant hoc festum a ferendis ramis: *ῥαμνός* enim, ramus est.

Athenæus. Scribit in eandem sententiam Athenæus lib. 7. cap. 1. ex Erathostene in Arsinoë: *Constituente Ptolemæo festum, variorumque sacrorum genera, quæque maxime ad Dionysium pertinerent, interrogavit Arsinoë ramos oliuæ ferentem, quem ageret diem, & quodnam esset id festum?* Deprivatis autem sacris, Iuuenalis Satyr. 12.

Hic nosram placabo Iovem, laribusque paternis

Toura dabo, atque omnes violæ iactabo colores.

Cuncta nutent: longos erexit ianua ramos,
Et matutinis operatur festa lucernis.

Sed vias etiam ramis constrabant Persæ in publica lætitia, & odores incendebant. Herodotus lib. 8. *Et primus quidem nuncius Susa perlatus Xerxem Athenis positum esse, tanta Persas, qui relictæ erant, voluptate affecit, ut omnes vias myrto constrauerint, & per eas odores incenderint, & ipsi in sacrificiis, & gaudiis versarentur.* Athenæus lib. 6. cap. 6. Demetrium scribit cum coronis, odoribusque exceptum, ex Demochare, lib. 1. & 20. qui, *Athenienses, inquit, Demetrium ex Leucade, Corcyrag, Athenas venientem non solum fumorum odoribus, coronisque, ac vina sudentes exceperunt, verum, etiam chori, Ithyphallique, cum sacris cantilenis tripudiantes, ac canentes ei occurrerunt. Quod autem vina in eiusmodi porapis effunderentur, ab eodem edisces lib. 5. cap. 5. de pompa Prolomæi Philadelphi: Scaturiebant ex ipso (curru) binæ scaturigines, hæc aqua, illa vini.* Diebus autem festis non templa modò, & viæ publicæ, sed etiam Dij ipsi coronati. Suetonius in Nerone cap. 46. *Kalend. Ianuariis exornati lares.* Signa item in bello coronata, scilicet quia olim pro Numinibus, ut lib. 1. docuimus. Claudianus:

*Odores in viis
inænsi.
Herodotus.*

Athenæus.

*Vina effusa
in pompis.*

*Dij coronati
in festis.*

Claudianus.

--- *Maurotia signa rubescunt.*

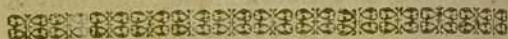
Floribus, & subitis ornantur frondibus hæstæ. Sed hoc nimis apud authores obuium, maxime apud Athenæum in variarum descriptione pomparum: qui etiam de hastis lib. 5. cap. 5. *Iuxta quos alij rursus pueri paruis pelvis, hastisque frondibus vestitis ornati, tum*

*Hæstæ etiam
coronata.
Athenæus.*

vesti

Apuleius.

vestibus aureis induti sequebantur. De vii^s autem floribus conspersis Apuleius Milesiar.² in pompa Isidis: *Mulieres candido splendentes amicimine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, qua sacri incedebant comitatus, solum sternebant flosculis. Cuiusmodi non pauca apud veteris memoriæ scriptores repetias testimonia.*

CAPVT XII.

Idem mos in aduentu Principum, in triumphis, Hebrais, Gentibusq; communis. In sacris usurpatum etiam à Christianis. Naves in victoriæ ramis coronatæ. Ouilia, casæ, ædificia publica. Virgilius, Propertius, & Plutarchus illustrati. Laurus perpetua ad ianuas Imperatorum.

PRincipum, Imperatorumque aduentus eodem penè modo celebratos ostendit Xiphilinus in Nerone: *Transcendit, inquit, in Capitolium (post reditum scilicet ex Græcia) tota vrbe coronata, lignisq; ac suffimentis plena. Idem verò paulò ante dixerat de Theridatis Armeniæ Regis aduentu. Latinus Pacat. in Panegyri Theodosij: Quid portas, inquit, virentibus seris coronatas? Quid anleis tardantes plateas, accensissq; funalibus auctum diem? Sed solenne hoc triumphis omnibus, in quibus, laureata vrbe, & ciuibus, excipiebantur Imperatores. Quod*
tam

tam obuium est, apud antiquarum rerum scriptores, ut eorum testimonia pigeat recitare.

Quin & laurus ad ianuas Imperatorum, atque Pontificum perpetua. Ovidius:

Laurus ad ianuas Imperatorum perpetua. Ovidius.

*Postibus Augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis.*

Plinius de eadem: *Gratissima*, inquit, *domibus* Plinius lib. 15.
ianitrix Caesarum, Pontificum sola, & domos cap. ult.
exornat, & *ad limina excubat*. Mense autem

Martio ineunte, ut scribit Macrobius, tum in Regia, Curiiſque, atque flaminum domibus laureæ veteres, nouis laureis mutabantur. Macrobius.

Naues etiam in lætitia, & victoria ramis coronabantur. Ita enim explico Virgil. Georg. 1. Naues corona
ta in lætitia,
in victoria.

*Ceu pressa cum iam portum tetigere carina,
Puppiſ & lati nautæ imposuere coronas.*

Quò etiam spectauit Propertius: Propertius.

Ecce coronata portum tetigere carina,

Traiectæ Syrtis: anchora iacta mihi est.

Ovidius lib. 3. Amor. Eleg. 10. quasi ex amore victoriam retulisset, ita canit:

Iam mea votiuâ puppiſ redimita corona,

Leta tumescentes æquoris audit aquas.

Ovidius lib. 2. De remedio amoris:

Hoc opus exegi: fesse date farta carina,

Conigimus portum, quo mihi cursus erat.

Corymbis autem ornatas naues, non semel apud Valerium Flaccum legimus, quos tamen si pro nauium rostris nonnulli accipiant, Suidas ramorum extremas partes interpretatur, idque Græco epigrammate confirmat.

Coronabantur præterea naues apud Roma-

nos mense Iunio, in Fortis Fortunæ festo, & per medium annum conuiuia celebrabantur. Ouid. 6. Fastor.

*Multa coronata iuuenum conuiuia lintres,
Multiq; per medias vina bibantur aquas.*

Athenaus.

Athenæus in Dymnosoph. Chrysogonus, inquit, stola indutus Pythica, τὸ τρίπικρον, tibia canebat, cum Alcibiades purpureis demissis uelis, iussis-
que remigibus remis incumbere, nauibus corona-
tis ob victos Lacedæmonios, Pyreum portum in-

Plutarchus in
Alcibiade.

grediebatur. Plutarchus autem in Alcibiade addit præterea, ex Duri Samio, prætoriam nauim, qua Alcibiades vehabatur, veluti ex Bacchanalibus redeuntem, cum purpureis velis portum ingressam; hoc est, thyrsus, hederaque ornatam: qui ritus Bacchanalium apud Tacitum, lib. 2. & apud alios.

Lucullus etiam, ut scribit Appianus in Mithridatico, capto apud Lemnum insulam Varo, Alexandro, ac Dionysio Eunuchis, nauem lauro ornatam: *Vt in victoria*, inquit ille, *nos est*; cum literis Romam misit. Ad quem morem B. Ambrosius respiciens in Hexamer. Sed omnes, inquit, puppes, que peruecta fuerint, coronantur, ubi palma merces salutis, victoria præzium regressionis est. Quamquam tutela navis semper coronata fuerit. Arbitratur in Satyr. *Datu ergo, accepta que ex patrio more fide, protendit ramum oleæ à tutela nauigij raptum, atque in colloquium venire ausa*, &c. Sed nihil non coronatum apud veteres. Tertullianus de corona militis: *Ceterum à sæculo coronantur & lupanaria*,
ria,

ria, & latrina, & pistrina, & carcer, & ludus,
& ipsa amphitheatra, & ipsa spoliaria, ipsaque
libitina. In lustratione etiam pecorum, ouilia,
& calæ coronatæ. Ouidius 4. Fastor.

Frondebis, & fixis decorentur ouilia ramis,

Et tegat ornatas longa corona fores.

Denique morem istum, siue quod ad Impera-
tores, siue quod ad sacra pertinet, partim ab
Hebræis, à Christianis partim vsurpatum repe-
rio. Nam apud Hebræos in Scenopegiæ festo
ramos adhiberi sacræ literæ docent, Leuit. 23.
Hierem. 8. & Ioseph. lib. Antiquit. 3. hæc scribit:

Rami in festis

Hebræorum.

Ioseph. lib. 3.

Uique in manibus portarent ramos myrthi, &
salices, summitatēque palmarum, & virgulas
mali Persici Machabæor. etiam lib. 2. cap. 10. in

Machab. lib.

Dei honorem thyrsi, & rami præferuntur. Pro-
pter quod thyrsos, & ramos virides, & palmas
præferbant ei, qui prosperauit mandari locum
suum Simonem autem summum Sacerdotem,
magnum Ducem, ac Principem Iudæorum
post debellatam urbem, & acceptam, deditio-
ne hostium, arcem Ierusalem cum laude, & ra-
mis palmarum, in eam more triumphantium
ingressum, sacræ literæ prodiderunt. Lib. enim

2. cap. 10.

1. cap. 13. *Intrauerunt, inquit, in eam tertia*
& vigesima die secundi mensis, anno centesimo
septuagesimo primo, cum laude, & ramis palma-
rum, & cinniris, & cymbalis, & nablis, & hym-
nis, & canticis; qui contritus est inimicus ma-
gnus ex Israël. Romę verò sub Christi reditum
in cœlos, Constantinus Magnus Imperator
numquam satis ille laudatus, post habitam ad

Machab. lib.

1. cap. 13.

Constantinus

Magnus cum

ramis, ac faci-

*huc domum
deducitur.*

*Sumptum ex
Actis S. Syl-
vestri.*

*Paulinus in
Natali S. Fe-
licis.*

Senatum, populumque Romanum, orationem de Christo recipiendo, in palatium, tota vrbe ramis coronata, & cereis, lampadibusque lucente, deductus est. Et Fulgentius Afer Episcopus, eodem honoris genere, ab exilio rediens honestatur. Eius rei & locus, & author proximè afferentur. Tandem in celebrandis sanctorum Martyrum natalibus, morem istum seruatum esse à Christianis, etiam sub Ecclesiæ nascentis exordia, & ab his ad hæc tempora deriuatum, Paulinus ostendit his versibus, in Natali S. Felicis.

*Spargite flore solum, prætexit limina sertis,
Purpureum ver spiret hyems. sit florens annus
Ante diem, sancto cedat natura dici.*

Kal. etiam Ianuar. qui dies Circumcisioni sacre est, hic ornatus à Christianis adhibitus. Chrysost. in Orat. de Kalend. Ianuar. *Dies ergo tales in admiratione habere, & magnam ex illis voluptatem capere, & lucernas in foro accendere, & coronis admodum redimire, puerilis cuiusdam amentia est.* Sed de hoc aliàs. Quod autem hoc ab Ethnicis in Deorum honorem fieret, illud argumento est, quod ianuæ suæ essent numina præcipua. Idè Christianis id facere vetitum. Tertull. de corona militis; *At Christianus nec ianuam suam laureis infamabit, si norit quantos Deos etiam hostis diabolus finxerit: Janum à ianua; Limentinum à limine; Forculum, & Cardam, à foribus, & cardinibus.* Nunc ad id, quod initio sermonis huius proposuimus, vt ostenderemus, quid rami in Christi ingressu significarint.

A P E N

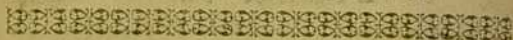
APPENDIX.

CENSUI, veteri etiam exemplo factum, ut Christum Hebræi Ierosolymis cum ramis exceperint. Præterlapsum tamen est Iosephi testimonium, qui Alexandrum Regem ita scribit exceptum, & ex oraculo certè diuino. Nam cum Iudæi valdè sibi illius ex aduentu metuerent, Iaddus Princeps Sacerdotum sacra Deo propitiando fecit. *Obdormienti vero, inquit Iosephus, Deus præcepit, ut consideret, sertiſq; ciuitatem ornaret, protinusq; portas aperiret; & alios quidem cum veste alba, ipsum autem, & reliquos Sacerdotes cum legitimis stolis iussit occurrere.*

*Iosephus,
Antiq. l. iii
cap. 18.*

Quin & M. Agrippa Caij Imperatoris auus, cum Ierosolymam venisset, Herode regnante, auo scilicet Agrippæ Regis Iudeorum, & templum donis cumulasset, vrbe discessit: discedentem ciues cum ramis deducunt, flores in eum, ac frondes Romano, aut alieno more iacientes. Philo De legat. ad Caium: *Laudato Herode, ipse vicissim laudatus plurimum, ad mare deductus est, prosequentibus non vnius ciuitatis populis, & flore, frondeq; illum ob pietatis admirationem aspergentibus.* Quod cum sub Christi ortum, factum videatur, non opinor, ineptè dicam, Hebræos iam inde à Pompeij imperio (sub quo sui esse desiere) penè Romanos, eorum mores, aut necessitate ductos, aut etiam adſentatione, imbibisse.

Philo Iud.

CAPVT XIII.

*Christi diuinitatem, & regnum ex substratis sibi
ramis aduersus Hebræos ostendi. Hosanna
quid. Baronij Cardinalis de ramorum, &
vestium significatione sententia. Syria. Me-
sopotamia, Lybie, atque Cilicie mos de ramis
prælati in Principum aduentu.*

*Sedulius Pre-
sbyter.*

Satis certè in his, quæ hæcenus dicta sunt,
habere præsidij videbamus, ad astruendam
eius rei fidem, quam ostendere, ab initio ser-
monis huius propositum nobis erat: nisi Sedu-
lius Presbyter eruditissimus æquè, atque püssi-
mus author in sua illa poësi Christiana, nouo
prorsus exemplo factum id esse, carminibus
cecinisset. Conuersus enim ad gentes, ita allo-
quitur:

*Dicite gentiles populi, cui gloria Regi
Talis in orbe fuit, cui palmis comta, vel un-
quam*

*Frödibus arboreis, laudem cælestibus hymnis
Obuia turba decit?*

*Illustrissimus
Baronius Car-
dinalis.*

Perinde, ac nihil vnquam simile, ne inter ipsos
etiam accidisset. Quem videtur sequutus, quod
ad Hebræos pertinet, doctissimus, & grauissi-
mus author, ac de nostro etiam sæculo bene-
meritus Baronius Cardinalis, qui diuinitatem
hoc loco Christi tantummodò significatam
dicit. Id enim genus honoris, nonnisi Deo fieri
consueuisse: neque in diuinis scripturis, neque
apud

apud prophanos scriptores ; qui res Iudæorum sunt prosequuti ; vllum planè huic simile exemplum inueniri ; vt ingredientibus Regibus Ierosolymam , quis occurrerit cum ramis arborum. Et sanè quod ad externos attinet , præter ea , quæ supra diximus in hanc partem , Pompeium hoc honore exceptum in Neapolis ingressu , scribit in Pompeio Plutarchus : *Plutarchus in Pompeio.*
Multi præterea , inquit , fertis ornati , sub lam-
padibus eum suscipere , flores in eum iacere ,
gradientem usque comitari , &c. Demochares *Demochares,*
 libr. 1. & 20. Historiarum , apud Athenæum ,
 lib. 6. cap. 6. *Athenienses Demetrium ex Leu-*
cade , Corcyraque Athenas venientem , non solis
fumorum odoribus , coronisq. , ac vina effunden-
tes exceperunt : verumetiam chori , Ithyphalliq.
cum sacris cantilenis tripudiantes , ac canentes
ei occurrerunt. Flores enim & coronas spargere *Flores, & coro-*
 in Principes præcis sæculis vsitatum , docet Li- *ne in Princi-*
 uius lib. 33. *Omnes tendere ad Imperatorem Ro-*
maum , ut ruente turba in unum , adire , contin-
gere dextram cupientium , coronas , lemniscosq.
iacientium , haud procul periculo fuerit. Capi- *Capitolinus.*
 tolinus in M. Antonino : *In Saliatu omen acce-*
pit Imperij , coronas omnibus in puluinar ex more
iacientibus. Ouidius de Germanici triumpho : *Ouidius.*

Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum ,
Vndique iactato flore regente vias.

Sed eius rei exempla Suetonius , & alij superioris memoriæ scriptores satis multa suppedi- *Laureati milites in triumphis.*
 tabunt. Laureatos autem milites in triumphis , Imperatorem prosequutos tradit Festus ,

vt quasi expiata mortalium cæde, puri urbem
ingrederentur. Nec dissimile illud, quod de
Simone Iudæorum Principe, superiori capite
diximus; quem vniuersus populus cum laude,
& ramis palmarum, in arcem deduxit. Quare,
quid aliud oliuæ, quid palmæ Christo ingre-
dienti prætensæ, nisi veri Dei, verique Regis
manifesta confessio? Rectè itaque vetus Poëta:

*Rami Christo
prætensi quid,
Vetus Poëta.*

*Perq; viam vt Regi velamina purpurata,
Arboreasque solo frondes, & olentia ferta
Sub pedibus strauere, Deum omnes voce
fatentes.*

*Cyrillus Ieroso-
lymitanus Ca-
techesi 10.*

Cyrillus autem Archiepiscopus Ierosolymita-
nus, Catechesi 10. cum plurima aduersus Iu-
dæorum perfidiam testimonia collegisset; in
illis hoc etiam numerat, dicens; *Palma, quæ est
in Pharynge testatur, ramos exhibens his, qui
tunc benedicebant.* Iudith autem 3. Dux Holo-
fernes ab vniuersis urbibus Syriæ, Mesopota-
miæ, & Syriæ Sobal, Lybiæ, atque Ciliciæ, cum
ramis, & lampadibus exceptus est. Sacra litera
sic: *Tantisque motus provinciis illis incubuit vt
vniuersarum urbium habitatores, Principes, &
honorati viri simul cum populis, exirent in ob-
uiam venienti, excipientes eum cum coronis, &
lampadibus, ducentes choros in tympanis, & ti-
biis.* Quid igitur mirum, si tam vicinarum mo-
res gentium ad se Hebræi transtulerint, quos
ab Romanis etiam, quibuscum versabantur,
accepisse potuerant?

Verum vt ita sit, simile apud Hebræos exem-
plū, ac nulla potius eius moris vestigia reperiri:
illud

illud tamen dubitari non potest quin si Christum eo ritu, & acclamationibus confessi sint, Messiam verum agnouerint, quem cum dicant, Regem pariter, ac Deum dicant necesse est. Deum namque quin ea ratione professi sint, negare non possunt, cum id genus honoris, non nisi Deo exhibere soliti sint. Vulgi autem acclamatio, *Hosanna filio David*, nonne hæc ipsa confirmat? Siue enim excellentem significet magnitudinem, vt S. Iustinus, interpretatur, quæst. 50. ad orthodox. siue redemptionem domus David, vt Hilarius, & Ambrosius; siue salua, aut saluum me fac, vt sentiunt cum Hieronymo multi: siue (quod magis ad veritatem propensum mihi videri posset, nisi tantorum Patrum auctoritatem vereri deberem) Rami filio David, vt Caninius, & alij ex nostræ memoriæ scriptoribus arbitrantur, cuncta in idem recidunt. Filio enim David cum dicunt: Regi dicunt. Rex enim ille, & Regis etiam filius Rex est. Idè per Antonomasiæ Filio, *El hijo*. Cui iure hæreditario regnum debebatur. Idè Scribæ, ac Pharisei, indignè ferunt eum honorem quasi regium ac diuinum Christo attribui cum dicunt, *Audis quod isti dicunt?* hoc est, Nonne vides te Deum ac Regem acclamari? Inde etiã occasionem nacti proximam, eum apud Pilatum accusant, quod se Regem faceret. Quippe, Regem se facere velle videtur, qui ornamenta, honoresve regios, atque insignia regni, sibi aut ipse usurpat, aut ab aliis delata, libenter accipit. Ita in suspicionem affectati regni apud Roma-

*Cur Christus
filius David.*

Christus affectati regni christi falso accusatus.

nos venit, qui statutz suæ passus est coronam imponi. In eandem etiam nonnulli apud nostros, recentiore memoria incidere, quos sub umbella, aut conopæo (quod genus honoris nonnisi regibus fieri consuevit) sui municipes exceperunt. Similis denique apud Romanos illa in triumphis acclamatio, *IO TRIUMPHÆ*, ut in Bacchanalibus, *IO BACCHE*, & apud Hispanos aliasque nationes, *Vinat Rex*. Doceo autem ramos olim in adoratione usurpatos hoc argumento, ut significarent humanarum rerum conuersionem, fragilitatemque suam, quæ arboris symbolo indicatur, & firmitatem atque constantiam à Deo, cui prætenderentur, exposcere. Clem. Alex. Strom. lib. 5. Dionysij Thracis Grammatici in lib. de declarat. Symboli de rotulis, sententiam laudat dicens; veteres per verba, & per Symbola significasse: *Per symbola autem ut & rota qua vertitur in Deorum templis que tracta est ab Ægyptiis, & rami, qui danuntur, qui adorant. Dicit enim Orpheus Thracius.*

Ramorum at quæ sunt hominum terrestria cura,

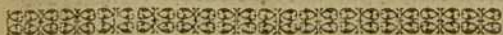
*Non uno stant fata loco, in mente omnia circum
Volantur: nec fas una est consistere parte,
Ut caput cursus.*

Et quidem Homerus simile facit foliis hominum genus. Iliad. 6.

*Per simile est foliis hominum genus omne caducis.
Quæ nunc nata vides pulchrisque virefcere syluis.
Autumno veniente cadunt.*

Super

Superest igitur, vt ad lucernarum morem eisdem temporibus vſitatum, sermonem protinus deriuemus.

CAPVT XIII.

Lucerna apud Hebraeos ad iannas, ſiue ad fenestras, in laetitia publica, & in ſacris feriis. Prælate in nuptiis, & in excipiendis Regibus, Perſius explicatus. Hier. 25. illustratus.

Perſius poëta imprimis grauis, & ſeuerus viti-
torum ſui temporis caſtigatōr, ac cenſor,
Romanorum leuitatem, qui ſe Iudæorum ſuperſtitionibus obligauerant, reprehendens,
quemadmodum lætitiæ in feſtis publicæ documenta præberent his verſibus oſtendit, *Accum*, inquit.

Herodis venere dies, vnctaq; fenestra

Perſij locus illustratus.

Diſpoſita pinguem nebulā vomuere lucerna,

Portantes violas, rubrumq; amplexa catinum,

Cauda natat thynni; tumet alba ſidelia vino:

Labra moues tacit⁹, recutitq; Sabbata palles

Quibus certè morem ſiue ſui ſæculi, ſiue etiam ſuperioris expreſſit, eūque non Hebræis magis, quàm Græcis, Romanis, Ægyptiſq; receptum: vt proximis capitibus oſtēdemus. Nunc quod ad Hebræos attinet, pauca quædam attingam, quæ tametiſi cum aliis communia, ad ſacras litteras illuſtrandas, conducibilia videbuntur. Moris enim apud

Lucerna, & flores ad iannas in feſtis Hebræorum.

*Herodis dies
Sabbata.*

Herodotus.

*Festum lumi-
num apud B.
Greg. Naz.*

Eusebius.

*Iuuenalis.
Sat. 4.*

*Nuptiales lu-
cerna prelatæ
à puellis.
Euripides.*

eos fuit, in sacris celebrandis non intra templâ modo, sed ad ianuas etiam lucernas accendere eas ramis ac floribus exornate. Herodis autem dies, Persius, Sacras Hebræorum ferias, & Sabbata intelligit. Illum enim Pompeius, Strabone auctore, Sacerdotio Iudæorum præfecit, postea verò Cæsar Augustus, ad regni honorem euexit. Quamquam, & de Natali die festo Herodis alij interpretantur. Hanc autem lætitiæ significationem Hebræi suis Sabbatis adhibebant, traductam forsitan à Romanis, quorum imperio tenebantur: siue, quod verisimilius est, ab Ægyptiis, inter quos tamdiu versati sunt, ij enim, si vera tradit Herodotus lib. 2. festum diem agebant, quem ab incensis ad vrbis Sain mœnia, & per vniuersam Ægyptum lucernis, quas ciues etiam præferebant, accensionem lucernarum, vt Græci festum luminum de quo B. Gregor. Nazianz. nominarunt. Eos verò primum lucernarum vsum inuenisse. Euseb. lib. 10. de Præparatione Euangelica prodidit. Quamquã non aliena coniectura dixerit quis, Romanos hunc morem ab Hebræis ad se traduxisse, vt alios: nam à patriis legibus ad Iudaicam disciplinam plures defecisse auctor est Iuuenal. Satyr. 14.

*Romanas autem soliti contemnere leges,
Iudaicũ ediscunt, & seruant, ac metuunt ius,
Tradidit arcano quodcũq; volumine Moses.*

Quod, & Suetonius, alijque confirmant.

Nuptiales autem lucernæ præferebantur à puellis innuptis lætitiæ documento; vt ex veteri

teri Græcorum ritu à nuptiarum matribus, vt docet Euripides in Phænissis. Iuno etiam in Argonauticis Apollonij, Thetidi se facem prætulisse ait, amoris ergo, perinde ac si parens esset. Pronubarum hoc munus apud Romanos, quæ vni semel nupserant, & quidem, vt tradit Festus, ante congressus nuptiales. Sed de tædis nuptialibus satis multa antiquarij, & Ludou. Viues ad cap. 25. lib. 4. de Ciuit. Dei: & Antonius Gubertus in commentario de Sponsalibus, & matrimoniis; quare non consumo in his operam, sed redeo ad Hebræos; apud quos in more positum, vt ingredientibus in urbem Regibus, obuiam cum accensis facibus irent. Machab. 2. cap. 4. Antiochus Rex hoc honore affectus est. *Cum cognouisset Antiochus (inquiunt Sacræ litteræ) alienum se ab negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens, profectus inde venit Ioppem, & inde Ierosolymam. Et magnifice ab Iasone, & ciuitate susceptus, cum facularum luminibus, ac laudibus ingressus est.* Laudes autem intellige, choros canentium atque publicè gratulantium, quod sæpe factum ex eius sæculi more. Demetrio enim Athenienses, *Cum sacris cantilenis tripudiantes ac canentes occurrerunt*, vt alibi diximus. Holofernes etiam cum choris & canticis Iudith. 3. excipitur, vt David superato Goliath.

Ex his facile Hieremiæ sententiam assequemur, cum irati Dei personam agens, ita populo comminatur. *Et perdam*, inquit, *ex eis vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem mola, & lumen*

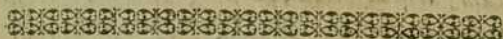
*Apollonius,**Lud. Viues, Antonius Gubertus Bris. de ritu nuptiali.**Machab. 2. cap. 4. Antiochus cum lampadibus exceptus.**1. Reg. 18.**Hieremie Io. cus illustratus cap.**Luc. 7*

Lucerna. Quibus certè verbis, summum illud calamitatis, & miseriarum, quo deuenturi erant, eleganter complexus est. Nam & diuina, & humana omnia iustulit. Luctum siquidem ac mœrorem primo loco, vt animi crucientur, famem deinde, vt corpora exarescant, aperte denunciat, cum vocem molæ ablaturum se esse prædicit. Quod perinde est, ac si dicat terram se daturum anciam, ac cælum ferreum, vt tam angustus sit anni prouentus, vt ne frumentum molæ suppeditet. Quod autem odorem, hoc loco, vnguentum Hieronymus vertit, ad conuiuia respexisse videtur, quæ loti & inuncti veteres inire solebant, etiam apud Hebræos; maximè cum illa paulò splendidiora erant, hi verò paulò honestiores; vt in suo de Antiquo ritu conuiuandi, docuit eruditè Ciaconius. Quid autem lucernæ lumine intelligatur, ex proximè dictis, explicari haud difficile potest, & ex his quæ infra dicentur, vberius demonstrabitur. Lucernæ igitur lumen auferre quid aliud est, quam sacerdotium, cuius erat muneris lucernas curare, templum in quo accendebantur, Sabbata, & sacra quæ earum splendore celebrabantur, Regnum, & lætitiā publicā cuius symbolum illæ erant, denique omnem fœlicitatem auferre. Ad lætitiā & voluptatem, quæ ex cantu percipitur, quo celebrari sacra, & læta omnia siue humana, siue diuina solent, Chaldaeus spectasse videtur, cum dixit; *Et vocem cantantium ad lumen lucernarum.* Cum quibus superiora consonant

*Hieronymi
versio expli-
cata.*

*Auferre lu-
men lucerna
quid.*

ex Iudith. 3. ubi Holofernem viri principes
excepere cum coronis, & lampadibus, du-
centes choros in tympanis, & tibiis. Hæc lo-
cupletari facillè singula possent, sed quoniam
id instituti nostri non est, suum reiiciuntur in
tempus.

CAPUT XV.

*Lucernarum usus apud externos in sacris ad
ianuas, in lætitia publica, etiam intra edes:
ad mensas. Cultus ædium in festis. Decorum
simulacra ante fores. Minerva lucernarum
præses. Juvenalis, & Tibullus explicati.*

HEbræorum morem in lucernis accen-
dendis viguisse apud Romanos, proximè
diximus, nunc testimoniis ostendendum: Iuue-
nalis præsertim, qui vota pro Catulli salute ex
naufragio liberati persoluens, cum suas pueris
partes imposuisset, quæ ad publicum sacrifi-
cium necessaria essent, apparandi; priuatim in-
tra domesticos parietes ita describit.

*Inde domum repetam, graciles ubi parua co-
ronas,*

*Iuvenal.
Sat. 12.*

Accipiunt fragili simulacra nitentia cera.

*Hic nostrum placabo fonem, Laribusq; pa-
ternis,*

Thura dabo, atq; omnes violæ iactabo colores.

Cuncta nitent, longos erexit ianua ramos,

Et matutinis operatur festa lucernis.

Vbi

*Cultus adiū
in festis.*

*Plautus.
Pseudolo.*

*Horat. lib. 4.
Ode. 11.
Augustinus
Orat. in Na-
tali Domini
Iuuenalis.*

Vbi cultum imprimis, atque nitorem exprimit Iuuenalis, qui festis diebus adhibebatur: cum ornabantur ædes, atque omnia purgabantur. Ita Plauti Leno in Pseudolo: *Tibi, inquit, hoc precipio, ut niteant ædes. Que me las tengas limpias como una plata.* Et infra. *Facite ut offendam parata, versa, presterga, strata, lautaq; cocta que omnia vti sint: Nam mihi hodie Natalis dies est.* Horat. lib. 4. od. 11. *Ridet argento domus.* Scilicet, in Natali Mecanatis. De hoc cultu Ambrosius, Serm. 12. in Natali Domini, & August. orat. 1. in eodem. *Domus etiam, inquit, si obscura fuerit dealbatur, pavimenta scopis mundantur, & diuersis respersa floribus adornantur.* Cuius etiam moris supra meminit Iuuenalis, cum dixit.

Thura dabo, atq; omnes violæ iactabo colores.
Sed vide nitoris summam: Leonida ita obiurgat, in Asinaria, Saurea.

*Plautus in
Asinaria.*

Iussin' sceleste ab ianua hoc stercus hinc auferri?

Iussin' columnis deiciet operas aranearum?
Iussine in splendorem dari bullas has foribus nostris?

Rectè hæc: sed quid illa?

Longos crexii Ianua ramos,

Et matutinis operatur festa Lucernis.

Anne ianua sacris operari potuit? Non proflus absurdum, si cum domus tota nitida, collustrata, vestita ramis esset ob diem festum, quæ quasi sacrorum complementa sunt, ipsa etiam operari dicatur: ut apud Tibull. lib. 2. Eleg. 1.

*Tibullus.
2. Eleg. 1.*

Omnia

Omnia sint operata Deo.

Hoc est, cuncta cessent, & ferientur; Humus, ut supra dixit, arator, vomeris opus, coronato boues ad præsæpia capite, lanificæ pensis abiectis, quæ omnia, vel nullo alio peracto sacrificio, sola ipsa cessatione, operari Deo videntur. Itaque Catullus.

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator.

Et graue suspensio vomere cesset opus.

Soluite vincla iugis: nunc ad præsæpia debent

Plena coronato stare boues capite.

Omnia sint operata Deo: non audeat vlla

Lanificam pensis imposuisse manum.

Sed Lipsius, cuius ego ingenium & doctrinam maximi semper facio, albas mentes censuit, siue qui hæc scriberent, siue qui crederent: & vnius litteræ mutatione rem planam se facere proficitur. Nam scribendum,

Et matutinis operitur festa lucernis.

Sed nihil video in veteri lectione, si retineatur, incommodi: non enim Festa, accusandi casus, sed nominandi appositus ad ianuam, quæ festa dicitur, ut festa frons, festus dies: operandi autem verbum, ita vsurpatur, ut in illo Virg. *Latis operatus in herbis*, Et Propert. *Cynthia iam noctes est operata decem*. Ornatu enim suo Sacris operatur ianua, ut supra humus, & boues: Vt cumque autem se res habeat, lucernatam ex his ianuam planè videmus apud Romanos in festis, quod vidit optimè Lipsius. Confirmat Horat. lib. 4. Od. 11. qui inter nitorem ædium festarum ob Mecæ-

natis natalem diem, illud commemorat.

Horatius lib.
3. Ode 11.

*Sordidum flammæ trepidant rorantes
Vertice fumum.* Sed hæ intra domum.
Et Ouid. in Herpid. Epist. de nuptiis Hyper-
mnestræ.

Ouidius de
nuptiis Hy-
permnestræ.

*Vndiq; collucent præcinctæ lampades auro,
Dantur in inuitos impia thura focos.*
Quas ego non de prælatis solum, sed de sus-
penſis accipio. Statius de nuptiis Stellæ. lib. 1.
Sylu.

*Fronde virent postes, & feruent compita
flammis.*

Claudian. de Nuptiis Honorij, & Martiæ.

Alij funalibus ordine ductis

Plurima ventura suspendunt lumina nocti.

Huc spectat Seneca in Thyeste Act. 1. sub initium.

Ornetur altum columen, & lauro fores

Lætæ virescant, dignus aduentu tuo

Splendescat ignis.

Arrianus in sermonibus Epicteti, lib. 1. Tribu-
natum aliquis adeptus est, omnes obuij gratu-
lantur. Alius oculos, alius collum osculatur,
serui manus, domum venit, inuenit collucentes
lucernas. En extra ædes, vt supra Horatius in-
tra, lucernæ in festis, & lætitia priuata & publi-
ca accensæ. Quod ad compita, id causæ opi-
nor, quia Lares ad ea colerentur: ad ianuas ve-
rò, quia Deorum ad eas simulacra; Mercurij
præsertim, quem ideò Ianitorem dicebant.
Clem. Alexand. in Protreptico. *An non enim
prodigiosi sunt, qui lapides adorant, deinde verò
eos etiam statuantes ante fores, perinde ac viros,
& efficaces? Mercurium tamquam Deum ad-*

rant, eum etiam Janitorem statuentes. Si enim
tamquam insensiles iniuria afficiunt, cur ado-
rant ut Deos? si vero existimant eos esse sensus par-
ticipes, cur eos Janitores constituunt? Item ad
mensas, quæ prohibitæ in Concilio Antisiodo-
rensi. cap. i. Si quis Calend. Ianuar. ritum pagano-
rum colere, vel aliquid plus noui fecerit propter
nouum annum, aut mensas cum lampadibus, &
epulis preparare, &c. Et huc forsitan Seneca re-
spexit. Epist. 97. cum dixit: Accendere aliquem
lucernas sabbatis prohibeamus, quoniam nec lu-
mine Diæ egent, & ne homines quidem delectan-
tur fuligine? Quo ex loco Lipsius, Sabbatis ac-
cendi consueuisse lucernas, collegit; quod de
Hebræis etiam verum, quorum festi dies Sab-
bata dicebantur. Romanis ignota Sabbata, nisi
forsan iis, qui ad Hebræorum sacra, ritusque
defecerant, qui certè tam multi, ut scripserit
Rutilius Claudius itinerarij, lib. i.

Seneca.
Lipsius.
Rutilius
Claudius.

Atque vitinā nunquā Iudæa subacta fuisset,
Pompeij bellis, Imperioq; Titi.

Latius excisse pestis contagia serpunt,

Victoresq; suos natio victa premit.

Denique ut definiam: Mineruam præsidem ac
moderatricem lucernarum existimandam, do-
cet Arnob. in 4. contra Gentes, Nunquid ali-
quando à nobis conscriptum est, mercenariam
Deos seruitutem seruasse, ut Herculem sordidi
amoris, & petulantia causa, ut Admeto Apol-
linē Delium, ut Laomedonti Troico Iouis fratrem,
ut eidē, sed cum patruo Pyrium: ut cōiugalia se-
creta inscensibus Mineruā luminis ministram, deratrig.

Arnobius.
Minerva lu-
cernarum mi-

Lucernarum modulatricem? Moderatricem vult legi Canterus, sed in idem recidit. Hic vero Arnobius de lucernis videtur egisse nuptialibus, quæ integram noctem seruatae lucentes. Ita Clem. Alex. in adhortatoria ad Gentes. Non pudet autem Homerum dicere Mineruam Ulyssi præluxisse, auream lucernam tenentem manibus. Homerus. Odyss. 3.

Clem. Alex.

At precedente Minerva

*Aureus in manibus, cui lychnus reddita lux
Perpulchra, (est)*

Lucernarum autem magna ubiq; religio, nam & apud Hebræos nonnisi à Pontifice curabantur. Exod. 2. & 30. Leuit. 24. Tandem inter sacros etiam Apostolorum canones septuagesimus hunc Hebræorum, atque gentiliū morem attingit. *Siquis Christianus oleum tulerit ad sacra Gentiliū, vel Synagogam Judæorum festis ipsorum diebus, aut lucernas accenderit, de societate pellatur.* Et in Concilio Elibertino, can. 37. Neophyti damnantur, qui more Gentiliū lucernas publicè accenderent. Sed eundem etiam morem à Christianis seruatum, in suis feriis, maximè celebrioribus proximè ostendemus.

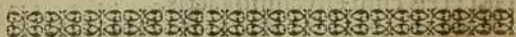
Concil. Elibert.

APPENDIX.

Ostendi Principes cum luminibus deductos: vide etiam priuatos homines apud Xiphilinum in Heliogabalo, qui Aureliū Zoticum

ticum stupri socium Romam reduxit: Romam maxima pompa perductus est, quanta non venit Augurus Seneri, aut Teridates Neronis temporibus; designatusq; cubicularius, antequam videretur, lucernis quamplurimis relucens, ingressus est in palatium.

Qui mos etiã num apud Sinas, in festis, in publica; lætitia: vt scribit Maphæus lib. 6. Historiar. Indicarum, vbi cum de anni noui, Natalitiorumq; dierum celebritate narraret, *Parietes*, inquit, *fornicesq;* viridi fronde, micantibus rosis, & pretioso peristromate vestiuntur. *Fragrant odoramentis ac floribus viae; accensis funalibus, ac laternis Arbores, pergula, fenestra collucens, &c.* Vbi animaduertas, licet, lumina etiã ad arbores. Vide præterea Appendicem ad cap. 1. lib. 3.

CAPVT XVI.

Idem mos à Christianis Ethnicisq; usurpatus in peruiilijs, & in Natalibus Martyrum, in deducendis Imperatoribus, atque etiam viris principibus, Romanis, Hebrais, Syris, Cilicibus, alijsq; communis. Lucernæ Sacerdotũ in signe. Ex Genesi, & Psalmis, & 1. Reg. loci aliquot explicati. Ioannes lucerna quid, & quare.

MOres alios, alijs temporibus, ex alijs ad alias gentes, atq; nationes vicinitate locorum, atq; Regionum deriuatos esse, vel eorum similitudo declarat. Quod, vt in alijs, ita in

*Lucernarum
apud Chri-
stianos.*

hoc quod agimus maximè cernitur. Quippe lucernarum vsus à Gentibus ad Christianos translatus est, & à vicinis prouinciis, finitimisq; nationibus ad Hebræos. Huc enim spectat illud Pamphili. 4. lib. de vita Constantini: *Peruigiliam, inquit, in diurnam lucem commutauit, cerea columna passim de compacto incensa. Lampades erant omnia latè collustrantes igne: nusquam sudum gratius, aut illustre magis illa mystica nocte.* Paulinus etiam hoc innuit Natali S. Felicis 3. cuius hoc carmen.

*Pamphilus
lib. 4. de vita
Constant.*

*Paulinus,
Nat. 3.*

Votis audis mora noctis

*Rumpitur, & noctē flammis funalia vincūt.
Et paulò post in eodem loco.*

Aurea nunc nuceis ornantur limina velis:

Clara coronantur densis altaria lychnis:

Limina ceratis adolentur odora papyris.

Id est, cereis cum ellychnio factis.

Noctē, dieq; micant, sic nox, splendoreq; diei

Fulget, & ipsa dies caelesti illustris honore,

Pl^{us} micat, innumeris lucē geminata lucernis.

Natali 6.

Et Natali eiusdem 6.

Hi leues titulos lento poliant argento,

Sacraeq; praefixis obducant limina lamnis:

Atq; alij pictis accendant lumina ceris,

Multiforēsq; cauis lychnos laquearib^{us} apter,

Et uilarent tremulas funalia pendula flamas.

*Principes viri
in lamp.
accepti.*

Ingredientibus præterea urbem principibus viris, hunc etiam honorem habitum video cum apud Hebræos, tum apud Romanos, aliasque nationes. 2. Machabeorum lib. cap. 4. Antiochus Rex Ierosolymam ingrediens cum

cum facularum luminibus exceptus est. Iudith
 etiam 3. Duci Holoferni vniuersæ vrbes Sy-
 riæ, Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, Lybiæ, at-
 que Ciliciæ cum ramis, & lampadibus, ob-
 uiam exiere. De Romanis Plutarch. in Pom- *Plutarchus*
 peio, de eius in Neapolim ingressu. *Multi in Pompeio.*
præterea fertis ornati, sub lampadibus eum sus-
cepere, &c. Sueton. de Iulij Cæsaris triumpho, *Sueton. in Iulio.*
cap. 37. Ascendit Capitolium ad lumina, quæ
draginta Elephantibus Lychnuchos gestanti-
bus. Vbi Lychnuchi dicuntur qui lucernas ge- *Lychnuchi*
stabant: quod enim luminis est, ad lumina præ- *quid.*
ferentes transtulit. In Ptolemæi etiam pompa
lampades prælatas apud Athenæum legas, lib. Lampades ad
5. cap. 5. Aderat etiam umbraculum, atque currus in
in quatuor angulis ipsius currus lampades erant *pompa.*
inaurate. Et paulò post in eodem cap. Thur-
bula præterea trecenta & quinquaginta aurea,
aræq; inaurate, & coronis aureis ornate proces-
serunt, in una quarum facès quatuor decem cu-
bitorum erant infixæ. Et Satyri etiam ibidem
lampades ferunt. Succedebant his Satyri in
singulis partibus spatij viginti aureas lampades
in hederarum folia incisas ferentes.

Antonius etiam triumphauit, vt tradit Athe-
 næus lib. 4. in Athenarum arcem acceptus est
 illustrata vrbe, lampadibus è tectis fulgenti-
 bus, Transibat, inquit, etiam aliquando vt is
 asserit (Socrates Rhodius) in arcem cum lam-
 padibus, ex tectis vniuersa Athenarum ciuitate
 facès præferente: & Antoninus Imperator eodẽ
 honoris genere dum Alexandriam ingreditur,

decoratur, vt scripsit Herodianus. Nam de Teridatis in Romam aduentu, & Neronis à Græcia reditu, supra diximus eisdem latitiæ significationibus celebratum. Verùm de igne Regibus imperatoribúsque prælato consulito Xenophon. de Rep. Lacedæmoniorum, & Ioannem Stobeum in Collectan. locorum commun. Sermone 42. Herodotum in Vrania lib. 8. sub initium: Philonem lib. 2. de vita Mosis, præter Herodianum, quem supra laudauimus, qui vnus pro multis hac in re habendus est, nam in Commodò, Iuliano, Antonino, Maximóque docet. Atque vt ex actis Sancti Syluestri Latine scriptis constat, imperator Constantinus post habitam ad Senatum P. Q. Romanum orationem de Christo recipiendo, omnibus Christianis, & infidelibus hanc legem laudantibus, & vitam Augusto optantibus, finis eius rei factus est: & reuertente Augusto ad palatium, tota ciuitas cereis, lampadibúsque repleta coronata est. Cedrinus etiam in compendio Histor. tradit populum Heraclio Constantinopolim ingredienti frondes oleaginas, facésque gestantem occurrisse simul cum Constantino Cæs. & Patriarcha Sergio. Similis denique, honos habitus Fulgentio Episcopo Afro, vt in vetere eius vita legitur his verbis. *Populum per omnes prolixæ itineris vias, in occursum eius tetendisse cum lucernis, & lampadibus, & arborum frondibus.* D. Gregorius Nazianzenus in laude Athanasij, luminibus eum dicit exceptum

Constantinus cum lampadibus deducitur.

Et fulgentius Afer Episcopus. B. Athanasius cum lampad. exceptus.

in urbem: Nam quid publicos plausus commemorem, & unguentorum profusiones, & totam urbem lumine coruscantem. Etenim gratiæ Principum auida plebs, Reges, atque eos omnes, qui opibus, & potentia præstarent, proximè ac Deos venerata, diuinos illis honores deferabat. Imperatoribus enim æquè atque Diis ignis præferebatur.

De his in Deorum cultu Virgilius, qui ita de quibusdam Sacerdotibus: Virgilius.
Sacerdotes cū

Pellibus in morem cincti, flammæq; ferebant, lampadibus.

Ouidius 4. Fastor. de Cereris sacris:

Illic accendit geminas pro lampade pinus,

Hinc Cereris sacris nūc quoq; tædæ datur.

Arnobius lib. 5. de his sacris: *Amisſi queruntur ut homines, & sub Sole clarissimo cum lucernis, & facibus orbis peragrant vastitatem.* Propertius.

Propertius lib. 2. de Dianæ sacris:

Cūm videt accensis deuotam currere tædis

In nemus, & triuie lumina ferre Deæ.

Valerius Flaccus 8. Argonaut. de Cybele: Valer. Flacc.

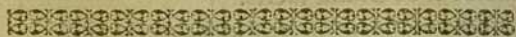
Sic ubi Mygdonios planctus sacer abluit almo,

Lætæq; iam Cybele, festæq; per oppida tædæ.

Clemens Alexandrinus in Protreptico, de Sacerdotibus Bacchi: *Extingue ignem ô Sacerdos, reuerere lampades ô tu, qui facies geris. Tuum Iacchum lux arguit.* Vates in Græcia, & Sacrificulos Romæ lucernam, & laurum prætulisse scripsit Lipsius in Electis ex Seneca, Theone, & Suida, ut eo se ornatu augustiores facerent. Quo illa refero ex Athenæo, lib. 1. cap. 16.

Æschylus non convenientiam solum, & gravitatem sola, quam Sacerdotes imitantes faciferiq; induuntur. Hos imitati videntur hæretici Quintiliani, qui, vt docet Epiphanius hæresi 49. incensas lampades præferebant. Huc spectant cerei Saturnalium, quorum originem Arnobius, & Macrobius tradunt. Imperatoribus verò præferri solitum ignem, docet Herodianus pluribus locis, quæ collegit Vvolfgangus lib. 9. cap. 2. Causa hæc, opinor: Vel quia ignis principatus insigne, vt qui primus, ac princeps inter elementa, virtute, & splendore commendatus. Vel quia vitæ, doctrinæ, splendoris, felicitatis, atque potentiaæ symbolum: quibus rebus Deus in primis, Diuique pollent; & secundum eos Reges, ac Principes, & quotquot vitæ, necisq; habent in alios potestatem.

Ignem Sacerdotes cur præferrent.

CAPVT XVII.

Lucerna regni symbolum maximè in sacris. Ioannes cur, & quomodo lucerna. Lampas ignea, Genes 15. cuius rei signum. Ignis Deum præst. Ex sacris loci aliquot illustrati.

HInc ortum, vt ab sacris maximè scriptoribus, lucerna pro regno, ac Regibus, pro splendore, ac gloria capiatur, vt purpura, & fasces pro magistratu, & eius generis alia, i. Reg. 21. *Non exstingues lucernam Israhel.* Id est, regnum, aut Regem. Regius Propheta: *Parani,* in

1. Reg. cap. 21.

inquit, *lucernam Christo meo*. Id est, regnum, atque imperium Regi meo. Ioannes verò Baptista lucerna dicitur: primùm quia Christo *Ioannes Baptista cur lucerna* Diuùm, atque hominum vero Regi terras in-
cuncti facem luxit, siue imperium eius, & principatum hoc veluti symbolo profitens: siue ad nuptias, quas cum sponsa sua Ecclesia celebraturus aduenerat. Deinde etiam lucerna dicitur, quia non erat ipse lux, sed lucis nuncius; ideo lucerna lucens: & quia ignem continebat illum, qui ignem venerat missurus in terras, ar- *Cur ardens.*
dens. Hæc accensa primùm in utero parentis, cum ambo pueri ne suscepti quidem in lucem, lucem alter dedit, alter recepit: deinde inflammata vberius, cum ad Iordanem, die coniungere lustrali.

Hinc tu mysterium illud intelligas igneæ lampadis transcuntis inter disiectas animalium partes, Genes. 15. Lampas enim Deum *Genes. cap. 15.* ipsum significabat, cum Abrahamo fœdus percutientem: signum enim pro re significata ponitur, vt apud Martialem de ludis Stellæ:

Quid spectatorem te tua laurus habet.

Vbi laurum pro Consule accepit, qui cum laurum magistratum inibat. Ita etiam ignis, insigne est diuinæ, ac Regiæ maiestatis. Sæpe autem Deus præsentiam suam per ignem significauit: in rubo Moïsi, in columna, in monte Sina, ac *Regia, siue iudiciaria potestas in igne significata.*
ferè semper in sacris, cum eius siue regia, siue iudiciaria potestas exprimitur, hoc symbolo declaratur. Ignis enim præit illum, tamquam verum Regem, & Iudicem maximum. Psalm.

Isalm. 96.

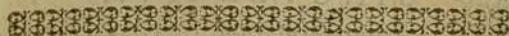
49. *Deus manifestè veniet, &c. Ignis in conspectu eius exardescet.* Id est, prælucebit Regi verò, Opt. & Max. Psalm. 96. ubi regnum Propheta nominat Christi, regni eius ornamenta, & insignia commemorans: *Ignis, inquit, ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimici eius.*

*Lampas Dei
Symbolum.*

*Reg. lib. 3.
cap. 19.*

Lampas igitur transiens, Dei Opt. & Max. symbolum gerit, eaque cum transit, perinde est, ac si Deus ipse, cuius insigne dicitur, transiret. Ita apud nos, cum vexillum tollitur regium; ciues quotquot sunt ingenui, profectantur, non aliter atque Regem ipsum comitarentur, cuius est insigne vexillum. Ita Reg. 3. cap. 19. Ignis præit sibi illum auræ tenuis, in quo Dominus transit. Exod. præterea 20. in congressu Dei, ac Moyse: *Cunctus populus videbat vocem, & lampades, & sonitum buccine, montemque fumantem, &c.* Quare cum lampas ignea præterit animantes, Dominus pertransit, at non re, sed significatione pertransit. Satis enim præclare cum mortalibus ageretur, si factus cum eis percussurus, non personam suam, sed personæ signum aliquod, & symbolum, maximè tam cognitum, interponeret.

* * *

CAPVT XVIII.

Lucerna in sacris pro letitia, & voluptate, pro pretiosissimis quibusque rebus, & summa felicitate. Ex Prouerbis, & Psalm. loci aliquot explicati. Oculi fures animi, eorum magnus dominatus in corda.

CVM lucernarum vsus tam frequens in lætitia priuata, & publica fuerit, mirum videri non debet, lucernæ nomine lætitiā ipsam, & quæcumque voluptatem pariunt, aut habentur in honore, in deliciis, ac pretio, cuiusmodi opes, potentia, dominatus, regna, imperia, triumphus, decus, ac gloria, & quæcumque id genus alia, comprehendere, atque etiam intelligi. Tam multa in sacris literis testimonia, ut satis fuerit vnum, alterumve proferre, ex quibus cætera cognoscantur. Prouerbior. 21. difficilis locus est, quem alij aliter interpretantur obscurius: nos ex his, quæ dicta sunt, ut faciliè, ita etiam ut opinor, non ineptè, aut insulse verba hæc:

*Exaltatio oculorum, & dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum. Vbi nonnulli lucernam impiorum per appositionem oculorum, & dilatationem cordis accipiunt, ut sit sensus. Arrogantia, in qua superbi felicitatem suam ponunt, peccatum est, hoc est, malum: quippe Deus superbis resistit. Sed pronior hæc nostra, & simplicior explicatio: La altinez, y engrey-
mien*

Lucerna quarum rerum symbola.

Prouerb. locus illustratus ex cap. 21.

miento. *Exaltatio oculorum.* Y las vanas, y largas esperanças, que de su pujança se prometen los malos. *Et dilatatio corais.* Sus fiestas, y plazer, todo su triumphar. *Lucerna impiorum.* Será un poco de ayre, nonada entre dos platos. *Pec-*

Peccatū quid. catum, id est, vanitas, inanitas, vmbra, vt sæpe in sacris literis: ac velut vmbra, & citius euanesceat, atque in nihilum redigetur. Cui ex

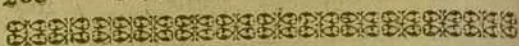
Psalms. 17. aduerso consonat illud *Psalms. 17.* *Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superbiorum humiliabis. Quod Hispanè sonat: Las quebraras los ojos.* Eorum superbiam compri-

Illuminare lucernam. mes, spiritus franges, spes omnes rescindes, & gloriam obscurabis. *Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine.* Hoc est, tu oleum lætitiæ mihi instillas, qui exhilaras faciem meam in oleo: tu meæ felicitatis, & gloriæ author es: impiis autem lucernas inanes, & vacuas reddis, & tandem extinguis, cum diuites dimittis inanes, & nullum eis veræ voluptatis, atque felicitatis gustum habere permittis. Illuminare autem, & illuminatio, idem in sacris literis valent, quod exhilarare, & exhilaratio.

Prouerb. 24. Huc etiam adlusit idem Sapiens *Prouerb. 24.* cum dixit: *Ne amuleris impios, quoniam non habent futurorum spem mali.* Quod idem est, ac si dicas: *No embidies la bienandança de los pecadores, que no tienen derecho à lo que dura.* Et lucerna impiorum extinguetur. Porque sus contentos acabar se tienen. Et quod Hispano proverbio fertur: *Acabar se les ha la canaetilla.* Quod certè proverbium ex eo more, quem dixi

diximus, originem traxisse videtur. Ita Pro-
 uerbior. 13. *Lux iustorum letificat, lucerna* *Proverb. 13.*
autem impiorum extinguetur. Quod eisdem
 penè verbis legitur, Iob. 18. & 21. & quo- *Iob. 18. & 21.*
 niam multa exemplaria legunt: *Exaltatio ocu-*
lorum est dilatatio cordis, &c. Addo etiam si-
 gnificanter id dictum: *Oculus quippe, ut ait B.*
Gregorius Nazianzenus: Cor nefarie sequi solet.
 Ut verè dixerit Hieremias Propheta Thren.
 cap. 3. *Oculus meus depredatus est animam* *Aduersus mu-*
nam. Idè B. Iob *Pepigit fœdus cum oculis* *licres ambitione-*
 suis: non ut ne videret, sed ut ne cogitaret qui- *se se ornantes.*
dem de virgine. Nam ubi oculi viderint extra- *Iob. cap. 31.*
 neas (Proverbior. 23. *Cor laquetur peruersa.* Id *Proverb. 23.*
 causâ est, cur eodem loco Sapiens filium mo-
 neat, ne intueatur vinum, quando flauescit,
 & splenduerit in vitro color eius. *Ingreditur*
enim blandè, & in nouissimo mordebit ut colu-
ber, & sicut regulus venena diffundet. Sed di-
 cat aliquis, ea bibentibus contingere, non vi-
 dentibus: quare non esse cur oculos, sed labra
 potiùs abstinerent. At certè si videris, biberis.
 Magna vis, magnus oculorum dominatus in
 corda, magna cordium aduersus oculos
 seruitus, atque præsens. Exemplis
 plenæ sacræ literæ, pariter ac
 profanæ. Nunc iterum
 ad lucernas.

* *
 *

CAPVT XIX.

Lucerne olim partim pensiles, partim etiam variis simulacris impositæ. Ea ad sacras arbores, ad quas coronæ quæque, vitta, & vnguenta. Item ad lenonias ades, ad currus, & aras in pompis.

Lucerna pensiles.

Virgilian.

*Petronius Ar-
bioer.*

Lucernas pensiles scribit Lipsius, apud Romanos fuisse, ex illo Virgilij:

Tendant lychni laquearibus aureis.

Et apud Petronium ita legitur: *In postibus triclinij fâsces erant cum securibus fixi: quorum unam partem quasi embolum navis æneum finiebat, in quo erat inscriptum: G. POMPEIO TRIMALCIONI VIRO AVGVSTALI CINNAMVS DISPENSATOR.* Sub eodem titulo etiam lucerna bilychnis de camera pendebat. Ex quo etiam coniecturam nonnulli faciunt, ut existiment, iis etiam, quos maximè colerent, lucernas olim appositas, vti ad sacras arbores, id est, quibus cultum exhiberi vellent, authore Prudentino contra Symmachum:

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas

Sustinuit, cadit vlticici succisa bipenni.

Nam ex quoque simulacrorum, aut Deorum in morem coronatæ, vinctæque, & velatæ. Theocritus Eidyll. 18.

*Prima tibi coronam ex humi nascente loto,
Nectentes, in umbrosa suspendemus platano:*

Et

*Et prima tibi ex argentea pyxide liquidum
unguentum*

*Accipientes, stillabimus sub umbrosam pla-
tanum.*

*Litteræ vero in cortice scribentur (ut quis
præteriens legat)*

*Dorice: Venerare me nam Helena arbor sum.
Velatas etiam religionis ergo arbores Arno-
bius docet lib. 5. aduersus gentes, ubi post nar-
ratam Atys, Agdestisque fabulam: Inde, inquit,
natum. & ortum est, nunc etiam sacras velarier,
& coronarier pinos. Et infra de eadem re: Quid
lanarum vellera, quibus arboris colligatis, &
circumuoluitis stipitem, &c. Quid comiti viola-
ceis coronis, & redemiri arboris ramuli, &c. Cur
ad ultimum pinus ipsa paulo ante in dumis iner-
tissimum nutans lignum, mox ut aliquod præsens,
atque angustissimum Numen, Deum matris
constituatur in sedibus.*

Addo ego, impositas interdum simulacris Lucernas au-
ra-
tati pueri te-
nent.
*iuuenum aureis, & argenteis, in ædibus poten-
tiorum.* Lucretius lib. 2.

Si nō aurea sunt iuuenum simulacra per ades,

Lampades igniferas manibus retinētia dextris:

Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur:

Sed & apud Homerum aurati pueri lucent in Homerus
Odyss. I.
Alcinoi Regia:

Aurati pueri stabant splendentibus aris,

Ardentesq; faces retinent: funalia noctem

*Vincebant flammis, tenebris dum lumine
fundunt.*

Coniuiis iuuenes dirimunt caligine noctem.

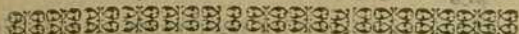
Athenæus lib. 4. cap. 1. inter alias conuiuij laetitias à Carano exhibitas, hanc quoque numerat; *Amores, Diana, Panes, Mercurij, & alia complura huiusmodi fœdola in argenteis candelabris faces prætendentia videbantur.* Calixenus etiam Rhodius lib. 4. Alexandria, apud Athenæum, narrat, Satyros in pompa Ptolemei lampades prætulisse, vt paulò ante docuimus.

Quem certè morem Christiana etiam templa, nunc retinent, in quibus aurata Angelorum simulacra accensis cereis lucent sacris in ara operantibus Sacerdotibus. Apud Hebræos tamen candelabris imponi solitas sacræ literæ docent. Cuiusmodi autem hæc candelabra fuerint, aliàs exponetur. Denique lenoniarum ædium indicem fuisse lucernam, docet aperte Tertullianus, ad vxorem ita scribens: *Morat' Dei ancilla in ædibus alienis, &c. Et procedet de ianua laureata, & lucernata, vt de nouo consistorio libidinum publicarum.* Quod Lipsius ex Horatio, & Iuuenale confirmat. Et video apud nostros quiddam non absimile in vrbe Grannata, in qua via quædam lucernæ adhuc nomine cele-

Lipsius.
Iuuenalis.
Lucerna via
Grannata.

bris extat, vbi olim famosas prostrasse fama est.

* *
*

CAPVT XX.

Vana prisca Christianorum seculi superstitio in accendendis lucernis ad imponenda pueris nomina, & eius origo. Lucerna vitæ symbolum. B. Chrysostomo lux.

TAnra porro lucernarum religio, vt abierit in superstitionem, non apud Ethnicos modò, sed etiam apud Christianos: quorum, inter alios hunc etiam morem reprehendit Chrysostomus Homil. 22. in cap. 4. Epist. 1. *B. Chrysost.* ad Corinthios: quòd in nominibus pueris imponendis, spreto maiorum more, gentium ritus sequerentur, & eorum superstitionibus obligati, pueros non ex certa lege, & consuetudine Ecclesiæ; sed ex casu, aut sorte, Gentilitiis nominibus appellarent. Id autem quæ super-
 perstitutione fieret, his verbis ostendit: *Siqui is- Lucernarum*
dem cum nomen filio imponendum sit, om issa vetus superstitio.
sanctorum appellatione, quemadmodum m. aio- tio.
res faciebant, accensis lucernis, & his noi nini-
bus imposiis, quæ plurimum durauerit, eius no-
mine filium appellant: hinc eum diuturnius
uicturum coniectati. Enimuerò lucerna vitæ *Lucerna vitæ*
 symbolum, & pro vita non rarò accipitur, *symbolum.*
 quæ tædis, ac lampadibus similis perhibetur. *Plato 6. de Le-*
 Plato 6. de Legib. Gignentes, & alentes liberos, *gibus.*
 vitam tanquam lampada alius ex aliis traden-
 tes. Ita Lucretius lib. 2.

Et quasi cursores vitæ lampada tradant.

*Hic de rebus
Athenaus lib.
15. cap. 25.*

Atque ut alia multa præteream, quæ de his ludis (quibus vitæ breuitas significata est) in Vulcani, ac Promethei honorem ab Atheniensibus celebratis, vel de sacris literis, quæ non dissimiles locutiones abundè suppeditant, hoc loco dici possent. Hoc tantum dicam; apud scriptores omnes, lampadas, tædas, faces, interdum cereos, ac funalia pro eodem promiscuè usurpari, & pro lucernis interdum poni. Lucernas autem eas dicimus, quæ siue ex auro, argentove, ut olim, siue ex vitro fiant, ut apud nos, oleo tamen instruuntur, eæ lampades etiam appellantur.

D. Chrysost.

Funalium, lampadarum, ac facum in nuptiis, mentio apud D. Chrysostomum, Homil. 12. cap. 4. Epist. 2. ad Corinth. *Per forum publicam ostendunt, & in obscura nocte, cum funalibus ipsam ducunt, ut omnibus ostendatur.* Et paulò post: *Præterea cum vesperi hæc fiant, ne tenebra hæc mala abscondant, plurima funalia afferuntur.* Homil. verò 56. in cap. 3. Genes. *Nusquam, inquit, lampades, choreæ, & faces præter usus necessitatem.* Carpit enim sui sæculi luxum, quo facum, lampadarumque numerus haud exiguus, non ad necessitatem, sed ad luxum, & ostentationem adhiberetur. Lampades autem pro lucernis accepit; faces, ac funalia pro tædis, ac cereis, quorum usus in præluendo. Plautus in Curculione:

Plautus.

Tute tibi puer es laurus, lucēs cereum.

Siue autem faces è spina alba, siue ex pino, pineave tæda inciderentur, alterum pro altero

ab scriptoribus vsurpari, facile viderit, quicumque legerit vel antiqua, vel noua. Quare nihil hîc diutius immoror: & sanè desinsem hîc, nisi me multorum (dicam sic) importunitas cogeret aliò progredi, qui rerum seriem, & consequutionem aliquam, quæ probari posset in parabola Virginum, Matth. 25. ex me conuitio postularent.

CAPVT XXI.

*Parabola virginum continens, ac probabilis ex
rii veteri explicatio. Lampadum legitimus
numerus Græcis, Romanis, Hebræis quis.
Prelate a pueris, fœminisq;. Cœna nuptialis
in sponsi domo data. Ex Canticis, & Psalm.
loci curiosius explicati. De sponsi vberibus
quesitum.*

Primò igitur quæritur, exierintne virgines
obuiam sponso, simul ac sponsæ? Deinde,
vnde exierint illæ; hi verò, quò irent? Tertiò,
cûr decem, nec plures, paucioresve? Qui ritus
in nuptiis? Cur lampades, ac non potius tædæ,
vel faces? Denique, cûm clamor factus est,
Sponsum venire, quid sit? veneritne in Sponsæ
domum, vt plerique dicunt, an in suam? Solus-
ne, an simul cum Sponsa? Nuptiæ vbi celebra-
tæ, apud hanc, aut apud illum? Cur quinque so-
lûm ad nuptias, si decem legitimus numerus, &
his similia quædam. Quæ sanè cûm ex priscis

*Quæ dubia in
parabola Vir-
ginum.*

Hebræorum moribus eruenda sint, quos neque sacræ historiæ perfectè docent, neque ex Doctoribus quisquam (quem ego viderim) attigit, certi aliquid constituere difficillimum est. Quare, si quid aptè dixerò, probabitur studiosis, atque intelligentibus labor: sin verò secus accideret, atque aberrauero, errorem facillè deprecabor, in via præsertim nec nimis trita, nec satis aperta.

Parabola virginum ex nuptiarum ritu desumpta.

Atque ut hinc exordiar, dubitari non licet, quin hæc similitudo sumpta sit ex Hebræorum ritu nuptiali, qui cum Romanis habebant multa communia: cuiusmodi lampades, nuptialis cœna, sponsæ deductio. Atque id causæ, cur à Christo libentius vsurpata: nam cum Ecclesiam sciret ex gentibus construendam, ea potissimum in docendo assumebat, quæ aut cum illorum moribus congruerent, aut ingeniis consonarent. Lampades igitur & à puellis prælatas hæc solum parabola ostendit. Ita Psalm.

Psalm. 44.

44. Adducentur Regi virgines post eam, proxima eius adducentur tibi: in letitia, & exultatione, adducentur in templum Regis. Hoc est, cum lucernis, & choreis, & canticis, ut mos erat Hebræis sponsam ducere: qui communis omnibus fere gentibus: ut facillè viderit, qui cum Latinos, tum etiam Græcos auctores euoluerit. Hesiodus in scuto Herculis:

Hesiodus.

*Ally siquidem bene rotundo in curru
Ducebant viro uxorem, multumq; Hymenæus
exortabatur (debat,
Et procul ab ardentibus facibus fulgor resplen-*

In manibus famulorum. Mulieres autem venustate florentes

Preibant, quas chori ludentes sequebantur

Atque hi quidem canoris tibiis emittebant cantum

Illæ autem ad modulationem ducebant chorum amabilem.

Nihil enim amplius memini scriptum: nam apud Romanos pueri patrum & matrum prælucebant. Catullus in nuptiis Iuliæ, & Manlij:

Tollite o pueri facies.

Nisi quod apud Græcos nuptiarum matres, ut supra diximus. Hesiodi etiam ævo ancillarum munus fuisse videtur: in Herculis enim scuto, longe ait resplenduisse duarum lumen tædarum, quas duæ ancillæ in nuptiis præferbant. Alias enim puellæ in prælucendo adhibita apud Homerum, in Regia Alcinoi: tædas enim manibus præferentes Vlyssæm cubitum euntem comitantur. Odys. 7.

Ex aula Nymphæ properant, tædasq; micantes

gestabant manibus.

Quamquam & Statius nescio quid huic simile canit, nisi Poëtam potius, quam historicum facit in Epithalamio Stellæ, & Violantillæ:

--- Procul, ait, ecce canoro

*Demigrant Helicone Deæ, quatuorq; novena
Lampade solemnem thalamis coeuntibus
ignem.*

Nec vîpiam ego aut prælatas à puellis lampades, & eo numero legi. Nec video quid ex hoc

loco habeat grauissimus, atque eruditissimus author Benedictus Arias Montanus, vt affirmet ex eo, decem olim numero virgines praeluxisse. Cùm & nouem hoc loco numerentur, & poëticôs potiùs, quàm historicôs. Numerus

Facies Romanis.

Totidem Hebrais.

enim Romanis legitimus quinque tenuit facies, vel tædas, quæ iugales, legitimæ, geniales, & festæ Poëtis dicuntur. De his Plutarchus, Lilius, Apuleius, Horatius, Tacitus, innumerique scriptores. De Hebrais ita existimo, eundem numerum habuisse solennem: decem autem hoc loco numerantur, non quia necessariæ omnes; sed quia ex his quinque ad legitimum numerum adhibendæ. Moueor hac ratione, quæ & ritum attingit, & parabola explanationem. Nam si decem legitimum efficiunt numerum, non quinque, sed decem ad nuptias, nisi iusto, & legitimo lampadarum numero celebratæ. Quod certè piaculum Hebræi horrerent, quos supra modum superstitioni deditos Historiæ prodiderunt. Iam verò, si prudentium numero Virginum, certus, ac definitus electorum numerus explicatur, vt sacri Doctores agnoscunt, ineptum profectò videri deberet illegitimo numero, legitimum explicare. Dicendum igitur, iustum morem, ritum-

Cur decem lampades nominentur.

que nuptialem quinque lucernas amplecti: decem tamen in similitudine assumi, quia quinque illæ, quæ sponso praeluxere, iustum ex more numerum electorum, quinque aliæ foribus exclusæ statum significant numerum damnatorum: & quia yterque certus, ac definitus

certus ac definitus à Deo, ita per certum etiam, ac legitimum lampadarum numerum à Christo significatum: *EXIERUNT OBVIAM SPONSO, ET SPONSÆ.* Rectè quidem ex communi more Hebræorum ac gentium. Inde enim vir dicitur ducere uxorem, quod ducat in domum: lippis hoc & tonsoribus notum. Quod autem Claud. aliq; in hunc locum scripsere, nempe parietibus se suis sponsam seu sponsi quidam tenere consuevisse Sponso in Sponsæ domum puellarum chorum cum lampadibus obuiam processisse: id verò de suo apposuit. Nam neque satis commodè sponsi desiderium sponsa monstraret, nisi ædes incunt suas sponso obuiaret, neq; illorum. (*Exierunt obuiam sponso, & sponsa*) cum postremis vllam coherentiam reddat. Subsistit enim prioribus falsum, si sic interpretentur extrema.

Claudij, aliorumq; reiecta sententia.

Quare cum dicitur. *Ecce sponsus venit, exite.* *Sponsus un-*
obuiam ei: Perinde est ac si dicat, ecce sponsus *de eo quo*
egredietur sponsæ domum, atque in suam reueniens, ducit uxorem, lucete facies, præferte lampades: Et quoniam quæ prælucebant puellæ, choreis intererant, & nuptialem coenam inibant; ideo non quinque solum, sed aliæ quoque se insinuant: prudentes verò fatuas auerunt, & numerum legitimum explent, nec alias de oleo suo impertiunt, ne ius amitterent præluendi; aut piaculo nuptias obligarent; cū neque ipsæ, neque aliæ quinque, præ olei desiderio præluerent. Etenim sine legitimis lampadibus, non possent iustæ nuptiæ celebrari:

nec credibile est tantam in sponsæ penu inopiam olei fuisse, ut si plures ad celebritatem nuptiarum lampades necessariae forent, non haberent unde instillarent. Saltem ubi rediissent non extruderentur.

Idèò quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias: non quidem tanquam sponsæ, sed tanquam conuiuæ; ut accumberent.

Cenatum apud virum in nuptiis.

Apud virum enim cœnabatur in nuptiis, ut apud nuptæ parentes in Sponsaliis. Communis Græcis, Romanis, Hebræisque ritus, Menelaus enim filiorum nuptias celebrat apud Homerum. Plaut. in Curcul. Act. 5. scen. vltima. *Miles apud me cœnabis, hodie fient nuptiæ.* Cic. lib. 2. ad Q. Frat. *Pridie idus hæc scripsi ante lucem: eo die apud Pomponium, in eius nuptiis eram cœnaturus.* Cœnæ huius mentio apud Iuuenal. Satyr. 6. Suet. in Caligula cap. 25. apud Aufon. in epist. ad Paulinum. Agell. lib. 2. cap. 24. *Gemiales epulas Claudianus appellat lib. 2. de raptu Proserpinæ.* In sacris etiam Indic. 14. *Descendit pater, & fecit filio suo Sanson conuiuium, sic enim iuvenes facere consueverant.* Esther. 2. *Assuerus Rex conuiuium fecit principibus & seruis pro coniunctione, & nuptiis.* 1. Machab. 10. in domo Alexandri nuptiæ factæ sunt, & Matth. 26. *Rex ille nuptias fecit filio Iob.*

Machab. lib. 1. cap. 10.

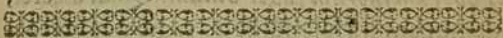
Constant igitur omnia quæ dubitationem efficebant: nam sponso domum deducentivxorē, cum iusto lampadarum numero virgines obuiam procellere: & eæ quidem à spon-

sæ domo, in domum sponsi ad nuptiales epulas concessere. Sed quare virgines ac non potius pueri prælucent? An quia, ut ait Chrysostomus, virgines virginem comitari fas est, ut virginem matronis tradant in suum numerum ad scribendam, qualem ipsæ dent ostendentes.

*Cant. 1.
Locus aptè
explicatus.*

Laudo, inquit, quod virgines adsunt contubernalem suam honorantes, quod adsunt matrone eam honestantes, quæ iam in earum ordinem assumitur. Bene istud decretum est, sunt enim hi duo chori, virginum, & nuptiarum: ista tradunt virginem, illa accipiunt. Sponsa inter istas, nec virgo iam nec uxor: nam illinc proditur, & ad istam matronarum turbam accedit.

*B. Chrysost.
Homil. 12. in
cap. 4. Epist.
ad Colossen.*

CAPVTL XXII.

Loci qui ex sacris litteris ex hoc ritu nuptiali explicantur. Canticorum 1. & Psalmo 18. lux facta. Ubera sponsi quid. Lac doctrine symbolum. Sol cur sponsi similis Aurora sponsa? Præluet his Lucifer: illa curru vehitur ut olim sponsa: Sidera choros ducunt, ut puellæ in nuptiis.

Dixi sponsum apud Hebræos uxorem ducere solitum in domum suam, inibi que nuptiale conuiuium celebrasse: lucem id adfert cum aliis, tum Salomoni in primis, qui

Can

*Cant. 1. lux
allata.*

Canticor. 1. honestissimam puellam dignissimi sponsi futuram proximè vxorem, illius iam videndi desiderio incensam in hunc modum loquentem facit. *Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Hoc est, duc me vxorem in domum tuam, ego enim lubens cū meo virginum comitatu te sequar, vnguentorum quibus lautè delibutus es, mirifice illecta. Deinde narrat quemadmodum sponsus eam in domum suam, deduxerit, & nuptiale conuiuium celebrarit. *Introduxit me Rex in cellaria sua.* Id est, conuiuium mihi splendidum, puellisque meis, rebus omnibus, quibus abundant penus eius, instructum exhibuit. Addit præterea: *Exultauimus, & letabimur in te, memores vberum tuorum super vinum.* Quasi diceret, quamquam ita splendide ac regiè nos exceperis, vt huius tuæ lautitiæ, huius splendoris, & magnificentie obliuisci minime vnquam possimus; tamen in memoria tua, atque in amore tuo magis delectabimur, & acquiescemus, quàm in omnibus lautitiis, delitiisq; conuiuij, quibus nos oblectasti.

Vinum quid.

Iam verò, quod ait se vinum præ vberibus oblituram, nuptiales ait epulas sibi tanti non esse, quanti eius colloquium, atque conuictus, quæ illi dulciora super mel, & fauum. Vini enim nomine conuiuium significatur, vt in sacris litteris passim offendas, & in humanis. *Regna vini,* dixit Horatius, id est, conuiuij. Pro vberibus autem, *Amores.* Hebræi supponunt: quia in illis lactea & dulcia verba, omnesque

*Vbera quid.
Prouerb. 5.*

ama

amatoriæ blanditiæ significantur. Prouerb. 5.
Si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis, &
 cap. 16. *Vir iniquus lactat amicum suum.* Hoc
 est promissis ac blandimentis inducit in frau-
 dem. Isaia 60, *Et suges lac gentium, & mam-* *Isaia 60.*
milla Regum lactaberis. Item Osee 2. & sæpe *Clem. Alex.*
 alias. Clemens etiam Alexandrin. lib. 1. Pedag.
 cap. 6. doctrinæ symbolum in lacte, atque a-
 moris agnoscit: non secus atque in sanguine,
 quæ cum ex lacte fiat, rursus transit in lac. *Idæ* *Lac amoris*
ergo sanguis, & lac est symbolum Domini affe- *ac doctrina*
ctionis & doctrinae. Sed de hoc symbolo hisq; *Symbolum.*
 locis in 2. Singularium volumine ex professo
 dicemus.

Ex hoc ritu illa similitudo, desumitur Psal- *Psalms 18.*
 mo 18. qua Sol sponso procedenti de thalamo *lux facta.*
 comparatur. *Et ipse tanquam sponsus procedens*
de thalamo suo. Nempe ut sponsi aduentum
 prælucentes pueri, puellæve prænunciant, ut
 ille facum ac lampadarum splendor illustrat, &
 amicorum comitatus honestat: ita Soli sese a-
 perienti facem Aurora præfert, aut potius Lu-
 cifer, ac matutinæ luces præeunt venientem.
 Ita Orpheus in Hymno in Auroram.

Orpheus.

Nuntia Titanis celeris lateque nitentis.

Auroram verò tamquam sponsam curru vehi *Aurora ut*
 solitam, Græci Romaniq; finxerunt: cui loco pue- *sponsa in*
 ri patrimi matrimique facem Lucifer luceret.
 Nam apud Ægyptios, Græcos, Pœnrosque spō-
 sa sella infidentes, curruque sublimi vecta
 parentum domo in mariti domum dedit-
 cebantur. Auctor Apuleius *Apolog. 2. Pol-*

lux.

lux lib. 3. Onomast. cap. 3. Hesiod. in Scuto
Herculis: multiq̃ue alij, de quibus Brissonius
de ritu nuptiali. Nec desunt illi puellæ, quæ
choros ducant, stellæ enim apud Tibullum. lib.
2. Eleg. 1. Chorum habent, & matris currum
sequuntur.

Tibullus.

*Ludite, iã nox iungit equos, currũq; sequitur
Matris lasciuo sydera fulua choro.*

Nam quia manentes in ordine, & cursu suo (vt
habetur Indic. 5.) quasi ad numerum mouen-
tur, Philosophi quidam veteres cœli armoniã,
& concentum quendam excogitarunt.

CAPVT XXII.

*Quenam lucerna illa seruorum expectantium
Dominum reuerientem à nuptiis. Luce 12.
Sponsusne ille, an conuiua. Mos antiquus
de præcinctu seruorum ministrantium. In-
genui discincti accumbunt, nisi militet. Item
de conuiuiis à cœna deducendis domum cum
lucernis. Mos russeas fasciolas gestandi. Filij,
& amici Sponsi, idem qui serui, qui olim fa-
miliares dicti. Athenis magistratus quidam
oculi dicti.*

Non dissimilis apud Lucam similitudo
seruorum, quos admonet Christus, vt
lumbos præcingant, & accensas in manibus
lucet

Lucernas teneant, reuertentem à conuiuio dominum præstolantes. Venit tamen in dubium *Luc. 12. cap. explicatus.*
 Sponsus ne ille fuerit an conuiua, quem expectare monentur. Verum qui mediocriter antiqua gustauit, facile viderit illum non Sponsum esse, sed aliquem ex his, qui ad nuptiales sunt epulas inuitati. Sponso enim ac Sponsæ, non pueros, sed puellas supra diximus præluxisse. Huic autem neque viri, neque fœminæ in via prælucent, sed cum lucernis domum excipiunt venientem. Lucernæ igitur illæ non nuptiales, neque tricliniæ, sed domesticæ atque vulgares, nimirum ex iis, quæ non sub modio, sed super candelabrum ponuntur, ut luceant omnibus, qui in domo sunt. Nec vllus hic peculiaris mos præter communem omnium gentium attingitur, quibus noctu, in vulgari vsu lucernæ. Et quidem in expectatione Domini venientis, apud Plautum in Amphitruone Scena 1. reperiuntur: ubi Sosia seruus Amphitruonem herum suum ex portu Persico aduenientem, ante domus fores cum lucerna præstolatur. *Lucernati serui domini.*
Nonne me huc herus mi-
num expe-
ctant.
Nonne ego nunc hic sto ante ades nostras? non mi est laterna in manu?

Sed quid est, cur lumbos præcincti debeant occurrere venienti? an quia sic expeditius possunt huiusmodi æquæ atque alia obire munia *Præcincti nistri.*
 serui? an quia mos gentium communis Hebræis: apud quos præcincti serui ministrant viri, fœminæq; imo idèd expediti, quia præcincti. Horat. lib. 1. Serm. Satyr. 8.

Vidi

Horatius.

*Vidi egomet nigra succinctam currere palla
Canidiam:*

Et lib. 2. Satyr. 6.

*Hu ubi sublatis puer aliè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam præterfit.*

Et Sat. ult.

Præcincti rectè pueri, comptiq; ministrant.

Apuleius.

*Apulei. lib. 2. de puella ministrante: Foris linea
tunica mundulè amicta, & russea fasciola præ-
nitente, altiusculè sub ipsas papillas succincta,
illud cibarium vasculum floridis manibus rota-
bat in circulum. Vbi veterem gestandi russeas
fasciolas morem, de quo lib. 1. cap. 2. animad-
uertas velim, qui communis pueris fœminisq;
ea certè persuasione, quàm dixi, quod tutos se
præstari putarent. Quamquam id per se splen-
didum, atque speciosum in ornatu. Itaque in-
ter alia principum munera, fasciæ purpureæ
pueris, fœminisq; datæ. Suetonius de Cali-
gula. Congiarium populo bis dedit trecenos,
H. S. toties abundantissimum epulum Senatui,
& Equestri ordini, etiam coningibus ac liberis
vtrorumq;, posteriore epulo forensia insuper vi-
ris: pueris, ac fœminis fascias purpureas ac con-
chiliij distribuit. Non præteribo Philonem Lu-
dæum, qui lib. de vita contemplet, de Græco-
rum, Barbarorum, Romanorumq; more, quod
Romanorum dicit inuentum, ita scribit. Ex ijs
minores pueri (De seruis est sermo) Pincernas
agunt, grandiores aquam afferunt, & nitidi, su-
cati, ac cincinnati (alunt enim capillitium) vel
omnino intonsi, vel à fronte tantum præfectis in
orbem*

*Mos russeas
fasciæ ge-
standæ.*

Philo. Iud.

orbem crinibus, tenuissimas, cādidāsque præcincti tunicas, anteriore parte ad genua demissas, posteriore ad poplites, utrinque mollibus tēnis astricti commissuras tunice, propendentibus ad latera sinibus. Sic ornatī astant nutus observādo, quid quisque velit. Seneca lib. de beata vita, cap. *Seneca.*

17. Quare paedagogium pretiosa veste succingitur. Linteis vero succingi solitus idem docet. *Linteis ciuēti ministrant.* Ad hoc præsto aderit ministrorum ornatissimorum turba linteis succincta, &c. Suetonius in Caligula: Quosdam Senatorum summis honoribus functos ad essedum sibi currere togatos, per aliquot passuum millia: & cœnanti ad pluteum, modo ad pedes stare succinctos linteo passus est.

Philo etiam Iudæus in lib. De vita contemplat. cū de Therapeutis, siue contēplantium secta scriberet; Discincti autem, inquit, & promissis tunicis accedunt ad ministrandum, ut absit omnis seruilis species ab hoc cōuiuio. Etenim ingenui discincti accūbebant. Testimonia passim apud auctores reperias, sed satis esto vnicum Trebellij Pollionis in Salonino, qui de militibus cū Imperatore discumbētibus: Nam, cum cingula, inquit, sua plerique militantium qui ad conuiuium venerant, ponerent: hora conuiuij Saloninus puer, siue Gallienus his aureos constellationesque haltheos rapuisse perhibetur: & cū esset difficile in aula Palatina requirere, quod perisset, ac tacitis militibus viri detrimenta pertulissent, postea rogati ad conuiuium cincti accubuerunt. Cumque ab his quæreretur cur non soluerent cingulum, respondisse dicuntur, Salo-

nino illud deferimus. Atque hinc tractum morē,
ut deinceps cincti cum imperatore discumberēt.

Eundem apud Hebræos morem fuisse, ex E-
uangelio constat: nam & lumbos isti præcin-
gere iubentur, & non multo post de Domino
dicitur quod præcinget se: vbi Syriaca versio:
Præcinget lumbos suos. Christus autem cum ser-
uilem in modum se comparat ad lauandos dis-
cipulorum pedes, linteo succingitur. Præcingi
ergo cum iubentur, parati ad occurrendum es-
se iubentur, quod autem cum lucernis, id ve-
rò non ex peculiari aliquo ritu, ut opinor, sed
quia necesse erat in obscuracione noctis ad-
hiberi lucernas. Et miror sine his à domo con-
uiuij rediisse, hominem præsertim grauem ac
nobilem qualē esse oporteret eum, qui seruos
haberet, & quidem aduentus sui expectatione
suspensos.

*Aroniujs
redibant cum
lucernis.*

Apud Romanos quidem cum lucernis aut
lampadibus domum deducti conuiuā. Hinc
prælucentes serui Latinis, qui Græcis *ἀνδράκων*,
Meminit Suet. in Augusto. cap. 29. de seruo
per nocturnum iter Domino prælucente, quem
fulgur exanimauit: & scribit Athen. in Cæna
Cleopatrarum Æthiopicos seruos, qui conuiujs
domum redeuntibus prælucerent, ab ea datos
esse. Scilicet quia noctu redibant, vnde Alexis
in Midone:

Alexis.

*Gestate primus qui lucernam reperit
Noctu digitos curabat ille provide.*

Dio Cass.

Dio Cassius lib. 49. Seianus Floralibus ad ridē-
dum Tiberium (caluus enim erat) omnia caluorum

ministerio, ad noctem usq; peregerat, lamē quoq;
discedentibus à theatro per puerorum rasis capi-
tibus quinq; millia praeuerat. Epicharmus in *Epicharmus.*
Spe, siue Pluto apud Athenæum, lib. 6. cap. 5.

*Nam multum edens, bibensq; multū protinus
Discedo, lucernam puer nec fert mihi.*

Apud Athenienses Oenopte (nomen est magi- *Oenopta A-*
stratus) lychnos, funaliaq; dabant cenantibus: *then. qui ma-*
quamobrem oculi appellabantur. Sed vetuit *gist.*

Athenion tyrannus noctu cum lucernis ince- *Athenis veti-*
dere. Athenæus lib. 5. cap. 2. *tum cum lu-*
fussit praeerea per *cern.ambu-*
praconem, ut omnes occidente sole domi se conti- *lare.*
nerent, nullusq; cum lucernis incederet.

De Romanorum more Iuuenalis Satyr. 3. ita *Romanis vsi-*
scribit. *tatum.*

Caueat hunc, quem coccina lena. *Iuuenalis.*

Vitari iubet, & comitum longissimus, ordo:

*Multum praeerea flammaram, atque aenea
lampas,*

*Me quē luna solet deducere, vel breue lumen
Candela, &c.*

Valerius autem Maximus lib. 3. cap. 6. & Sue- *Valer. Maxi.*

tonius de viris illustribus. C. Duillio conces-
sum affirmant, ut prae lucente funali, & prae ci-
nente tibicine à coena rediret: de quo Liuius in *Liuius.*

Epitome, lib. 17. C. N. *Duillius Cos. aduersus*
classē Pænorū prosperè pugnavit. primusq; om-
niū Romanorū ducum navalē duxit triumphū:
ob quam causam ei perpetuus honos habitus est,
ut reuerenti à cena tibicines canerent, & funale
preferretur. Florus autē li. 2. longe aliter: *Victor Florus.*
ergo apud Liparas mersa & fugata hostiū classe,

primum illum maritimum egit triumphum: cuius quod gaudium fuit, cum Duillius imperator non contentus unius diei triumpho per vitam omnē ubi à cœna rediret, prælucere funalia, præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. A quo stat Cicero in Catone, qui C. Duillium, inquit, qui Penos primus devicerat, redeuntem à cœna senem saepe videbam puer: delectabatur crebro funali, & tibicine, quæ sibi nullo exemplo priuatius sumpserat. Tantū licentiæ dabat gloria,

Cicero.

Servi apud
Hebræos ut
Dominum
expectent.

Amici, & fa-
miliares
sponsi.

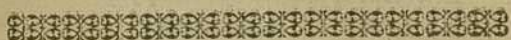
Seneca.

Sed apud Hebræos alia ratio, servi enim intra ædes dominum præstolantur. Quare non rectè explicant, qui ita explicant. Et vos similes hominibus, qui comitantur sponsum. Nam neque sponsum ille, sed conuiua, neque comitantur alteri, sed expectant. Comites vero sponsi, filios sponsi appellari putant nonnulli, Matth. 9. Mar. 2. & Luc. 5. Sed ego filios, & amicos, & familiares sponsi pro servis accipi censeo: quod ex antecedentium & consequentium coherencia facilè intelligitur. Olim verò servi familiares dicebātur. Senec. epist. 47. Ne illud quidem videris quam omnem inuidiam maiores nostri Dominum patrem familias appellauerunt: servos (quod etiam in mimis adhuc durat) familiares. Adluisse videtur etiam ad hunc morē Calpurnius Variar. lib. 6. epist. 12. in qua comitiūam primi ordinis imperator viro illustri largitur, atque ita monet. Sed vide ne quis te præcedat opinione, qui sequitur dignitate. Alioqui graue pondus inuidiæ est, splendore cinguli clari-
tate,

tate, & morum lampade non lucere. Vbi & de præcinctu lumborum, & de lucernis mentio.

APPENDIX.

FAMILIARES sponſi eoſdem fuiſſe qui ſeruos, confirmat Iōn Chiūs, in Laërte apud Athenæum lib. 6. cap. ult. *Iōn verò Chiūs in Laërte ſeruum dixit de familiari: Hei mihi, familiaris domum celer claudito, ne quis vir intret. Quod autem familiaris is eſt, qui in domo verſatur, etiam ſi ſit liber, patet.*

CAPVT XXIIII.

Similis Saturnalium mos ab Hebræis in ſeruorum curatione uſurpatus. Eorū varia genera & munera. Explicati loci ex Luc. cap. 22.

Denique, vt definiam, videtur hoc loco Christus, ſimilem (quod ad ſeruorum curationem attinet) Saturnalium morē Hebræis in uſu fuiſſe, ſignificare, cū dicit: *Dico vobis, quod præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis.* Vbi cœnam videas fidelibus ſeruis pro mercede nauatæ diligenter operē à Domino appoſitam, & eo quidem ipſo diſcumbentibus miniſtrāte. Qui mos Kal. Martiis à fæminis Romanis, à viris vero in Saturnalium celebratione ſolemniſ: nec alia certè de

Cœna ſeruis data, & miniſtrantibus Dominis.

Macrob. lib. 1. causa, ut Macrobius tradit. Seruis, inquit, cœnas
 apponebant matrone, ut Domini Saturnalibus:
 ille, ut principio anni ad promptum obsequium,
 honore seruos inuitarent: hi, quia gratiam per-
 fectionis operis exsoluerent. Probat hunc morem
 Seneca, atque adeo suadet Epist. 47. cuius hæc
 sunt. Serui sunt: imo humiles amici. Paulò post:
 Non est mihi Lucili, quod amicum tantum in fo-
 ro, & in curia queras, si diligenter attenderis, &
 domi inuenies. An non Sapiens Eccles. 7. ser-
 uum sensatum æquè diligi atque animam im-
 perat, & pari, atque fratrem humanitate tra-
 ctari? Huc Attij versus spectant.

*Exercent epulas lati, famulosq; procurant
 Quisque suos.*

Alexandrides etiam in Protefilao, apud Athe-
 næum lib. 4. cap. 2. Cotym Regem Thracum
 succinctum scribit in conuiuio ministrasse
 cum filiam Iphicrati collocaret. Hominum ve-
 rò squalidos capillos habentium multitudinem
 infinitam prope butyrum cœnasse ferunt. Lebe-
 tesque æreos maiores fuisse duodecim clinis la-
 cubus, & ipsum Cotym succinctum, ius in ebor
 argentea ferre, crateresque gustantem, prius ca-
 teris omnibus ebrum fuisse. Antiochus præ-
 terea Syriæ Rex idem fecisse scribitur ab eo-
 dem lib. 5. cap. 4. Sternebantur in conuiuium
 sæpe mille triclinia: quæ tamen ad mille ducen-
 torumque numerum cum magnificentissimo ap-
 paratu accedebant: rerumque ipsarum conatus
 per Regem ipsum fiebat, qui cum coquum habe-
 ret frugi, per pompam ipsam percurrerat, hoc
 qui-

quidem iubens precedere, illos autem se firmare.
 Interpotandum etiam ipse in introitu consistens
 alios introducebat, alios faciebat discumbere.
 Seruos præterea cibos ferētes ipse introducebat,
 atque circumiens hic quidem accumbebat, ibi
 verò sedebat. Video etiam 2.Reg.cap.11. Dauid 2.Reg. 11.
 Regem militem suum Vriam, tamen si diuersa-
 retur inter seruos, ad se vocasse, *Vt comederet*
coram se & biberet. Et hoc sane illud est gau-
 dium, ad quod Christus fidelē seruum inuitat.
Euge serue bone, & fidelis, quia in pauca fuisti
fidelis, supra multa te constituam, intra in gau-
dium Domini tui. Id est, recumbe, & pascere cū
 Domino tuo. Gaudium enim de conuiuio di-
 citur. Horat. lib. 4. Ode 11. Phyllidē ad epulas
 sic inuitat.

*Gaudium pro
 cœna nuptia-
 li.*

Horatius.

Vt tamen noris quibus aduocaris.

Gaudis, &c.

Iuuenalis distincte Satyra 15.

Iuuenalis.

Ne magna gaudia cœne

Sentirent postis ad templa, & cœpita mensis.
 Sed quod est illud munus cui se illum dicit præ-
 fecturū, supra multa constituendo? Nam alias,
Super omnia bona sua constituit eū: Et super fa-
miliā suam, vt det illis in tēpore, tritici mensurā.
 Puto illi Dispensatoris munus esse promissum,
 quod inter seruos honorificentius. Seruorum
 enim duo olim genera, alij ordinarij, qui certū
 locum; & ordinem sortirentur in re Domini
 curanda, vt Dispensatores, insularij, villici, a-
 trienses, cubicularij, &c. Alij vicarij qui ordina-
 riorū mandata exequi tenebantur, cuiusmodi

*Dispensatoris
 munus.
 Seruorum
 genera.*

Martialis.

mediaſtini, ſic dicti, quod in media domo ad imperata omnium excubarent. Ita Martial. ad Maximum.

Esſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe

Qui rex eſt, regem Maxime non habeat.

Ordinarius autem diſpenſator primarius ſeruus habebatur, & pecuniam Domini, atque rationes adminiſtrabat. Ita Suet. in Seruio Galua, cap. 12. *Et ordinario quidem diſpenſatori breuiarum rationum offerenti, paropſidem leguminis pro ſedulitate, ac diligentia porrexiffe.* Idem in Othone Siluio, cap. 5. *Ante paucos dies ſeruo Caſaris pro impetrata diſpenſatione. 10. Seltertium expreſſerat.* Ex quo facile colligas, quanti hoc munus duceretur, quando tāta pro eo impetrando pecuniæ ſumma tributa. Magnum itaque honorem fideli ſeruo ſe habiturū Dominus pollicetur: ſi eum ſuper familiam conſtituat, vt det illis in tempore demenſum.

A P P E N D I X.

DOminos interdum ſeruis miniſtraſſe cōpertū eſt: addo etiam ſponſum in nuptiis. Athenæus lib. 5. cap. 3. *Omnis præterea conuiuarum congregatio, ſui ipſius cauſam in Deorū honorem referebat, &c.* Neque ſeruus ullus admittebatur, qui miniſtraret: ſed liberorum virorum pueri vinum infundunt, veluti Menelai ſilius, & ſponſus, qui in ipſis nuptiis aderat.

CAPVT

MARTINI DE ROA

EX SOCIETATE IESV,

SINGVLARIVM LOCORVM,

AC RERVM,

Liber Tertius.

CAPVT PRIMVM.

In vnguentorum vsu quid Hebraeis cum aliis nationibus commune. Unguentis sparsa pauimenta in sacris, nuptialibusq; pompis, per vias, domosq;. Item parietes, theatra, corone, & vestes, capita, pedes, pectusq;: vestigia etiam, & solea. Odores etiam incensi. Ex Psalmis, & Canticis nonnulla illustrata.

Vm superioris libri caput 21. eruditi quidam viri legissent, vbi illa Cantic. 1. *Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum* Ex nuptiali Hebræorum ritu explicuimus, optare se vehementer dixerunt, vt quæ de vnguentorum vsu sparsim apud authores reperirentur, maximè quod ad sacras literas pertineret, in pauca colligerem, & illud de Sponsi vnguentis vberius explica-

rem. Neque enim dixisse me, aiebant, essentne illa tantum vnguenta, quibus Sponsus delibutus esset, quorum haustus odor puellas attraheret, an etiam quæ in nuptiali cœna darentur, quibusque coronæ conuiuantium, aut etiam tricliniorum pauimenta spargerentur. Quibus ego illud in primis certum mihi esse affirmavi, conuiuales coronas nihil ad Hebræos attinere, quoniam eius moris apud eos nulla vestigia cernerentur. Nam cum sæpè à Prophetis eorum in rebus aliis luxus notatus esset, nusquam apud eos vlla de coronis mentio. Facit à me bonus author Tertullianus, qui in libro de corona militis, de hoc ipso disputans, & de Christi spinea corona: *Romanorum*, inquit, *militum commentum fuit ex usu rei secularis, quem populus Dei nec publicæ unquam letitiæ, ingenue luxuria nomine admisit, facilius cum tympanis, & tibiis, & psalteriis reuertens de captiuitate Babylonis, quam cum coronis, &c.* Nam neque letitiæ, inquit, descriptio, neque luxuria denotatio de coronæ decore, aut dedecore, tacuisset. Aded & Isaias: *Quoniam*, inquit, *cum tympanis, & tibiis, & psalteriis bibunt vinum, dicitur ut esset etiam cum coronis, si unquam hic usus fuisset, & in Dei rebus, &c.* Verum neque olim apud Grecos coronæ: quod Clemens vidit Alexandrinus lib. 2. *Padag. cap. 6.* Ceterum nec apud antiquos quidem Grecos fuit ullus adhuc coronarum usus: neque enim proci, nec qui luxuriosam vitam agebant *Phæaces*, eis *usi sunt*. Cuius rei non semel apud Athenæum mentio. Quare nihil esse cen-

Coronæ an Hebræis in usu.

Tertullianus.

Clemens Alex.

seo, cur vnguenta sponſi ad coronas referantur. De vnguentorum autem vſu ſic exiſtimo: communem ſerè multis gentibus, atque adeò Chriſtianis etiam, vt paucis oſtendam.

In ſacris enim, nuptialibusque pompis, & in principibus viris excipiendis non ſolum odores incenſos publicè lego, ſed etiam vnguenta profuſa. Antiochus Syriæ Rex in pompa, quam in honore Daphnes inſtuxit, ducentas ſerè puellas induxit, quæ vias vnguentis conſpergerent. Athenæus ſcribit lib. 5. cap. 4. *Accceſſerunt & ſexcenti pueri Regi aurea vaſa habentes: mulieres poſtea ducenta ſerè vnguentis ex peluibus aureis aſpergebant.* De incenſis odoribus idem lib. 6. cap. 6. *Athenienſes Demetrium ex Leucade, Corcyraque, Athenas venientem, non ſolum ſumorum odoribus, coronisque, ac vina effundentes exceperunt, &c.* Non diſſimili apparatu Metellus Pius in vltiorem Hiſpaniam veniens exceptus, vt narrat Macrobius ex Salluſtio, qui de illo in hunc modum ſcribit: *At Metellus in vltiorem Hiſpaniam poſt annum reſſus, magna gloria, concurrentibus vndique virili, & muliebri ſexu, per vias, & recta omnium viſebatur. Cum Quaſtor C. Urbinus, aliique cognita voluntate, eum ad cœnam inuitauerant, vltra Romanorum, ac mortalium etiam morem curabant, exornatis epulis, per aulea, & ſigna ſcenisque, ad oſtèntationem hiſtrionum fabricatis. Simul croco ſparſa humus, & alia in modum tēpli celeberrima, &c. tum venienti thure quaſi Deo ſupplicabatur.*

In ſacris, nuptialibusque pompis incenſi, & profuſi odores.

Athenæus.

Odores incenſi

Macrobius ex Salluſtio.

Croco ſparſa humus.

At Alexander ille Magnus vnguenta etiam
ad

addidit, quibus sibi ingressuro pauimenta spargi volebat, addito etiam vino odorifero, vt nihil illi ad diuinum sui cultum deesset. Testem habemus eundem, qui supra Athenæum lib. 12.

Vnguento vinoq. odorifero pauimenta. Suetonius.

cap. 8. *Conspergebat pretioso vnguento, vinoq. odorifero pauimentum Alexander, myrrhaq. & aliis suffimentis sibi suffumigari videbat.* Suetonius etiam in Nerone, cap. 25. de eius in urbem cum solenni pompa ingressu: *Incedenti passim victima case, sparsa per vias identidem croco, ingestaq. aues, ac lemnisci, bellariaque.* Theatrum quoque in honorem Traiani croco & balsamo sparsit Hadrianus, vt author est Ælius Spartianus in Hadriano: *In honorem Traiani balsama, & crocum per theatri gradus fluere iussit.* Sed de theatris mentio etiam apud alios. Propertius enim solennes crocos ideo appellauit:

Pulpita solennes non oluere crocos.

B. Gregorius Nazianzen.

Sed quando externa retulimus, referamus & nostra. B. Gregorius Nazianzenus in laudatione Athanasij, de illius in Alexandrinam urbem reditu, quem cum Christi in Ierosolymam ingressu contendit: *Hoc unum, inquit, interfuit, quod Christi rami susceperunt, & varia indumenta, multipliciq. florum genere constrata ante ipsum proiecta, & subiecta fuerunt, &c.* Erant autem, qui præcundo clamarent, &c. Nam quid publicos plausus commemorem, & vnguentorum profusiones, & totam urbem luminibus coruscantem?

Tricliniorum

Habes, quæ in pompis, accipe, quæ in con-

uiuiss maximè nuptialibus, in quibus pau-
 menta ipsa, & stragulæ vestes vnguentis con-
 spergebantur. Vnicus esto author Athenæus,
 qui plura suppeditabit testimonia. In primis
 lib. 12. cap. 20. Demetrium Phalereum narrat
 ex mille ducentis talentis, quos in singulos an-
 nos ex redditibus caperet, cum perpauca in mi-
 lites, & Reipublicæ administrationem impen-
 deret: *Reliqua verò, inquit, binnatam sibi in-*
temperantiam in conuiuia, quæ singulis diebus
splendida faciebat, & in conuiuarum multitudi-
nem dissipabat. At Macedones sumptu, qui fie-
 bat in cœnas, magnificentiaq; superabat, elegan-
 tia Cyprios, ac Phœnices, vnguentorumq; gutte
 in terram decidebant. Et lib. 15. cap. 17. de Alexi-
 de quodam: Non enim, inquit, alabastro perun-
 gebatur, cum res sit quædam temporanea, sed co-
 lumbas quatuor dimittebat persusas, non eodem
 per Iouem vnguento omnes, sed singulas proprio,
 quæ circumuolitantes nostras vestes stratâq; con-
 spergebant. Apuleius prætereà supra lib. 6. Hora
 rosis, & floribus purpurabant, omnia gratiæ spar-
 gebant balsama.

Sed hæc intra domum, extra in pompis do-
 cet idem, qui suprâ Athenæus lib. 5. cap. 5. de
 pompa Ptolemei Philadelphi: *Has sexcubitalis*
ara duplex, hederaceisq; ramis auratis ornata
sequebatur, vitteam coronam auream mitris se-
mialbis complexam habens, quam centum & vi-
ginti pueri sagulis purpureis induti, thûsq; myr-
rham, & crocum in aureis mazonomis ferentes
comitabantur. Nempe vt spargerent odores, &
 in

pauimenta spar-
sa vnguentis.

Columba deli-
bata vnguen-
ta irrorant.

Athenæus ex-
plicatus.

incenderent: nam & thuribula trecenta, & quinquaginta aurea, & multò plura ad suffumigandum lata fuisse narrantur.

Corona in-
uncta.

Athenaus lib.
1 c. cap. 12.

De coronis autem vnguento perfusis idem etiam author lib. 2. cap. 6. *Antalcida* Lacedaemonico suam coronam vnguentis perfusam misit. Ideò ubi coronæ, simul etiam inferebantur vnguenta. Idem author lib. 4. cap. 1. Corona rursus, & aurea bilecythis vnguento plena, alteraque argentea pari pondere primis illata fuerunt. Et lib. 15. cap. 17. Legi iucundissimè vivi amici octauum ac vigesimum Historiarum Possidonij librum, cum quiddam dicat de vnguentis, quod obseruari non alienum sanè à nostro Symposio: scribit enim Philosophus, in Syria in conuiujs regijs, ubi corona data fuerunt conuiuiis, quidam Babyloniorum vnguentorum paruos utres habentes ingrediuntur, atque circumeuntes longè coronas ex his accumbentium conspergunt, atque irrorant vnguentis, nihilque aliud externum rigant. Rectè hoc vltimum notat, quia non factum aliorum exemplo, qui stragulas vestes, & conuiuantes ipsos aspergere solebant. Tantus hac in re luxus, ut vnguenta etiam pretiosissima, quasi nihili essent, sine modo profunderentur. Antiochus illustris dicenti sibi priuato cuidam: Beatus es, ô Rex, qui ita magnificè oles: vas plusquam duas Choas habentem crassi vnguenti in caput illius effundi iussit, ita ut multitudo virorum forensium in effusum conuolueretur: mox cum lubricus factus esset locus, ipse etiam An-

tiochus cecidit ridens : quod passi sunt eorum complures , qui lauabantur.

Denique vt alia multa præteream , quæ de capitis, pedum, pectorisque, aliorumque membrorum vnguentis facile apud eos, quos laudavi authores , reperientur. Clementis Alexandrini tantum vtar testimonio, quod vnum pro multis esse potest, quandoquidem nihil ferè non vinctum affirmat. In libro igitur 2. Pædagogici, cap. 6. de fœminis loquens: *Atque eæ quidem, inquit, & sua vestimenta, & vestes stragulas, vestesque suas suffumigant, atque ipsas prope modum matulas olere cogunt vnguenti delitiæ.* Quin & vestigia pedum, ac soleas vnguentis oblitæ, à viris, fœminisque Plinius docet lib. 10. cap. 3. & Plautus in Aulular. Sed vide, vt etiam parietes, & solia. Scribit ibidem Plinius: *Necnon aliquem ex priuatis audiui inuisse spargi parietes balnearum vnguento : atque Caium Principem solia temperari: ac ne principale videatur hoc bonum, & postea quemdam ex seruis Neronis.* Huc etiam spectat illud Amphidis in Vlyssæ apud eundem lib. 15. cap. 16.

Clemens Alex.

Amphis in Vlyssæ.

Texisse muros vellere & Milesio,

Unxisseque vnguento statim Megallio.

Perfundite & fumis bonis mox Regiam.

De Deorum inunctis vestibus apud Homerum legas, cum de Iunone loquitur:

Deorum vestes inunctæ.

Homerus.

Ambrosia primum prædulci corpore sordes

Abluit, inde cutem niueam peploque perunxit

Diuino, fuerat illi quod forte sacratum:

Cuius odor moti venit Iouis atria firma.

Sed

Sed tamen & vastas terras, cœlūmq; periiit.
Sed hac de re dictum à nobis aliàs est, cùm de signis inunctis, & Deorum simulacris, de quibus etiam in eo, qui est de die natali dicemus.

Solebant autem veteres non caput modò, & pedes, vt dixi, sed pectus etiam vnguentis illinire non solum ob boni odoris gratiam; sed quia vitæ, atque animæ sedem in corde sitam esse arbitrabantur: quod Athenæus docet lib. 15. cap. 14. vt sæpe de pedibus, capiteq; conuiuantibus inuncto: à quo, & item ab aliis Fulvius Ursinus in Appendice de Trichinio Romano. Sed conuiuiis non solum inuncti pedes, aut caput, sed data etiam inter apophoreta, siue corollaria vasa magni pretij vnguentis plena: quod idem docet Athenæus non rarò, sed maximè libr. 4. cap. 1. vbi de Carani Macedonis conuiuiis: *Ingressæ postea sunt alie, quarum singula duas lecythos vnguento plenas, aureisq; loris reuinctas attulerunt, hanc quidem argenteam, illam verò auream Corylæ capacem, atque singulis conuiuiis obtulerunt.* Idq; sæpius ibidem factum narrat.

Athenæus.
Vnguenta data
pro corollario.

Vinum odori-
ferum.

Quamquam ad condiendum etiam vinum ministrata interdum vnguenta: vnde vinum odoriferum, quo Alexandrum proximè diximus pauimenta sparsisse. Docet præter Athenæum Pollux, Plinius, & Clemens Alexandrinus, quos Hieronymus Mercurialis in Variis laudat. De vnguentis satis iam ad id, quod initio proposuimus, id est, ad Hebræorum circa illa mores, quos aggrediamur.

APPEN

APPENDIX AD

CAPVT PRIMVM.

De vnguentorum usu apud Hebræos, ex quo nonnulla ex sacris literis, maxime ex Canticis explicantur.

Dico igitur, illud in primis vulgare esse, Hebræos inter conuiuiorum delicias vnguenta etiam adhibuisse, quibus caput, pedesque conspergerent. Testimonia decursa à multis, & decantata sunt: sed à nostro Ezechielis eruditissimo interprete Hieronymo Prado, satis doctè, satis diligenter explicata ad Ezechielis caput 23. Sed aio videri prætereà Hebræos pectus, & aspersisse vnguentis, & floribus com-
 pleuisse, ex aliarum gentium more, quæ pectus etiam inungebant, & quidem mammas fœminæ. Antiphanes in Zacyntho: *Pectus delibutum vnguentis.*

*Lauatur verè, sed quid ex auro coniuncta pel-
 uis vnguento*

Ægyptio pedes prius, mox & manus:

Phœniceo mammas, simulq; ambas genas.

De viris Alcæus apud Athenæum, lib. 15. cap. 14. *Alcæus.*
Suauē, inquit, effudit nobis vnguentum infra *Anacreon.*
pectus. Et Anacreon morem istum, eiusque
causam simul docet ibidem: Præmium proten-
dis Syringum caua pectora vnguento perunctus,
cum pectora vngi vnguento iussus fueris, in qui-
bis est cor, velut quod recreetur scilicet suauibus
odoribus. Addit prætereà ex suo Athenæus: Hoc

non solum faciebant boni odoris gratia, cum iuxta pectoribus iuxta naturam eleuaretur ad odoris sensum; sed idcirco quod animæ sedem in corde collocatam esse arbitrabantur.

*Cantic. 1. lux
allata.*

Ita Canticor. 1. Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Vbi pectus, siue vbera vnguenta redolere dicuntur. Scilicet quia pectus maximè vngebatur, quod vitæ sedes habetur. Ita etiam infra: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Fasciculum enim florum in sinum intra vbera coniicit, puellarum in morem, quo fulciatur

*Flores, & mala
amantium
symbola.
Clearchus.*

vicinum cor. Nam & alibi: Fulcite, inquit, me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.

Clearchus.

Clearchus autem Solensis in amatoris flores, & mala agnoscit, & numerat Athenæum lib. 12. cap. 13. & quidem, ad consolationem, ut

Tertullianus.

ait, & animi confirmationem. Tertullianus ad munditiam, & ornatum retulit in libro de corona militis: Coronam si forte fascem existimas florum per seriem comprehensorum, ut plures simul portes, ut omnibus pariter utaris: iam verò & in sinum conde, si tanta munditia est, in lectulum sparge, si tanta mollitia est: in poculum crede, si tanta innocentia est. Tot modis fruire, quot semis. Sponsa igitur, ut quanto sponsi desiderio teneretur, exprimeret. Osculetur, inquit, &c. Quasi dicat, tametsi eiusmodi est puellarum ingenium, ut nuptialem vrgeri sibi diem exoptent, ut nuptialibus gaudiis, conuiuiorum lautitiis, odoribusque fruantur: ego verò nihil

malim præter sponsum ipsum meum, quem præ rebus omnibus diligo. Oris ergo illius spiritum ex medio corde existentem hauriam, & amorem ex imo pectore exugam, qui mihi pro cibo, potuque, pro vnguentis omnibus, atque odoribus erit; hoc vno pascar, hoc vno refrigerer, atque oblecter: quia meliora sunt vbera illius, id est, amores, vino, hoc est, delitiis omnibus.

Addo etiam, ab Hebræis vestes, & strata vnguentis conspersa. De sacris vestibus res nota: nam vnguentum legimus ex capite in barbam Aaron, & inde in oram vestimenti defluxisse. Et Psalm. 44. Regis vestes vnguentis delibutæ narrantur, & quidem ad nuptias: *Myrrha, & gutta, & cassia à vestimentis tuis, &c. ex quibus delectauerunt te filie Regum in honore tuo.* Id est, in die nuptiarum, cum nobilissimo, pulcherrimoque virorum, pariter ac virginum comitatu cohonestatus uxorem duxisti. Genes. etiam 27. Esau vestes valde bonas, siue desiderabiles, siue perpulcras, mundissimasque, ut variè legitur, vnguentis illitas ex aromatibus variis, floribusque confectis, vel illa significant, quæ de Iacob dicuntur. Is enim odoratus vestimentorum eius fragrantiam, dixit: *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni.* Siue ut Syrus vertit, sicut: *Odor agri referti germinibus, & plantis bene olentibus.* 4. etiam Canticor. de sponsæ vestibus dixit sponsus: *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.*

Vestes vnguentis st. arsa.

Psalm. 44.

Genes. 27.

Strata etiam. Strata etiam apud Hebræos suffimentis, odoribusque conspersa. Canticor. 1. *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Nempe quia strata ipsa, & lectus vnguentis respersus, & suffumigatus fuerat, & variis etiam, suauiterque redolentibus floribus exornatus. Facit à nobis Hieronymus Mercurialis optimus certè, atque eruditissimus author, Variar. lib. 6. cap. 7. *Etenim, inquit, consueuisse vnguenta spargi, atque id in animo habuisse mulierem (de peccatrice loquitur) ex superius traditis, atque ex ipsius facto satis apparat. Quamquam non negauerim superiori loco, vnguentum etiam significari conuiuiale, quo in accubitu caput, ac pedes vngebant. Sed hoc interdum ita effusum, vt etiam domum totam odore compleuerit, vt de beatae Magdalene facto narratur.*

Canticor. 1. locus illustratus

Quem ad morem sponsa adluisse videtur, Cantic. 1. cum ait: *Oleum effusum nomen tuum.* Quod perinde est, ac si dicat: Scio te optimis, & primis vnguentis delibutam; scio strata, cubilia tua, vestes tuas, myrrham primam, & quæcumque alia suauissima sunt, redolerè adeo, vt te puellæ omnes vel odoribus ipsis adductæ sequantur: verum mihi vel nomen ipsum tuum pro omnibus vnguentis, atque odoribus est, illud me maiori suauitate delinit, maiori voluptate permulcet, atque cor meum emollit, ac recreat, vt vel eius auditu præ amore colliquefiat. Satis mihi, inquit, est, si sciam ipsa, sciant etiam alij, te sponsum esse meum, meque vxorem

Sponsi nomen quæritur sit apud sponsam.

tem tuam dici, & haberi. *Que se diga que soy esposa de fulano.* Nihil prætereà cupio. Hoc meum vnguentum, hoc animi vera, solidaque voluptas, hoc omnes delitiæ, quas aut nuptiales epulæ, aut vnguentorum conditiones afferre potuissent. Amoris exaggeratio est: & loquendi modus non alienus. Crates in Vicinis *Crates.* apud Athenæum, lib. 1 §. cap. 16.

Multò dulcius ô Iuppiter regio vnguento.

Et Menander in Reticulo: *Suaue vnguentum, Menander.* suavis puer. Sed quasi dicti pœniteret, nouo amoris æstu correpta: ita est, inquit, vt dixi, tanti est apud me titulus iste honorificentissimus, vt vnus mihi sufficere posset. Verùm hæc æstimenti satis, amanti non item. *Trahe me, post te curremus, &c.* Id est, duc me iam vxorem: cupio enim & tua dici, & esse.

Iam verò quod addit, se in odorem vnguentorum eius, cum aliarum virginum comitatu cursuram, siue ad ea referas vnguenta, quibus ipse, eiusque vestes delibutæ sunt; siue ad ea, quæ in eius domo, & lectulis aspersa, rectè feceris: nam vtrumque vsitatum. Sed quid, si dicas, non alienum videri, vt ea etiam intelligantur vnguenta, quibus viæ in nuptiali pompa conspergerentur? non prorsus absurda coniectura, quando & sponsi tanta dignitas, tantæque opes, tantusque in sponsam amor, vt ad istam etiam vnguentorum profusionem impulerint, cum amoris erga illam, tum splendoris, & magnificentiae suæ ostentandæ gratia: sed cum neque authorem habeam, neque id

*Vnguenta apud
Hebræos an in
vino profusa.*

aliunde cognouerim apud Hebræos, aliquando vsurpatum, affirmare non audeo.

Vini vnguentis conditum.

Sed quid, si etiam vinum apud illos vnguentis conditum? Nec enim apud alias nationes nouum, vt suprà docuimus. Et sunt qui Hebræis id putent in vsu fuisse, vt Mercurialis tradit in Variis. Adiuuat coniecturam locus ille ex Sapient. 2. vbi: *Vino, inquit illi, pretioso, & vnguentis nos impleamus.* Pretiosum intelligo generosum, aromatibusque conditum: cuiusmodi illud, quod Alexander sibi effundi iubebat, & quo Athenienses Demetrium exceperunt. Est etiam apud Plautum vini nardini mentio in Milite:

Vinum nardinum.

Plautus.

Dimisit nardini vini amphoram cellarius.

Plinius libr. 13. cap. 3.

Qua de re Plinius lib. 13. cap. 3. & sæpe Dioscorides. Quamquam superiori loco, ad coniualem luxum referri potest vnguentum, quod adhibitum esse in Hebræorum cœnis non semel diximus. Sed quod addunt: *Coronemus nos rosis, antequam marcescant*: dubitationem affert. Docuit enim Tertullianus suprà laudatus, coronarum apud Hebræos nullum fuisse vsu. Dico igitur, ideò notatum esse illorum luxum, quia præter morem etiam coronarentur: deinde, coronandi verbum aliter accipi posse, vt sit idem, quod paulò ante dixerat, *Impleamus*, siue cumulemus nos rosis; nempe fasciculos colligamus, quos naribus admoveamus, quibus thoros sternamus ad conuiuandum, &c. De hac verbi potestate Athenæus lib. 15. cap. 5. quàm vulgarem esse in sacris, noster

noster Hieronymus Prado eruditè docet ad cap. Ezechiel. 26. Atque hæc modò de vnguentis : nàm cætera aliàs dabimus.

APPENDIX.

Iosephus libro 7. de bello Indæico, cap. 22. Idè Vespasiani reditu in urbem, post euerfam Ierosolymam, ita scribit : *Tota ciuitas vèluti templum erat, fertis, odoribùsque plena.* Xiphilinus præterea in Senero, de eius aduentu : *Nam urbe tota floribus, & laureis coronata, ornatàque variis vestibus, in magno splendore luminum, & suffimentorum, populus acclamabat albatu, &c.* Non dissimilis apud Sinas etiamnum mos, de quo noster Maphæus lib. 6. Historiarum Indicarum : *Fragrant odoramentis, ac floribus via, &c.* Adde etiam illud Suetonij in Nerone, cap. 31. *Cœnationes laqueata tabulis eburneis versatilibus, ut flores ex fistulis, & vnguenta de super spargerentur.*

Deinde in Appendice huius capituli, vbi de Hebræorum more in vestibis, & pauimentis etiam inungendis diximus : adde illud Proverbior. 7. cùm meretrix ad iuuenem : *Aspersi cubile meum myrrha, & aloë, & cinnamomo.* Quæ verba Clemens Romanus Apostolicar. constitution. cap. 7. ita refert : *Cubile meum croco sparsi, & domum meam cinnamomo.* Quò etiam spectant illa Canticor. 5. vbi sponsa in sponsi aduentu myrrham spargit, aliàq; vnguenta, cùm fores aperit dilecto suo :

Manus mea stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima. Hebræa: Manus mea stillauerunt myrrham, & digiti mei myrrham transeuntem per cardines pefuli.

CAPVT II.

Viator quid in sacris, humanisq; literis. Prouerbior. locus ex cap. 6. & 24. illustratus, & explicatus: ubi, cur egestas viatori, & viro armato comparetur, subtilius exquiritur. Malum quid.

Incidi aliquando in eruditorum coronam huius sæculi circulis haud similem: in his quippe nihil nisi de aliorum vita, & moribus, per summam licentiam deteritur: in illa, de diuinis rebus per summam pietatem agebatur, Illatus enim sermo erat de paupertatis, & viatoris similitudine, qua deterrere ab otio mortales Sapiens contendebat, 6. Prouerb. in hunc modum: *Et veniet tibi quasi viator egestas, & paupertas quasi vir armatus.* Vbi & de loci sententia, & de varietate lectionum multa existebant, quæ dubitationem officerent. Enimuero LXX. viri ita legunt: *Deinde superueniet tibi tanquam malus viator paupertas, & egestas tanquam bonus cursor.* Symmachus: *Quasi vir clypei.* Theodotio: *Quasi hastifer.* Chaldaeus: *Quasi vir rectus.* Græcè sicut: *καὶ ὁ δειπνῶν.* Sicut malus cur

Prouerb. 6.

*Symachus.
Theodotio.*

cursor, siue viator. Hæc igitur cum inter se diligentius agitarent, Isidorum Clarium laudauit vnus, qui ex aliorum etiam sententia locum ita explicat. *Si paululum quiueneris, ac laboribus peperceris, & tamen irruerit egestas, illa non durabit, sed veluti viator pertransibit, & veluti vir armatus qui non manet, sed semper progreditur, donec venerit ad aciem belli.* Sed hoc certè, quàm cum superioribus non cohæreat, non est cur pluribus dicam, satis enim apparet otium, atque desidium hoc loco reprehendi, laborem ac diligētiam in formicæ symbolo commendatum: deterreri proinde mortales ab otio, incitari ad diligentiam egestatis incommodo ante oculos posito.

Isidor. Clar. reiecta sententia.

Quare melius alij qui ad inopinatum viatoris aduentum, & cursoris celeritatem, ac vires armati ad opprimendum respiciunt, & contra interpretantur. Si cessaueris, de improviso egestas adueniet, quemadmodum cursor aliquis, aut viator subito, & inexpectatus adest: & tanquam vir armatus sic hominem opprimet, vt eam non possit effugere. Ego verò sic opinor, locum istum maiorem habere vim, quam quæ vulgò illi tribuitur: & viatoris nomen non esse simpliciter capiendum pro eo, qui iter agit. Viatores enim ij olim dicebantur, qui magistratibus aderant, & ciues, vt se sisterent, euocabant, aut etiam prehendebant, qui nunc *Alguaziles* oporteros. Cicero de Senect. *A v illa in Sena-* Cicero.
tum arcessiebantur Curius, & ceteri senes: ex quo, qui eos arcessiebant viatores nominati sunt. In

Loci explicatio.

Viatores qui olim.

*Cursores, &
emissarij.*

1. Reg. 22.

Proverb. 24.

*Illustratur
idem locus.*

*Paupertas
apparitori &
militi simili.
lis.*

Vatin. *Miseris ne viatorem, qui M. Bibulum v
domo extraheret.* Viatores etiam in ludis Cir-
censibus dicebantur, qui huc illuc cursitabant,
agitatorum iussu, si qua forte re egerent. In sa-
cris autem litteris. *Cursores, siue emissarij* dicū-
tur Regum, iudicumq; ministri, qui semper il-
lis adsunt parati ad accipiēda & praeſtanda mā-
data. 1. Reg. 22. *Et ait Rex emissariis, qui circū-
stabant eum, conuertimini, & interficite Sacer-
dotes Domini.* Nam manus eorum cum David
est, scientes quod fugisset, & non indicauerūt mi-
hi. Noluerunt autem serui Regis extendere ma-
nus suas in Sacerdotes Domini. Ita autem legi-
tur eadem sententia, Prouer. cap. 24. *Et veniet
tibi quasi cursor egestas tua, & mendicitas quasi
vir armatus.*

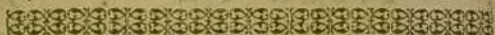
Ex dictis igitur lōgè significantius locus ex-
plicabitur. *Descuydarte has, y quādo menos pi-
ses estara contigo la pobreza, como algaual
de entregas con mandamiento de execuciō para
hazer secresto en tus bienes, y despojararte.* Et ve-
niet tibi quasi viator egestas. Nō de otra ma-
nera que lo haze el soldado en el saco de la Gin-
dad, que en la casa que entra no dexa estaca en
pared. Et paupertas quasi vir armatus. Vide igi-
tur quid miles in capta vrbe, quid apparitor in
oppignerata dōmo, aut nexa, & oberata efficiat,
idē enim paupertas efficiet. Vbi ingruerit, nec
aurum, nec argentum factū, infectūve relin-
quitur, pretiosa vasa & aulēa venduntur, nec in
agro villa, nec in vrbe aedes, nec in aedibus le-
ctus, nec vestis in corpore remanet, cuncta vel

pereunt, vel neſtuntur, aut pignoribus oppo-
nuntur. Ea verò quæ proximè ſequuntur, dicta
confirmant.

Si autem impiger fueris, veniet ut fons meſſis tua, & egeſtas longè a te. Hoc eſt, quemadmo-
dum paupertas ubi te oppreſſerit, pedem ubi
ponas non relinquet, exinaniet domum, bona
omnia auferet, ita opes atque diuitiæ domum
tuam, fontis inſtar numquam inſiſtētis, bono-
rum omnium affluentia complebunt. *Y la mē-
diguez y neceſſidad no llegara a tu puerta, ni ſe
te atreuera.* Et egeſtas longè fugiet à te.

Iam vero quod 70. & Græci ita legunt. *Et viator malus.*
venient quaſi malus viator. Coniecturam adiu-
uant, malus enim idem valet quod *cruel, defu-
piadado*, qui nulla ratione flecti ad miſericor-
diam poteſt. Qui nulli rei parceret: qui grauis e-
rit, atque moleſtus, qui damnum atque perni-
ciem afferet. Hæc enim eſt eius vocis poteſtas
apud Latinos, atque etiam Græcos: apud quos
ro nandv, cladem, perniciem, detrimentum, dam-
num ſignificat. Apud illos autem malum id di-
citur, quod ferum eſt, quod damnum infert,
quod incommoda parit. Horatius in Arte ma-
lam ſcabiem dixit, id eſt feram, ut interpretatur
Turnebus libro 6. Aduerſar. cap. 25. Ita etiam
malos fures, & malam ambitionem Satyr. 1. lib.
1. & Satyr. 6. lib. 2. quia malum importent. Ita-
que malus viator is erit, qui mala quoquo mo-
do infert, ut ſupra explicuimus.

Malum quid.

CAPVT III.

Pulcrum dici quod optimum Maximumq; est in suo genere, Pulchritudinem in Rege commendari. Speciosus forma præ filiis hominum cur à Davide Christus dicatur, Psal. 44 Virgilij locus explicatus, & alia eiusmodi.

Pulcri vocabulo tam multa in sacris, humanisque literis significantur, ut non ab re facturus videat si pauca collegero, quæ aut prætermiffa sunt ab aliis, aut non recte intellecta: maximè cum ex his quæ à nobis dicuntur, lux ad plurima sacræ scripturæ loca iucundius explicanda sumatur: de quibus proximis capitibus multa, ubi hoc tertio fundamenta ex humanis litteris iecerimus. Ac primum quidem petatur ex Virgilio, qui *Æneid. 4.* Didonem, *Æneam*, & Iulum venatum euntes cum describeret, ita cecinit.

Virg. 4. Æneid.

*Necnon & Phrygiæ comites, & lætus Iulus
Incedunt, ipse ante alios pulcerrimus, omnis
Inserit se socium Æneas, atq; agmina iungit.
Quæsitum à me sapius est, cur hoc loco Virgilius Æneam pulcerrimum fecerit, quæ res in puerum aptius cecidisset: quod & Seruius animaduertit. Alacrem potius & erectum depingere debuisset, & corporis æquæ atque animi viribus florentem, quæ ad venationem ferarum præferam, cuiusmodi hæc instituta est, aptior conformatio. Quod, & idem auctor non ita multo*

multo post ostendisse videtur, cum illius alacritatem, & spiritus egregio viro dignos ex Apollinis similitudine exponens, *Hand illo*, inquit, *segnior ibat*

Aeneas, tantum egregio decus enitet ore.

Seruius ita existimat. *Pulcritudinem*, inquit, *pulcritudinis ei dat, quia amatur, licet Ascanio magis con-*

gruat. Scilicet, pulcritudinis tanta vis est, ut concepta oculis, atque auribus (nam iis etiam subiicitur auctore Platone, in lib. de Amore) mirabiles sui amores in hominum animis excitet. Ut non ab re Xenophon, lib. 5. de Pædia *Xenophon.* Cyri, à pulcris oculos, monuerit auertendos, quod ignis quidem vrat homines qui se tractant, at formosi eos etiam accendant, qui se procul spectant, ut propter amorem æstuent. Publius Syrus formosam speciem mutam appellauit commendationem. Aristoteles, *πᾶσις ἐπιτολὴς συγκατακρίτων.* *Aristoteles.*

Hoc est, quauis epistola efficacior ad commendandum: Theophrastus, *σιωπῶσα ἀπατήν*, id est, tacitam fraudem, *Theophrastus Socrates.* quoniam sine verbis persuadet. Socrates apud Platonem, summam tyrannidem, quia per vim rapiat quæcumq; velit, sine vi: Carneades Regnum sine satellitio: nam eo pulchros distare à robustis aiebat Xenophon in conuiuio, quod *Xenophon.* robustum necesse sit laborare, si velit bona acquirere: fortem periculis se obicere, sapientem oratione uti: at pulcrum vel in summo otio, omnia conficere. Hanc autem vim tam magnam esse creditum est, ut Græci autores dolente illis oculos dicerent, qui rem pulcram atque iucun

Victor lib. 2.

cap. 5.

*Prouerbiū
Hispanū.*

*Regem for-
ma commen-
dat.*

Lucretius.

Homerus.

Q. Curtius.

iucundam aspicerent, qua tamen frui non possent. Vnde opinor natum Prouerbiū Hispanū; *Ojos que no veen, coraçon que no quiebrañ.*

Hæc pro explicatione Seruij; sed aptius fortasse dixeris Æneam appellatū à Virgilio Pulcerrimum, quod Rex esset, quem maximè forma commendat Aristoteles 1. de Rep. scribit, si qui reperiantur ea pulchritudine, quam in Deorum statuis cernimus, nemini dubium futurum, quin ij aliis imperare deberent. Et lib. 4. & 6. Æthiopus ait, & Indos in mandandis imperiis, proceritatis ac pulcritudinis habere rationem: quo illa Lucretij spectant ex lib. 5. de rerum natura,

Nam facies multum valuit, viresq; vigeat.
Xenophon præterea in Symposio Pulcritudinem ait esse quiddam Regium natura. Plautus Regiam formam dixit mutuatus ab Homero, apud quem Ulißes Antinoum ita precatur.

*Quoniam vel Regia forma
Te decorat Regi similem.*

Apud Curtium etiam lib. 4. Alexander ad Abdolominum, quem longa quidem cognatione stirpi regiæ annexum dicebant, alioqui pauperem hominem & suburbanum hortum exigua colentem stipe. *Corporis, inquit, habitus fame generis non repugnat.* Et notum est multatum à Lacedæmoniis Archidamum Regem, quod pusillam duxisset uxorem, perinde quasi non Reges ex ea, sed regulos esset suscepturus. Eodem pertinet illud cuiuspiam apud Euripidem votum (quod vertit in Variis Muretus) optantis

ut videret filios mares ex maribus prognatos,
 primum quidem forma ipsa, & specie regno
 dignos, deinde aliis etiam bonis excellere.
 Præclare verò Plinius ad Traianum: *Iam pro-*
ceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas o-
ris, longè lateq; principem ostentant. Et Latinus
 Pacat. in Panegy. ad Theodosium. *Virtus tua*
meruit imperium; sed virtuti addidit forma suf-
fragium: illa præstitit, ut oporteret te principem
feri; hæc ut deceret.

Plin. iunior.
Latin. Pacat.

Quidni igitur pulcerrimum faciat Virg. *Æ-*
neam, id est, forma digna imperio, ut ne quid
 Regi deesset, quem non tam ad Historiæ fidem
 (quod de Cyro illo à Xenophonte scripto af-
 firmat Cicero lib. 1. ad Q. Frat.) quàm ad effigie
 iusti imperij depingebat.

Cur Æneas
pulcerrimus.

Quare egregiè Propheta Regius hanc inter
 alias Christi Regie virtutes in nuptiali carmi-
 ne primam numerat Psalm. 44. cum ita canit.
Speciosus forma præ filiis hominum. Ne quid
 vero & soli hominum Regi deesset, quod ad
 eius vel maiestatem, vel commendationem fa-
 cere potuisset. Hoc de loco cap. 4. vberius ac
 diligentius dissetetur. Sed hæc obuia studioso
 legendi, nec habet quidquam reconditi expli-
 catio, tamen probari possit & illa prior Seruij,
 & hæc posterior nostra. Quare aliam pulcri
 vocabulo inesse potestatem existimo, de qua
 proximo capite.

Psalm. 44.

CAPVT IIII.

Pulcrum pro forti, deforme pro imbelli, & fracto à veteribus vsurpari, & quare. Virorum pulcritudinem in fortitudine inesse. Viramq; in sacris humanisq; literis saepe coniungi, & in omni fere idiomate, uno eodemq; vocabulo significari. Deuteron. 33. & Ezech. 32. loci explicati.

Pulcrum pro forti à veteribus vsurpati, idem Seruius docuit, in illud eiusdem poetæ.

Hand illo segnior ibat

Aeneas: tantum egregio decus enitet ore.

Segnior, deformior.

Hercules pulcer.

Lucianus.

Pulcritudo viri in fortitudine.

Segnior, inquit, id est, non illo deformior, nam plerumq; virtus, & pulcritudo pro se inuicem ponuntur. Hinc est. *Satus Hercule pulcro Pulcer Auentinus.* Nam Herculi satis est congrua pulcritudo. Sic Plaut. in Pyrgo de muliere Polinice. *Quid nam fortis.* Id est, pulcra. Confirmat hoc Lucianus in Charidemo, qui cum Heroas in cælum ob pulcritudinem receptos commemoraret, Herculem nominat. *Et ille quidem, inquit, fortitudinis causa honorem hunc consecutus esse dicitur.*

Vides pulcritudinem viri nullam esse aliam, nisi fortitudinem: Herculem enim insigni corporis magnitudine, & proceritate fuisse scribit Heraclides Ponticus, & Ion Chius igneum splendorem ex oculis effudisse, ac tres dentium ordines

ordines habuisse. Contrà verò deformis apud Iustinum, lib. 7. pro imbelli & fracto vsurpatur. *Iustinus.*
Cum interim Darius Rex Persarū, turpi a Scythia fuga summotus, ne ubiq; deformis militis damnis haberetur, mittit cum parte copiarum Megabazam ad subigenam Thraciam. Id est, ne imbellis & fractus haberetur. *Deformis imbellis.*

Pulcerrimum autem Æneam appellasse videtur Virgilius, quasi virtute decorum ac magis spectabilem, vultu nimirum & corpore toto ad optimi atque scientissimi equitis, pariter atque imperatoris rationem composito, & præseferente animi magnitudinem, & alacritatem ad præclarum quoduis in venando facinus obeundum. Hispanè: *Con mas lindo garuo, mas gallardo brio, mas bien puesto, y mas de ver, de mas lindo talle, como mejor hombre de a cavallo.* Homerus de Hectore. Iliad. II.

Hector ibi ante alios circumtulit arma suorum. Homerus.

Ultima nunc lustrans, nunc prima sub agmina cursu

Se recipit, granibus iã conspiciendus in armis.
 Quam explicationem quæ proximè sequuntur, confirmant, quæ ego aliter, atque Servius.

Haud illo segnior ibat

Æneas: tantum egregio decus enitet ore.

Hoc est, non minus alacer, & erectus, ad prædàmque in venatu faciendam paratus. Hoc autem illud decus est, hæc nimirum alacritas, & pulchritudo, quæ in vultu maximè cernitur. Ex quibus faciliè videas pulcrum pro forti, deforme aut segne pro imbelli vsurpari: cuius ego

hanc rationem inuenio. Quoniam qui corpore pulcro, id est, apta membrorum constructione, & benè à natura cōstituto præditi sunt, (nam pulcritudo non tam in lineamentis, quod Plato probat, quam in partium concinnitate collocata est) ij fere semper virtute ac robore plus valent, quæ in deformi, & imbecillo corpore inesse non possunt. Cornel. Tacitus lib.

Tacitus.
Virtus & pul-
critudo sæpe
iunguntur.

12. Iulium Pelignum deformem corpore ignavi animi facit. Et hoc opinor causæ est, cur in humanis atque etiam sacris litteris, tam sæpe virtus cum pulcritudine coniungatur. Homer. Odyss. lib. 18.

Homerus.

*Dudum virtutem, & corporis alti,
Eximiam formam carpserunt athere Dini,*

Lucretius.

Lucretius supra.

Nam facies multum valuit, viresq; vigeant.
Et infra. (noem.

Quod facile et validis, & pulcris dempsit ho-
Et post.

Cicero.

Quamlibet, & fortes, & pulcro corpore creti.
Cicero in Partitionibus. Postea, inquit, de corporis bonis dicendum, in quibus quidem quæ virtutem maximè significat, facillimè forma laudatur. Sed accedamus ad sacra. D. Paulus cum de

D. Paulus.

Christo loqueretur ad Hebr. 1. Splendorem gloriæ, & figuram substantiæ patris ubi dixit, deinde virtutem coniungit. Portans, inquit, omnia verbo virtutis sue. Isaïæ 3. Pulcerrimi viri tui gladio cadent, & fortes tui in prelio. Quo loco, posterior pars priorem interpretatur. Psalm. 92. Dominus regnavit, decorem in-

Isa. 3.

Psalm. 92.

auit.

duit, induit Dominus fortitudinem, & praein-
xit se virtute. Hoc est, quemadmodum vir bel-
lator gladio se succingit aduersus hostem: ita
ipse robur, & fortitudinem induit, & ingenua
sele animi magnitudine ad hostes suos debel-
landos armauit. Prouerb. 31. *Fortitudo & de-* Prouerb. 31.
cor indumentum eius. Psalm. 77. *Et tradidit in* Psalm. 77.
captiuitatem virtutem eorum, & pulcritudinem
eorum in manus inimici. Hoc est, omne robur,
omne pretiosum.

Sed accedat etiam idiomatum fere omnium
atque linguarum suffragium, quæ vno ferè
vocabulo pulcrum validumque significant:
Græcis enim, καλόν, pulcrum, & egregium,
præstansque significat. Thucydides. Τὸς καλὸς,
viros præstantes appellat, vti Aristophanes in
Equitibus. Hebræis eadem vox est pulcri & Victor. lib.
boni: quod reciproca sint bona & pulcra. Bel- 21. cap. 21.
gæ, Germanique eadem voce vtrâque vim
complectuntur. Auctor est Goropius Veca-
nus in Hermatenis. Voces sunt, F R O M, &
F E R, imo inde natum tradit vt pulcritudi-
nem pariter atque fortitudinem significarent,
quod pulcritudinis maximæ sint vires ad ho-
minem ad se ferendum: & Græci eandem vo-
cem, εἰς, videntur pro præstanti, & valido v-
surpasse, à quo εἰςτις, & εἰςται. Hispa- Pulcra His-
nis vero nihil tam in ore quam pulcri vo- spanis quæ,
cabulum, quo validiora, & robustiora,
quæque etiam ea, quæ quouis in genere sum-
ma, optima, & maxima sunt, afficimus,
& pulcra, & formosa dicimus, tamen

Hesiodus.

fecunda, & turpia sint, ut *Que hermosa bestia? que hermoso animal? que locura tan hermosa, que hermoso necio.* Et alia sexcenta. Quin & Hesiodus in Theogon. Pulcrum malum dixit. *Cetera postquam eff. cu pulcrum malum pro bono.*

Deut. 33.
lux facta.

Ita etiam in Sacris Deuter. 33. Ioseph pulcritudo pulcritudini vituli comparatur. *Quasi pulcritudo tauri, pulcritudo illius, cornua Rhinocerotis cornua illius, in ipsis ventulabit gentes.* Hoc est, *sera fuerte y robusto como un toro.* Quæ enim alia tauri pulcritudo, nisi vires & fortitudo? quæ in Rhinocerotis etiam cornibus significatur. Ezechielis autem 32. sic legas. *Qui pulcrior es descende, & dormi cum incircumcis.* Id est, quo felicior, & fortunatior, quo ditior, atque potentior. Por quanto vos os tenen por mas dichoso, y bienauenturado, mas fuerte y poderoso, baxad las crestas, que sera de vos lo que ha sido de los de mas pueblos de las gentes.

Ezech. 32.

Rabbi David.

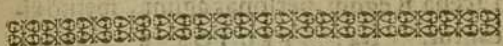
Rabbi David sic exponit; *Tu cogitas quod sis pulcer, & nonne omnes populi gentium, qui putabant roborari, & permanere inter pulcros a sua dignitate descenderunt, & tu cogitas permanere? Descende quemadmodum ipsi descenderunt.* Non longè aliter illud Osee explicatur. *Ego transi super pulcritudinem colli eius.* Id est, eorum fortitudinem fregi: superbiæ compressi, contumaciam contudi. *Le puse el pie sobre el pescueço, y quebrante su orgullo.*

Osee explicatus.

Ita Theodoret. & Hieron.

Hinc etiam fit, ut pulcras Horat. Satyr. 3. lib. 2. diuitias appellarit, quasi mirabili alliciendi, & om

& omnia sibi subiiciendi virtute præditas. Virg.
 4. Georg. *Pulcram mortem dixit, non quia* *Pulcra mors.*
 pro rege fusciperetur, vt ait Seruius: sed quasi
 viris dignam. *Honrosa, digna de gente valero-*
sa, y esforcada, no cobarde. Pulcerrimam arbo- *Pulcerrima*
 rem palmam appellauit Homerus, quod maxi- *arbor.*
 ma sit, & fortissima: adeò vt ob eam causam vi-
 ctoriæ Symbolum sit, neque deflagrare fulmi-
 ne vulgo circumferatur. Multa eiulmodi affer-
 ri possent, sed properemus ad ea, quæ sub ini-
 tium huius sermonis polliciti sumus, & expli-
 cemus de specie & forma sponsi, quæ laudau-
 mus ex Psal. 44. ex his enim, quæ hæctenus di-
 cta sunt, aptè opinor explicabuntur.

CAPUT V.

In specie, & pulcritudine sponsi, virtutem eius,
 atque potentiam significari. Psalm. 44. Ali-
 quot deinde versus explicati. Deus cur sape
 dicatur Rex Regum, & Dominus dominan-
 tium. Cur praelia, gladius, animi magnitudo
 in nuptiali carmine? multa denique, & varia
 ex sacris litteris explicata.

Quamquam multa sunt in sacris litteris
 quæ superiora confirment, illud tamen
 præ ceteris illustrius ex Psalm. 44. *Speciosus*
forma præ filiis hominum, &c. Quæ non tam ad
 coloris bonitatem, & venustatem oris, quam
 ad dignitatem & magnitudinem animi atque

*Pulcrum
corpus.*

virtutem, (quæ vt aiebat poeta, gratior est cum è pulcro corpore venit) referenda videntur. Pulcrum autem corpus intelligo benè à natura constitutum, & appositum ad grauitatem, quæ viros maximè decet, eos præsertim, qui duces in prælio futuri sunt. Hic autem Regius vates Christum, ducem instruit, atque Imperatorem sese accingentem in prælium, tanto ardore animi, vt in vultus alacritate, & oris spiritu cerneretur. Adeò vt præ illo ceteri, quos populo suo præfecerat duces, non duces, non Reges, non Imperatores, sed muta quædam & inania ducum, Regum, aut Imperatorum simulacra : vmbra quædam ad solis conspectum euanescentes, Hypocritæ quales in scena Regum personas agunt, meritò videantur. Ita: SPECIOSVS FORMA PRÆ FILIIS HOMINVM, *El mas lindo semblante, y mas lindo talle y mas gallardo brio de capitan, que se ha visto en los hombres.* Græca ὡραῖον & κάλλος. Id est, vicens virtute, & virili dignitate decorus. *Mas de ver que todos los que son de ver.* Quippe speciosum illud est, quod aspectu suo plausus & approbationes elicit intuentium : porro nihil tam plausibile atque popolare, quàm decorum. Decorum verò illud est ex Cicer. sententia 1. & 2. Offic. quod per se nobis placet, animosque omnium natura, & specie sua commouet, *Hoc autem decorum confusum, inquit Cicero, cum virtute decorum est, sed mente & cogitatione distinguitur.* Quid autem sit in viro decorum ita

*Speciosus forma
quid.*

*Decorum
quid.*

ita explicat : *Dignum viro decorum videtur, Decorum v^t quod viriliter, animoque magno fit.* Ita Bion^{ro quid.}
Smyrnæus poëta.

Forma mulieres decet, viros autem fortitudo.

Quare rectè Hieronymus ex Hebræis ita Latine Hieronymus:
na fecit. *Decore pulchrior es filiis hominum.* Id
est, in his quæ verè viros, verèque homines de-
cent Diuinos, superior omnibus es, siue ad a-
nimum, siue ad corpus respicias : (hoc enim
virilis grauitatis & dignitatis decorum est) il-
lis omnibus diuinis virtutibus mirificè instru-
ctus es, quæ nimirum hominem Dei verum
filium decent. Ita Cicer. *Quod consentaneum,*
inquit, *est hominis excellentia, decorum est :* Se-
neca epist. 66. ad Lucil. *Claranum fortissimi,* Seneca.
vt ipse ait, ingenij, & animi magni ; formosum
appellat, cum tamen prauo corpore esset. Qua-
re hoc loco speciosus videtur esse, qui virili
dignitate, & maiestate vultus conciliat reue-
rentiam,

Præ filiis hominum. Hoc est, inter eos qui Filij homi-
homines, qui viri habiti sunt. Ita etiam illud num quid.
intelligitur. *Rex Regum, & Dominus domi-* Rex Regum
nantium. Quemadmodum & nos vt explicemus ut dicatur
quàm multis partibus fratres frater supe-
ret, ita dicimus. *Fulano es Rey de sus herma-* Deus.
nos, todos ellos en su comparacion son sus cria-
dos. Ita etiam, *Rex regum, &c. El es Rey don-*
de vbiere Reyes, y señor donde vbiere señores;
que los demas respecto del, ni saben serlo, ni lo
son.

Ideo Cant. 5. *Electus ex millibus,* dicitur, vbi Cant. 5.

Hebræi *Vexillatus de miryadibus*. Id est, Magnus & insignis præter omnes: Hispanè, *Se llena la gala a todos*. Hic autem animaduertas etiam oportet, quemadmodum vbi pulcritudinem sponsi proposuit, robur ad bellum cum ea coniungat. Nam totus hic locus ita legitur. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus*. Siue vt supra ex Hebræis docuimus. *Vexillatus de myriadibus*. Quod multi ex illis interpretantur: Cinctus multis copiosisq; exercitibus.

Et quoniam eloquentia & in dicendo lepos Imperatori maximè necessarius, vel vt sedet, vel vt inflammet animos militum, & pro arbitrio moderetur: quod rectè probat Plutarch. in præcep. gerendæ reip. ideo: *Como fuisse auentajado en valor, también lo fuyse en donayre y gracia de lengua, el qual se te comunico sin tassa, &c.* Diffusa est gratia in labijs tuis. Et certè his te Deus præ ceteris, quos præmiserat, ducibus, donis ac muneribus auxit, his te virtutibus superiorem omnibus fecit. *Estas son las mejoras en que te auentajo Dios a todo el mundo.*

Diffusa in
labijs gratia.

Benedixit te
Deus.

PROPTEREA BENEDIXIT TE DEVS IN ÆTERNVM. Id est, iuxta ea, vel secundum ea, vel in his benedixit te Deus, his te donis impertiuit. Hæc enim est vis verbi *Benedico*, & præpositio latina *Propterea*, & Græca *αὐτὰρ*, quæ diximus omnia significant apud Plutarchum, Lucian. Euripidem, aliósque. Ideo rectè quod sequitur, & aptè ad proxima.

Ete

Etenim si quæ probi Ducis ornamenta sunt, histu reliquis præstantior es. *Accingere gladio tuo super femur tuum.* Tu enim si vel vultum tuum conspiciendum hostibus præbueris, ad genua tua procumbent. *Eres poderoso en tu semblante, que basta verlo para aterrar el mundo.* Potentissime specie tua, & pulchritudine tua. Ita Hebræa: *Fortissime gloria tua, & decore tuo.* Et Chaldæus: *Accinge ensē tuum super femur gloria, & detuum sicut fortis, quo interficias Reges cum potentibus splendore tuo, & gloria tua.* Vnde Genebrardus hoc per appositionem ad gladium dictum putat: perinde ac si dicatur, species, ac pulcritudo tua ipsa est gladius tuus; ea te alacritas, & magnitudo speciosum, & spectabilem præ omnibus facit. Alioqui enim quid habet species, & pulcritudo ad impressionem faciendam? Quid ad irruendum in hostes? Quid ad acies subiugandas? Quid ad sectandam victoriam, & regnum occupandum?

Subscribit huic sententiæ Theodoretus, qui *Theodoretus.* hunc locum exponens: *Eius, inquit, pulcritudinem vocat non corporis, sed virtutis.* Et in illud eiusdem Psalmi: *Propter veritatem, & mansuetudinem, &c.* Manifesto, inquit, per hac docens veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam esse eius pulcritudinem, potentiam, arma, & victoriam. Subscribit etiam B. Nyssenus in Cantic. *B. Greg. Nyss.* qui cum de ornatu sponsalitij lecti, id est, de sexaginta militibus armatis exquireret, quidnam ostenderent; pulcritudinem respondit, quæ in fortitudine perspiceretur. Nam in pul-

crudine, inquit, corporis, cupiditatem excitat blandities quadam, & suauitas oculis ostensa, eaq; ab omni terribili, animosq; adfectione separata: at illa venustas impolluta, est fortitudo metum, ac terrorem incutiens.

ET PVLCRITVDINE TVA INTENDE PROSPERE. Ita enim Hebraei repetunt: *Ei decore tuo prospere ascende. Entra dichoso con tu semblante de valeroso Capitan. Intende prospere. Sigue la vittoria, y apoderate del Reyno. Procede, & regna. Que en viendote todo el munao se pondra à tus pies. Populi sub te cadent.* Nec aliam ob causam dictum est ab eodem Propheta: *Coram illo procident Ethiopes, & inimici eius terram lingent.* Hoc est, ad eius conspectum in genua prouoluentur, sese dedit, & supplicum more humum fronte ferient. Sed hoc de ritu terram lingendi diximus, ubi de antiquo ritu supplicandi. Denique potentissimum specie nos, & Hebraei fortissimum decore & gloria dicunt, quia vultus eius formidabilis est, ut Sol ardens, ira nimirum, atque furore aduersus hostes: oculi eius, ut flamma ignis, & ex ore eius gladius emicat ex utraque parte acutus, ut in ipso interficiat gentes. Apocalyp. 19. atque ita: *Spiritu oris sui interficiet impium. Con vn soplo.*

Sed dicat primum aliquis: qui igitur ista cum posterem consentient: Quid ad Ephithalamium pertinebunt praelia, gladius, animi magnitudo, ac non potius sponso venustas, atque lepos accommodabitur. Sed hoc Epi-
tha

thalamium est viri bellatoris, ac domini exercituum, quique sponsam sibi non blanditiis, non cantiunculis, non verborum lenociniis, non ceteris amatoriiis artificiis, sed rebus præclare gestis, pulcris facinoribus, ac suo sibi cruore coëmit. *La ganò per fulança.* Quod in Iacob & Rachelis, in Daudidis & Micholis imagine significatum accepimus: quodque apud veteres in more positum sæpe animaduertimus. Hinc illa Procorum pro Penelope Regina contentio, apud Homerum in Odyssea. Et pro Hippodamia Oenomai Arcadis filia, quam Pelops aurigandi certamine superior, ex pactione foceri sibi comparauit. Author Lucianus in Charidemo. Huc etiam spectat illud Turni apud Virgilium in 12.

*Psalm. 44
Epithalamii
viri bellatoris.
Sponsam sanguine coëmit
Christus.*

--- *Nostro dirimatur sanguine bellum:*

Illo quaratur coniux Launina campo.

Iam verò Catullus in nuptiis Pelei & Thetidos, Peleum non formosum, sed robustum facit, & pulcræ prolis parentem: id est, fortissimi viri; nempe Achillis, cuius in Epithalamio virtutes, & præclara facta quasi ex oraculo prodit.

Sed reclamet fortasse alius, ac proferat veteres heroas Agamemnonem, Achillem, Menelaum, Polyxenum, Patroclum, Deiphobum, Æneam, Vlysses, Telemachum, Thrasymedem, Euryalum, Laodamantem, Ganymedem, &c. Quos Homerus pulcros tradidit, aut quos Virgilius, Turnus, Lausus, Iulium, Pallantem, Herculem, Astorem, in quibus

*Veteres Heroes
num pulcri.*

Val

Valla lib. de honesta voluptate, Homerum putat non tam laudare pulcritudinem inuentam, quàm affinxisse, vt laudaret. Constat autem, nonnullos ex his parum venusta forma fuisse. Quare videntur Poëtarum principes Latinus, & Græcus, non tam ad dignitatem oris, & corporis pulcritudinem, quàm ad animi magnitudinem, quæ sola viros, maximè Imperatores pulcros facit, respexisse. Alioqui enim Homerus Nereum pulcherrimum Græcorum omnium, sed imbecillum, ac parum virilem scripsit; vt indicaret robur, & formam vix simul coïre in vno corpore. Hector Paridi lib. 3. Iliad. sic conuiciatur:

Vane pari, & forma tantum bone.

Et infra:

Irrident Danaï, iactantq; ignominiosa

Voce cauillantes forma prestare venusta:

Sed verè te degenerem virtutis egere:

Nò animo vires, nullum esse in corpore robur.

Quin & Helena sic ad Paridem scribit, apud Ouidium in Epistolis:

Quòd bene te iactas, & fortia facta recenset,

A verbis facies dissidet ista tuis.

Apta magis Veneri, quàm sunt tua corpora Marti,

Bella gerant alij, tu Pari semper ama.

De Vlyssè verò sic scribit Ouidius in 2. de arte:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses.

In sacris autem 1. Reg. 17. Gigas ille Philistæus vbi conspexit Dauidem, despexit: cuius rei causa subiicitur: *Erat autem adolescens rufus, &*

pul

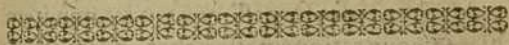
*Pulcritudinis
nomine virtu-
tem Poëta cō-
mendant.*

*Forma vix cū
robore coït.
Homerus.*

Ouidius.

1. Reg. 17.

pulcher aspectu. Denique ut definiam, pulcrum *Pulcrū quid.*
 id dicitur, quod optimum, maximumque,
 quod valens, quod pollens, potensque est. Pul-
 crum enim à pollendo dictum est, quasi po-
 tens, pollensque: & quia nihil per se pollens,
 potensque nisi Deus; ideo is solum verè pul- *Deus verè pol-*
 cher est. Id verò apud veteres solemne, ut Io- *lens, potensq̃.*
 uem iis in rebus, in quibus vim, & potentiam
 ostenderet, pollentem, potentemque appella-
 rent, uti in fœderis ferendi formula, cuius
 concepta verba hæc sunt, ex i. Liuij lib. Si prior *Liuius.*
defexit publico consilio, dolo malo. Tu illo die In-
puer Populum Romanum sic ferito, ut & ego
hunc porcum hodie feriam: tantoq̃ magis ferito,
quanto magis polles, potesq̃.

CAPVT VI.

De vestitu, habituq̃ Indicum apud veteres Ro-
manos, Hebraeos, aliasq̃ nationes. Mutatus
in causâ capitis, & quomodo. Virgili, & Va-
lerij Maximi loci singuli explicati diligen-
tius, uberiusq̃ tractati: ex quibus lux ad alte-
rum. Iob. 29.

CVM & dignitatem suam priorem, atque
 splendorem Iobus commemoraret cap. *Iob. 29.*
 29. *Iustitia, inquit, indutus sum, & vestiui me*
quasi vestimento, & diademate iudicio meo.
 Quæ sanè verba coniecturam facere visa sunt
 viris grauib, atque doctis legitimi cuiusdam
 orna

Tiraquellus.

Virgil. in 7.

ornatus, ac vestis in iudicando à veteribus
vsurpatæ. Auxit coniecturam Tiraquellus gra-
uissimus, ac peritissimus author, qui cap. 28.
de Nobilitate, vt doceret, Reges olim, & Prin-
cipes iudicasse, illud ex Virgil. laudat *Æneid.* 7.

*Hoc Priami gestamen erat, cum iura vocatis
More daret populis: sceptrumq; sacerq; tiaras:
Iliadumq; labor vestes.*

Ex quibus vides, inquit ille, vt id in transcurso
dicam, fuisse Regibus priuatum quodpiam, & pe-
culiare habitus, & ornamenti genus, cum ius di-
cerent, vt videmus nostris esse praesidibus, &c. In
quo certè, si ita existimat, vestem iudicatu-
ros Reges habuisse forenssem, neque in domestica
iudicasse, prorsus assentior: verum si aliam à
vulgata forensi vsurpasset contendat, non item.
Nam neque rationem ille habet, quam afferat
in hanc sententiam, neque eam videtur confir-
mare Virgilius, neque alius, quem ego noue-
rim, author. Sed excutiamus, si placet, Virgilij
versus. *Primum*, inquit, *hoc Priami gestamen*

Seruius.

erat. Vbi Seruius: *Gestamen*, inquit, *diadema di-*
citur, nam sceptrum dicturus est. Gestamen ille
pro diademate capit, non rectè: generatim
enim accipi debet, vt sceptrum, tiaram, vestem-
que Iliadum opus complectatur. Adeone obli-
uiosus, aut negligens Virgilius hoc loco fuis-
set, vt cum gestamen pro diademate cepisset,
tiaram deinde, quod ferè idem erat, adiunge-
ret? sic explico: *Este era su traxe quando salia en*
publico à dar leyes, o hazer iusticia: su ceptro, y
corona, y vestidura, de purpura bordada de oro.

Paulò

Paulò enim pòst, sic : *Nec purpura Regem picta mouet.* Erat autem toga picta Regum, qui soli hominum olim iudicabant, indumentum ex purpura, & auro, Dionys. Halicarn. lib. 3. scribit, *Dionys. Halicarnassensis.* Tarquin. Priscum Hetruscum ornatum còsensu Senatus accepisse, coronam auream, sellam eburneam, sceptrum in summo habens aquilam, & tunicam auro distinctam. Latinis primum in vsu trabea, ex purpura etiam, autoque confecta, ex quibus ad Romanos deriuata. *Trabea.* Hactenus sunt Reges, Consulesque Romani. Prætextam deinde Prætores induerunt, qui magistratus iudicia exercebant, Eam nunquam mutasse reperio, nisi in causa capitis, vt ex Valerio ostendere nonnulli. Is enim lib. 9. sic scribit de C. Licinio: *Còsimili impetu mortis C. Licinius Macer vir Prætorius repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur, in Mænianum conscendit, siquidem cum Marcum Ciceronem, qui id iudicium cogebat, prætextam ponentem vidisset, misit ad eum, qui diceret, se non damnatum, sed reum perisse, nec sua bona hasta posse subiici: ac protinus sudario, quod fortè in manibus habebat, ore, & faucibus suis coartatis incluso spiritu, morte pœnam præcurrit. Quæ cognita re Cicero nihil de eo pronunciauit. Hæc Valerius.* Ego verò nunquam eos vestem alibi mutasse comperio iudicij causa. Atque inde fortasse mos ille Lusitanorum Regum, qui cum soli de capite ciuium olim, ex regni constitutione decernerent, vestem id facturi mutabant, & togam pullam, siue atram, quam illi *Lusitani Reges vestem mutabant in causa capitis.* & nos Capuz dicimus, assumebant.

Posita autem prætexta, quam induerunt?

Pullam dixissem, quæ nisi in funere vsurpata non poterat. Apud Græcos enim Nemei certaminis Iudices pullatos sedisse compertum est: quod ij ludi funebres essent. Apud Romanos tamen, Prætores in Megalensibus, quoque ludices erant, prætextati sedebant. Sed hi voluptatis causa suscepti. Dubitationem autem Seneca tollit in l. de ira, cap. 16. cuius hæc sunt:

Seneca.

Peruersa tui
ac magistratuum.

Muretus.

Itaque, et si peruersa induenda magistratus vestis, & conuocanda classico concio est, procedam in tribunal non furens, nec infestus, sed vultu legis.

Quem locum sic explicat Muretus: Prætextati incedebant magistratus; sed cum ciuem quempiam capitis damnaturi erant, ponebant prætextam, eamque peruersam induebant: id est, partem illius floridiorem, ac nitidiorem introitus ad se vertebant, mœroris significandi gratia. Affert præterea in hanc sententiam illud Valerij, quod proximè expendimus, & prætextam posuisse dicit Ciceronem, non vt aliam indueret, sed vt peruersam assumeret, quod

Signa, & fasces in luctu peruersi.

Cornel. Tacit.

Pedo Albino-

Virgilius.

mœroris est signum. Vti mos priscus, ritusque ille peræctus ostendit, ex quo versa in luctu, & mœrore signa, & fasces, interdum etiam arma, & scuta. Tacitus lib. 3. Annal. de funere Germanici: *Præcedebant incompta signa, versi fasces.*

Pedo Abinouanus Eleg. ad Liuiam:

Quos primum vidi fasces, in funere vidi:
Et vidi versos, indiciumque mali.

Virgilius Æneid. 2. in funere Acestis:

Tum mœsta phalanx, Teucrigue, sequuntur,
Tyrrenique, duces, & versis Arcades armis.

Quare

Quare ita cenſeo, Magiſtratus, ac Iudices in *Iudicabant in ea veſte ſemper iudicaſſe, in qua forum, & vr- veſte forenſi.* bem inire vulgò ſolebant: ſi Reges eſſent, in veſte, cultuque regio: ſi Prætores, ſi Iudices, in prætexta, aut alia quapiam viſitata; non apud Romanos ſolùm, ſed etiam apud Hebræos. De illis Seneca Controuerſ. 25. Dic mihi, ſi cùm *Seneca.* animaduertere debeat, nec legitimo cultu, ac more ſolenni uſus interdum tribunal conſcenderit in conuiuiali veſte, &c.

Alioqui enim iuſtitium edicebatur, purpuram deponebant, maximè in luctu. Pedit Albinouanus in Eleg. de morte Druiſi:

Aſpicitur toto purpura nulla ſero.

Lucanus lib. 2.

Lucanus.

--- *Ferale per urbem*

Iuſtitium, latuit plebeo tectus amictu

Omnis honos, nullos comitata eſt purpura faſces.

Mutata autem apud Romanos veſtis eo *Mutata veſtis.* modo, quem diximus in iudicio capitali. Cui *in Aragonia* certè rei nihil tam ſimile, quàm quod iurati *per paraſcenè.* patres in Aragonia faciunt. Qui cùm faſcias è purpura aduerſus, auerſus tamen è gauſapino, villoſove ſerico nigri coloris ex humeris ſuſpenſas geſtent: ubi Regibus vita functis, aut ſepulto Chriſto per ſacram hebdomadam parentatur, inuertunt faſcias, quas *Græci* appellant, & introſum purpuram, nigrum ſericum extroſum oſtendunt.

Hæc cùm maximè ſcriberem, eruditus quidam ad me: vide, inquit, quàm aliter ac tu de *Diluta quorūdam obiecta.*

Valerij loco sentiant, scholastes Ascensius, & nescio quis Oliuerius, quorum alter prætextam ponentem interpretatur, se comparantem ad agendum: alter, prætextam posuisse dicit, ut petoraret: non igitur ille Prætor, neque Iudex, qui prætextam posuisse dicitur in causa capitis, sed orator. Hic ego miror, inquam, illos ista dixisse: nam ut Plutarchum in Cicerone non viderint, qui rem totam narrat, & Prætoris, (Ciceronis scilicet) commendat in ea constantiam, quis est hominum, qui paulò plus in iis literis sit versatus, qui nesciat ius cogendi iudicium, siue mittendi, quod idem est, Iudices in consilium, Prætoris fuisse, non Oratoris? Non laudabo testes in re manifesta præsertim, ac nota. Deinde verò sententias eo tempore dici, hoc est, suffragia ferri scribit Valerius: at ea nisi cum aut prima, aut secunda actio perfecta fuit, & uterque Orator se dixisse significauit, & præco eos dixisse pronunciauit, ferri non potuerunt. Nam his omnibus absolutis, Prætor iudicibus tabellas dedit, & ut sententias ferrent, in consilium misit. Res notior est, quam ut egeat testimoniis. Prætereo illud vltimum: *Qua cognita re, Cicero nihil eo die pronunciauit*: quo præcipuum munus Prætoris exprimitur.

Sed redeo ad Virgilium: dicat enim aliquis, Frustra igitur Virgilius gestamen Priami commemoraturus adiunxit, illud adhibuisse, cum iura populis daret: cum eodem vteretur in prælio, in faciendis sacris, in vrbe lustranda, &c.

Quo

Quorum neutrum sine ornatu Regio fiebat. Huic ego respondebo in hunc modum: ut dicam solemne esse siue Poëtis, siue Oratoribus, siue cunctis etiam mortalibus, cum aut obtrudere, aut venditare rem cupiunt, ea silere, quæ nihil afferunt dignitatis; prædicare verò, quæ rem augment, atque commendant. Id causa est, quamborem cum Priami vestes, atque ornamenta Latino Regi offerrentur, ex earum vñibus illum Poëta præceperit, qui splendorem adderet, & augetet estimationem. Frigidè enim dixisset, illud Priami gestamen esse, cum caret publico, ac versaretur in domo. Nam persualissimum omnibus est forensem cultum, vestitumque lautiozem esse domestico. *Quis enim, ut ait Seneca Epist. 95. Eam, quam nulli ostenderet, induit purpuram? quis posuit secretum in auro dapem? quis sub alicuius umbra rustica arboris posuit luxurie sue pompam explicuit?* Nemo oculis suis lautus est: nec paucorum quidem & familiarium: sed apparatusu viuarum suorum pro modo turba spectantis expendit. Itaque irritamentum est omnium, in quæ insanus, admirator & conscius. Hactenus Seneca. Sed meam coniecturam firmare videtur Virgilius, qui proximo versu ita canit:

Seneca.

Nemo suis oculis lautus.

Virgilius.

Hæc pater Anchises auro libabat ad aras.

Gravius certè, & honestius, quàm si dixisset, quod utebatur in mensa. Verisimile enim est, magnificentius, pretiosiusque vas in sacra, libationesque servari. Homerum imitatus videtur Poëta, qui Iliad. lib. 16. de Achille Ioui libaturo ita canit:

Homerus.

*Hac inter Scyphus illi inerat grauis ære mi-
canti,*

*Arte laboratus mira, quem nemo solebat.
Poturus captare manu, nisi solus Achilles,
Quo nulli (nisi vna Ioui) libare Deorum
Idem erat assuetus.*

*Secunda
sponsio.*

re- Dubium prætereà non est (vt hoc secundo re-
spondeam) opulentissimum Regem multas
eiusdem generis, atque formæ vestes habuisse,
alias aliis pulciores, elegantioresque, quas pro
locorum, temporum, aut rerum varietate mu-
taret; atque ad obeundas grauiore, aut magis
præcipuas Regiæ maiestatis actiones, cuiusmo-
di erat iurisdictio, in magnificentiori, splendi-
dionique cultu, & ornatu corporis in publicum
prodiisse: cum esse potuisse, quem ad Latinum
Regem Troiani detulerant. Cum igitur in mu-
neribus Regiis primum, & maximum sit iura,
legesque populis dare (vt ex profanis, sacrisque
litteris haud obscure constabit) dubitare non li-
cet, quin ad id exercendum, tribunal cum tiara,
sceptro, & purpura iniërit, quæ præcipua Re-
gum ornamenta sunt, & insignia. Ostendunt
id Philippei nummi, qui apud Gallos, vt Cæ-
lius meminit, sceptrati, & soliatii dicebantur,
trabeari Regis imagine insignes, iura reddentis.
Solinus autem cap. 65. Indos narrat Reges
ius dicturos eximie ornari, & sceptra ex ebene
solitos sumere. Et Babylonij, vt tradit Herodo-
tus lib. 1. extra domum sine sceptro prodire,
aut conspici nefas ducebant. Denique Athenis

*Philippei num-
mi.
Solinus.*

Herodotus.

Julius Pollux.

scribit Julius Pollux, tanquam quid mirum, &

nouum, Reges iudicatu-
ros sine corona inter
alios Iudices Arcopagi
sedisse, perinde quasi
iudicando æquam cum
aliis potestatem tan-
tummodo habituros.

CAPVT VII.

*Regum apud Hebræos, aliasq; nationes præci-
puum munus fuisse iudicare. Cultus Regius
apud Hebræos quis. Græci, Romaniq; ma-
gistratus coronati iudicant. Iob. locus difficilis
ex cap. 29. diligenter expensus. Isaias duobus
locis explicatus. Sapientia vnus illustratus.*

FVisse verò præcipuum, ac legitimum Re-
gis munus iudicium exercere, sacræ lite-
ræ docent, 1. Reg. 8. vbi cùm seniores Regem
à Samuële postulant: non aliam ob causam
primùm postulant, quàm vt eos iudicet. *Con-
stitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut uni-
uersa habent nationes.* Et infra: *Nequaquam,
sed erit super nos, & erimus nos quoque sicut
omnes gentes, & iudicabit nos Rex noster.* Sed
hac de re tam multa sunt in sacris literis testi-
monia, vt in iis describendis frustra suscipia-
tur labor. In humanis præterea non reperias
pauciora. Collegit ea Tiraquellus in libro de
Nobilitate. Nam & Priamus Rex, & Regina
Dido iura, legesque dant, apud Virgilium: &
Romanos ferè omnes Imperatores idem fe-
cisse, annalium monumenta testantur.

*Regum mu-
nus iudicare.*

Tiraquellus.

*Cultus regius
in iudicando.
Philo Iudaeus.*

Cultum autem regium etiam in iudicando apud Hebraeos fuisse coronam, sceptrum, & purpuram; vel illa Philonis ostendunt in Flaccum: vbi de Aegyptiis, qui vt Agrippae Iudaeorum Regi illuderent, Carabam stultum hominem regio cultu indutum ius dicere coegerunt: *Capiti, inquit, diadema imponunt papyraceum pro paludamento corpori storem induunt, pro scepro frustum arundinis humi sublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum regis insignis, & in Regem transformatum more histriónico, adolescentes perticas in humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alij salutatum accedebant, alij sibi reddi iura petebant: alij consulebant eum de Rep. acclamatum est à circumstantibus magna voce Marim appellantibus: quod nomen Syris significat dominum: norant enim Agrippam Syri generatione & regnare in bona portione Syriae.* In Actib. Apost. cap. 12. Herodes autem vestitus veste regia sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Vestis autem regie nomine, purpuram, sceptrum, & coronam completitur. Iosephus Antiq. Iudaic. lib. 17. cap. 11. hæc omnia in ornatu regio numerat, cum de Herode ad sepulcrum elato sic scribit: *Eratq; ipse mortuus circumamictus purpureis vestimentis, caput eius diademate coronatum: sceptrum quoque in manu eius, velut si à viuo teneretur, erat appositum.* Et lib. 3. Esd. cap. 3. Purpura, & cydarris byssina inter ornamenta regia numerantur.

Constat autem, Reges in vestitu regio iudicasse, & coronam, & sceptrum iudiciariae potestati

Actor. cap. 12.

Iosephus.

statis symbola fuisse: & ea Reges in iudicando
 usurpasse non obscure firmatur ex 21. c. Ezech. *Ezech. 21.*
 ubi iubetur Sedechias coronam de capite po-
 nere; & certè hanc ob causam, quia iniquus est
 Iudex, & promittitur Iudici æquiori. *Hæc dicit*
Dominus Deus: aufer cydarim, tolle coronam: non-
ne hæc est, quæ humilem subleuauit, & sublimem
humiliauit? Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem,
ponam eam: & hoc non factum est, donec veniret,
cuius est iudiciũ, & tradam ei. Et Sap. 6. sic legi- *Sapient. 6.*
 tur: Si ergo delectamini sedibus, & sceptris, o Re-
 ges populi, diligite sapiẽtiam. Quod perinde est,
 ac si dicat qui iudicandi, ac ferendi leges munere
 gloriãmini (quoniã hæc duo in sceptro, & sede,
 siue tribunali significantur) siue qui alios doce-
 re, ac rege re vultis, sectamini sapiẽtiam, quæ
 Reges, quæ Iudices, quæ Doctores non solum
 maxime commendat, sed etiam efficit.

Huc etiam illa spectant ex cap. 6. Prophetæ *Baruch. 6.*
Baruch, ubi de Babyloniorum Diis ita loqui-
 tur: *Sceptrum autem habent, ut homo, sicut iudex*
regionis. Et certè Moyse virgam tanquam Iu-
 dici Deus dedit in manus: & nostri sæculi Iudi-
 ces pro sceptris virgas gestare consueuere. Nec *Virga symbo-*
 obscurum est, Deos olim gentium eiusmodi *lum.*
 virgas manibus prætulisse. Purpuram autem *Purpura in*
 in cultu regio numerari, quis ignorat? 1. Ma- *cultu regio.*
 chab. cap. 14. Simoni duci, & Pontifici Maxi-
 mo datum est, ut operiretur purpura, & auro.
 Et Iudic. 8. Reges Madian vti solitos purpura
 scribitur. Christo autem cum milites illudunt,
 chlamydem coccineam, id est, purpuream,

induitur, & corona in capite spinea, sceptrum in manu arundineum collocatur, vt Regem tanquam in scena, per ludibrium repræsentaret. Ex quibus efficitur, cum Reges in cultu regio iudicarint; is autem cultus, & vestes, & coronam, & sceptrum complectatur, eos cum eiusmodi insignibus iudicasse.

Erythrai purpurati iudicant.

De Erythræis hæc scribit Hippias Erythræus lib. 2. Historiar. Tribunal ante portas constituentes iudicabant, purpureos amictus, sagulasque purpureas habentes. Addo etiam, apud Græcos, atque Romanos, Magistratus, atque ordines publicos coronatos iudicasse. Bonus mihi author

Tertullianus.

Tertullianus, de corona militis: Coronant & publicos ordines laureis publica causa, & Magistratus verò in super aureis, vt Athenis, vt Roma.

Iobus explicatus.

Vnde beatus Iob lucem accipit cap. 29.

Iustitia induus sum, & vestiui me, quasi vestimeto, & diademe iudicio meo. Videtur autem

Iob spectasse sine dubio ad veterem exercendi iudicij cōsuetudinem, cum & Reges & in veste regia tribunal inibant, iura, legesque daturi, cum ostentatione regie maiestatis. Dicit itaque, se non tam specie ipsa, non habitu, cultuque corporis Iudicem, quam re, quam æquitatē, quam fide, quam integritate repræsentasse. Nam & Regulum fuisse, & ius in sua ditione dixisse, & causas pro tribunali cognouisse, cum ea, quæ proxime dixit, ostendunt, tum authores nonnulli confirmant ex illis, quæ sunt in cap. 19. *Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.* Ac quemadmodum, inquit,

ius dicturi Reges conciliandæ obseruantia, ac Regij splendoris ostentandi causa purpuram induunt, sceptrum præferunt, caput diademate ornant: Ego horum loco ornamentorum iustitiam, & iudicium assumo, & reuerentiam capto, controuersias ex æquo & bono diiudicando. *Iustitia, inquit, indutus sum, & vestiuit me quasi diademate iudicio meo.* Quod perinde est ac si dicat: *No era yo juez en la apariencia, como muchos que en el habito lo parecen y no lo son, sino en la realidad y verdad: ni haria ostentacion de serlo en el traje, y vestido, sino en las obras. Y las denisas è insignias de mi judicatura, el vestido y corona en que todos me conocian y resp'tauan como a Iuez, era la fiel y verdadera execucion de la justicia.* Audite obsecro Philonem Iudæum, qui in hanc sententiam, vt in alias solet, egregiè disputans in libro de creatione principis, Regem ipsum secum ita loquentem inducit. *Ergo cum alij Reges scepro utantur pro gestamine, mihi pro scepro erit hoc legum compendium: hoc insigni gloriabor, hoc me inuictum reddet & inculpabilem, summiq; Regis imitatore.* Hoc est Dei Opt. Max. qui pro purpura & scepro iustitiam & æquitatem vsurpat in iudicando.

*Philonis in
hanc rem
sententia.*

Ex qua certè similitudine dictum videtur illud Isaiæ 2. de verbo corporato verbo iudice uiuorum atque mortuorum. *Et erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renũ eius: Et erit iustitia cinctus lumbos suos, & ueritate innolutus latera sua.* Id est, iusticia & iu-

Isaiæ 2.

dicium indumentum eius. Ea sunt etiam præparatio sedis suæ, id est, tribunalis, in quo ad iudicandum sessurus est.

Psal. 9.

Psal. 9. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terra in equitate. Id est, adornauit, instruxit, strauit tribunal suum iustitia, quæ veluti aurea purpureæve stragula Reges, ita ipsum præcipue commendat. Nam & tribunalia olim purpura sternebantur: maxime apud Persas de quibus Athenæus lib. 12.

Athenæus.

cap. 3. Thronusque in quo ius dicere consue- rat, erat aureus, circa quem quatuor aurea columna lapillis distincta mirum in modum componebantur: inter quas purpurea vestis variegata extendebatur. Sed Persis tribunal sub

*Tribunalia
purpurea.*

aurea interdum platano ac vite firum erat. Docet idem auctor paulò ante: *Aureas autem Platanos, & auream vitem, racemos ex smaragdinis habentem, carbonibusq; Indis, ac aliis magnificientissimis lapillis, in quos eximij sibi sumptus, sub quibus Persarum Reges sapius sedentes iura dicere consueuerant: multo minora videri, inquit Philarchus, &c.* Præterea Isaiæ

Isaiæ 16.

16. Et preparabit in misericordia solium, & sedebit super eum in veritate, in tabernaculo Dauid iudicans & querens iudicium. Nam cum iudiciariæ potestatis insignia sint vestes, & coronæ: vt Christum iudicem non specie tantum, sed re etiam ipsa agnoscamus, loco vestium iudicialium, nempe purpuræ & fibulæ aureæ, quibus ad renes astringi solebant (de his crebra in libris Machabæorum mentio)

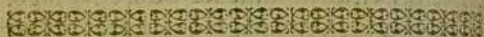
iusti

iustitiam illi & fidem tribuit Isaïas: & pro co- *Isa. 11.*
 rona, spiritum sapientiæ & intellectus, cuius
 sedes caput est. *Et requiescet super eum spiritus*
Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiri-
tus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ &
pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domi-
ni: non secundum visionem oculorum iudicabit,
neque secundum auditum aurium arguet. Qui-
bus verbis virtutes iudicium omnes comple-
xus est, quæ iudicem magis quam purpura co-
ronaque faciunt. Nam & ubi nostra habent
 cingulum, Hebræa, amictum supponunt, &
 pro cinctorio Baltheum: qui ex auro esse sole-
 bat, neque ulli nisi Regi ferre licebat. Ma-
 chab. lib. 1. cap. 14. cum Simon Ionathæ fra-
 ter sacerdos & princeps populi constituitur,
 cauetur ne ullus præter ipsum vestiatur pur-
 pura, & utatur fibula aurea. Et cap. 2. Antio-
 chus Rex Ionathæ potestatem facit, ut pur-
 puram induat, & fibula utatur aurea, cum illi
 & sacerdotium & gentis suæ detulit princi-
 patum. Moris enim erat apud varias gentes,
 ut amici Regum in purpureis cernerentur, ut
 ex his aliisque compluribus locis aperte per-
 spicitur. Maxime si iudicaturi essent pro Re-
 ge. Ita Clitus Magni Alexandri amicus,
 cum ius dicturus esset. *Vestibus purpu-*
reis indutus ambulabat, ut ait Athenæus
 lib. 12. cap. 18. sed Alexander presidarios
 etiam suos purpuratos esse volebat, ut ibi-
 dem scribitur. Sed de amicis hæc. *Scribit si-*
militer iis, quæ sunt in Iona, prioribusque
Chius,

Amictum Re-
gum purpu-
rati.

Maxime iu-
dices.

Chys, ut purpuram ipsi mitterent, quoniam omnes amicos purpureas vestes gestare volebat. Antiochus etiam Syriæ Rex mille quingentos & amplius purpuratos in pompa duxit. Idem qui supra auctor lib. 5. cap. 3. Erant & hi mille supra quingentos, omnes isti prædicti purpurea habebant superindumenta, multi etiam auro texta, & belluata:

CAPVT VIII.

Iustitia, & iudicium quid hoc loco Iobi, in alijs significant. Cidaris Regum & purpura qui ostendant. Amictus sardius & iris, Apoc. cuius rei Symbolum. Extremi iudicii multa signa ad similitudinem eorum, que sebant in hominum iudiciis usurpata. Cur ille Dies magnus appelletur.

Quoniam vestitum se dicit Iob iustitia & iudicio, & sunt qui discrimen inter has duas voces constituent, quod facile apud alios reperias, hoc solum dicam: duo huc verbis præcipua iudicium munera comprehendere, nempe damnandi, & absoluedi clementiæ & seueritatis. Enimvero iustitia ius bonum & æquum dicit, hoc est, *Razon y cortesia, justicia con misericordia.* Iudicium, ius summum, id est, æquitatē cum seueritate. *Iusticia con rigor.* Vtrumque igitur se præstasse Iob dicit, *Pater, inquit, eram pauperum:* hoc est, in tenuiorum

Iustitia ius bonum, & æquum.

Iudicium ius summum.

caulis

causis nō tam iudicem, quā patrem agebam.
 Et addit. *Conterebam molas iniqui, & de denti-*
buss illius auferebam predam. Id est, cum po-
 tentioribus, & sceleratis longē aliter me gere-
 bam. *Hañiales las muelas, y sacauales la presa*
no solo de entre las manos, mas aun de entre los
dientes. In hoc enim cū fides, tum constan-
 tia iudicis maximē cernitur, si tenuiores iniu-
 ria prohibeat, potentiores in officio contineat,
 nec patiatur leges ut araneorum telas esse in
 republica (quod de Atheniensium legibus A-
 naxerxes, & Solon dicere soliti sunt) quæ mus-
 cas & eiusmodi quasdam bestiolas implicent,
 cum ipsæ à maioribus irrumpan-
 tur.

Nec aliud opinor Cidaris illa regum, id est, *Cidaris Re-*
 fascia candida olim pro corona usurpata cum *gum quid, &*
 veste purpurea significabat, quam clementiam *quo Symbolo.*
 cum seueritate, iustitiam cum misericordia co- *Clementia in*
 pulatam. Quam adeò solemne fuit priscis o- *iudice com-*
 stentare iudicando. ut in capitis etiam causis, in *mendatu.*
 quibus ferē nullus clementiæ locus, eam præ se
 ferre contenderent. Hinc illa mutatio vestis,
 hinc veli ante iudicatu-
 ros, obductio: hinc illi
 ad mœrorem compositi vultus (quos Basilus
 supra describit) & misericordiæ simulatio. Hinc
 denique necessitatis significatio non solum in
 vultu, sed etiam in verbis, quorum atrocitatem
 studiosē vitabant. Seneca Pater. *Etiam quibus Seneca.*
animaduertere in damnatos necesse est, non di-
cunt, Occide, non Morere: sed lege age, crude-
litate imperij verbo mitiore subducunt. Ideo *Apoc. 4. loc. 15*
 etiam cum Apoc. 4. sedes iudicij Christo po-
 nitur

nitur in Cælo, Iri, circumdatur, & ipse in specie Sardij lapidis conspicitur, vt ex habitu iudicem intelligas, atque regem: qui pro corona Irim, pro purpurea veste annectum Sardium gestet, id est: rutum siue sanguinei coloris, in quo iustitiæ vindicantis symbolum inest, vti miserentis in Iride, ex B. Ambr. sententia. Ita etiam illud Isaia, cap. 11. explicatur. cum de Christo iudice scribitur: *Judicabit in iustitia pauperes, & arguet in equitate pro mansuetis terra: & percutiet terram virga iræ suæ, & spiritu labiorum suorum interficiet impium.* Quod Hispanè dixeris: *Hara justicia a los pobres con misericordia, harales cortosía en sus negocios, &c.*

Isaia 11.

Multa in extremo iudicio antiquorum similia.

Ac quoniam huc dilapsus est sermo, definiã, si de extremi iudicij die verbum addidero. Nam cum duo præcipua iudicantium munera Christus Opt. Max. eo die sit præstiturus, nempe absoluedi, cum iustos præmiis deputabit æternis, & condemnandi, cum improbos suppliciis addicet æternis: vtrumque ad similitudinem iudicij nostri facturus ostenditur. Daniel enim 7. tribunal imprimis igneum ponitur throni præterea cum illo iudicaturis terre Senatoribus, hoc est Apostolis, exponuntur: & ipse in veste candida tribunal ascendit, & igneus ex ore fluuius erumpit, vt in candore vestis absoluedi munus intelligas: qui color in sacris humanisque litteris & lætitiã, & felicitatem significat. Et in igneo flumine damnandi seueritatem accipias, quo pœnarum omnes acerbitates in eisdem litteris exprimuntur.

muntur.

Sed neque illa, quæ ad inferendum terrorem veteres inuenere, desideres. Senec. Con-
trouer. lib. 5. *Ascendit, inquit, prætor tribunal* ^{*Seneca. Iudiciorum*}
inspectante prouincia: noxia post terga ligantur ^{*mos vetus ad*}
manus: statim intento ac tristi omnium vultu ^{*terrorem in-*}
fit à præcone silentium? adhibentur deinde le- ^{*cutiendum.*}
gitima verba, canitur ex altera parte classicum,
&c. Vides vt ista etiam consonent. Classico enim euocabitur in iudicium orbis, canet enim tuba, & factò ab Angelis, silentio adhibebuntur à supremo iudice legitima verba, id est, absol- uendi damnandique formulæ. *Venite benedicti Patris mei, &c.* Et illa. *Ite maledicti in ignem æternum.*

Atque hanc ob causam magnus, opinor, ^{*Iudicij dies*}
dies ille appellatur, quod magna omnia, sum- ^{*cur magnus.*}
mæque iudex sui officij munera obiturus in eo sit: absoluedi nimirum atque damnandi, misericordiæ iuxta atque seueritatis exercendæ: liberandi probos à temporariis vitæ mortalis incommodis, atque etiam ab igne purgandi, & improbos æternis ignibus destinandi. Sed hac de re dictum à nobis vberius est sub finem, lib. I.

Redeo igitur ad Cydarium, siue fasciam candidam, quia regiam potentiam significari Goropius arbitratur. Apud Barbaros enim, fascia ^{*Fascia quid.*}
nomen à manu, symbolo potestatis, duxit. Apud Germanos etiam fascia illius propria est, penes cuius manû, siue potestatem sunt omnia. Id quod ex vocis potestate Goropius colligit

in Gigantomachia. Capiti autem potius quam vlli alij membro circundatur, vt primaria in alios, sicut capitis in membra, potestas significetur, sed hac de re nimis multa ille, quæ otiosum lectorem tenere facile possint. Ego ad alia.

CAPVT IX.

Indignissimus Babyloniorum mos in exponendis ad adem Veneris puellis, aduenarum libidini transeuntium, notatus Baruch 6. & Herodoti lib. 1. sed neuter hactenus explicatus. Hierem. 3. & Psalm. 117. loci singuli expostiti. Zonam soluere, funem dirumpere, quid. Vulgati lectio defensa, & illustrata, alia quoque probata & explicata.

Baruc. 6.

Locus diffi-
cillimus.

IN ea epistola, quam ad populum Babyloniorum seruitute oppressum Hieremias Propheta scripsit, quæque Baruch. 6. legitur, tametsi multa sunt, quæ historiæ veteris cognitionem desiderent, illud tamen de mulieribus circundatis funibus ad vias sedentibus, & succedentibus ossa oliuarum, Apollinem requirit, qui de toto loco diuinet. Is enim sic habet. *Mulieres autem circumdate funibus in viis sedent, succedentes ossa oliuarum. Cùm autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cùm eo, proxima sua exprobrat, quod ea non sit digna habita sicut ipsa, neque funis eius directus sit. Vbi de toto in primis isto ritu dubita*

bitatur cuiusmodi fuerit, deinde funibus circundatas esse, & funem dirumpi, quid sit? Denique ossa ne oliuarum, ut vulgatus, an fursures, ut omnes alij vertunt, ex more antiquo succenderentur, & quem in finem. Quibus certe de rebus nemo, quem ego viderim, ante me.

Nam quod Lyra in hunc locum scribit, mulieres illas tamquam magni alicuius criminis reas, illius expiandi causa funibus obligari, à quo id, nisi à se dicat, planè non video. Hanc enim legem Babylonis communem fuisse scribit Herodotus lib. 1. verbis fere totidem cum Propheta. *Ad templum, inquit, Veneris sedenti nodis, corollisq; tempora reuinctæ: è quibus dum alie seorsum abeunt, alie regrediuntur. Nam diuerticula undecumq; sic funiculis distincta aditum præbent externis ad mulieres illas, quam cuiq; libuerit deligendam. Porro cum semel illic confederint, non prius domum regrediuntur, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum coniecerit, & cum eadem à fano seorsum abducta rem habuerit.*

Ex quibus, acutè monuit quidam è nostris grauiissimus, atq; sapientissimus auctor Benedictus Pereira, lucem afferri posse Prophetæ, quamquam ille ne aberraret à suo in Genesim pulcherrimo cursu, campum hunc aliis reliquit, in quo studiosorum desudaret industria. Hunc certe ritum ex auctoribus plurimi tetigerunt. Cælius in Antiquis lection. lib. 8. cap. 11. Polydor. Virg. lib. 3. cap. 17. Lilius Gyral. in Venere.

Ezechiel 16.

Thomas Bozius, de signis Ecclesiæ. to. 1. alijq;
Sed omnes toridè cum Herodoto verbis. Qua-
re studium ego atque diligentiam quantā pol-
liceri possum, ad Prophetæ locum, atq; ad He-
rodotum ipsum explicandum, tantam afferam,
& exordiar. Ac primum illud statuam quod &
sacræ literæ docent, Fœminas olim in viis, in
compitiis, ad Veneris maximè templa religionis
etiā ergo solitas desidere. Ezech. enim 16. mul-
tā similia narrantur his, quæ Baruch 6. legun-
tur. *Exposuisti fornicationem tuam omni tran-*
seunti, ut eius fieres. Et paulò post. *Ad omne*
caput via edificasti signum prostitutionis tue, &
abominabilem fecisti decorem tuum, & diuisti
pedes tuos omni transeunti. Nunc ad Prophetā.

v. Baruch
explicatio.

MVLIERES AVTEM CIRCVDATÆ
FVNIBVS, &c. Græcè in exemplari *οζυνις*.
Quæ vox iuncum significat: & quoniam ex
iunco funes olim intexti, ut auctor est Plinius
lib. 18. cap. 2. Ideò iuncis & funibus com-
munis est vox, non secus atque spartum resti-
bus, atque plantis, ex quibus illæ texuntur.
Circundate, igitur, *funibus*. Hoc est, vulga-
ri, cingulo, aut zona iunceæ præcinctæ. An-
quia vulgares fœminæ, cuiusmodi has fuisse
tradit Herodotus, gemmata zona, aurea, at-
genteave ornari non possent. Cuiusmodi illa,
qua se Iuno Iouem deceptura præcingit apud
Homerum. *Iliad. 14.*

Homerus.

Tum formosa habili præcingit corpora Zona.
Aureolis vario pendentibus ordine bullis.
Sed apud Ægyptios auro interdum præcinctas

videas puellas. Athenæus lib. 5. cap. 5. De *Auro cincta*
 Pompa Ptolemæi Philadelphi, ita scribit: *Hunc* *puella.*
puella quingenta purpureis vestibus, auroq; præ- *Athenaus.*
cincta sequebantur.

Coniecturam facit Isa. cap. 3. Vbi cum seruitutem filiarum Sion describeret, ita dicit. *Et erit pro zona funiculus.* *Isaias explicatus,* Hoc est, pro zona siue cingulo pretioso atq; eleganti, quo matronas, ingenuasq; scæminas cingi fas est, funiculo iunco, siue sparteo seruiliū puellarum in morem succingentur. In Græcis autem eadem vox Schœnij repōita est in hoc loco Isaia, *ἡ γὰρ ἀνὴρ ἴσως οὐχ οὐκ ἴσως.* Id est, *funiculo succingentur:* quod vile genus cinguli est, cuiusmodi apud Hebræos prouerbiali forma iactatur, *Cinctorium sacci.*

Quod si quis mihi obiiciat, non omnes illas scæminas humilioris fuisse conditionis, sed plures fortasse melioris, quas eiusmodi cinguli non decerent: huic ego satis me facturum posse putarem, si ab Herodoto responderem, *Herodotus.* eiusmodi, quæ essent, aliter hospites ad templum Veneris præstolatas. Ita enim scribit. *Cæterum cum pleraq; sint diuitiis tumentes, quæ sui copiam facere recusent: hæc vehiculis cameratis vectæ pro templo consistunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba.* Sed est præterea quod respondeam, nempe mulieres illas funibus, siue Schœniis ut est in originali Græco, circumdatas, siue cinctas fuisse in honorem Veneris: cui texta siue vincla iuncea grata fuisse, vel nomen ipsum ostendit: quo inter-

Ovidius 4.
Fast.

dum appellatam scribit Hermolaus apud Lil. Gyr. in Vener. Scœnim quippe nominatam ferūt: cui etiam Ovidius consonat, apud quem lib. 2. Fastor. texta iunceæ inter donaria Veneris nominantur.

*Cumq; suo Veneri dat grata Sysimbria lacte:
Textaq; composita, iunceæ vincla rosa.*

Meretrices
schœnicula.

Huc etiam Plautus referri potest, qui meretriculas viles, ac sordidas Schœniculas appellavit, quas Festus, ab Schœno vnguento vilissimo, quo utebantur, sic dictas putat.

Cal. Rhodig.

Atque hoc forsitan intellexit Cælius lib. 8. cap. 11. cū de Babyloniorum ritu scribens, fœminas illas thominge coronari solitas dicit. Quo etiam spectare possit Herodotus, cū eadem nodis, corollisq; reuinctas describit.

Nodi & corolla quid.

Nodi itaque, siue funiculi, siue schœnij, videntur fuisse vincla, siue ferta de iuncis floribusque contexta. Nec dissimiles certè corollas è iuncis, floribusque implicatas gestasse fœminas Indicas narrauit mihi se vidisse in numismate quodam vir grauis, ac diligens harum rerum obseruator, & optimo in his litteris iudicio Paulus Cespedes Cordubensis. Quas ego gestari etiamnum per ferias B. Ioanni Baptiste lacras, maximè ab his qui è flumine redeunt, sæpissime vidi. Coronabantur autem fœminæ siue quia Veneri sacrificaturæ, siue quia amabant. Sunt enim vincti amantes: vt ait Athenæus. Quem ad morem illa faciunt Ezechiel. 23. vbi eiusmodi corollas gestasse meretrices, & iis ornasse Deos suos, quos sub amasiorum nomi

Fœminæ cur
coronata.

nomi

nomine Propheta intelligit, ex his, quæ sub-
iiciam, ostendetur: *Posuerunt armillas in ma-* *Ezechiel. 23.*
nibus eorum, & coronas speciosissimas in capiti-
bis eorum. Quem in locum Hieron. Prado
nobilis è nostris sacrarum litterarum inter-
pres: *videntur, inquit, meretrices illæ ex rosis,*
vel violis, aliisve odoriferis floribus, & frondi-
bis fecta sibi plexuisse decoris, &c. cum ea cere-
monia meretrices seipsas profitebantur fidelissi-
mas, & amantiſſimas sponſas Deorum. Qui-
bus etiam coronis diuerticula sua ornabant
fœminæ Babylonicæ, solemnī amantium ri-
tu, qui amicarum limina coronabant, ut se a-
mare profiterentur. Sed occurrat mihi ali-
quis, ac dicat: Viros fœminarum limina co-
ronasse, dubium non est: sed numquid etiam
fœminæ virorum? rectè inquā, hoc loco:
nam fœmina virum sectatur, lectum, cubile
sternit, sacris magicis illigare conatur, coronis
allicit, ac sese in hospitis prætereuntis amo-
rem insinuans, omnes captat illius capiundi
occasiones.

*Tentoria
etiam coro-
nata.*

Huc etiam accedit, Hebræos quidquid va- *Funiculus*
rie intextum, aut implicatum est fenuculi vo- *pro fertis.*
cabulo solitos appellare, & explicare, Psal. 117. *Psal. 117.*
ubi nostra. *Constituite diem solemnem in con-*
densis. Hebræa sic legunt. *Alligate agnum fu-*
nibus intricatis. Vel ut alij: *Cingite ramis in*
semetipſos implicatis: redimite corollis mira va-
rietate contextis. Nam & apud Græcos quid-
quid frondosum est, coronamentum dicitur.
Athenæus lib. cap. 8. *Cratinus autem comicus Athenais.*

Coronamen-
tum quid.

coronam vocauit coronamentum in Ulyssibus
lotum, quia omnia frondosa ab Atheniensibus
coronamenta nuncupantur.

Quare siue funiculus pro cingulo, zonæ
iunicea, siue pro corolla, vt proximè diximus,
capiatur, postremum illud, quod sequitur, fa-
cile intelligatur. Enimuerò quæ mulier à viro
cognita primum fuerat, vicinæ exprobrabat,
quod ea non fuisset digna habita, neque funis
eius disruptus esset. Nam cum hospes, quam
duceret pulcriorem atque gratiorem, eam sibi
deligeret, cum qua Venerem perageret, & hac
peracta corollam, nodosque deponeret, ama-
torias videlicet illecebras atque insignia, non
mirum si aliæ quoque indignè ferrent se ab il-
lo, qui vnā selegerat, præ illa contemptas:
maximè cum cogerentur inibi, dum amato-
rem sortirentur, diutius desiderare. Funem præ-
terea disrumpi, nihil aliud est, quam discingi,
quam zonam soluere, quam coire. Discinge-
bantur enim scæminæ in Venerem. Horatius
de quadam in adulterio deprehensa. lib. 1. Sa-
tyr. 2.

Zonam solu-
ere.
Horat.

*Discincta tunica fugiendū est, ac pede nudo.
Nè nummi pereant.*

Catullus.

Zona autem soluebatur notæ nuptæ thala-
mum subeunti. Vnde Zonam soluere idem est,
quod viro copulari. Catull. Epigram. 2. ad pas-
serem Lesbæ.

*Quod Zonam soluit diu ligatam.
Et Epigram. 26. ad Ianuam.*

Quod posset Zonam soluere Virgineam.

Et

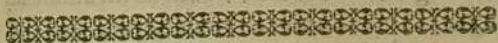
Et apud Græcos, Musæus de amore Erūs & *Musæus*
Leandri:

*Sic quidem illa locuta est: hic vero statim sol-
uit Zonam.*

Et apud Theocritum Edyllio 19. de Europa *Theocritus*
Nympha.

*Neque diu animū floribus oblectatura erat,
Neque virginalem Zonam impollutam con-
servatura.*

Exempla apud Homerum, & alios adhuc mihi
multa supersunt, quæ ad huius partis explica-
tionem adduci merito videantur: sed caput hoc
ne ultra iustam magnitudinem producat, re-
iicienda videntur in proximum.

CAPUT X.

Proximi loci Baruch tertia, atque etiam quar-
ta, & continens ex vulgati lectione interpre-
tatio. Funiculus in sacris pro cubili, pro lecto,
& tabernaculo. Psalm. 138. & Hierem. 9. lo-
cus explicatus. Ossium Oliuarum ac fursu-
rum combustio: funiculorum etiam obliga-
tio, & diruptio, ex arcanis gentium sacris
derivata. Veneficiorum ritus & formule
aliquot.

Quamquam ex his, quæ proximo capite di-
ximus, allata lux videbatur ad eā loci Ba-
ruch partem, quam sumpsimus explicandam,
tamen adiiciam adhuc tertiam, & quartam

*Altera Ba-
ruch expli-
catio.*

Psal. 138.

Chaldaus.

*Diuerticula
funibus di-
stincta.*

Atheniens.

etiam interpretationem, quæ singularium per se partium, & earum inter se commodam coherentiam, & coagmentationem complectetur. Propheta sic. *Mulieres autem sedent in viis circumdate funibus.* Hoc est, inclusæ tentoriis, aut tabernaculis circumptæ, eiusmodi funibus, aut textis iunceis distentis. Quia funiculus etiam apud Hebræos lectum, siue cubiculum in quo cubare solemus, significare consuevit. Ita Psal. 138. *Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti.* In Hebræo. *Et cubitum meum cinxisti. Iter quo ambulo, & locum, in quo recubo.* Quare Chaldaus. *Sed & quando ambulo in via, & accumbo ad vacandum legi, &c.* Hoc est, cum ad meditandam legem in meum me cubile recipio. Funibus autem & lectos, & tabernacula distendi solita. lib. 2. docuimus, cum de vestimentis pigneratis ex Amos. 2. disputauimus. Ibi enim LXX. Viri legunt: *Et vestimenta sua funibus alligantes velamina faciebant.* Chaldaus autem sic: *Super lectulis pignoratis.* Et certe hæc sunt illa diuerticula sic funibus distincta apud Herodotum, sic, inquam, funibus distincta, id est, ad instar nodorum atque corollarum, quibus capita impediabantur, colligata, & extensa. Quæ vel ex pellibus vel è vestibus funibus distendi verisimile est, opere nimirum subito, ac tantisper duraturo, dum mulier hospitem sortiretur.

Et nescio quid simile subodoror in Athenæo, cuius hæc sunt ex lib. 12. cap. 5. de Tytrenis,

ac Siculis. Coeunt autem, ac congregantur se in-
 uicem aliquando inuidentes: ac saepius circa tho-
 rum opera iacentes, quae virgulis sunt in-
 texta, superiusq; vestes extenduntur. Hierony-
 mus etiam Rhodius in Historic. Commenta-
 riis scribit, quod Sophocles puerum rapuit
 cum eo congressurus. Atque puer propriam
 vestem super herbas extendit, Sophoclisq; veste
 sunt circumiecti. Ex calamis enim, atque vimi-
 nibus olim scenae, ut lib. 1. docuimus. Firmatur
 sententia ex illo Ezech. 16. *Exposuisti fornicationem tuam omni transenti, ut eius fieres, & su-
 mens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc
 inde confuta, & fornicata es super eis. Et paulo
 post: Ad omne caput via edificasti signum pro-
 stitutionis tuae, & abominabilem fecisti decorem
 tuum, & diuisti pedes tuos omni transenti.*
 Vbi Hieronymus: *Edificasti tibi lupanar.*
 LXX. *Habitaculum fornicationis.* Quae omnia
 in idem recidunt, & cum explicatione nostra
 sponte consentiunt. Funibus autem distendi
 solita excelsa, siue tabernacula apud veteres,
 etiam obscurum non est: inde enim tentoria,
 quia funibus tendebantur. Tacitus lib. 4. Hist. *Incisis tabernaculorum funibus suis met tentoriis
 coopertos trucidabant.* D. Isidorus dicta scribit
 tabernacula, quod cortinae funibus distentae
 tabulis interstantibus appenderentur, quae ten-
 toria sustinerent.

Hieronymus
Rhodius.

Ezechiel. 16.

Funibus disten-
ta tabernacula.

Cornel. Tacit.

Sedebant igitur in tabernaculis singulis sin-
 gule, quae sibi ad praestolandos hospites com-
 parauerant. Verisimile autem est, eiusmodi siue

tuguria, siue diuerticula, siue tabernacula, siue cubilia malis appellare, cum lectulo ad cubandum, tum aliis rebus ad vitæ cultum necessariis instructa fuisse: cum cogerentur interdum in iis ad triennium commorari. Nec verò aut longius ductum, aut durius dictum videri debet, si funis pro lecto, aut pro cubili lectus accipiat. Nam præterquam quòd multa sunt in sacris literis testimonia, quæ id confirment, ut paulò ante diximus, & dicetur vberius infra. Latinis satis frequens tropus est Synecdoche, cum aut pars pro toto, aut continens pro contento; aut quod hoc loco fit, contentum pro continente usurpatur. Sed explicatio posterioris partis maiorem lucem priori afferet.

Funis diruptus quid.

Hierem. 10.

Funiculi pro tentorio.

NEQUE FUNIS EIVS DIRUPTVS SIT. Hoc est, neque tabernaculum eius, siue diuerticulum sublatum sit: eadem enim loquendi formula Hieremiæ 10. tabernaculi demolitio explicatur: *Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt: filij mei exierunt à me, & non subsistunt: non est qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas.* Ecce diruptos funiculos, id est, dissipatas pelles, & tentorium deiectum. Ita etiam LXX. *Tabernaculum meum miseria affectum est: & omnes pelles meae dissipatae sunt: non est ultra locus tentorii mei, locus pellium mearum.* Chaldaeus autem sic: *Terra mea deserta est, & omnes urbes meae direptae sunt: populus meus migravit, & non comparet, nec est* qui

qui extendat ultra tabernaculum meum, & erigat cortinas meas. Itaque cortinarum, pel-
lium, ac funiculorum tabernaculi nomine,
idem significatur: nempe vrbes, ac populi,
quæ omnia vastata deflebat. Funem igitur eius
non esse diruptum, nihil erit aliud, quàm adhuc
relictam esse in tentorio, quod in eum vsum
sibi distenderat. Alioqui enim dissolui oport-
uisset, si finem, cuius causa diuerticulum te-
xuerat, consequuta esset. Iam ad vltimam, &
continentem singularum inter se partiam co-
hærentiam explicandam aggrediamur.

CIRCUMDATÆ FUNIBVS. An
quia arcana sacra, id est, amatoria veneficia
peragerent, vt prætereuntium amorem sibi
conciliarent? quod vulgare eius sæculi vitium
inter gentes. In his autem veneficiorum sacris
necti vincula altari, atque etiam hominibus
licia circumdari, seruatum à priscis. Ita ta-
men, vt neçteret vincula, qui se, aut alios in
amorem vellet inducere: solueret autem, qui
se amoribus cuperet expedire. Ita apud Virgi-
lium, Dido sacra Diis inferis magica factura,
ita facit: *Vincula in sa-
cris magicis.*

Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta.
Quia, vt ait Seruius, id agitur, vt ista soluatur,
& innectatur Æneas. Petronius in Satyrico: *Petronius Ar-
biter.*
*Ille de sinu licium protulit varij coloris filis in-
tortum, cernicemq; vinxit meam.* Virgilij Eglo-
ga octaua, Imago Daphnidis tribus liciis, tri-
plici colore circumdatur: quo significat, ve-
neficia ita se amore implicari, & velle, vt ita
Daphni

Daphnis ipsius amore implicetur. Deinde terni colores tribus nodis neſtuntur, vt Daphnis ita amore neſtatur.

*Terna tibi hac primùm triplici diuerſa colore
Licia circundo, terq; hac altaria circum
Effigiem duco.*

*Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modo, & Veneris dic vin-
cula neſto.*

Propertius. Propertius lib. 3. Eleg. 5.

Cinctaq; funeſto lanea vitta viro.

Sed hac de re tam multa ſunt apud Theocritum, Virgilium, Lucanum, Valerium Flaccum, Ouidium, Propertium, vt ſatis fuerit attigiſſe.

*Mulieres cur
funibus cir-
cumdata.*

Quare circumdatae ſedent funibus Babylo-
nicæ illæ mulieres, vt ſe tranſeuntium amoribus
deuinctas eſſe ſignificent, & velle ſe, vt illi pa-
riter iſdem amoribus implicentur. Et certè
huc etiam ſpectare videtur Herodotus, cùm il-
las ſcribit nodis, corollisq; tempora reuinctas;
nam nodi etiam, & ſerta in veneficiis uſurpata.
lib. 4. Æneid. Eliſa ſacrum factura magicum, vt
amorem à ſe in Æneam deriuaret.

*Intenditq; locum ſeruis, & fronde coronat
Funerea.*

*Diuerticula
ſic funiculis
diſtincta.*

Quod autem addit Herodotus, habuiſſe mu-
lieres illas diuerticula ſic funiculis diſtincta, ſic
etiam explicari poſſit, vt diuerticula eiſdem
nodis, ac ſertis, quibus ipſæ redimitæ erant,
fuerint coronata, ex amantium gentilitio ritu:
de quo Athenæus lib. 15. cap. 2. vbi tum demùm
ſolui coronas amantium ſcribit, cùm amore
libe

liberati, manumissiſſique fuerint amatores. Particula itaque sic, in Herodoto similitudinem dicere videtur, ac referri ad nodos, & vincula, quibus sceminarum tempora vinciebantur. Scimus autem, vmbracula olim ex ramis ali-
Umbracula olim ex ramis.
 quando contexta, & coronis etiam, ac vittis, *Athenæus.*
 aliisque ornamentis instructa. Nam Athenæus lib. 5. cap. 5. inter alias Ptolemæi pompæ delicias, hanc etiam numerat, dicens: *Circumponebatur illi umbraculum hedera, vite, reliquisque arboribus ornatum, cui corona, vitta, thyrsi, tympana, mitra, & comica, tragicaque, ac Satyrica personæ appendebantur.* Iuvat etiam illud Varonis lib. 1. de vita P. R. *Quod frontem lectica* *Varro.*
sternebant ex herba torta, appellatum thorum.
Hoc, quod iniicitur, etiam nunc toral dicitur.
 Sed de hoc vberius infra. Nunc veniamus tandem ad ossa oliuarum, quæ res tantam habuit difficultatem, ut ad eam vix vnus accesserit.

SUCCENDENTES OSSA OLIVARVM. Græcè: *πύρρα*. Hoc est, fursures, ut omnes vertunt, præter vulgatum, interpretes, ex
Ossa oliuarum quid.
 communi lexicorum autoritate. Sed tamen si hoc ita sit, *πύρρα*, nihil significare aliud, quam fursures (quod mihi persuadere omnino non possum vnus freris autoritate Vulgati) tamen satis causæ videtur in eo esse, cur traditum sit etiam per similitudinem, ad quæcumque alia purgamenta, cuiusmodi sunt oliuarum ossa, siue retrimenta, quæ ex conuulsis oleis relinquuntur, significanda. Id verò ex Athenæo confirmo, qui ex autoritate Philemonis tri-
 tas

ras oliuas Pityrides appellat, libro 2. cap. 14. *Pityrides oliua trite dicuntur, at nigra Stenphilides.* Callimachus etiam in Hecale, vt ibidem scribitur, oliuas Gergerimam, & pityrim connumerat. Quare præclare Vulgatus vertit, ossa oliuarum: & certè arcanum videtur tetigisse veneficiorum sacrum: ex cuius antiquo ritu oliuarum ossa succendebantur. Theocritus Eidyllio 2. Simertham Daphnidis amore captam, sacris magicis operantem, atque ita dicentem facit: *νῦν θύω τὰ πύργα.* Id est,

*Vulgati lectio
defensa.*

*Pityra oliua
ossa.
Pityra fursu-
res.*

Nunc ossa oliuarum sacrificabo. Hic enim eadem vox Pityra repetitur, quam in Baruch Propheta Vulgatus transtulit in ossa oliuarum. Quamquam Theocriti interpretes, *Fursures* vertit, vti omnes alij, præter Vulgatum, sacri scriptores, cum Prophetam interpretantur. Sed nemo, quare id fiat, exposuit. Verum siue fursures illi fuerint, siue quod verius puto, tritarum retrimenta olearum, quæ succenderentur à sceminis, id ea causa fiebat, vt amatoris cantionibus, ac veneficiis in sui amorem pellicerent transeuntes. Nam ex magico ritu, lauri, verbenæ, aut alij furculi, & herbæ adolentur, cum iusta quadam, & solenni verborum formula, qua significabant, se amati ossa spargere, aut vrere; & velle, precarique, vt quemadmodum Philtra igne conflagrabant, ita ille amoris ignibus vreretur. Theocritus sic Eidyllio 2.

*Fursures, &
oliua ossa cre-
mata in sacris
magicis.*

Theocritus.

*Mola quidem in igne consumitur, sed
asperge*

The

Thestylis infelix, &c.

*Sparge simul, & hæc dicas, Delphidis ossa
spargo.*

*Sicut hanc ceram ego, Deo adiuvante, lique-
facio,*

*Ita præ amore statim lique scat Myndius
Delphis.*

Contritas igitur oleas incendebant, ut quem-
admodum illæ contritæ facilius conflagra-
bant, ita etiam amasius amoris flammis corri-
peretur. Et quidem de oliuarum ossibus, nihil
habeo amplius, quod dicam. Sed hoc ipsum,
quod est, satis opinor, est ad Vulgati explica-
tionem. Et quidem de fursuribus nostro etiam
sæculo vestigia multa cernuntur. Ego enim
sæpe audiui in iudicio Quæditorum Fidei, cum
veneficarum causæ legerentur, inter earum
philtrea fursures numerari. Quod autem sus-
pensam digito æneam lucernam ope dæmonis
in orbem nullo mouente agitant, id quoque
à primis in hæc sæcula deriuatum, ut pleraque
alia de vestibis amasij, de lacertis, de bufo-
nibus, &c. Apud Theocritum enim Simetha
sic loquitur:

*Veneficiorum
quidam ri-
tus, qui nostro
etiam ævo.*

Theocritus.

Utq; voluntur hic æneus orbis ope Veneris:

Sic ille voluatur ante nostras fores.

Cætera igitur, quæ restant ex Prophetæ loco,
ex his, quæ diximus, intelligi facillimè possunt.
Nam mulieres illæ in honorem Veneris illi se-
se hospiti dabant, qui primus certam pecuniæ
summam in sinum eis coniecisset. Quam in
alios, quam in templi vñs erogari, fas non
erat,

Clem. Alex.

erat, vt scribit Herodotus lib. 1. & Clemens Alexandrin. in oratione adhortatoria ad gentes, cuius hæc sunt: *Nummum autem ei offerunt ij, qui initiantur, vt amica amatores.* Ita enim Deam sibi placatam, & propitiam reddi putabant. Atque id causæ erat, cur quæ iam hospitem sortita fuerat, proximæ suæ exprobraret, quòd digna non esset habita, neque funis eius diruptus esset. Hoc est, quòd eius preces exaudita non essent, neque sacra voti compotem fecissent, vt diutius expectandi molestia liberaretur; & funes, siue nodos, siue corollas, tam quas ipsa gestaret, quàm quibus diuerticulum coronauerat, soluti iam amoris, & expiatæ Deæ argumento dissolueret.

Itaque NEQVE FVNIS EIVS DIRVPTVS SIT. Id est, neque voti compos effecta fuerit, neque amore illo se soluerit, quem deriuare in hospitem cupiebat beneficiis amatoris. Nam vt suprâ diximus, quæ se amoribus expedire contendebat, ea & soluebat vincula, & vestem discingebat. Dirumpi igitur funem, idem erit, quod voto liberari, & solui amore, quo ardebat hospitis capiundi, & eò tandem hospitem implicasse. Illa enim vbi cum hospite congressa esset, perinde ac voto liberata domum regrediebatur. Id autem ex eo

Coronam qui
soluit, amor-
em soluit.
Goropius.

intelligi oportet, quòd qui amore se explicabat, sarta, nodos, & vincula, quæ funiculi vocabulo significari, suprâ docuimus, dissoluebat. Goropius de Veneris vinculis multa, vt solet in Saxon. lib. Origin. 6. vbi omnem ligationem

ad Venerem referri scribit : & multò veriùs à Virgilio vocatam ad aras magicas Venerem, quàm à Theocrito Hecatē, probat : quando omnis illi ligandi vis debeatur : & verbenas, quarum vsus in sacris, dici putat ab aduersis coërcendis, & iis alligandis, quæ habemus in votis. Seta autem, & vincula soluere, idem esse censet, atque amoribus expediri. Nam vt coronatos incessisse olim amatores, vinculorum amoris symbola præferebat, ita etiam soluisse coronas, detraxisse funiculos, atque setas, soluti amoris argumentum meritò ducebatur. Fauet Chrysostomus in Epist. 1. ad Timoth. *Non Chrysostom. in ignorabat, inquit, ex paganico ritu coronatos: 1. ad Timoth. olim incessisse amatores quoslibet, tanquam vin- cap. 2. serm. 8. culis quibusdam impeditos : & illorum, quos amarent, valuas itidem coronare solitos. Athenæus lib. 15. cap. 11. hac de re satis eleganter disputat, quæritque, cur amare dicantur coro- Coronati cur nati, si coronæ soluantur. An, inquit, omne, amare dicantur. quod vinctum est, solutum iri significatur? Amor tur. verò quorundam vinculum est coronatorum, nulli siquidem alij vincti studiosi sunt, vt coronentur, præter amantes. Declarat autem coronæ solutio vinculum ipsius amoris : quod cognoscentes, viros huiusmodi amare inquirunt. Sed Clear- Clearchi sententia. cus coronam victoriæ signum esse definit, apud eundem : Neque prius amantes coronari oportere indicet, quàm amorem deuicerint, illud est autem, ubi amatum, vt cooperetur, allegerint, & à desiderio liberati, manumissiq, fuerint. Facit ab eo Theocritus Eidyll. 3. vbi pastor Amaryllidi: Theocritus.*

*O puella dulci aspectu, tota saxeâ, ô nigris de-
cora superciliis*

*Nympha, amplectere me pastorem capra-
rum, &c.*

*Facies, ut statim coronam hanc in minutas
partes discerpam,*

*Quam tua causâ, ô chara Amarylli ex hedera
nexam gero,*

Implexis solliculis, & odorato apio.

Coronam dis- Vides, ut dicat se, postquam voti compos
cerpit, qui voti factus fuerit, coronam soluturum? At Athe-
cepos efficitur. nâus ita philosophatur: Vel etiam quod solutio-
Corona solutio nes maximè de victis, & amantibus intelligun-
victorum li- tur. Cùm ergo corona solutionem devictorum
bertatem signa- querundam solutionem esse arbiarentur, eos ama-
ficat. re inquirunt. Sed B. Chrysostomus de sponso-
rum coronis ita censet, eos quasi peritos Ath-
letas coronatos nuptiarum die processisse, qui
scilicet castitatis, roborisq; animi specimen,
atque documentum in palæstra, sine in gymna-
sio paternæ domus, sese continendo, dedissent.

Hæc ego cùm multos ante annos memoriæ
causa in aduersaria coniecissem, monuere me
nuper quidam viri docti, Gueuaram eruditum,
æquè atque grauem Habacuch Prophetæ in-
terpretem, idem, quod ad oliuarum ossa per-
tinet, docuisse. At ego, tametsi testari Deum
ingenuè possam, me neque eius hætenus
commentarios vidisse, neque ab vilo vniquam
scriptore quidquam ex his, quæ dixi, acce-
pisse; tamen decertasse me in eadem arena
cum strenuo viro, tandemque laudem retu-
lisse

lisse non solum lætor, etiam gaudeo. Puto enim discere, & à doctis maximè viris, nunquam non esse gloriosum. Sed videamus quid ille de re.

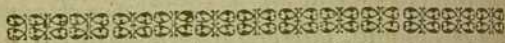
In præfatione ad commentarios suos, numero 28. & 29. ut eorum refutaret errorem, qui inexpricabile crimen ducunt humanam eruditionem cum sacra coniungere, hunc Prophetæ locum vsurpat, & à Theocrito intelligentiam petendam esse demonstrat. *At, qui Guevara de ab eo, inquit, interpretationem quaesierit, is hoc loco sententiæ. probè cur ossa oliuarum à mulieribus cremarentur, intelligit. Nam eius, quod de funiculis intulit, ab Herodoto intelligentia petenda est.* Sed vellem, qua ratione peti posset, ostendisset: magna omnes molestia liberasset. Plus enim difficultatis habet Herodotus, quàm ut possit sine interpretis ope intelligi: & posse ex eo lucem afferri Prophetæ, iam ante viderat doctissimus sacrorum interpres è nostris Benedictus Pereira in suis ad Genesim commentariis. De oliuarum autem ossibus ita scribit: *Habent autem apud Hieremiam Græca pro ossibus oliuarum, τὰ ωϊρωα. Est autem ωϊρωα, palea, fursus, & tam capitis sordes, quàm, ut vertit Vulgatus oliuæ ossa. Quod si testimonio docuisset, ultra quod desiderares, nihil esset.* Nam, cur etiam oliuæ ossa? Addit prætereà, oliuæ ossa cremari, genus fuisse incantamenti amatorij: quod ex Theocrito docet, in quo valdè assentior. Adiungit postremò, huiusmodi incantationes, & artes Assyriorum

Theocritus.

fuisse commentum. Theocritus enim sic ad finem Eidyllij:

*Talia in cistella venena medico seruate,
Quæ ô Luna, ab Assyrio hospite conficere
didici.*

Hæc ille, & prætereà nihil: quare non dubito, quin non omnino ingrata futura sit intelligentibus, atque studiosis nostra in hoc toto loco explicando opera, studiumque.

CAPVT XII.

Merces olim Veneri, ut meretrici data. Meretricia stipes eidem oblata. Donaria de templis sublata, & reddita meretricibus.

Sacris literis Deuteron. 23.

Micheæ 1. Ezech. 16.

lux allata.

LEgerat eruditus quidam, quæ de nefando Babyloniorum ritu proximè diximus, cumq; meretriciam stipem Veneri data manu maduertisset, quæsiuit ex me, quid de Michea, Deuteronomijque loco sentirem: ubi de meretriciis mercedibus, prostibuli que pretio sic discernitur: *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est, quod voverint; quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.* Hæc Deuteronomij 23. habentur; sed Micheæ 1. sic legitur: *Et omnia sculptilia eius concidentur, &*

Deuteron. 23.

Mich. 1.

omnes mercedes eius comburentur igne, & omnia
 idola eius ponam in perditionem, quia de merce-
 dibus meretricis congregata sunt; & usque ad
 mercedem meretricis reuertentur. Quæ cum ille
 pronunciaſſet, nihil, inquam, dubito, quin tur-
 piſſimos in Deuteronomio Gentium mores,
 & apud Micheam, eorum perfidiam damnet
 Deus; qui ſeſe ad illorum ritus accommoda-
 rent, aut ſaltem ad eos Propheta adludat. Nam
 illud in primis certum eſt, Veneri olim merce-
 dem non ſolum tanquam meretrici, ſed ex pro-
 ſtibili etiam pretio in templum inlatam. Do-
 cet in primis Herodotus, qui ſuprà de Babylo-
 niorum lege. Porro, inquit, cum ſemel illic conſe-
 derint, non prius domum regrediuntur, quam
 hoſpitum aliquis pecuniam mulieri in ſinum in-
 iecerit, et cum eadem a ſano ſeorſum abducta rem
 habuerit. Hoſpitẽ autem illum, qui pecuniam
 obtulit, dicere oportet: Tanti ego tibi Deam My-
 litam imploro. Mylitam enim Aſſyrii Venerem
 appellant. At verò pecuniam illam, quantula-
 cumque ſit, non eſt fas reiicere: ſiquidem in ſa-
 crum conuertitur uſum. Clemens etiam Ale-
 xandrinus in eandem ſententiam ita ſcribit in
 Adhortatoria ad Gentes: Nummum autem, in-
 quit, ei offerunt ii, qui inſitiantur, ut amice ama-
 tores. Et Arnobius etiam lib. 5. Necnon & Cy-
 priæ Veneris abſtruſa illa initia praterreamus;
 quorum conditor indicatur Cynaras Rex fuiſſe: in
 quibus ſumentes ea, certas ſtipēs inferunt ut mere-
 trici. Et ſcribens in Pſalm. 28. In Libano, inquit,
 ſacrificantes uſque hodie turpiſſima Veneri, viu-

Veneri merces
 data, ut mere-
 trici.

Et ex proſti-
 buli quaſtu.
 Herodotus.

Clemens Alex.

Arnobius.

lorum virilia amputant, & in eius sacrificio huiusmodi incensa supponunt, mercedem, quam oportuit: erroris sui Dea sua exhibent meretrici.

D. Augustin. D. etiam Augustinus aperte in hanc sententiam ita scribit: *Tres Veneres, una virginum, quæ etiam Vesta est, alia coniugatorum, alia meretricum, cui etiam Phœnices donum dabant de prostitutione filiarum, antequam iungerent eas viris.*

Venus cur meretrix.

Dicta autem est meretrix Venus, siue quia facellum hoc nomine, ob liberatam urbem à meretrice, Abydeni construxerunt, vt scribit Athenæus lib. 13. cap. 11. Siue quia prima meretriciam artem instituit, authorque mulieribus fuit in Cyprio, vt vulgato corpore quaestum facerent: vt Lactantius scripsit, & Sertius. Quod autem amicam Clemens supra appellauit, rectè fecit: nam id quoque nomen Veneri, siue quod amicos & amicas amore coniungit, & amicitias coit, vt scribit Apollodorus Atheniensis in libr. Deor. apud Athenæum lib. 13. cap. 10. siue quod honestum nomen, ex vera amicitia sumptum, ad turpem detortum est, ob honestum dictionis vsum. Ita Anaxilas in Iuuenca.

Venus amica.

Sortitur amica nomen ex amicitia:

At non, vt ipse nunc refert, scorti mali.

Meretrix cauponæ.

Nam & meretricis etiam nomen olim in honestis ducebatur, vt sacrae literæ docent. Etenim Iosue 2. Rahab meretrix dicitur, id est, hospita, vt interpretatur Chaldaeus. Et 3. Reg. 3. *Venerunt due mulieres meretrices ad Regem.* Hoc est, cauponæ, ex eiusdem interpretatione.

3. Reg. 3.

Sed

Sed hoc obscurum non est, & tractatur egregiè ab Hieronymo Prado doctissimo è nostris Ezechielis interprete, ad Prophetæ caput decimum sextum.

Deorum autem, siue templorum donaria *Templorum donaria meretricibus data.* meretricibus data, externæ, nostræque literæ docent. Athenæus enim libr. 13. cap. 28. rem ex instituto prosequitur, sed aptissimum ex Epistola Hieremiæ, quæ Baruch 6. legitur, ad *Baruch. 6.* id, quod quærimus, testimonium. *Coronas ceriè aureas habent super capita sua Diij illorum, unde subtrahunt Sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsis. Dant autem & ex ipso prostituiis, & meretrices ornant: & iterum cum receperint illud à meretricibus, ornant Deos suos.* Et Ezechiel. 16. *Ecce Ezechiel. 16.* cisti tibi imagines masculinas, & fornicata es super eis, & sumpisti tibi vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas. Cap. etiam 23. meretrices corollas, ornamentaque sua Diis accommodant. *Posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosissimas in capitibus eorum.* *Et 23.*

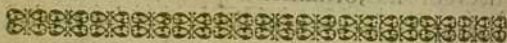
Ex quibus lux sese aperit ad illud Micheæ, *Micheas Prophetæ explicatus.* apud quem Dominus idola se demoliturum comminatur, & succensurum igne mercedes, id est, donaria eorum; redditque causam: *Quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedem meretricis reuertentur.* Donaria enim significat idolis ex meretricio quaestudicata, & ex iis ad meretrices iterum (quod sæpe factum docuimus) reuocanda: siue quia ipsi idolorum Sacerdotes id facturi essent;

siue quia hostes, direptis templis, vestes, aurum, argentum, votiuas tabulas, & reliqua donaria inde ablata, meretricibus oblaturos esse

*Deorum idola
ex muneribus
olim meretri-
ciis facta.
Arnobius.*

prædicat. Verum & Deorum etiam simulacra ex muneribus olim meretriciis facta. Arnobius docet lib. 6. aduersus Gentes. *Simulacra ista, quæ vos terrent, quæq; templis in omnibus prostrati, atque humiles adoratis, ossa, lapides, erant, argentum, aurum, testa, lignum sumptum ex arbore, aut commistum glutinum Gypso: ex ornamentibus fortasse meretriciis, aut ex muliebri mundo, aut ex Indici animalis dente, ex cacabullis, ollulis, ex candelabris, & lucernis, aut ex aliis obscenioribus vasculis congesta, conflata, in has species ducta sunt, atque in formas, quas cernitis, exierunt. Hæ autem mercedes abominabiles sunt apud Deum; quia, ut ait Tertullianus, de habitu mulieris: Nullius rei turpis merces decorata est. Sed de hoc vberius infra.*

Tertullianus.

CAPVT XIII.

Explicata Deuteronomij lex de mercede prostibuli non accipienda in templum. De eare Philonis egregie philosophantis sententia. Exoletorum, meretricumq; vectigal in ararium inlatum: apud Græcos etiam ex canibus: quod reiectum ab templo Hebræorum, uti meretricum postea ab Romanorum arario. Vitula impudicitie symbolum. Hoseas explicatus. Meretrices summoneri solite.

Hinc

Hinc etiam prior pars legis illius Deuter. *Lex Deuter. explicata.*
 33. facile intelligitur: cauere enim ne of-

feratur merces prostibuli in domo Domini:
 imprimis quia pretium peccati est. Deinde quia
 ex infidelium ritu Ethnicorum, qui Deo sem-

per execrabiles, & quod ad meretricium per-
 tinet, ipsis etiam hominibus atque adeo diui-
 nae lucis expertibus. Vectigal olim ex meretri-

*Vectigal olim
 ex meretricio
 questu.
 Suetonius.*

cio questu Caligula exegit, testante Suetonio
 cap. 40. Ex capturis prostituerarum, quantum
 quaeque uno concubitu mereret. Additumque ad
 caput legis, ut teneretur publico, & quae meretri-

Dio lib. 59.

cium, & quae lenocinium fecisset. Quae de re Dio
 lib. 59. Lupanaria ab eo in ipso palatio posita,
 in iisque ad libidinem suam prostitutas foeminas,
 puerosque clarissimorum virorum, ac inde exacta

*Sustulit Se-
 uerus Imp.*

ab omnibus pecuniam vel sponte, vel inuitis, ta-
 men eam ne indignè quid ferre viderentur, con-
 ferentibus, quis silentio inuoluat? At Seuerus in
 Sacrum ararium inferri vetuit, nempe quia
 sacrum, & Saturni templum. Lampridius in e-

Lampridius.

ius vita. Lenonium vectigal, & meretricum, &
 exoletorum in sacrum ararium inferri vetuit,
 sed sumptibus publicis ad instaurationem thea-
 tri, circi, & amphitheatri, & ararij deputa-
 uit. Quidni Deus meretricum mercedes
 à suo templo reiiciat, quas ne mortales
 & ab eo quidem alieni in ararium dignentur
 inferre.

*Philonis hac
 de re egregia
 sententia.*

gmentum illius nec grauabor adscribere, nec ingratum me facturum lectoribus arbitrabor. Egregium, inquit ille, præceptum extat in sacro legum codice, non decere meretricis mercedes inferri in eadem Deo sacratam, fœmina formam florentis venditantis, & vitam probrosam pro-

Scortantis a-
stima munera
excecrabilia.

fessa quaestus gratia. Quod si mulieris amatoribus suis obsequentiis profana ducuntur munera, quanto magis scortantis animæ, quæ se prostrauit constuprandam vinolentiæ, gulæ, voluptatum studio, ambitioni, auaritiæ aliisque vitijs innamæris, quorum macula an umquam elui possint, nescio. Nam meretricum quaestui finem nonnunquam senectus imponit, quando pristina destituta pulcritudine adire nemo dignatur, postquam ætatis viger floris in morem emarcuit. At ani-

Vitiosi proni
in scelera.

am fornicationi assuetam, & eruditam, ad intemperantiam, quæ tandem ætas in honestatem restituat. Ætas certè nulla, sed solus Deus, cui facilia sunt quæ nos efficere non possumus. Oportet sanè sacrificaturum dispicere, ut mens eius integra sit magis etiam quam victima. Et lib. 2.

De Monarchia, in eandem sententiam. Hæc scribit cum rationem redderet, cur Sacerdoti meretricem ne aspicere quidem liceret. Videtur enim à ratione, bonisq; moribus alienissimum, ciuaticos arceri sacerdotio propter notas infelicitatis, non malitiæ: eas vero quæ non solum coactæ, verum etiam interdum sponte fornicariam venditarent, postquam vix tandem respuerint, ab amatoribus diuulsas iungi max Sacerdotibus, & è lupanaribus migrare in sacra domi

domicilia, manent enim nihilominus in animis
 pœnitentium cicatrices quædam, & vestigia ne-
 quitie pristina. Proinde rectè honesteq; vetitum
 est alicubi ne merces meretricis inferatur in Sa-
 crarium. Atque nummi per se carent crimine,
 sed quæ hoc accepit, una cum suo questu est abo-
 minabilis. Quomodo igitur admittetur in confor-
 tium sacerdotis mulier, cuius etiam pecunia pro-
 fana habetur adulterinaq;, quantumvis probate
 note ac materie. Non dissimilia quædam apud
 Senecam leguntur, lib. 1. Controuer. 2. de sacer-
 dote prostituta, de quibus infra nonnulla. Tu
 verò lege controuersiam verè auream, & no-
 stri seculi aut licentiam, aut miseriam admira-
 bere: & multa inde hauries, quibus in minus
 honestos sacerdotes inueharis.

Consonant hæc cum illis Oseæ 10. cap. *E-* *Oseas dili-*
phraim vitula docta diligere trituram. Quibus *enter explicat.*
 certè verbis meretricum ingenium explicatur,
 quo nomine Idololatræ in sacris litteris non
 raro significantur. Vitulæ igitur trituram do-
 ctæ diligere Symbolo, cuiusmodi fuerit infi-
 delis populus intelligitur: nam quemadmo-
 dum illa aream ubi trititando pasta est, sæpe
 repetit, ita Ephraim ad Idololatriam edoctus,
 ad simulacrorum impios cultus, quibus maxi-
 mè oblectabatur, sæpe redibat, non secus at-
 que meretrix post amatores suos, à quibus
 mercedes capit. Ided enim illa apud Pro-
 phetam stulta meretrix, & quidem populi
 Israëliti symbolo dixerat. *Vadam post ama-*
tores meos, qui dant mihi linum & lanam, &c.

Nec

Nec vacat certè mysterio, quòd vitulæ comparatur. Ea enim lasciuiae symbolum est in nostris, externisque litteris: in his enim Vacæ, siue Iuuencae dicuntur impudicæ mulieres, & arandi verbum, & sulcos, & aruum; in obscœnis legas apud Plautum, Virgilium, & alios. Et quidem Iupiter in tauro sæpe lasciuuit, quod valde ridet Arnobius, & Vitulinam indutus in formam puellas fœdè compressit. Audi iam Ouidium 1. de Arte.

Ouidius 1.
de Arte.
Epistol. 5.

Nec fuge linigera Memphitica templa Iuuencae:

Multas illa facit, quod fuit illa Ioui.

Et in Epistola 5. Oenone de Helena.

Grata Iuuenca venit, quæ te, patriamq; domumque,

Perdat: jô prohibe, Grata Iuuenca venit.

Adlusit Tibullus, lib. 3. Eleg. 4. in enarratione somnij, per quod Apollinè se vidisse dicit, dominæ perfidiam indicantem: cumq; impudicarum ingenium fœminarum exprimere vellet, ita canit.

Tibullus explicatus.

Carminibus celebrata tuis formosa Neera,

Alierius manuli esse puella viri.

Diuersasq; suas agitat mens impia curas,

Nec gaudet casta nupta Neera domo.

Sauus amor docuit domine fera verba minantis

Sauus amor docuit verbera posse pati.

Deinde aucturus suspicionem, addit merito de se fictam fabulam, quod pauiſſet Admeti Iuuenças.

*Me quondam Admeti niueas pauisse Iu-
uencas*

Non est in vanum fabula ficta iocum.

Scilicet vt significaretur, cuiusmodi esset in-
genium earum, quæ amarentur, lascium, im-
mitte, infidum: quod paulò ante vnico com-
plexus est versu.

Ah crudele genus, nec fidum foemina nomen:

Ah pereat, didicit fallere, si qua virum.

Nec alienum ab hoc, quod dicimus, Symbolo
prouerbiū illud: *Taurum tollet, qui vitulum* *Taurum tol-*
sustulerit. Ita impudens illa apud Petronium *let, qui vitu-*
Quartilla, cum se nunquam puram fuisse dice-
ret, sed à pueritia iuuenculis sese, ac proceden-
tibus annis, maioribus pueris applicuisse. *Arbiter.*
Hinc
etiam, inquit, natum Prouerbiū illud, vt dica-
tur posse taurum tollere, quæ Vitulum sustulerit.
Vitulus autem, taurusque lasciuia Symbolum
ferunt in Sacris etiam litteris, vt annotauit
Pierius ex illo Psalm. 21. *Circumdederunt me*
vituli multi, tauri pingues obsederunt me. Ea-
dem allegoria Horatius scitè, venustè, ac vere-
cundè idem scribit. lib. 2. Carm, Ode 5.

Horatius.

Nondum subacta ferre iugum valet

Ceruice: nondum munia comparis

Aquare: nec tauri ruentis

In Venerem tolerare pondus.

Circa virentis est animus tua

Campos inuence, nunc fluminis grauem

Solantis æstus: nunc in vdo

Ludere cum vitulis salictis,

Prægestientis, &c.

Huc

Lucretius. Huc etiam illa Lucretij spectant ex lib. 4. qui & vomerem, & sulcum in Venereis agnoscit.

Eycit enim sulci recta regione, viasq;

Vomerem, atque locis auertis feminis ictum.

Virgilius. Sic Virgilius Georgic. 3. Genitale aruum, & sulcos inerteis dicit; & Plautus de scortante marito:

Plautus. Fundum alienum arat, incultum familiarem deseris.

Martialis. Huc etiam euocandus iocus ille Mart. in lib. 7.

Milo domi nō est, peregre at Milone profecto,

Arua vacanti: vxor non minus inde parit.

Cuiusmodi omittenda sunt multa, vt ad sacra reuertar: in quibus non dissimilem in vitulæ voce significationem subodoror in illis verbis

Iudic. 14. Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem meam. Vbi vxorem suā vitulam appellat, quia infida, & lasciuia plena: vt quæ iuuenulos præ marito diligeret; atque illum maximè cui postea nupsit. Cum quo iam inde à primis nuptiis amicitiam, & consuetudinem habuisse videbatur: vt ad hoc caput, & locum annotat Abulensis. Gregorium moneo vt legas ad illud, Oseæ quod proximè explicui.

Iudic. 14.

locus explicat.

Vitula in sa-

cris quis.

lib. 20. Moral. cap. 16. & Homil. 10. in Ezechiel. Atque hæc de meretricis mercede in sacrarium non recipienda, nunc de pretio canis pauca dicemus.

Pretium ca-
nis quis.

Primum enim quæritur quodnam sit istud pretium canis, quod in sacrarium cauetur inferri? Scriptores ceteroqui graues & docti ita censent: Pretium canis procreationis causa lo-

catis

cari, profanum haberi. Sed hoc, quàm sit gra-
 tis dictum, non opinor obscurum est. Vilius
 mihi aliquando fuit vectigal esse, quod ex ca-
 nibus exigeretur: apud Græcos enim tribu-
 tum fuisse fertur, quod Chrysargyrum dice-
 bantur, & à meretricibus, & canibus cum in
 vrbe, tum rure degentibus capiebatur: vt scri-
 bit Gregorius Tolo. lib. 3. de repu. cap. 5. ex *Greg. Tolo.*
 Cedreno, & Euagrio. Sed apud Hebræos ni-
 hil, quod ego viderim, simile. Quare ita cen-
 seo pretium canis esse æstimationem pro pri-
 mogenito canis. Enimverò primogenita non *Pretium ca-*
 hominum modò, sed animantium etiam co-
 rum, quæ pura essent ad sacrificia, ex lege Deo
 deberi, sacræ litteræ docent. Pro his autem,
 quæ obscœna essent, aut impura, & immun-
 da, quanti vnumquodque æstimaretur, tan-
 tundem offerri. Sed occurrit Abulensis, qui
 Nicolaum perstringit, quod dixerit, canem si-
 militer, atque asinum si non redimeretur, oc-
 cidi: quod dicat de asino haberi quidem in le-
 ge, de cane non item. Sed ego Hebræis po-
 tius assentior, qui morem suum agnoscunt.
 Nam præter Nicolaum, Philo magnæ vir au-
 thoritatis in libro de sacerdotum honoribus,
 ita scribit. *Tertium præmium sunt primogenita* *Philo. in lib.*
mascula, ex omni genere terrestriū, quæ in usum *de sacerd. ho-*
hominum veniunt. Nam hæc iure diuino debentur *noribus.*
sacerdotibus: ex armentis boū, & ouīū, capra-
tūq, gregibus ipsi iuuenti, hirci, & arietes, qui p-
pe cibo puri & sacrificio: pro equis verò, asinis, ca-
melis, & similibus, æstimationis nō iniquæ pretiū.

*Immun-
dum a-
nimalia redi-
muntur.
Numer. 18.*

Vides vt de equis, camelisq; , ac similibus eo-
dem modo ratiocinetur? Iuuat lex Numer. 18.
*Pro hominis primogenito pretium accipias, &
omne animal, quod immundū est, redimi facias.*
Vbi lex de immundis generatim præcipit.
Quamquam alias peculiaris de asino, & pecu-
liari de causa, mentio. Scilicet, quia eius opera
valde utilis Hebræis in fuga Ægypti.

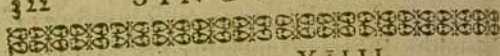
*Germana le-
gis Deuter.
explicatio.*

Quidquid autem sit de lege redemptionis
primogenitorum, de canis pretio sic statuo: lō-
gè aliam esse rationem eorum, quæ ex lege, at-
que eorum, quæ redimuntur ex voto. Quare
tametsi canis non deberet ex lege redimi, de-
beret tamen ex voto, si quis domesticum etiam
hoc animal Domino consecrasset: perinde ac
si quod vis aliud ex immundis vouisset. Nam
quæ munda sunt (primogenita) ea vero non
cadunt in votum, quia ex lege & iure diuino
Domini sunt. Ita Leu. 27. *Primogenita, quæ ad
Deum pertinent, nemo sanctificare poterit, &
vovere: siue bos, siue ovis fuerit, Domini sunt.*
Quare de aliis animantibus proximè præscri-
bit lex. *Quod si immundum est animal, redimet
qui obtulit iuxta æstimationem suam, & addet
quintam partem pretij. Si redimere noluerit,
vendentur alteri, quantumcumq; fuerit ante æ-
stimatum.* Itaque Deuteronomij ius de votis
est, non de aliis debitis: cauet enim fieri quem-
quam voti reum de pretio canis, meretriciaq;
mercede. Itaque si aurum, argentum, vestem,
aut quid simile vouisset meretrix: si ex suo que-
stu solueret, in sacrarium inferri non poterat.

Si

Si immunda alter animalia, quæcumque haberet, consecrasset, vnus canis hoc iure excipiendus. Puto nil superesse difficultatis in re: progredior vltra.

Et quæro cur cum meretricis mercede canis pretium coniungatur? An quia impurum impudēsque animal, & à sacris etiam Ethnicorum explosum? Nec sine mysterio quidem, nam canis impudentiæ similis est perfricta frons meretricis: atque vt cane, ita meretrice nihil vilius. Cœnum à Chrysostomo appellatur, & ab Ethnicis tam obscenæ habentur, vt à lictoribus summouerentur: Seneca Con- *Canis impudentia symbolum.*
trouer. 2. ad Sacerdotem, quæ prostituta fuerat: *Meretrices summo veri solita.*
Procedente hac lictor summouebit: huius prætor via ceder: summum imperium Coss. ce-
trouer. 2.
dent tibi: quæcumq; meretrix prostrata fuit, fugiet. Scilicet, ne summoueat, & quia fœdum sacerdoti omen. Ideò Portius Latro in eadem controuersia. *Absint, inquit, ex hoc foro lenones: absint meretrices, ne quid parum sanctum occurrat, dum sacerdos legitur.* Putabant enim maiestatem populi Principis occursum obsceno contaminari. Itaque Seneca ibidem: *Ma-*
iestatem laesam dixissem, si tibi ex-
eunti lictor è conspectu non
summouisset mere-
tricem. Hic
desino.

Nomen in sacris, externisq; litteris, pro domo, posteritate, & familia. Nomen Domini pro Christo. Martialis, & ex eo Psaltes, Isaias, Ioannes, aliq; ex sacris explicati.

Ioan. 16.

CVM concionarer aliquando in templo maximo Cordubensi, in illud Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* Dixi, in nomine meo, perinde esse atque vt domestici, ac familiares mei, qui meum nomen, & appellationem habetis: vt filij, & haeredes mei, vt soboles, & posteritas mea, per quos meum nomen ad posterorum memoriam permanabit. Recens hæc explicatio, & noua, viris grauib; atque doctis visa est: sed eiusmodi, quam & ipsi valde probarent, & probabilem intelligentibus iudicarent. Qua de re cum aliquando mecum egissent, adductus sum, vt hunc quoque locum inter alios mihi sepone-rem diligentius explicandum. Illud igitur im-primis certum est, Nomen esse rei appellationem: Hispanè. *El apellido*: & quoniam qui vnus generis, aut familiae sunt, vna fere semper appellatione, & nomine affici solent, ideo nomen pro illis accipitur, qui eo nomine appellantur: & pro sobole, ac posteritate, quæ cum sanguine nomen etiam à maioribus trahit. Ita in Humanis, Nomen Iulij, Iulij filius dicitur: In sacris vero Dei, ac Domini no-

*Nomen Iulij,
filij Iulij.*

men Christus appellatur, quia filius & hæres paternæ naturæ, ac nominis est: de quo latius infra. Pro externis loquetur Martial. lib. 6. de filio Domitiani. *Martialis.*

*Nascere Dardanio promissum nomen Iūlo,
Vera Deum soboles, nascere magne puer.*

Pro sacris illa 2. Reg. facient cap. 14. Vbi mulier Thecuitis ad Regem. *Et quarunt extinguere scintillam meam, quæ relicta est, ut non supersit viro meo nomen, & reliquia super terram.* 2. Reg. 14.

Nomen, id est, posteritas quæ viri memoriam & nomen conseruet in posterum. Isai. 56. *Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus.* Hoc est posteritatem multò meliorem, quàm sit posteritas filiorum & filiarum. Nam supra videbantur Eunuchi quæri dicentes. *Ecce ego lignum aridum*, quibus Dominus ita respondet, ut dicat eorum sobolem multò illustriorem & diuturniorem futuram. *Nomen pro posteritate. Isai. 56. Locus illustratus.*

Christum autem Dei Patris nomen sæpius appellari, Hieronymus, Irenæus, Tertullianus, alijque confirmant: Testimonia Petrus Faber in lib. Dodecamen, non pauca collegit: maxime 1. cap. Vbi Goropij Vecani sententiam in Hermathen. reprehendit, quod ad nescio quæ sacræ scripturæ loca, Christum Patris esse nomen affirmet. Quidquid autem sit de illis locis, hoc certum est, Nomen Domini in sacris pro Rege Messia sæpius vsurpari. *Christus est nomen Patris.* Cum autem filium Patris nomen esse dicimus, non ita accipiendum est, ut filius *Nomen Domini Christus*

sit nomen, quo persona Patris afficitur, ita ut Pater filius appelletur, quod falsum est: sed ut filius nomen Patris dicatur, id est, soboles, prolesque Patris, in quem Dei nomen, omnipotentis, iusti appellatio æquè atque in Patrem cadit.

Ioan. 16.
Locus dili-
genter ex-
cussus.

Rom. 8.

1. Petr. c. 4.
Lux allata.

Nunc ad Ioannis locum ex Euangelij cap. 16. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Quod ego sic interpretor. Si pideredes algo a mi padre a titulo de gente de mi casa, de mi linage y nombre, como hijos míos. Dabitur vobis, quia si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. 1. Petri cap. 4. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis, &c. Si por ser del apellido de Christo, si por ser de su casa y nombre, &c. Si os dieren en rostro con el apellido y nombre de Christianos: ita infra: Nemo autem vestrum patiaturs quasi homicida, aut fur, aut maledicus, &c. Si autem ut Christianus, non erubescat, sed glorificet Deum in isto nomine. Vertam Hispanè. No se os de nada si a titulo de Christianos os maltrataren, antes lo tened a mucha dicha y honra. Eorum instar nobilium virorum, qui cum Regni Principem iniuria affectum ab aliquo vident, eadem se affectos iniuria gloriantur. Quippe valde illis honorificum est, si inde populus intelligat eos eiusdem cum Principe generis, loci ac conditionis communione coniungi.

Enimverò id causæ fuit, cur irent Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti

habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nempe quia diuino se atque immortalis beneficio affici putabant, cum in mundo tamquam ciues & domestici Dei, ac tamquam Christi genus & hæredes ab hominibus tractabantur. *Pro nomine Iesu.* Hoc est, quia ex collegio, familia, domoque Iesu erant. Contumeliam igitur cum accipiunt, honorem accipiunt, quia non aliam ob causam dedecore afficiuntur, quam quod Christum verum decus attingunt. Gloriosius autem nihil esse potest, quam Regem regum ac dominum dominantium, aliquo siue generis, siue amicitiae iure contingere.

Pro nomine Iesu, ut accipiendum.

Nec aliter intelligendum opinor illud Isaia, qui cum in Ecclesiam gentium mentis oculos intendisset, ac Prophetico afflatus spiritu eorum, qui in ea versarentur, felicitatem præcepisset, suæ gentis nomine Deum ita precatur.

Tu Domine Pater noster es, & Redemptor noster, à seculo nomen tuum. Vbi LXX. viri. *A principio nomen tuum erit super nos.* Quasi dicant: Te verum regem, verum Messiam agnoscimus, ac si ita voles, à principio, id est. *Agora de nueno tomaremos apellido nueno, y de Iſraelitas nos llamaremos Christianos y de hijos de Abraham y Iacob, nos haremos hijos de Dios, y hijos tuyos:* sequitur enim: *Quoniam tu Pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Iſrael ignorauit nos, &c.*

Isaias explicatus.

Et certè hoc est nomen illud nouum, de quo idem Propheta cap. 62. *Videbunt gentes Iſaia 62.*

B. Cyrillus
Hierosolym.

iustum tuum, & cuncti reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit. Hoc enim sensisse videtur B. Cyrillus Archiep. Hierosolymit. Catechesi 10. cuius hæc sunt. *Queramus ex Iudeis, Seruitis Domino, an non? Ostendite igitur nomen vestrum nouum: Iudei enim & Israelite à Moysè & aliis Prophetis vocati estis, & post reditum ex Babylone, & huc vsque. Vbi ergo est nomen nouum? Nos verò postea quam seruimus Christo, habemus nomen nouum quod benedicetur super terram. Scio nomen in sacris litteris multa complecti: ex quibus huc transferri non pauca potuissent, sed reijciuntur in tempus.*

CAPVT XV.

Cirri siue cincinni pueris olim & fœminis, maxime Cynædis, in ornatu. In aliis non ornamenta, sed crimina, testes libidinis, & infamie nota. Christianis olim minimè permessa. Damnata ab Ethnicis.

Huius seculi
multa vitia.

Nimis ferax vitiorum hoc sæculum: noua quotidie profert, sopita vetustate, nouo cultu reuocat, olim extincta nunc recens accendit. Ea, non est in animo persequi, neque enim tantus ad tanta. Vnum abhorreo vehementer, perstringit oculos, animum commouet, dissimulare non possum. Adeò mores ad mollitiem prolapsi, ut viri fœminarum in modum

dum compti, & cincinnati procedāt? Faceſſant iſthęc virorum opprobria, maſculę virtutis de-
decora, nobiliſſimi ſexus maculę, atq; ab equis
& armis ad colum & pęſa trudentur. O mores!
ô tempora! ô iudices integerrimi! Virtutę Hiſ-
panam, cuius vel nomen terrori barbaris, na-
tioni glorię fuit, eo deductam, vt pro galeato
Cirratum caput oſtendet, pro galea peregrinos
pileos, pro hirsutis criſtis, molles, nitidoſq;ue
cincinnos? Bonó fortalliſ exemplo, & felicio-
riſ ſęculi ritũ. Scilicet, pũerorum hoc inſigne,
aut ſceminarum, maximę cynædorum: libidinis
teſtis, infamię nota: Chriſtianis minimę per-
miſſum, damnatum ab Ethnicis. Singula mihi *Cincinnati pũe-
rorum.*
breuiter oſtendenda. De pueris Perſius Satyr. 1.

Ten' cirratorum centum dictata fuſſe.

Pro nihilo pendas?

Et Martial.

Perſius.

Nec matutini cirrata caterva magiſtri.

Martian. Capella. lib. 3. de Gram. Nam ſi rhyth- *Martianiũ
micum quid, metricumq; ſicut inter cirratos au-
des, &c. Arbit. Videmus ſenem caluum, tunica
Arbitr.
veſtitum ruſſea inter pueros capillatos. Athe-
næus lib. 12. cap. 6. de Sybaritis, & Crotoniatibus.
Eſt etiam apud eos conſuetudo, vt pueri ad im-
puberem uſque etatem purpuram, capillorumq;
nodos auro reuinctos geſtent.*

De ſceminis res etiam nota, ſcilicet non nu- *Item ſcemi-
narum.*
ptis: nam matronarum discriminata coma &
implexa. Ammianus lib. 14. Et licet quocumq;
oculos flexeris, ſceminas affatim multas ſpectare
cirratas, quibus ſi nupſiſſent, per etatem ter iam

Tertullianus.

nixus poterat suppetere liberorum. Itaque citi-
ne in foeminis quidem grandiore natu proba-
ti, sed in puellis. Tertull. de velandis Virgini-
bus. Simulq; se mulieres intellexerunt, vertunt
capillum, & acu lasciuiore comam sibi inferunt,
crinibus à fronte diuisis, apertam professæ mulie-
rositatem. Mulieres intelligit non matronas &
nuptas, sed ætate maturas. Nam vt ibidem ait.
Ex illo virgo desinit, ex quo potest non esse. Hie-
ronymus etiam cincinnos agnoscit, sed dam-
nat in pueris. De Virginitate seruanda ad De-
metriadem. Cincinnatulos pueros & calami-
stratos, & peregrini muris olentes pelliculas de
quibus illud Arbitri est,

Hieronymus.

Non bene olet, qui bene semper olet,
Quasi quasdam pestes & venena pudicitie vir-
go deuuet. Ornatus enim iste militie Veneris
est, non Christi. Quare Hiero. iterum in Epist.
12. de infantulæ educatione ad Gaudentium.
Numquam iuenculos, numquam cincinnatos
videat. Lasciuus enim oculis, aut incautis hæc
Satanæ tela parantur. Cincinnos ne in pueris
quidem Phocylides probat, cuius hæc sunt
ex Græco translata apud Tiraquellum in 3.
Leg. Conub.

Phocylides.

Ne in masculo quidem filio nutri cincinnii
gratia capillum:

Ne verticem plices, neque vittas tortuosas co-
rymborum.

Masculum non decet coma.

In ornatu puerorum cirros esse dixi: addo e-
tiam cinædorum, saltatorum, & alioqui
infa

infamium hominum. Plautus in *Āfinar.*

Plautus.

Quisnam isthuc tibi accredat, Cinade calamistrare?

Hinc illa grauis in quemdam Archesilai sententia, quem refert Plutarchus, grauiter, & acerbè obiurgasse nimis delicatum diuitem, qui tamen castus, & integer dicebatur. Nam cum vocem eius infractam, capillumque arte compositum, & oculos ludibundos, atque illecebræ; voluptatisque plenos videret: *Nihil interest, inquit, quibus membris Cynædi sitis, posterioribus, an prioribus.* Nam tametsi cynædi non essent, ornatus tamen cynædum præ se fert: qui nisi eiusmodi, aut similes homines effœminatos, & molles non decet. Philo Iudæus in libro de vita contemplet. Cincinnos in mancipiorum cultu ponit. *Ex iis* (de mancipiis loquitur) *minores pueri pincernas agunt, grādiore aquam afferunt, loti, & nitidi, fucatiq; ac cincinnati: alunt enim capillitium.* Ita semper in probro. Apud Plautum in *Trucul. Act. 2. Scen. 7.* Geta ad Phronesium meretricem de suo amasio:

Plautus.

Tun' tantilli doni causa, olerum, atque escarum, & poscarum,

Mæchum, malacum, cincinnatum, umbraticolam, tympanotribam

Amas? Hominem non nauci.

Et in Milite:

Rogare mirum est.

Populi odium quin nouerim? Magnidicum cincinnatum,

Mæchum, unguentatum.

*Cicero in Pi-
sonem.*

Cicero in Pisonem: *Erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbria, & fluentes cerussataq; bucca. Nempe insignia cynædorum. Et post reditum in Senatu, Gabinij turpitudinem ex his adiunctis ostendit. Quo vultu cincinnatus ganeo non solum ciuium lacrymas, verum etiam patriæ preces repudiavit? Item: Cur in lustris, & heluationibus huius calamistrati saltatoris, tam eximia virtus tandiu cessauit. Saltato-*

Cinadus quid

Cicero.

ris cum dixit, cynædi dixit: quæ vox à saltatoribus, qui se mollius iactant, ad effœminatos, & meritorios pueros satis aptè transfertur. Sed clariùs idem pro Sextio: Alter vnguentis affluens, calamistrata coma, despiciens conscios stuprorum, ac veteres vexatores ætate sua. B. etiam

B. Greg. Naz.

Gregorius Nazianzenus cynædam frontem dixit, pro cincinnata. *Visne scire, quàm suspectum sit hoc genus cirratorum? Sinæsum audi, cuius illud prouerbium celebratum scribit Cælius in Antiq. lect. lib. 15. cap. 8. Nullus comatus, qui idem non sit cynædus. Pherecydem scribit Synes. Cireneus, cum comatum iuuenem obuiaffet, oculos tunica operuisse, atque ostendisse digito ex eius cultu, de cynædorum grege, constare. Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. cincinnos cynædicum fastû appellat, de Atheniensium archontibus loquens: (Crobilo, quod est cincinni genus, aureo inducebantur, adiunctis cicadis ornati: ortum suum reuera terrestrem, cynædico quodam fastû, & arrogantia monstrantes.*

Agatho.

Nec dubitare licet, quin cirri testes libidinis sint. Sic eos appellat Comicus Agatho in

Thie

Thieste, his versibus, quos Hadrianus Iunius (quem tamen videre mihi non concigit) in libro de coma, cap. 6. apud Tiraquellum, Latinos fecit, ubi de Curetibus, qui puellarum in morem cincinnos alebant, ut scribit Eustathius in libro 23. Iliad. ita canit:

Pronactis ambientes Gnata nuptias

Passi repulsam: mox testes libidinis

Comas totondimus: animi solatium

Prostratis Gloria hinc sequitur cognominis

Tonsum ob capillum, quod Curetes dicimur.

Cincinni testes libidinis.

Idem scribit Agathon in Thyeste, apud Athenæum lib. 12. cap. 11. Contra verò Philarchus lib. Historiar. 11. ex Æschylo, qui ita dictos censuit ab eorum deliciis.

Cincinnus est coma velut est virgini:

Curetes inde populus ipse dicitur.

Ergo si ob sectum, tonsumve capillum gloria paritur, ob nutritos cincinnos, infamia constat. Loquatur Ambrosius, qui lib. 3. de Virginib. *B. Ambrosius.* super illud Canticor. 5. *Cincinni mei pleni sunt guttis noctium.* Noli, inquit, proxima mea accipere cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, sed crimina sunt: lenocinia forme, non precepta virtutis. Alios cincinnos Nazareus habet, quibus ferrum non ascendit, quos nemo præcidit, qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispante virtutum nitentium gratia resulserunt. Et libro de Noë, & arca, cap. 7. Mulieribus ornamento est coma, dedecori est viris. Denique Apostolus evidentiùs expressit hoc, *Paulus.*

dicens: Nam ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi: mulier vero si capillos habeat, gloria est illi. Locum Chrysostomus diligenter expendit.

Cincinni velut titulus meretricum.

Arbiter.

Sunt autem cincinni in fronte, velut titulus meretricum, aut venalitorum, qui prostitutum, & venalem ad libidinem significant. Chrysis ad Pollienum in Arbitri Satyr. Quo enim spectant flexa pectine coma? quo facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis petulantia? quo incessus aptè compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia, nisi quòd formam prostituas, ac vendas? Vides me? nec auguria noui, nec Mathematicorum cælum curare soleo, ex vultibus tamen hominum mores colligo. Et certè nihil magis verum: nam is cultus meretricius est. *Ad molli-*

Clemens Alex. *tiem enim declinantes,* inquit Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædag. cap. 3. planè effœminantur, illiberali quidem tonsu ac meretricio se tondentes. Et certè, addit ille paulò post, nisi quis eos nudos viderit, mulieres esse putauerit. Vides in probro semper viris fuisse cincinnos? Vides damnatos ab Ethnicis? Quid par est existimare Christianos? vix esse Christianorum ornatum à probo tibi iudice ostendam. B. Tiburtius, vt author est Surius in vita D. Sebastiani, torquatum immerito se Christiano nomine censentem, grauiter increpabat. *Quòd capillos super apicem frontis, tonsoris arte componeret.* Cumq; ambo religionis causa Iudici sisterentur, ac quæsitus de fide Torquatus, respondisset se esse Christianum.

Surius.

Cre

Credisne, inquit Tiburtius, vir illustrissime, hunc esse Christianum, qui in sui lenocinio moliendo, capitis simbrias admittit, qui tonsorem diligit, qui scapulis molliter gessit, qui fluxum gressum improbo nisu distendit? qui feminas curiosius intuetur? Nunquam tales pestes Christus dignatus est habere seruos suos. Ammianus lib. 22. Diodorum à plebe gentilium memorat interfectum. Quod dum edificande præesset Ecclesie, cirros puero- rum licentiùs detondebat.

Sed hîc mihi aliquis non opportunè eruditus obiiciat, eum ipsum, quo intendo litem, Ambrosium, qui dicat in eorum causa testimo- *B. Ambrosius.*
nium. Is enim lib. 2. Hexam. cap. 9. de coma, sic: *Reuerenda est in senibus, veneranda in Sacerdotibus, terribilis in bellatoribus, decora in adolescentibus, compta in mulieribus, dulcis in pueris.* Sed is audiat quæ sequuntur, & nihil de antecedentibus dubitabit. *Alium sexum crinita non decet, alium tonsa non decet.*

Quod terribilem in bellatoribus facit, sumptum videtur ex antiquorum opinione, qui Sueuos, siue Germanos intortis in nodum capillis in prælia processisse testantur. Author Tacitus in Germania. Seneca de ira, & in Epis. 126. Tertullianus de velandis virgin. Iuuenalis Satyr. 13. à quibus Martialis, & alij. Sed Sueui, comam ad terrorem ligant, non pectunt, non comunt, non vngunt, ut niteat; sed obliquant, ut horreat. Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædag. *Capilli ad terrorem intortis.*
Et ex gentibus quidam Galli, & Scythæ comam nutriti; sed non ornantur, & terribile quid præ se ferre

se fert densum barbari capillitium, & flauus ille color bellum minatur, ut qui videatur cognationem habere cum sanguine. Gallorum autem nomine Germanos intelligit, atque ita subiungit: Ambo hi barbari luxum odio habuere. Apertos testes proferent, Germanus quidem Rhenum, Scythia vero plaustrum. At isti cynædi cincinnatuli inter speculum, pectinemque occupati, ut ait Seneca de breuit. vitæ, cap. 12. liquoribus lentis capillos illinunt, sub noctem fasciis deflexos à fronte vinciunt, deinde sub lucem soluunt, ut molliter subrigantur: concinniores enim, ut ait idem Seneca, esse malunt, quam honestiores; & Rempublicam turbari suam minus curant, quam comam. Hos ego non viros, sed viragines dicam, & ne nos contagione polluant, atque infamiæ notam inurant diligentissimè fugiendos. Monent etiam Ethnici. L. Pisonem acerbè Cicero perstringit, & valde admiratur, quòd cum Gabinio ausus esset consilia consociare, quem tamen ex frontis nota libidinosum, & impurum esse, dubitare non posset. Post reditum in Senatu. Non te illius unguentorum odor, non vini anhelitus, non frons calamistræ notata vestigiis, in eam cognitionem adducebat, ut cum illius re similis fuisset, frontis tibi in tegumento ad occultanda tanta flagitia diutius uti non liceret?

Seneca.

*Cincinnati
fugiendi.*

Cicero.

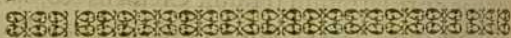
Quid iam de cincinnis dicam, nisi adeò sibi dæmonem in his placere, ut cincinnatuli etiam aliquando nomen usurparit. Cælius Antiquit. lib. 8. cap. 10. cum se, & totam ferè Italiam audisse

uissē de mulieris vtero loquentem, memoriae prodidit. *Cinnatulus* demoni nomē erat. *Hac* *Cinnatulus demon.*
 ille appellatione gētiens inclamanti respondebat: si de prāteritis, aut prāsētibz scitareris quā reconditissima forent, rēspōsa dabat mirifica: si de futuris, sēper mendacissimus. Ite igitur adolēscētes nobilissimi, ite, inquam, curate frōtem, capillos inungite, religate vittis, inurite calamistros, crispate annulos, atque cincinnos. Ite noua gloria dēmonum, inferōrumquē deliciā: vos ille amat, ad vēstrum nomen exultat, ac gēstit: prostituite pudorem, ac formam. *Decalua*bit aliquando *Dominus verticem filiarum* *Isai. 3.*
Sion, & erit pro crispanti crine caluitium. Audi tamen quid in Apostolicis constitutionibus hac de re scriptum reliquit Clemens Romanus *Clem. Roman.*
 lib. 1. cap. 3. *Tibi enim, qui fidelis, & homo Dei es, non licet nutrire comam, & in unum colligere: hac enim luxuria est, & molliities, neque effusam gestare, neque discriminatam: neque facere ut tumescat: neque eam carpēdo, & formādo crispāre, neque flauam reddere: quod etiam lex Deuteronomij vetet Sisoēn facere, aut anaxyridas. Sisoēn autem à Sisin Hebraica voce, quā cincinnati capitis significantur, LXX. duxēre.*
 B. Petrus Epist. priore Canonica, cap. 3. *plicationem capilli prohibuit, reliquas omnes species comendi capillos hac vna specie communi complexus, ex vulgato loquendi more sacrarum literarum.* Et B. Paulus 1. Timoth. cap. 2. *crines intortos prohibuit, complectens formas omnes quas Apostolica doctrina complexa est,*
vt

vt optimè notat doctissimus Turrianus, è nostris in suis ad Clementem explanat.

Quintilian.

Non dico ampliùs de cincinnis, tametsi poteram multa: satis enim habeo puerorum maximè cinædorum esse, aut puellarum, & certè meretricum præcipuè: nec viris modò, qui aliquos se ducerent; sed iis etiam, qui nihili essent probro datos ostendisse. Addam tamen Quintiliani verba ex lib. i. cap. 11. quibus oratores à comendi capitis cura deterret. *Sed me hactenus sequentem nemo insequatur ultra: do tempore, ne nigra toga sis, non serica, ne intonsum caput, non in gradu, atque annulos compium: cum in eo, qui se non ad luxuriam, & libidinem referat, eadem speciosiora quoque sint, quæ honestiora.* Nunc pauca de altera peste.

CAPVT XVI.

Cynædica saltationis, vulgò çarabanda, origo à theatro publico turpitudinis domicilio, prisco etiam sæculo damnata. Mos antiquus cum cantu, & saltatione prælium ineundi, Hebræis, gentibusq; communis.

Altera recens est ab inferis excitata pestis, quæ non paucos mortales veneno afflato suo detrudit in inferos. çarabandam appellant, quam cynædicam, mutam turpitudinem Clemens Alexandrinus lib. 2. cap. 10. & flabella ventorum, quibus incendium concupiscentiæ accenditur. B. Chrysostomus Homil. 59. in Genesim, appellauit. Eius originem mihi est in

animo explicare, & quanto probro apud eos etiam habita sit, apud quos nata, paucis ostendere. Saltatio enim à bonis initiis orta crevit in omnem turpitudinem, & in fœdissimos sese huius sæculi exitus expediuit. Bellica illam necessitas primùm inuenit, voluptas auxit, licentia consummauit. Author Rhea, quæ, vt Lucianus scribit in saltatione, in Phrygia quidem Corybãtas, in Creta Curetas saltare iussit optimo exemplo. Nempe vt gradum in bello facere ad numerum, vt se mouere ex ordine, & vibrare hastas, & sagittas iacere, & moderari scuta, & opportunè adoriri, & se recipere tempestiuè condiscerent. *Hæc saltatio, inquit, ab armatis desaltabatur, gladios ad scuta collidentibus, ac bellicum quiddam, & attonitum saltantibus.* Non fractum, non eneruatum, ac molle. Erat enim per id tempus, saltationis genus & decorum, & magnificum in choris, atque id ferè, quòd motus, qui fiunt in armis, imitaretur. Quamquam hoc quoque, (vt sunt prona in malum hominum ingenia) in delitias abiit. Nam equos Sybaritæ ad tibiam in symposiis tripudiare docuerunt, tametsi non impunè. Id enim cùm Crotoniatæ cognouissent, tibicines secum in aciem eduxerunt, quorum cùm tibiærum sonum equi audissent, sublati manibus, extremisque innitentes pedibus, in tripudium sunt conuersi. Itaque fessores victi, fugatique sunt, quorum omnis in equitatu vis posita erat. Scripsit hoc Athenæus ex Aristotele, lib. 12. cap. 6. & Charon Lampfacenus lib. 2. Terminorum,

Origo cynadica saltationis.

Lucianus.

apud eundem. Cui rei etiamnum statuarum inscriptiones, & tituli, suo suffragantur testimonio: quas iis, qui in bello optimam nauasent operam, crexerunt. In bello, inquam, saltato, non commisso: nam de Præfultoribus sermo, qui honore statuæ condecorati. Docet inscriptio: ELATIONI POSVIT HANC IMAGINEM POPVLVS: PROPTER EA QVOD PVGNAM PROBE DESALTARIT. Inde Salij Martis Flamines à saltando dicti, quòd Martem saltarent, grauissimè, & religiosissimè, vt ait Lucianus, qui de Bacchi victoriis sic: *Et hac saltandi arte utens Bacchus Thyrrenos, & Indos, & Lydos deuictos subiugauit, ac gentes adeò bellicosas, ipsis saltem Thyrsis desaltaunt.* Huc spectat Athenæus, lib. 13. cap. 12. vbi scribit: *Habent Thyrsos saltantes hastarum loco, quas in se inuicem iaculantur, ferulasq; & lampades ferunt, tripudiantq; que ad Dionysium spectant, que ad Indos, que ad Pentheum canentes.* Hoc saltationis genus Pirrhicum olim appellatum, idem scribit, & Lacedæmoniorum inuentum esse affirmat, à quibus ad reliquos deriuatum: tamen postea derelictum. *Pirrhica autem apud Græcos reliquos non perdurauit ad hæc vsque tempora, qua deficiente, militarem etiam disciplinam euanuisse contigit.* Scitè itaque Socrates, tripudiantes maximè esse idoneos rebus bellicis, scriptum reliquit in Pomatis, vbi ita inquit:

Qui rectè sciùere choris decorare Deos, hi Optimi & in bello.

Hinc

Hinc natus multarum gentium mos, quibus *Prælia olim cū cantu inita.*
 commune olim prælia cum cantu, & saltatione *Clemēs Alex.*
 inire. Clemens Alexandrinus Pædag. cap. 4. In
 bellis itaque suis tuba utuntur Hetrusci, fistula
 Arcades, Siculi autem instrumentis, quæ appel-
 lant pyctidas; Cretenses lyra. Lacedæmonij tibia,
 cornu Thraces, tympano Egyptij, & Arabes
 cymbalo. Idem docet Athenæus lib. 12. cap. 4. de
 Lydis loquens: (ñm ad bellum etiam exeunt Ly-
 di, cum tibiis, ac syringibus in acie instruuntur, ut
 asserit Herodotus: sicut in hostes impetum faciunt
 Lacedæmonij cum tibiis, ac cum lyra Cretenses.

De Lacedæmoniis Lucianus in Saltat. La-
 cedæmonij quoque, qui Græcorum præstantissimi *Lucianus de*
 esse censebantur, cum à Castore, & Polluce Carya- *Lacedæmoniis*
 iussare perdidicissent, quæ saltationis species à Ca-
 riis urbe Laconia ducta erat, omnia cum carmi-
 nibus facere soliti, adeo ut ad tibiarum quoque mo-
 dulos, & rhythmum, & moderatum pedis ingressum,
 prælium committere illi genti moris fuerit. Item de
 Ethiopibus: At enim Æthiopes non alia, quam
 saltandi ratione illatis iam signis bellum ingrediun-
 tur, nec quisquam Æthiopum vel sagittam emit-
 tere, auulsam à capite (hoc enim vice pharetræ
 utuntur, radiorum instar tela capiti circumpo-
 nentes) nisi prius saltauerit, saltatione hosti terro-
 rem iniecerit. De Thracibus Tacitus lib. 4. An-
 nal. More genis, cum carminibus, & tripudiis *Tacit. de Thra-*
 præfultabant, De Germanis lib. 2. Histor. Temere *cib. & Germ.*
 subeuntes cohortes Germanorum cantu truci, &
 more patrio nudis corporibus. De nostris Silius:

-- Riu iam moris fieri

Y 2

De Hispanis
Silius.

Carmina pulsata fundentem barbara cerra.

De Lusitan. De Lusitanis Diodorus Siculus: *In bellis ad numerum incedunt, & carmina canunt, eum aggrediuntur hostem.* *Diodorus Siculus.*

De Cymbris, & Theutonibus Strabo lib. 7. & Plinius lib. 26. cap. 4. & de Persis Petronius docet. *Proceffit statim Scissor, & ad symphoniam ita gesticulatus laceravit obsonium, ut putares Darium Hydraule cantante*

De Hebr. 2. pugnare. Noto etiam Hebræos in prælio cecidisse. *Machab. 12.*

At illis, qui cum Esdras erant, diutius pugnantibus, & fatigatis, inuocauit Iudas Dominum adiutorem, & ducem belli fieri: incipiens voce patria, & cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgia militibus incus-

Et de Syris, cap. 15. *fit.* Item moneo de Syris. Ibidem cap. 15. *Nicanor, & qui cum eo erant, cum tubis, & canticis*

Cuiusmodi iste cantus. *admoueabant.* Sed moneo, hunc cantum, hanc saltationem truem, & horribilem hostibus, non mollem, & effœminatam. Propriè cantus hic, clamor dicitur: ut alibi dixi. Virgilius 2. *Æn.*

Exoritur, clamorque virum, clangorque tubarum.

Sed hic non perturbatus, atque confusus, sed status, moderatusque, & quasi per legitimos sonorum modos increbescens, aut etiam tempestiue remittens: non ad aurium voluptatem, sed ad animorum terrorem excitatus. Nam ut

Ammianus. Ammianus scribit: *Ipso feruore certaminum exoriente identidem, paulatimque, adolescens, ritu extollitur fluctuum cantibus illis.* Nimirum exordiente aliquo, & cæteris respondentibus, & sese in prælium cohortantibus: quod cohortamenti genus, *celeuma* propriè dicitur. Hieremie

miæ 25. *Celeuma* quasi calcantium torcular continetur aduersus omnes habitatores terre. Id est, hortamentum populos cōtrucidantium. LXX. sic: Verbum restondebit super locum suum, & illi quasi vindemiantes respondebunt, & super habitantes in terra. Chaldæus verò: Clamando clamabit ut veniant direptores super terram domus maiestatis sue, sicut qui descendunt in torcular, qui tollunt vocem suam. Hic autem clamor cantus dicitur, cap. 51. *Replebo te hominibus quasi bruchis, & super te Celeuma cantabitur.* Vbi Chaldæus: Et tollent super te vocem suam. Quod sæpe vertit apud eundem Prophetam, maxime cap. 28. & 48.

Hæc sancta, & religiosa saltationis initia prolapsa in omnem turpitudinem licentia posterioris sæculi violantur; & virilem illam, atque robustam seueritatem, Martiumque vigorem animorum infregit. Bella in bellaria, saccus in faccarum, homines in fœminas abiēre. Saltatio quæ primū in horrore, postremū in delitiis haberi cœpta, Martem Veneri cōciliauit. Nec immeritò ille, se cum Venere puduit deprehensum. Quippe deinde non Mars, neque mas, sed pars esse quædam fœminæ, cum qua se miscuerat; aut altera Venus, in quam amando transierat, cœpit. Hinc factum, ut pro Marte non Mars, sed Venus ipsa saltetur, aut quæ Venerem imitantur. Non siluit ad tam dirum facinus Arnobius: *Sedent, inquit lib. 4. & in spe-* Arnobius.
etaculis publicis Sacerdotum omnium, magistratuumq; collegia, Pontif. Max. & Maximi

Curiones: sedent quindecim viri laureati, & Diales cum apicibus Flamines: sedent augures interpretes Diuinae mentis, & voluntatis: necnon & castae Virgines perpetui nutrices, & conseruatrices ignis: sed & cunctus populus, & Senatus, Consulatibus sancti patres, Diis proximi, atque augustissimi Reges: & quod nefarium esset auditu, gentis illa genitricis Martiae regnatoris, & populi procreatrix amans saltatur Venus, & per affectus omnes meretricia vilitatis impudica exprimitur imitatione Bacchari. Saltatur & magna sacris compta cum insulis mater: & contra decus illa Pessinuntia Dyndimene in bubulci vnius amplexu, flagitiosa fingitur appetitione gestire. En, quò processerit morum corruptela: hanc viri turpitudinem, hanc foeminae saltauere. Lucianus in Saltat. de praesultore quodam hac scribit: Ipse per saltauit Veneris, & Martiae adulterium, Solem furtini concubitus productorem, Vulcanum machinantibus insidias machinantem, & vinculis utrosque & Martem, & Venerem illaqueantem, &c. De foeminis docet Ammianus lib. 14. Et licet quocumque oculos flexeris, foeminas affatim multas spectare circatas, quibus si nupsissent, per aetatem, ter tam nixus poterat suppetere liberorum, ad usque coedum pedibus paumenta tergentes, iactare volubilibus gyris, dum exprimunt innumera simulacra, quae pinxere fabulae theatrales. Honestè res turpissimas expressit: scilicet incestos illos, atque nefarios hominum, Deorumque concubitus, de quibus Poetae in fabulis. Audi verò Pruden

viri, foeminae
turpiter sal-
tauerant.

Ammianus.

dentium, qui de eadem re in Romano ita scribit:

*Cygnus stuprator peccat inter pulpita:
Saltat tonantem tauricornem Lydius:
Spectator horum Pontifex summus, sedes,
Ridesq; & ipse nec negandum dilais:
Cum fama tanti polluatur Numinis.
Cur tu sacrate per cachinnos solueris,
Cum se maritum fingit Alchmena Deus?
Meretrix Adonin vulneratum scenica,
Libidinoso plangit affectu palam.*

Nec te lupanar Cypridis sancta mouet.

D. Petrus Chrysol. Serm. 155. Quorum obscena ludunt, hos qua dementia Deos crederent, &c.

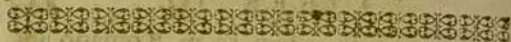
Erras homo: non sunt, non sunt hæc ludiera: sunt Damna ab crimina. Quis de impietate ludit? de sacrilegio Ethnicis sal- quis iocatur? piaculum quis dicit risum? Distin- ratio.

At Craton apud Lucianum, qui non ferebat hominem ingenuum huiusce fœditatis spectatorem. Sedere sustineas in theatro omnium posticas sannas excipiens, & hominem effœminat- tum spectans mollibus vestimentis indutum, ac cantilenis lasciuis, & turpibus perstreptentem, tum prisce seculi mulierculas amatorias imitan- tem? nempe libidinofissimas Phedras, &

Parthenopas, & Rhodopas: & hæc omnia cum pulsationibus, & las- ciuis, & obscænis carmi- nibus, & pedum

streptu.

* *
*

CAPVT XVIII.

In quo alium iudicas, teipsum condemnas: in quo laudas, teipsum commendas. Ostensum hoc ex sacris, externisq; literis, ex quibus plures loci explicati. Sed maxime vnus ex cap. 11. Ecclesiastici.

Romanor. 2.

Horatius.

CVM inter viros quosdam eruditos certè, atq; graues, ortus aliquando sermo esset, de illo hominum genere, qui cum in seipsum remissi, in alios seuerissimi sunt, ita censuere: illos suos se gladio iugulare, atque ex Apostoli sententia, *in quo alios iudicarent, seipsum condemnare.* Cuius rei causam cum alius hanc esse diceret: Quod cum eodem, is qui iudicaret, vitio laboraret, eandem sibi, quam alteri poenam imponere videretur. Cumque alius aliam adduxisset, laudassetque illud Horatij lib. 2. Epist. 1.

Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam,

Nam vitij nemo sine nascitur.

Cornelius Gallus.

Rectè, inquam ego: nam quam aliis notam inurunt, eandem sibi insculpunt: & tantum abest, vt aliena vitia credibilia faciant, vt sua potius prodant. Quod qui auderet facere, dubitabat futurum. Cornelius Gallus Eleg. 2. his versibus:

Quis suam in alterius condemnet crimine vitam.

Et quo prætendit, claudere certet, iter?

Quid

Quid autem sit causæ, cur eiusmodi homines legem in se sanciant iniquam, non difficile est iudicare. Nam subit statim hæc cogitatio, illos ex se alios æstimare: plerumque enim alios iis esse vitiis obnoxios arbitramur, quibus ipsi laboramus. Nimirum callidi ac versuti homines facile adducuntur, ut vitia ea, quibus tenentur, de aliis partim suspicentur, partim loquantur, ut ait B. Gregorius Nazianzenus, qui improbos huiusmodi homines, & absurdos appellat. Sobrios ebrij vinolentos, modestos superbi arrogantes putant, Cynædi molles & effœminatos alios arbitrantur, & quoniam, ut est in proverbio, *Similes habent iabra lactucas*, persuadere sibi non possunt, quin ij quos vident, eisdem quibus ipsi morbis conflictentur, eadem petulantia, rapinis, cupiditatibus, mulierositate laborent. Virtutes enim ipsas inuertunt, atque ut est apud Horat. lib. 1. Satyr. 3.

D. Gregor.
Nazianz. in
Maximum,
& Orat. 1.
Apolog.

Improbi ex
se alios æsti-
mant.

Horatius.

Sincerum cupiunt vas incrustare.

Scilicet, faciunt quod ille alter nobilis latro, qui cum mercatoris pecuniam auertisset, deprehensum ille ex conturbati pectoris motu inter socios decumbentem, euulsis è vertice capillis sibi notavit. Nempe ne sub lucem elaberetur: erat enim obscuratum ante cubiculum. At ille, qui nihil interim minus agebat, quam ut dormiret, ceteris eandem notat inussit, ac sese tum demum somno dedit. Vbi illuxit, notam mercator frustra vestigat, non minus argute, quam festique delusus a fure. Probis itaque viris suas hi maculas, & sordes offun-

Faceta narra-
tio.

dunt, vel quia putant auctoritatem sibi afferre peccandi, si tales hi habeantur, quales à se finguntur: vel quia sic existimant, peccata sua, si in illis reperiantur, fieri leuiora: vel quod verisimilius est, ne ipsi soli in rep. sint, qui notentur. Facit autem vitium suspiciosos homines, versutos atque inuidos,

*Vitiosi idem
suspiciosi.
Psalm. 36.
locus illustra-
tus.*

A me sacræ litteræ sunt. Psalm. 36. *Dixit iniustus vt delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius. Quod aliàs ita legitur. Dixit scelus impij in medio corais eius. Chaldaus adhuc expressius. Dixit scelus impio, &c.* Itaque scelus quod animo conceperat impius, illud vero est, quod impio suadet proximum timore Dei vacare. Dixit enim scelus impio: *Non est timor Dei ante oculos eius.* Vides quem ille consultorem adhibeat, vt de alterius vita, moribusque decernat? Vides cuius coloris vitrum, vt alterum perspiciat, ad oculos apponat? Quidni similia cætera videantur? *Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab utero. Quid tum? Locuti sunt falsa. Est auan locus, yassi dixeron disparates.*

*Fabella non
inepta.*

Huc spectat non inepta fabella, ferunt enim monitos à Philosopho populares, cauere à pluuia postridie, si sani esse vellent: risisse Philosophum, in forum descendisse, tactos, aqua, aliena facere, & loqui cœpisse. Cùm ille dum plueret tectis se suis tenuisset, intermittente pluuia in forum egressum: cæteros sine mente bacchantes cùm eum quietè, vt sanum decebat, agere cernerent, impetu facto insanum, insa

infantum acclamasse, & foro exegisse. Ridebis: ego quoque rideo pariter, atque indignor, eo procacitatem hominum esse progressam, ut infani ac mente capti sanos perinde atque sui similes insectentur.

Hinc tu intelligas. Quid causæ fuerit cur illi apud Matthæum, cap. 15. tam religiose de *Matthæi. 15.* discipulis quærant, *Quare transgredierentur præcepta seniorum, illotis manibus recumbentes:* nempe quia transgrediebantur ipsi præcepta Dei. Alioqui enim nec tam infensi discipulos obseruassent, nec tam acutè in re tam tenui peruidissent. Quis hic sine piaculo prætereat Iuvenalem?

Iuvenalis.

*Nōne igitur iure ac merito vitia ultima fectos
Contemnunt Scauros, & castigata remordē?
Fronti nulla fides, quis enim non vicus abun-*

Sat. 2.

dat

*Tristibus obscænis? castigas turpia, cūm sis
Inter Socraticos notissima fama Cynædos.*

Hirudinum mihi similes hi videntur, quæ ad *Calumniato-* malè affectam corporis partem adhærescentes *res Hirudi-* vitiosum sanguinem exsugunt, purum, iustum- *nium similes.* que relinquunt. Sic illi virtutes, quæ in aliis insunt, ut in quemque inciderint, omittunt: si quod est vitium, tamen si leuissimum, id vero exaggerant, & extollunt. Illud præterea ridiculum in hirudine: quod tamen si ea sit natura quam diximus, nullum est ex animantibus eo putidius, quodque magis fordida nauseet. In quo non sunt dissimiles Sycophantæ: nam cum tuberibus, ut est apud poetam scateant,

ver

Plutarchus. verrucas aliorum ferre nō possunt. Plutarchus in Comment. de tranquillitate animi, huc etiā euocandus. *Quemadmodum, inquit, cucurbitulae medicabiles deterrimum sanguinem ex corpore eliciunt, sic tu pessima quaeque tuorum in te congeris ipsum nihilo negociatore illo Chio melior, qui cum vinum multum primaeque bonitatis venderet, ipse sibi ad cenam acidum, in vapamque deprauatum conquirebat. Cuius serum cum ab eo fugisset, quarereturque ab eo cur dominum reliquisset? Quia cum in manibus, inquit, ei bona essent, mala tamen conquirebat.*

Naphthae etiam similes.

Plutarchus.

Item Charadrij, qui morbos ad se trahit.

Canes venatorij ferarum lumina excant.

Nes aberret, opinor, qui illos cum naphtha contendat. Nam ut illa ignem ex intervallo ad se rapit, ita ipsi aliena vitia longissime odorantur. Illud mirabile, quod in 5. Symposiac. scribit Plutarchus de Charadrio siue Rupice aue, in quam regio qui laborant morbo, si intueantur, sanari confirmat: *Tali natura praedito animali, ut morbum e corpore egroti elabentem ad se trahat, atque recipiat oculis tanquam defluentem quemdam humorem. Non dissimili videntur esse natura calumniatores, qui vel ex aspectu aliorum, quidquid inest vitij percipiunt: & (quod de venatoriis canibus idē affirmat Plutarchus) ipsi etiam venenatos ex oculis radios, in quem aspiciunt iaculantur, & illius lumen & honorem extinguunt. Ira canum in certaminibus aduersus feras saepe lumina extinguunt, atque excæcant, &c. Sic ergo inuidia affecti cum intendunt oculos in aliquem, radios, tanquam veneno imbuta iacula, excipientibus paribus*

animo proximis, nihil puto absurdi sit, si ladicur in quem illi sunt intuiti. Vides quemadmodum inuidi alienæ laudi maculas suas offundant? Ita tamen ut probis & intelligentibus viris facile appareat asperlas esse, non innatas.

Definam si sapientis locum ex cap. II. Ecclesiastici. *Eccl. 11. locus difficilis explicatus.*
difficillimum, & nescio utrum hactenus explicatum in eandem sententiam attulerō. Sicut enim eructant præcordia foetentium, & sicut perdix inducitur in caueam, & ut capra in laqueum, sic & cor superborum, & sicut prospector videns casum proximi sui.

Vbi veram atque germanam superborum atque inuidorum imaginem videre mihi videor, satis ad id quod agimus aptam. Duabus autem partibus descriptio continetur: priore ingenium hominum explicatur, vnica propositione depictum: posteriore supplicium peruersitatis eius continetur.

SICUT ENIM ERUCTANT PRÆCORDIA FOETENTIVM. Enimuerò cor atque ingenium eiusmodi simile videtur esse voraci stomacho, & ultra modum sese vel vilissimis cibus ingurgitanti, qui semper crudus est, semper fluctuat, semper accescit. In eum si exquisitissimas epulas inieceris, & saporis gratia, & suauitate conditas, & odorem protinus, & saporem amittunt, corrumpuntur atque putrescunt. Adeò ut grauitatem ructus, & odoris foeditatem ferre non possis. Ita cor superborum flatu arrogantiae plenum, & putidis infartum humoribus, semper improbas suspiciones, semper fraudes,
 alio

Calumniatores inuidi cuiusmodi.

aliorum contemptum, opprobria, contumelias eructat. *Bona enim in mala conuertens insidiatur, & in electis imponit maculam.* Recte vt à Propheta Dauide dicatur: *sepulcrum patens est guttur eorum.* Vidisti ingenium; attende supplicium.

Calumniatorum supplicium.

SICVT PERDIX INDVCITVR IN CAUEAM, ET VT CAPREA IN LAQUEVM, &c. Quod ego primum sic interpretor. Quemadmodum perdix tamen si callidum versutumque animal, & caprea licet pernicitate præstet, tamen facile capiuntur, ita cor superborum, ita inuidi, in eo ipso quod iudicant, condemnantur. Et quemadmodum perdix in caueam inclusa cacabat, & cantu ceteras allicit, vt ab aucupe capiantur, & caprea in laqueum inducta questibus socias in eundem inducit, ita etiam inuidi atque calumniatores, cum ipsi peccatorum vinculis teneantur, nihil aliud curant, quàm vt iisdem ceteri implicentur, aut saltem implicati esse sociis videantur. Sed accidit illis quod vsu his euenire videmus, qui dum aut furtum facientes, aut digladiantes inter se per otium atque imprudentiam spectant, capti pro aliis puniuntur: aut quod incautis speculatoribus; qui dum alios obseruant, obseruantur ab aliis, & quas de aliis exigere pœnas cupiebant, ipsi dant: *Et sicut prospector videns casum proximi sui. Quod malum ex eo quod sequitur, ortum habet. Bona enim in mala conuertens insidiatur.* Excecati quippe inuidia, oculis vti non possunt,

sunt, atque ita in iudicando longissimè aberrant, & pro veris falsa, & contra sæpissimè probant. *Y de lo mejor diizen mas mal.* Ita proximè. *Et in electis imponet maculam.*

Restat mihi altera pars de candore in aliis *Candor in aliis laudandis.* quam breuissimè expedio. Dico tantum mirabiles esse, qui alios admirentur, laudabiles qui collaudent, & facile persuadere multis virtutibus abundare, qui æstimet alienas. Ovidius Eleg. 5. lib. 2. de Ponto. *Ouid. lib. 2. de Ponto.*

Non ego laudandus, sed sunt tua pectora lacte

*Et non calcata candidiora nive,
Mirarisq; alios, cum sis mirabilis ipse
Ne lateant artes ingeniumq; tuum.*

Plinius libro 1. Epistol. in ea, quæ est ad Cornelium Titianum, Capitonem laudat, quod *Plinij iunioris pulchra sententia.* alios ipse colat, atque ita scribit. Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. *Redditus est L. Syllano debitus honor, cuius immortalitati prospexit Capito, pariter & sua.* Neque enim magis decorum & insigne est statuam in foro P. Rom. habere, quam ponere. Impetrauerat autem Titinnius Capito ab Imperatore, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Huc spectat illud Cicero- *Item Cicero.* nis, qui Cæsari, cum statuas Pompeij deiectas erigi iussisset; Pompeij, inquit, statuis erigendis, tuas defixisti.

Plus litterarum habet hoc caput quam putaram, sed abutar adhuc patientia legentis, quam egregia Plinij sententia compensabo.

Et Plinij
iterum.

Is igitur Epistol. lib. 7. ad Septitium ita scribit.
*His quosdam apud te reprehendisse, tamquam
amicos meos ex omni occasione ultra modum
laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid
enim honestius culpa benignitatis? Quid sunt ta-
men isti, qui amicos meos melius norint? sed ut
norint, quid invidenti mihi felicissimum errorem?
Ut enim non sint quales a me predicantur, ego
tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur ad al-
ios hanc sinistram diligentiam conferant. Nec
sunt parum multi, qui carpere amicos suos indi-
cium vocant. Non aberat ab ista opinione Leu-
co tyrannus Ponticus, de quo Athenæus lib.
6. cap. 6. Cum hominem quendam reliquorum
amicorum calumniantem vidisset, interemissem
te, inquit, per Deos, nisi Tyrannis malis homi-
nibus indigeret.*

Athenæus.

Calumniat.
Vita indigni.

Nec dissimilis certè alter in bello Impera-
tor, quem refert Plutarchus militem grauius
multasse, quod hosti suo maledixisset, cum di-
ceret se illum alere, non ut hosti malediceret,
sed ut contra illum pugnaret. At nunc amici
ne amicis quidem parant; quod sane criminis
genus eiusmodi est, ut ferri non possit, atque
interdum nonnullos de vita desperare coege-
rit. Scribit Plutarchus in Apophthegmatis,
Dionem qui Dionysium tyrannide eiecit, cum
audisset à Calippo sibi insidias parari, cui om-
nium amicorum, hospitumque maximè fidebat,
inquirere noluisse; quod diceret, moriendum
potius esse quam viuendū, ubi non ab hostibus
modò, sed etiam ab amicis esset cauendum.

Re

Rectè igitur monuit idem Plutarchus pri- *Plutar. in lib.*
mo omnium tenendum hoc esse, vitium omni *de fraterno*
amicitiæ generi se insinuare: & ut est apud So- *amore.*
phoclem.

*Mortalium cunctas res, si cunctas examines,
Inuenies in plerisque turpitudinem.*

Nam neque cognatorum, neque sodalium, ne-
que ullus amor sincerus, purus, nulloq; vitio
suffusus reperietur. Quamquam est etiam in
laudandis amicis ea ratio tenenda, ut eorum
laudemus virtutes, vitia vituperemus. Alioqui
enim dum iis gratiam referre volumus, iniu-
riam inferemus: nam ut idem ait, Plutarchus *Plutarch.*
stultè Bio qui agrum laudando putabat se red-
diturum fertilem ac frugiferum potius
quàm fodiendo. Atque ager qui-
dem, laudando non fit de-
terior: hominem in-
flant, ac perdunt,
qui immerito
laudent.

* *
*

MARTINI DE ROA

EX SOCIETATE IESV,

SINGVLARIVM LOCORVM,

A C R E R V M,

Liber Quartus.

In quo multa & varia de antiquo ritu supplicandi, & per occasionem ex Sacris litteris complures loci ad hunc etiam morem subtilius explicantur.

CAPVT PRIMVM.

Homeri locus ex quo origo sermonis de ritu supplicandi. Procumbere quid. Barbam prehendere: genua tangere. gestus supplicantium.

Homerus.

Omeri locus est in Iliade 1. quo Ioui Thetim pro Achille supplicantem facit his versibus.

*Procubuitq; thoro genua amplexata sinistra.
Illius at mentū dextra: sic deinde precata est.*

Et infra.

*Magis hoc Thetis hunc amplexa fatigat,
Et genua, & mētū tenet, ut pri⁹, atq; uia fatuit.*

Et

Et lib 8. Pallas Iunoni.

*Sic meritam nunc me durus pater horret, &
odit,*

*Ut Thetidi placeat, quæ nunc ipsius utrumq;
Est complexa genu manibus, barbamq; co-
mantem:*

*Hoc laeva hanc dextra: supplex, ut honoret
Achillem,*

Facta Iqui.

Quem cum legisset in schola Marcellus, Hem,
inquit, Martine, quod apud mortales ne vilissi-
mus tulisset hominibus, id vero Dij gentium quo
animo patiantur? etiam honorificum putent?
Quotus enim quisque est, non ex his modo, qui
aliqui, sed qui nulli sunt, qui sibi manum barbae
supponi, aut quomodo tangi, prehendere ferat?
vellicet sibi potius, nisi ferro ulciscatur in-
iuriam omnium, quas agnoscit ætas nostra, gravi-
ssimam. At ego, vide, inquæ, Marcelle, quantum
in omnem partem valeat hominum siue error,
siue etiã opinio, de rebus pro libidine iudican-
tium. Hoc illis honos maximus, nobis maximũ
probrum. Quod ad Homerum attinet ritus ab
eo supplicandi exponitur antiquissimus: tan-
tũ apud Græcos, quod ad menti apprehen-
sionem spectat, quoad meminisse possum. Id
vero apud Gregorium etiam Nazianzenum in
ea, quam scribit ad Nicobulum Patrem: En, *Barbam tan-
gere suppli-
candi ritus.
B. Greg. Na-
zian.*
inquit, tibi hoc nomine supplex sum, barbam tuã
prehendo, fidem tuam imploro, atque obtestor.

Dolon etiam cum in eo esset, ut occideretur,
Barbam Diomedis apprehendere appetebat.

Verba ista loquenti,

*ſamq³ paranti ictum, barba cum vellet ho-
neſtam*

*Tāgere caſariam ſupplex, caput enſe reducto
Diſſecuit medium.*

*Procumbere
geſtus ſup-
plicantium.*

Arbiter.

Arnobius.

Philo Iud.

Iam verò quod ad procubitum in terram atti-
net, non minus id Græcis, quam Romanis, He-
bræis, atque omnibus fere Gentibus commu-
ne, cum aut ſupplicarent, aut ſe victos alicui
traderent. Supplicare enim perinde eſt, atque
plicare ſub, vel flectere ſe ſub alicuius aſpe-
ctum, aut genua: quod ij faciunt, qui demif-
ſe, ac reuerenter precantur. Vnde ſupplica-
turi, prius procumbunt. Petronius in Satyri-
co. *Procubuit ante pedes, & rogare capit, ut
ſe poenā eriperemus.* Docet idem Arnobius lib.
4. Et quia non ſupplices, hoc eſt, humi pro-
cumbimus.

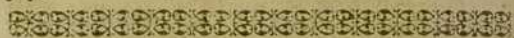
Philo Iudæus de legatione ad Caium: cum
de Hebræis loqueretur, qui ad Petronium Sy-
riæ præſidem, pro conſeruanda patria Reli-
gione, & non erigendis Caij Imperatoris ſta-
tuis ſiue anathematis, ſupplicantibus. *Vbi ve-
rò, inquit, Petronius in loco ſuperiore conſpectus
eſt. Vniuerſi ordines velut ad vnum edictum
humiprocumbunt ſupplices, cum ululatu quodam
ſtebilit. Juſſiq³ ſurgere, & accedere propius,
vix tandem ſurrexerunt, & conſperſi multo pul-
uere, diſfluentesq³ lacrymis, accedebant reductis
in tergum more damnatorum ambabus mani-
bus.* Caius autem cum Agrippa non multò
poſt hac de re colloquens, eos ad Petronium
ſup-

supplices venisse, dixit. Hoc est, manibus post terga connexis in genua prouoluti.

Ammianus etiā Marcellinus rem clarius docet lib. 17. *Antonius*, inquit, *ambitiosè prægrediens agmina, ab Ursicino agnitus, & oburgatorio sono vocis increpitus, proditor, & nefarius appellatus, sublata thiara, quam capite summo ferebat, honoris insigne, dissiluit equo, curuatisq; membris, humum vultu contingens salutauit, patronum appellans; & Dominum, manus post tergum connectens, quod apud Assyrios supplicis indicat formam. Nam uti manus post terga reuinctæ deditiois Symbolū sunt, ita etiam humum fronte ferire supplicis, & victi argumentum.*

Deriuata hæc ad nostra vsque tempora consuetudo, præsertim apud Moschos, de quibus in annuis litteris Societatis Iesu anni 1582. in narratione missionis Moschouiticæ. *Ubi in Magni, inquit, Ducis conspectum venerunt. Senatorum primarius surgens, vsitato Gentium recipiendis legatis more, clara voce: Maxime princeps, inquit, Antonius Possuinus, comitesq; humum tibi fronte feriunt: sic enim loquuntur Moschi cum summam reuerentiam, summissionemque significare volunt.*

Annua littere Societ. Iesu.

CAPVT II.

Locus ex Psalmo 71. & Threnorum 3. ex isto ritum explicatus. Agarenos hunc morem ab Hebraeis ad se deriuasse, vero simile esse. Humum verrere, procumbere in cineres supplicantium gestus: qui etiam in placanis Diis olim adhibitus. Supplices suscipere Regium, ut aspernari, scelestum. Multa ex sacris literis illustrata.

*Psalm. 71.
lux facta.*

Isaia 49.

Thren. 3.

HOc illud est Regij vatis. Psalm. 71. coram illo procident *Aethiopes*, & inimici eius terram lingent. Id est, procumbent, & humum fronte ferient, ut se victos, & deditios ostendant, & eum, cui se dedunt, Regem, & Dominum communi gentium ritu taceantur. Hispanè. *Se pondran a sus pies, y besaran la tierra, que el hollare.* Cui consonat illud Isaia 49. *Et erunt Reges nutritij tui, & Regina nutricis tue, vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.* Quo etiam spectat illud Threnorum 3. *Ponet in puluere os suum, si forte sit spes.* Vbi Chaldaeus. *Dabu, inquit, in puluerem os suum, & prosterneretur coram Domino suo, si forte sit spes.* Hoc est, supplicem se abiiciet ante Dominum, si vel supplicis, & dedititij gestu, atque habitu possit veniam impetrare. Vtrum hoc ab Assyriis Hebraei, aut ab his Assyrij acceperint, nihil pugno. Nam morem istum terram lingendi siue deos

deosculandi, ad regum conspectum, maximè cum aliqui sese Regi dederent, aut imperium ei deferrent, verisimile est Agarenos ab Hebræis accepisse. Sed hac de re vberius infra.

Veteres verò in placandis Diis prostratos humum verrere solitos docet Liuius lib. 3. Decadis 1. *Strata passim matres crinibus templa verrentes, veniam irarum celestium, sinémq; pesti exposcunt.* Silius lib. 3.

Silius lib. 13.

*Nunc propexis pectora barbis,
Verrere humum.*

Et Claudianus de laudibus Senecæ ante finem. *Claudianus.*

Votisque vacas, & supplice crine.

Verris humum.

Sedisse autem, siue procubuisse inter cineres supplicaturos, Homerus auctor est. 7. *Odyssæa*, apud quem Alcinoë Regi supplicaturus Vlysses, procumbit in cineres. *Procumbere in cineres.*

Homerus.

Sic ait, & cineres inter desedit ad ignem

Ipse foco admotus.

Deinde sic supplicat.

*O Rex Alcinoë, en tibi stratus supplicat
hospes,*

*Nō decet, ut lapsus iaceat, sub pulvere denso,
Procumbens adeò.*

Et confirmat hoc Aristoteles in Oeconomis. Apollonius in 3. Argonauticon. Plutarchus de Mulierum virtutibus, Et Dionysius Halicarnassensis, Martium Coriolanum ita Volscorum Principi supplicasse scribit, uti de Themistocle Græcorum tradit historia.

2. Reg. 2. lux
allata.
Et Psalm. 112.

Supplices ut
atati.

Psalm. 112.

Homerus.

Hesiodus.

Psalm. 43. il-
lustratus.

Hinc opinor lux sese aperit ad plura ex Sa-
cris. Primo enim Regum libro, capite 2. scri-
bitur: *Suscitat de pulvere egenum, & de ster-
core eleuat pauperem.* Vti Psalm. 112. *Suscitans
à terra inopem &c.* Quæ certè ad morem istum
spectant. Nam supplices, ij quibus supplica-
cabant, abiectos sibi ad genua tollebant. &
interdum etiam inter suos honorificentissime
collocabant. Ita sequitur in Psalm. *Vi collocet
eum cum principibus, cum principibus populi
sui.* Quod neque Homerus pratermisit, cum
supplicem descripsit Vlysem. Alcinous enim
Rex illum de pulvere exceptū inter regni pro-
ceres collocavit.

*Tum Rex Alcinous parens erexit Vlysem
Insignem facibus belli, clarumq; sub armis
Consilio: & cinere exceptū super alta locavit
Scamna throni nitidi, quæq; ære sedilia luce.*

Hesiodus quoque in Scuto Herculis, non se-
cus narrat acceptum à Creonte Amphytrio-
nem, cum post Electryonis eadem Thebas se
recepisset.

*Venuitq; ad Creontem, & Heniochen longis or-
natam vestibibus*

*Qui ipsum uliro receperunt, & necessaria o-
mnia præbuerunt,*

*Quatenus ius est supplicibus, colueruntq; ex
animo magis.*

Hæc sanè tam apta sunt, ut ipsa se probent:
Quo de genere illud est, ex Psalm. 43. *Humi-
liata est in pulvere anima nostra, conglutinatus
est in terra venter noster.* Quod perinde est, ac si
di

dicat: Toto corpore strati humum ore ipso, atque spiritu oris nostri vertimus supplicantes: cum quibus cohererent optimè quæ sequuntur. *Quare faciem tuam aueris, obliuisceris inopia nostra, & tribulationis nostræ?* Precatur enim Deum, atque urget communi lege pietatis, atque clementiæ, quam aduersus supplices non ostendere, inter piacula numeratur. Nam & Lucianus in Dea Syria. Eluuiouem terris immisam scribit, quòd iam tum homines supplicum non misererentur. *Cum contumeliosi, inquit, essent, nefaria in eos opera perpetrasse: neque enim insurranam obseruasse, neque hospites recepisse, neque supplicum miseros esse, &c.* Et Cicero in ea, quam habuit ad Quirites post reditum, crimini alteri vertit, quòd supplicem à genibus repulisset. *Tu, inquit, affinem tuam, si tuam meam superbissimis verbis à genibus tuis repulisti.* Heliodus etiam in Opera, & Die:

Lucianus.

Cicero.

Heliodus.

Par, inquit, est delictum, si quis & supplicem, & hospitem malo afficiat.

Huc etiam illa Theognidis spectant in sententiis Elegiacis.

Theognis.

Nemo unquam hospitem, o Polypæda, qui fefellerit,

Atque supplicem, mortalium immortales latuit.

Id est, impunè abiit, aut tulit inultum. Sed quàm sit præcipuum Dei, atque illorum, qui ad eius naturam proximè accedunt, supplicibus adesse, vt de nostris taceam, ostendit Ouidius 2. de Ponto. Eleg. 9. ad Cotin.

Ouidius.

*Supplicibus
adesse regium
est, ac diuinū.*

*Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis,
Conuenit & tanto, quantus es ipse viro.
Conspicitur nunquam meliore potentia causa,
Quam quoties vanas non sinit esse preces,
Hoc nitor iste tui generis desiderat, hoc est
A superis oria nobilitatis opus.*

*Hoc tecum cōmune Deis, quod utrique rogati
Supplicibus vestris ferre soletis opem.*

Onidius.

*Ac si bene memini, non multò post in eadem
Elegia ad Alcinoi benignitatem, quam dixi-
mus in supplicem habuisse, respexit, eum dixit:*

*Conueniens hominum est hominem seruare
voluptas,*

Et melius nulla quaritur arte fauor.

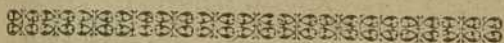
*Quis non Antiphatē Lastrigona deuouet?
aut quis*

Munifici mores improbat Alcinei?

*Cornelius Ta-
citus.*

*Cornelius Tacitus lib. 3. Annal. in eandem sen-
tentiam scribit, cum de mittendo in Africam
proconsule, sub Tiberio contenderetur, Caium
Cestium Senatorem dixisse: Princeps quidem
instar Deorum esse: sed neque à Diis nisi iustus
supplicum preces audiri, neque quemquam in
Capitolium, aliàve vrbis templa perferere, ut eo
subsidio, ad flagitia utatur. Verum, quid tam in-
signe, quàm illud 2. Reg. cap. 29. vbi nihil tam
esse regium ostendit Dauid, quàm precibus
obsequi supplicantium, quàm parcere sub-
iectis, quàm seruare, non perdere. Cum enim
Abisai Dauid Regem in Semei necem incen-
deret: Ergone, inquit Dauid, hodie interficietur
vir in Israël. An ignoro hodie me factum Regem
super*

super Israël. Et ait Rex Semei: non morieris. Perinde ac si diceret, regium non est, supplicem aspernari, sed suscipere. Quare, ego, qui me Regem non ignoro, id à me officium requiri non patiar. Nihil autem tam diuinum habet homo, si credimus B. Gregorio Nazianzeno in oratione ad suos ciues, quàm beneficentiam, ac bene de hominibus merendi studium.

CAPUT III.

Pulueris conspersio non in luctu tantum. scd in supplicando etiam usurpata apud varias gentes. Genua, & plantas Diis aequè, atque hominibus tangi à supplicibus: arma interdum, atque vestigia, & quare. Dextera, barba, genua cuius rei symbolum. Adorare quia? Dextras cur salutes deosculamur. Isaias, & Iobus explicati.

Pluerem in supplicando ab Hebræis adhibitum proximè ostendi: nunc ut quod à me cœptum est dici, definiam. Addam præterea illud Isaïæ 16. *Finitus, inquit, est eius pulvis.* Hoc est, eius siue misera, & abiecta conditio, cuiusmodi supplicantium est, siue etiam luctus abiit, & depulsa seruitus est, atque hostis defecit, cui supplicare cogaris: quæ in puluere significantur omnia, ex antiquo more siue Hebræorum, siue etiam Græcorum, & Romanorum, Vtri-
que enim in luctu caput inspergebant puluere, vel in eo sedebant. De Romanis Virgil. *Æn. 10.*

*Isai. cap. 16.
explicatus.*

*Caput puluere conspersum in luctu.
Virgilius.*

Ca

Canitiem multo deformat pulvere.

Catullus.

Et Catullus in Argonaut.

Sed primum multas exponam mente querelas,

Canitiem terra, atque infuso pulvere fœdans.

Homerus.

Apud Homerum etiam Iliad. 18. Achilles audita morte Patrocli, caput cinere spargit.

— Tum pronus adustum

Corripiens manibus cinerem, nigramq; favillam

Inspergit capiti, & faciem fœdavit honestam,

Et mundam tunicam, tum terre abiectus

utrisque

Cesariem vellens manibus, lugubria fuit

Tristibus ingemuit.

Eadem, quod ad pulverem, & procubitum in terram, attinet, Regius Propheta nuntiata morte Absalonis fecisse narratur.

Philo Iudæus.

Philo etiam de legatione ad Caium, de Hebræis statuarum Caij dedicationem deprecantibus apud Petronium Præsidem: *Insignis surgere, & accedere propius: vix tandem surrexerunt, & conspersi multo pulvere, disfluentesq; lacrymis accedebant, reductis in tergum more damnatorum ambabus manibus. Tum Senatus stans sic loquutus est: Inermes, ut vides, adsumus, ne quis nos dicat venire hostiliter: manus autem pro armis à natura datas retro fleximus otiosas, præbimus & corpora ad certos ictus ferire volentibus, uxores, & liberos, familiasq; adduximus, supplices tibi, & per te Caio aduolvimur, domi relicto nemine, &c. Quod adeò commune Hebræis, ut multæ ex eo loquendi formulæ emanarint,*

factis literis valdè familiares. Quemadmodum illa Isaia 52. *Excute de pulvere*. De qua suprà Isaia 52. lib. 2. & illa etiam 25. eiusdem. *Qui habitatis in pulvere*. Id est, in squallore iaceris, ac sordibus lugubribus. Et illa ex cap. 47. *Sede in pulvere* Et 47. *virgo filia Babylon*. Hoc est, luge, supplica, habitum indue victæ, atque captivæ mulieris, quæ inter cineres, sordisque versantur. Ex quibus non erit difficile alias æstimare.

Quare ad genua gradum facio: quæ, ut ex Homeri loco videas, Diis æquè, atque hominibus in suppliciis tangebantur. De Diis Arnobius lib. 6. *Ita enim non videtis hæc signa, quorum plantas, & genua contingitis, & contrectatis orantes?* Inde mos ille priscus signandi vota, & incerandi Deorum genua: votum enim quisque suum ritè nuncupatum, atque conceptum, conscriptumque Deorum genibus cera obsignatum, siue ceratis inaratum tabellis, adfigebant. Iuuenalis Satyr. 10.

*Genua tange-
re in suppli-
cando.*

*Deorum ge-
nua incerare.*

Iuuenalis.

Propter quæ fas est genua incerare Deorum. Cur autem id fieret, hæc, opinor, causa. Misericordiæ dicata esse genua, sibi persuasit antiquitas. Sernius in illud 3. *Æneid.*

Virgilius.

Dixerat & genua amplexus, genibusque volutans

Herebat.

Physici, inquit, dicunt esse consecratas numinibus singulas corporis partes, ut aurem memoria, frontem Genio, dextram Fidei, genua misericordia. Quare qui vota, ob rem optatam à Diis concipiebant, ea illorum genibus affigebant, ut de

Sernius.

*Eglog. 6. idem
repetit.*

de illorum benignitate, atque misericordia, cuius illa sunt sedes, sibi quæ poscerent, polliceri significarent. Hæc de Diis : sed de hominibus res illustrior. Nam illæ apud Plautum, in Milite, Sceledrus per genua Periplectomenum obsecrat. Et puer in Petronij Satyr. conuiuarum genua tangit, & cum fletu suppliciter orat. Tacitus lib. 17. prensare circumstantium genua dixit. Et D. Chrysostomus Homil. 19. in Genes.

D. Chrysost.

Cornel. Tacit.

Arma, & vestigia tangunt supplices.

Idem, inquit, & oro, & precor. & supplico, & quasi genua vestra contingo. Quamquam Tacitus & arma, & vestigia tangi a supplicibus dicit : Cum haud ignari, inquit, discriminis sui Viennenses, velamenta, & insulas præferentes, ubi agmen incoësserat, arma, genua, vestigia prehensando, flexere multum animos : erant quippe pacis flagitata ea insignia.

Genua cur tangi solita.

Cuius ego rei causam, non eam opinor, quam Cælius affert Antiquar. lectiõ. lib. decimo quinto, cap. decimonono. Nam tametsi verum sit, dextram idem tangi solitam, quia maxima inibi insit ad agendum facultas ; verum non idem genua tanguntur, quod in his posita sit motus, & progressionis virtus : sed quia virium, & roboris integri symbolum præ se ferunt. Nam uti flectere genua, professio est manifesta imbecillitatis, atque indigentia: ita non flectere, dignitatis, atque potentia:.

Elephantus cur Regia potentia symbolum.

Vnde elephantus Aegyptiæ Regiæ potentia: symbolum dicitur, quod genua non flectat, id est, alterius ope non indigeat, nec habeat necesse alteri supplicare, quod est egentis, atque imbe

becilli. Id causæ est, quare Ergasilus parasitus in Plauti Captiuis, cum sibi fortunatus videretur, dicat sibi certum esse, nulli hominum supplicare. Ita flectere genua, perinde est, ac fateri se fractum, debilitatum, egentem auxilij, impotentem. Tangere verò nihil aliud est, quàm agnoscere alterius robur, atque potentiam, qua ferre opem possit, si velit, & confirmare labantem. Genibus autem robur, & virium integritatem in sacris literis significari, tam vulgare est, vt pudeat consuetari.

Ego verò de vniuerso isto ritu tangendi dextram, barbam, & genua, idem statuo. Nam dextera & fidei, & potentiæ, & libertatis, & felicitatis symbolum est: vnde manus post terga connexæ apud Assyrios supplicem, & apud vniuersas ferè gentes victum, dedititium, abiectum ostendunt. Dexteram verò alterius tangere, idem est, quod illius vim, atque potentiam agnoscere, fidem, opem implorare, & ab ea omnem sibi felicitatem promittere.

Hinc illa B. Iob, crimen à se præfidentia, atque arrogantia depellentis, capite trigessimoprmo, versu 17. *Et latatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.* Hoc est, si tantum mihi placui, si tantum assumpsi, vt spem meam à Deo ad me ipsum conuerterim; si omne meum præsidium, atque ornamentum non in Deo Opt. Max. sed in meipso, non in diuinis, sed in meis opibus col

collocaui. Hispanè: *Si me pague tanto aca en mi pecho de mi, y de mis cosas, que puse en ella mi esperança.* Aut existimaui potentiam, felicitatem, fortunas, meas esse, aut industria mea compararas, ac non potius à Deo acceptas, &c.

Adorandi ritus.

Hinc enim culturi olim Deos manum ad os admouebant: vnde & adorare, vt significarent à Deorum dextra, quam eo gestu tangere se velle profitebantur, omnem felicitatem, secunda omnia sperare, atque promittere. Hinc denique vulgaris omnium fere gentium hac nostra aetate inter se salutantium consuetudo, vt manus se alterius osculari praesentur: & quod Hispani faciunt, etiam gestu ipso declarent, dextram ad eos, quibus occurrunt, porrigentes aduersam, ac deinde reducentes anersam, atque deosculantes: quo cerè gestu, & illorum, quos salutant dignitatem sua superiore agnoscunt & se inferiores esse non inficiantur.

Barbae decus.

Barba verò quid aliud, quam virum, decusque virile significat? Nam barbam ideò se gestare Diogenes dicebat, vt virum esse non obliuisceretur. Et Artemidorus, filios tantum ornamentis patribus afferre dicit, quantum ori barba decoris addit. Cynicus autem apud Lucianum, tam turpe putat esse barbæ ornatum afferre viro, quam leoni iubas attondere.

Alexis.

Hoc adeò verum esse putauit Alexis Poëta, vt qui barbam sibi radi paterentur, vt laeues semper atque imberbes viderentur, eos verò à viris in feminas desisse cecinerit.

Si quem recisa forte barba videris,

*Tonsave, facturum quid horum dicite,
 Mihi videtur militare velle, vel
 Fecisse barba cuncta quæ contraria.
 Ingensve contigisse prorsus huic malum.
 Quid per Deos vili molestia afferunt,
 Ob quos viri videmur esse singuli?
 His quid putas fecisse ni contrarium.*

Subscribit huic sententiæ Diogenes, qui cum Diogenes.
 quemdam abraſo mento conſpexiſſet. Nun-
 quid, inquit, naturam accuſas; quia te virum,
 non autem mulierem fecerit? Cumque alterum
 quemdam eodem pacto ſe habentem, vnguen-
 tis delibutum, veſtibusque (quæ res huiusmodi
 ſequuntur) indutum vidiffet: Se prius quaſiſſe,
 dixit, quid foret immane ſcortum, at nunc de-
 mum reperiſſe. Ita Hieronymus in cap. 5. Ezech. B. Hieronym.
Barba virilitatis indicium eſt. Nec ſine cauſa
 Pſalm. 132. huius vocis conduplicatione Re- Pſalm. 132.
 gius Vates uſus eſt, cum dixit: *Sicut vnguen-
 tum in capite, quod deſcendit in barbam, bar-
 bam Aaron.* Nam hæc maſcula dignitas maxi-
 me Sacerdotem decet, virum oſtendit, & pa-
 ternam quamdam reuerentiam incutit. Vnde
 illud Leuit. cap. 19. *Ne corrumpatis effigiem
 barbe veſtræ.*

Sed hæc in Hieroglyphicis literis Pierius Pierius.
 diligenter. Ac miror equidem, cur Poëta non
 etiam de barba, quod de crine cecinerit, cum
 dixit:

*Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine
 campus,
 Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.*

Sed hanc quoque siue religionem, siue etiam superstitionem, vt plerasque alias, irrisit Crates ille Thebanus. Nam cum Gymnasij principi supplicaret, coxam illius procumbens pro genibus tetigit. Principe autem rem indignè ferente: *Quid, inquit, an nō hac tua sunt ut genua?*

CAPVT IIII.

Mos tangendi, atque etiam deosculandi genua in posteriora secula deriuatus. De eius rei significatione. Goropij Vecani sententia diligentius expensa. Femur in iureiurando tangere quid.

*Mos tangendi
genua postero
re etiā seculo.*

Fortunatus.

EVndem etiam morem tangendi genua, atque etiam deosculandi in posteriora secula deriuatum, exempla quaedam ostendunt. Narrat enim Theodoretus, Gaium Arianum ducem Gotthorum longo itinere obuiam processisse Chrysostomo, ac suis filiis iussisse, vt eius genua oscularentur. Et Fortunatus lib. 3. de vita D. Martini, eosdem honores scribit Martino tributos ab Imperatore Valentiniano, eiusque coniuge. His, qui sequuntur, versibus:

*Hinc sede exiliit rapiens se Casar, & ardens
Martini genua amplectēs pedibusq; voluit.
Sic superbū hominē se agnoscere pœna cœgni:
Vilia regna probans, & celsa cacumina cur-
uans,*

Imperiale caput sancti ad vestigia subdens.

B. Chry

Beatus Chrysostomus Homil. 17. ad populum *B. Chrysost.*
 Antiochenum, de quibusdam Monachis, qui
 Indices à Theodosio missos ad inquirendum in
 eos, qui statuas deiecerant, supplices lenierunt.
Us autem, inquit, annuentes viderunt, pedes, &
genua complexi, & manus exosculati, & am-
virtutem superabundanter exhibuere, liberta-
tem, & mansuetudinem. Pomponius Lætus ita
 scribit: Imperatores antea manus exosculandas
 nobilibus præbebant, post suis manibus suble-
 uabant ad oris osculum: Vulgus genua exoscu-
 latur. Sed hoc de ritu Goropius Vecanus lib. 5. *Goropius.*
 Originum Antuerpian. ita censuit, vt diceret,
 olim ad genua supplices prouolutos, vt femur
 oscularentur, quasi vitam inde sibi querere
 significarent, vnde accepissent. Posteritatem
 enim è femore ortum habere; atque adeò signi-
 ficari in femore tam decantatum est, vt operam
 perdat, qui in eo confirmando laboret. Deinde,
 inquit ille, *qui supplices genibus aduoluuntur,*
olim id fecisse videntur, quo femur oscularentur,
quasi confitentes se perditos esse, & frustra natos,
nisi is, quem orant, faciat, & iterum de femore
ipsius nascatur. Cui cum genua proxima sint, &
 ad flectendum ab ipsa natura comparata, non
 mirum est veteres ad genua procubuisse, cum mi-
 sericordiam cuiuspiam implorarent, flexionem
 pro rigore se cupere indicantes. Itaque censet,
 supplices humanitatem aduersus se, atque be-
 nignitatem hoc ritu precari, quæ in duplicatis
 genibus ex eius sententia significatur. Perin-
 de igitur facit, qui alterius genua tangit,

ac si dicat, obsecro te, ut quemadmodum hæc ipsa, quæ contingo genua, facile flectis; ita te ipsum, animumque tuum flectas, ut eum mei misericordia capiat, & tu me, quæ debes humanitate, & benevolentia complectaris.

*Femur deos-
culari.*

Quis enim qui femur alterius deosculatur, quid aliud facit, quam eius vim, & potentiam agnoscere, quæ in viro præcipua, & maxima, nempe sui similem generandi, & illud ipsum, quod est alteri communicandi. Nec secus certe facit, quam si fateatur, posse illum, cui supplicat, vitam sibi, atque salutem perinde atque liberis impertire. Supplices enim vel pro vita, vel pro libertate, quæ civilis est vita, maxime precabantur.

*Femur tangere
in iureiurando.*

Ac forsitan ideo veteres iuraturi femur olim tangere soliti: quasi testarentur Deum, in cuius manu, & potestate sita est vita, salusque mortalium, ac eam sibi à Deo tamquam ab eius authore, si vera dicerent, precarentur: sin contra, necem, ultimamque perniciem, æquissimum perisij pretium. Nam qui femur tenens iurat, hoc dicit: Si recte, ac sine dolo malo tecum ago, aut rem facio, Deus mihi vitam, & felicitatem, quæ sine vita nulla est, & hoc femore significatur, propitius, fauensque præstet: sin aliter, aut ago, aut cogito, cæteris omnibus salvis, solus ipse peream: neque particeps amplius eius vitæ sim, quæ processit ex femore. Atque hinc opinor, sacri scriptores tangentes olim femur in iureiurando apud Hebræos, cuiusmodi servus Abra-
ham,

ham, & Ioseph, testari Christum interpretantur, quod de eorum femore Deus promiserat progressurum. Quamquam in eam etiam partem, quam supra diximus, non immerito explicetur. Sed de hoc ritu habemus fortasse non pauca. Sit finis: ut oliuæ ramus emergat, qui est à me reiectus in finem.

Genes. 22.

Gen. 47.

CAPVT V.

Oliuæ ramum, aut lauri, supplicum in signe, siue
 Diis, siue hominibus, supplicarent. Curram
 seruitutis aquæ, atque imperii, utramque
 esse. Laneam, vntam supplicum
 velamentum, & quatuor

Oliuæ præterea ramum, aut lauri simpli-
 cum in signe fuisse, apud eandem fore
 gentes reperio. Nam Lilius lib. 9. Decad. 3.
 Ditem, inquit, legisti Loerensium obsidi squal-
 lore, & foras ibi, in comitio sedentibus consulti-
 bus, velamenta supplicum ramos oleæ, ut Grecis
 mos est, porrigenes ante tribunal, cum febili
 vociferatione humi procubuerunt. Et lib. 5. Dec.
 5. de Rhodis loquens: Secundum talem oratio-
 nem vniuersi prociderunt, ramosq; oleæ supplices
 iactauerunt. Athenienses verò tradidit Demo-
 sthenes, oliuam præferentes supplicare solitos.
 Et Artaxerxi obsidenti Sidonem, quingentos
 ciuitatis proceres oleæ ramos gestantes, pa-
 cemque postulantes ebuiss.

Oliuæ ramus
 supplicum in-
 signe.
 Lilius.

Siculus narrat. Deuictis etiam Carthaginensibus, consulente Annibale, ad Scipionem, ut patrem, & misericordiam deprecarentur, decem de ciuitatis Principibus illi selegerunt, quos in nauem oliuæ ramis velatam imposuerunt. Mulieres denique apud Apuleium viduæ propter homicidium, Iudicibus ramos oleaginos præstendunt, ut & mœrorem ostendant, & eliciant commiserationem. Virgilius sæpe libr. 2. sic:

Itaque oratores aderant ex urbe Latina.

Velati ramis olæ, veniamq; rogantes.

Seruius.

Vbi Seruius, non coronatos venisse dicit, quod lugentes non decebat: sed in manibus tantum ramos prætulisse, quod erat miserantium. Sed coronatos etiam, Diis præsertim, veteres supplicasse, plenum est. Scribit enim Sophocles in Oedipo tyranno, Sacerdotes, & ciuitatis electos in sacris faciundis, supplicibus ramis ad commiserationem fuisse coronatos: Supplices autem ramos intelligit oleaginos. Apud Statium Sacerdos Ioui sacra faciens oliua coronatur.

Supplices ramis.

Statius.

Minc gemini vates sanctam canentis oliua

Fronte comam, nuceis ornati tempora vittis:

Oliua coronati Diis supplicent.

Virgilius.

Et apud Orpheum eadem coronati sacrificant. Quin & idem ipse author Æneid. 5. oliua coronatum, ut Diis in tempestate supplicet, Æneam inducit:

Ipse caput ronsa foliis cuiusq; oliua

Stans præstat in prora pater ætates, extingq; salso

Portum in flammis, ac vina liquentia fundit.

Et

Et lib. 6.

*Quis procul, ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens?*

Hebræi quoque ad hunc morem videntur sese aliquando accommodasse, nempe cum Romanis supplicarent. Coniecturam facit Philo Iudæus, qui de legat. ad Caium, libellorum, literarumque supplicium Agrippæ ad illum mentionem faciens, in hunc modum scriptas fuisse narrat. *Hæ literæ melius preces meas indicabunt, quas supplex pro verbenis offero.* Quod autem verbenas, non oliuam, non laurum interpres nominat; idè factum est, quia ut Goropius libro 6. Origin. probat ex Plinio, Festoque, verbenæ generale nomen est, quod sacratas omnes herbas, laurum, oliuam, myrtum completitur. Quod docuit Seruius ad 12. Æneid.

Philo Iudæus.

Coronam verò uti imperij, ita etiam seruitutis notam fuisse, illud ostendit, quod suo loco diximus: nempe seruos, siue captiuos è bello, solitos venundari coronatos. Cato de re militari apud Gellium, libro 7. cap. 8. *Ut populus sua opera potius ob rem bene gestam, coronatus supplicatum eat, quàm re malè gestà coronatus vaneat.* Quin & iidem, qui triumphales rami, etiam supplices dicti sunt Eschylo in Eumen. Nam oliua, & laurus triumphantium ornamenta, ut 2. lib. docuimus, supplicum etiam velamenta facere. De oliua planum. De lauro, Plinius lib. 15. cap. 30. *Laurus ipsa pacifera, ut quàm præcendi etiam inter armatos hostes, quietis sit indicium.* Quod etiam respexisse

Corona seruitutis etiã nota

Cato de re milit.

Rami idem triumphales, qui supplices.

vifus est Statius lib. 12. Thebaid. cū dixit:

Vittata laurus, & supplicis arbor olivæ.

Inania, quæ apud mortales speciosa. Nam & supplices rami vittati erant. Hinc vos, quam inania, & futilia sint, quæ apud mortales speciosa, & ampla ducuntur, intelligite: quando ita mala bonis, adversa secundis, regia servilibus implicata coherent, ut altera sine alteris neque esse, neque intelligi queant. Corona, laurus, regium, imperatoriumque ornamentum, servorum, ac supplicum velamentum sunt: ut persuasissimum sit mortalibus: *Extrema* (quod est apud Sapiētem) *gaudij luctum esse.* Atque etiam in risu dolendum, ut legit Chaldaeus: nam separari dolor à voluptate non potest, imperio servitus adherescit.

Proverb. 14.

Regnū splendida servitus.

Recte, ut Scyru apud Xenophontem, regnum appellatur splendidam servitorem.

Sed quoniam de vittis mentionem fecimus, faciemus & versuum, quibus id ostenditur à Virgilio, 7. Æneid.

Praferimus manibus vittas, & verba precantum.

Rami vittati. Virgilius.

Nam rami laneis circumligati vittis præferbantur. 8. Æneid. Regem Latinum Æneas ita affatur.

Optime Grai genium, cuius me fortuna precari, Et vittas comptos voluit prætere ramis.

Cuius rei hanc Servius putat esse rationem: ut inertiam, & imbecillitatem supplicantis ostendat. *Stimus enim,* inquit, *oves egere ulieno semper auxilio.* Oves quippe om̃i in humanis, tum in sacris literis, summæ inertiae, atque imbecillitatis

ratis symbolum gerunt. Sed de vittatis ramis, opinor me lib. 2. dixisse, ubi de veterum more in ramis lucternisque præferendis scripsimus. *Ereſione*, enim Græcè dicitur ramus oleaginus lana obvolutus, qui ad ianuas suspendi solebat in honorem Apollinis. Sunt autem qui putent supplices laneis illis vittis illorum manus, quibus supplicarent, solitos impedire. Quod etiam non ineptè factum existimo: cum & aris vittas sacrificaturi circumdarent, & arboribus etiam quibus diuinum cultum exhiberent, vt lib. 2. docuimus. Perinde autem mihi facere videntur, qui vittas potentioribus in manus dant, quasi imbecillitatem, & tenuitatem suam in manibus illorum collocent, quo sustineantur, & confirmentur: quasi dicerent, ab his manibus imbecillitatis & inopiæ subsidium spero.

Vittæ supplicum quid ostendant.

Sed de vittis ita censuit Goropius in Gigantomachia. *Supplices*, inquit, etiam vittas antiquo more ferre solent, quo ostenderent se tum petere eam coniunctionem apud eos, quos obsecrabant: quæ omnibus hominibus necessaria est ad salutem & tranquillitatem. Sicut enim homines Deo cupiunt amoris vinculo alligari, quo eius opæ ac presentia inuentur: ita homines quoque supplices iis, quos rogant, se deuincire student: quo ipsorum auxilio subleuentur. Nam vt in omnibus sacris, tum victimas, tum aras, tum Sacerdotes vittis ornabant, significantes omnem potestatem à superis orandam, & eo solo nos saluos esse posse, si potestati diuinæ nostra debilitas alligerur: ita supplices hac tessera, fate-

Goropius.

bantur, illum sibi Deum esse posse, cui supplicarent, & seruandi sui apud illum esse potestatem; quam si exercere vellet, ad Dei naturam proximè accederet, & dignus fieret qui diuinis honoribus coleretur. Ita Virgilius de Cesare.

Namq; erit ille mihi semper Deus, illius ara.

Sape tener nostris ab oculibus imbuet agnus.

Addo etiam vittatos lana supplexes vt ostenderent animum se mollem ac laneum habituros aduersus eos, quibus se dederent, vt quocumque hi vellent facile ducerentur, flecterenturque: deinde innocentissimos deinceps futuros. Etenim Ovis atque agni, innocentia Symbole sunt. Nouæ etiam nuptæ limen lana circumdabatur, non tantum vt docerent lanificio tempus occupandum, sed vt monerentur etiam debere se mitissimas, vtilissimas, & ex omni parte innocentes matres futuras:

CAPVT V.

Zacharia lacus valde difficilis ex capit. 14. & ex Psalmis 51. & 127. ex Osea cap. 14. ex Iudic. 9. & 2. Reg. 6. explicati Christus cur in oliuarum monte frequens? Oliua in sacris modestia, submissionis, ac fidei exemplum.

EX his quæ diximus, nescio quid subodo-
 Error in sacris, quod felicius, quam commu-
 niter

niter solet, ex isto ritu explicetur. Enimvero Zachar. 14. ita legitur. *Egreditur Dominus, Zachar. 14. & praeliabitur contra gentes; sicut praeliatus est lux facta. in die certaminis, & stabunt pedes eius in die illa super montem oliuarum, &c.* Qui certe locus difficillimus est, ut viderant interpretes, qui acutè vident: & quem ego nisi ex hoc more, non facile intelligam. Censeo igitur cum plurimis Ecclesiæ patribus, bellum istud spirituale esse atque diuinum: quo fidei hostes Christus Opt. Max. debellauit, & gentes Idolorum cultui mancipatas; sua reuocauit ad signa. Perinde igitur est, ac si dicat, Bellum gentibus inferet, Euangelij promulgatione Idolatriam extinguet, atque apud eos domicilium collocabit, qui sese sponte dederint, ac veniam & misericordiam supplicum, victorumq; more deprecari sint. Hoc enim illa significant: *Et stabunt pedes eius super montem oliuarum.* Pedes enim alicubi stare, nihil est aliud, quam quod Hispanè dicimus. *Estar de assiento, o de proposito en algun lugar.* Super illos autem requiescit spiritus Domini, qui sese illi totos tradunt, nihil iugum detrectant, nunquam reluctantur. Hos enim oliuarum mōtes appellat: Romanos *oliuarum* nimirum qui totius orbis Imperio potiebantur, & magni cum essent, tamen sese ad Dei nomen, & Christi Iesu pedes abiecerunt. *montes qui.*

Accedit huc B. Ambrosius in illud Lucae *Ecclesia oli-*
 11. *Cum appropinquasset Iesus Hierosolymis, uarum mont.*
 &c. Et Eusebius libro 6. de Demonstratione
 Euang. cap. 18. qui Ecclesiam in oliuarum
 mon-

montibus significatam esse prodiderunt. Atque id est, quamobrem Christus Opt. Max. tam saepe montem Oliuarum celebraret: Nempe ut ostenderet in Ecclesiam Gentium se transiturum, & in eam misericordiam suam, & munera diffusurum. Nam ea verè dici potest misericordiam consecuta: ut quæ Christi fidem, religionemque à Christo, perinde atque leges victi à victoribus, suscepit: quam Iudæi incredibili temeritate, atque superbia reicere. Atque ex eo etiam monte regressus in cælum, vestigia humi pressa, quasi redditæ pacis, & fœderis monumenta reliquit. Ita Amœnus poëta antiquissimus enotat:

*Amœnus
Poeta.*

*Montis oliuiferi Christus de vertice, sursum
Ad Patrem rediit, signans vestigia pacis.
Cui etiam cōsonat illud Aratoris vetusti etiam
Poetæ Christiani.*

*Cælum petiturus, oliua
Progreditur lustrare nemus, quo germine
sacro*

Luminis, & pacis locus est.

Nec aliter opinor explicari commodius posse illud Regij vatis Psal. 51. *Ego autem sicut oliua fructifera speravi in misericordia Dei in æternum.* Vbi oliua fructifera, seu semper virens, ut alias legitur, quid aliud significat, quam eos qui sese Deo dedunt, & in eo tamquam in patrono ac Rege supplices, omnem spem, omne suum præsidium collocarunt. Nam cum eorum contumaciam, & supplicium expressisset, qui in suis se diuitiis, ac potentia gloriarentur, nec

*Psal. 51. locus
illustrat.*

Deo se dederent, cum dixit; *Ecce homo, qui non ibid. posuit Deum adiutorem suum, nec speravit in eo, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, & praevaluit in vanitate sua: Quod perinde est ac si dicat; Ecce hominem, Ecce eius exitum, finemque miserrimum, eius nimirum, qui sibi, suisque opibus praefidens, è clientela, digione, atque imperio se diuino subduxit, & praevaluit in vanitate sua; hoc est, superbe de se, atque arroganter sensit, magnus sibi in cogitationibus suis visus est, gloriosum se, potentem, dominum ac nullius rei egentem arbitratus est: ipse se praeter omnibus valere putavit, cum se ac sua quasi somnians, consideraret; & cum in honore esset non intellexit: hoc est, ab alienatus à mente, desipere coepit, atque aliena non solum cogitare, sed etiam loqui. Quare illum propterea Deus destruet, in finem, euellat, & emigrabit de tabernaculo suo, & radicem eius de terra viventium.*

Hoc igitur cum dixisset Regius vates, ut ostendat se non esse ex proditorum numero, aut transfugam, sed foederatum, ut ita dicam, & socium, ac seruum etiam domesticum, qui diuinas leges & imperia non solum accipiat, sed etiam vereatur, & colat; *Ego autem, inquit, sicut oliua fructifera, speravi in misericordia Dei in aeternum.* Id est, me supplicem ad illius pedes abieci, Deum pronus adoraui, ut seruum me vnum ex domesticis in eius domo gessi: victum me illius magnitudine confessus sum: atque ideo veniam, & misericordiam, quae supplicibus debetur

Oliua fructifera cuius rei Symbolum.

betur, ac victis, consecuturum me nunquam dubitavi.

Iam verò quod dicit se in æternum sperasse sicut oliuam: rectè congruit cum oliuæ significatione. Quippe illa æternitatis symbolum est, vt in Pierio videas. Huiusmodi autem esse debent, qui sese Deo dedunt, vt in vitæ ratione perseuerent: eorum dissimiles, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Ideo Paulus ad Rom. 12. gentes dicit ex oleastro factas oliuas, quia fidem quam semel accepit Ecclesia gentium nunquam deferet, neque vnquâ vera Dei religione deficiet, quemadmodum Hebræi qui ad idola tam sæpe defecerunt, & facti sunt Deo quasi leo in silua, vt cecinit Hieremias. Ita etiam cum Christus sedens in asina Hierosolymam ingreditur, & pueri Regem, ac Dominum inclamant; vt se eius potestati subiectos ostendant, ramos olearum, quæ in itinere & monte præ manibus erant, venienti prætendunt, vti victoribus dedititij, vt lib. 2. docuimus.

Eundem etiam ad morem spectat illud Psal. 127. vbi inter alias proborum hominum felicitates, hanc quoque numerat, quòd sit filios habiturus sibi subiectos, & voluntati ac nutibus audientes, quales dedititij esse solent aduersus eos à quibus leges accipiunt. *Filius sicut nouella oliuarum in circuitu mense tue.* Hoc est, dabit tibi Deus liberos, *No auiesos, si no sujetos, y obedientes.* Cuiusce rei symbolum oliua. Hoc autem maximū Dei donum: alioqui enim dolor

Luc. 11.

Hier. 12.

Christus cum ramis exceptus.
Matth. 21.

Psalm. 127.
illustratus.

Filij sicut nouella oliuarum.

dolor est patris filius stultus. Liberos itaque rectè fecit similes oliuarum, non solum quia summisionis atque obedientiæ symbolum est, sed etiam quia pacis nuncia: quasi nihil sit miserius, quam si pater videat filios inter se rixari, bella gerere, aut id futurum præfagiat. Sic etiam luctuosum, ac miserum est, plurimos quidem liberos habere, sed videre eos ab hostibus interfectos, ut de Priamo canebat ille,

Virgilius.

Quinquaginta intus thalami spes tanta nepotum.

Nec aliunde sumptum videtur illud Osee cap. 14. is enim cum populum ad Deum conuersum, & quasi dedititium (nam transfuga fuerat à lege Dei sui) significare vult, eum oliuæ comparat. *Isai. cap. 14. illustratus.*
Ihunc rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, & odor eius ut Libanus. Hoc est, illud à me decus & honorem accipient, quem seruis meis, qui me iusta cum animi demissione reuerentur, & colunt, exhibere soleo. Nam cur oliuæ potius, quam cedro comparet, quibus tamen plenus erat Libanus? nisi quia gloria, & honor, & misericordia iis debetur, qui quasi oliua in domo Dei sunt: hoc est, Deo subiecti, & tanquam aromata, siue thus Libani, bonum odorem orationis emittunt, qua & suum scelus agnoscunt, & supremam Dei potentiam, Regnum, & Imperium, cui parere debent, ingenuè profitentur?

Iusti cur oliuæ potius, quam alius arboribus comparati.

Hinc etiam fit, ut Iudic. 9. modestiæ, summisionis, ac fidei erga Deum verum Regem, exemplar cæteris arboribus proponatur. Nam

Oliua modestiæ ac fidei symbolum.

cum

*Iudic. 9. locus
explicatus.*

*Ex oliuarum
materia. cur
multa olim
in Dei tem-
plo.*

*Cur oliua po-
tius ramus
post diluuium
à columba
prælatas.*

*Oliua cur pa-
cis nuncia.*

Seruius.

cum ad eam primo loco imperium in arbores
deferretur, suo se modulo metiens respondit,
*Numquid possum deferere pinguedinem meam,
qua & dij utuntur, & homines? Vbi LXX. In
qua glorificabunt Deum viri, vel ut alias legi-
tur. Quam in me glorificabit Deus & homines.
Ibo, ut promouear super ligna? Recte vero il-
lud, Quam in me glorificabit Deus & homi-
nes, quia nihil tam Deo, atque hominibus gra-
tum, quam modestia in homine, atque demis-
sio: ut nihil inuidiosum magis atque inuisum,
quam elatio, atque arrogantia. Nec vacat certe
mysterio, quod 11. Reg. cap. 6. ex oliuarum ma-
teria postes in introitu templi, & Cherubinos
in oraculo, & postes in eius ingressu, & ostiola
Salomon fabricauit, ut cuiusmodi futuri essent
qui illuc accessuri erant, & misericordiam à
Deo impetrare deberent, vnico deditiois, at-
que misericordiæ symbolo significaret.*

Denique ut hæc de oliua definiam, Quid est
cur columba è carceribus arcæ dimissa, oliua
potius, quam aliarum ramos arborum præu-
lit? aut cur illa potius, quam ceteræ reuultisse
visa est? An quia pacem à Deo redditam hu-
mano generi significaret? an ut ostenderet, ni-
hil à Deo citius, quam veniam & misericordiā
impetrari? Quare autem oliua pacis nuncia aut
deditiois potius insigne sit prioribus sæculis
habita, Seruius in 8. Aeneid. scribit. *Nam cum
de nomine, inquit, Athenarum Neptunus, &
Minerua contenderent, & iussisset Iuppiter, ut
illius nomine diceretur ciuitas, qui munus melius
obru-*

obtulisset hominibus: Equum Neptunus, Minerva oliuā protulit, & statim vicit. Vnde cum eius ramus alicui offertur, indicat eum esse meliorem.

CAPVT VII.

Purpureum quid? lumen, coma, Capilli, Mare, Dies, Olympus, Olores purpurei. Ebur antiquum quid? Hierem. Thren. 4. Locus explicatus, sponsus candidus, & rubicundus. Cant. 1. ut intelligi debeat. Virgili, aliorumq, Poetarum loci aliquot illustrati.

TAm acriter cum Lambino digladiatur Goropius super huius vocis significatione, ac perinde sibi placet in eius explicatione, atque si non Seruio, Acroni, & Porphyrio deberetur. Quare excutiēda mihi videtur vtriusque sententia pariter, atque Turnebi, & testimonia, quibus astruitur ponderanda. Primum igitur censet Purpureum nihil aliud esse, quam purum putum, siue purum ignem, in quo non tam color, quam lux & splendor consideretur. Verum cum Purpureum a purpura dictum sit, cuius succus præcipuo quodam colore commendatur, ut apud Plinium, & Vitruuium videas: nihil est quod aliam vocabuli originem commentemur. Nam si quæ alia purpurea dicuntur, quæ hoc colore non sint: id vero, ex similitudine, aut analogia, & accommodatione ducitur, ut inferius ostendemus. *Purpureum à purpura.*

Purpureus color cuiusmodi.

igitur & rosæ colorem præ se fert, & ignis splendorem. Ita ignis purpureus Statio dicitur purpureus color, in 1. Achilleid.

Niveo natat ignis in ore

Statius.

Purpureus ignis.

Purpureus fuluog, nnet coma gravior auro.
Cuiusmodi autem sit iste color, qui ignis ab Statio purpureus appellatur. Plinius explicat, qui succum illum, aut liquorem purpuræ dicit esse nigricantis rosæ colore sublucentem: ut

Rosæus color. Catullus.

sit is, qui in ore commendatur, & rosæus dicitur, cui consonat illud Catulli.

Virgilius.

Tincta tegit roseo conchylis purpura fuco.
Huc etiam spectat illud Virgilij Æneid. 1.

Purpureum lumen.

Casariem nato genitrix, lumenq, iuvenie
Purpureum, & letos oculis afflarat honores.
Vbi lumen purpureum pro roseo colore, aut rubicundo, quemadmodum & os purpureum, dicitur. Nam & colorum lumina dixit Cicero, & accensum colorem, & coloribus illustrare: & Lucret. in 2. lib. *Stingui colorem.* Atque vitilumen purpureum pro coloris bonitate, & oris pulcritudine accepit, ita casariem purpuream alij pro flava, siue aurea dixisse videntur. Rosei autem, & purpurei sæpe capilli à poetis appellantur, quæ in idem recidunt. Georg. 1.

Purpurea casaries.

Virgilius.

Tibullus.

Ovidius.

Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.

Tibull. lib. 1. Eleg. 4.

Carminē purpurea est. Nisi coma, carminari sint, &c.

Ovidius primo de Arte.

Filia purpureos Niso furata capillos.

Virg. de ortu Solis.

Aurea

Aurea fulgebat roseis aurora capillis.

Auroræ autem modo rosei, modo aurei capilli attribuuntur. Hinc Aufonius in Mosella, *Olympum purpureum*, & Ouid. 6. *Metamorph. Purpureum aërem*. & 3. *Fast. Diem purpureum*, id est clarum, & serenum, lucentemque dixere, & contra *ardentem purpuram*. Iuuenal. Sat. 11. *Igneam*. Valer. Flaccus lib. 1. *Argonaut. Ardentem murice lenam*. Virg. & *Fulgere purpura*: quæ omnia satis apertè demonstrant, quæ sit vera & germana purpurei significatio. Nam & *Purpurare frondes auro*, quod Columella dixit lib. 10. & *Purpurare undas*, apud Furium in Gellio, quid est aliud, quam purpureum colorem, id est, lucentem inducere? siue lux ista, atque nitor ad nigrorem, ut in mari sub noctem, aut in tempestate, siue ad splendorem ut in auro, accedere videatur. Captata autem occasio est, ut quæcunque pulcro colore prædita sunt, ea purpurea nominentur, ex eo, quod is inter colores gratissimus semper, & tingendis vestibus expetitus. Quare rectè Turnebus animaduertit in Aduersariis, & Goropius in Hierog. & ante ipsos Seruius, Acron, & Porphyrius, purpureum pro pulcro à poetis usurpari. Sed quod id ex illo Virgilij confirmat: *Purpureos spargam flores*, non item. Hic enim species pro genere per Synedochen usurpatur. Viderant hoc ipsum Acron, & Porphyr. in illud Horat. 9.

*Purpurea
qua pulchra.*

*Purpurei
flores.*

Horatius.

*Tempestiuus in domo
Paulli, purpureis ates oloribus.*

Comessabere maximi.

*Purpurei olo-
res, candidi.*

*Nigrum pro
pulcro.
Theocritus.
Pulcra inter-
dum, qua de-
formia.*

*Aurea pro
pulcris.*

*Timen. 4. locus
illustratus.*

Vbi (quod rectè vidit Goropius, sed licentius reprehendit) male supponit Lambinus, *Mar- moreis*, contra omnia, ut ipse faretur, exemplaria: fretus Lucretij testimonio, qui idè epitheton illis atq; mari tribuit. Purpureis enim hoc loco, nihil est aliud quam candidis atque nitentibus: uti purpuream niuem poeta dixit, pro maximè candida atque nitenti. Nec aliena hæc vocabulorum ratio transferendorum à Latinis, Græcisque scriptoribus: à quibus nigrum interdum pro pulcro ponitur, cum oculis, aut capillis adiungitur, quod is color in illis olim probaretur. Ita Theocrit. Edyllio 17. (nam Horatianum carmen in Arte vulgare est) *Argina nigris oculis*. Vbi interpret: *Id est pulcris*. Quin & pulcrum sæpe, ut suo loco dicemus, non tantum pro formoso & conspicuo, sed pro fædo interdum ac turpi accipitur: quia quæcumque decorum suum retinent, siue pulcra sint, siue secus, ea in suo genere pulcra habentur. Ita etiam aurea, siue in sacris, siue in humanis etiam litteris, non quæ ex auro tantum, sed quæ aut pulcra, aut visenda sunt in suo genere, appellantur.

Hunc etiam in modum explicati posse quibusdam videtur illud Hierem. Threnorum 4. *Rubicundiores ebore antiquo*. Hoc est, pulciores: vel ebur antiquum oris colore, & specie superantes. Qua certè loquendi formula eorum pulcritudinem exprimit, atque vno vocabulo comprehendit, quod nos Hispani his duobus.

Blan

Blancos y colorados como vn marfil antiguo, o como una rosa. Quod idem est. Alij vero ad nitorem tantum eboris referunt, quòd id nullo interuallo rubescat. Sed tingi olim purpura, atque ostro violari consuevit, pro Regum ornamentis. Tanti enim apud veteres fuit suauitas coloris in ebore tincto, vt non aliis quam Regibus in vsu esset. Homer. Iliad. 4.

Ebur ostro
tinctum.

Homer. Iliad.

4.

Sicut ebur minio, si qua tinxere rubenti.

Maonides, Carumve nurus tinctūq; dederūt
Gestandū Phaleris in equis, quas sepe superbo
Suspensus thalamo, multi cupiere resixas
Fortē equites frustra: nam solos talia Reges
Ornamenta decet, quorum vel curribus apte
Portentur, vel equis.

Quem etiam ad morem respexisse visus est. Virg. Æneid. 12. cum hæc cecinit.

Virg. Æneid.

12.

Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Si quis ebur, vel mista rubenti ubi lilia multa
Cana rosa, tales virgo dabat ore colores.

Ouidius lib. 2. Amor. Eleg. 5. Simul omnia complexus ita cecinit.

Hæc ego, quæq; dolor lingue dictauit: at illi
Conscia purpureus venit in ora rubor.
Quale coloratum Tithoni coniuge calum
Subruber, aut sponso visa puella nouo.
Quale rosa fulgent, inter sua lilia mixta,
Aut ubi cantatis luna laborat equis.
Aut quod ne longis flauescere possit ab annis:
Maonis Assyrium femina tinxit ebur.

Quare idem est dicere. Rubicundiores ebore antiquo, atque eo colore commendatiores, qui

Eboris anti-
qui color,

Chald. ex-
plicatus.

Pyrop. quid.

existit ex purpura siue ostro eboris candore diluto, quem rosæ etiam mistæ liliis præ se ferunt. Huc etiam accedit Chaldaicæ paraphrasæ translatio, cuius hæc sunt: *Rubicundiores aspectu quam pyropi.* Pyropus autem auctore Plinio lib. 36. cap. 8. & B. Isidoro: genus quoddam metalli est ex auro pariter atque argento conflatum, cuius etiam coloris est gemma, quæ carbunculus nominatur. Quare eundem fere colorem Chaldæus ex auro, & Vulgatus ex ebore, & ostro expresserunt. Ita etiam Virg. supra, ubi lumen purpureum dixit, quænam esset hæc coloris pulcritudo, eadem similitudine declarauit.

Virgil. ex-
plicatus.

*Quare manus addunt ebori decus, aut ubi
stano*

Argentum Parii sue lapis circumdatur auro.

Sponsus can-
didus & ru-
bicundus.

Capillus spon-
si niger.

Id est, cuiusmodi colorem habet ebur non à natura, quoniam is candidus tantummodo est, sed ab arte, qui candidus, & purpureus, quasi- tus nimirum ostro, quo à veteribus tangebatur. Cum autem sponsus candidus, & rubicundus dicitur, idem est quod. *Blanco y colorado.* Non enim refertur rubicundi verbum ad capillum, quia sit aureus: non enim aureus, sed niger, & crispus. *Sicut elatæ palmarum, nigri sicut cornus.* Nam quod caput auro optimo comparatur, id verò non ad colorem, sed ad constitutionem, & compositionem pulcerrimam referendum est, ut Hebræa satis ostendunt: nam ubi nostra habent aurum, illa supponunt capillum, seu margaritum pretiosum.

Caput aureu
sponsi quare
dicitur.

Hil

Hispanè: *Su cabeça es de oro, es una perla.* Et
 ubi nostra candidum, illa elegantem ac niti-
 dum, ut videantur in rubicundo vim candoris
 & ruboris admixti complecti. Idem vero quod
 ad colorem attinet reliqua ostendunt. Venter *Sponsi colo-*
 enim eburneus distinctus saphyris, & crura si- *rem multa*
 cut columnarum marmorearum, fundatarum super bases *declavant.*
 aureas, quid aliud significant, quam totum cor-
 pus candore pariter, atque rubore præditum
 esse. Enimuero cum venter dicitur, pars pro
 toto capitur per Synedochen: neque alius co-
 lor in ventre, alius in pectore, reliquisque cor-
 poris partibus, sed unus atque idem toto cor-
 pore mira cum suauitate diffusus.

Nec mirari quis debet si reliquæ præter os,
 corporis partes de colore roseo commendun-
 tur, perinde atque id nouum videatur. Nam
 Hesiod. in Theog. sæpe id facit.

*Pasi head, Eratoq, & Eunice roseis lacertis
 prædita,*

*Hippochoeq, lepida, & Hipponoe roseis la-
 certis prædita.*

Et apud Athenarum roseos legas Apollinis di-
 gitos.

Sed quod capillos sponsi nigros ita quidam
 interpretantur, ut nigrum non ad colorem, sed
 ad nitorem & eum quidem, qui ex aureo, ru-
 beo ve existit, referendum existiment, id vero
 neque in latini sermonis usu, neque in Sacris
 litteris memini reperisse. Nam tametsi hoc in
 purpureo & aureo probare possint, quæ duo
 vocabula, ad nitorem & pulcritudinem, æquæ

*Nigrum
quid.*

atque ad ea vnde orta sunt, significanda, ac commodantur: ac licet nigrum in oculis, atque etiam in capillis pulcritudinem præ se ferat, quia is olim color in his partibus commendatus; nusquam ego nigrum pro nitenti, aut aureo, rubeoꝝve colore lucenti reperio usurpatum. Nigrum quippe nigrorem dicit pariter cum nitore; nitorem vero sine nigrore, non item. Adde quod purpureus, aureusꝝve color ubique & semper gratus, niger nec ubique, nec semper, interdum grauis etiam atque molestus. Nec me fugit nigrum olim capillum in honore habitum, perinde ac nigros oculos, quod vel Horatius confirmat in Arte: & addo etiam nigros oculos à Theocrito dictos, id est, pulcros Eidyllio. 17.

Theocritus.

Argiva nigris oculis tu bellicosum Diomedem, &c.

Ita monuit interpretes nigros pro pulcris dictos, quia is color in oculis probaretur. Sed cum hoc loco additum sit, *Sicut coruus*, dubitare non licet, quin ad nigrorem illum in coruo nitentem similitudo referatur. Nam tametsi purpureum, ut infra dicemus, pro pulcro interdum accipiat, si tamen ita dicas: Purpureum, hoc est, sicut murex, quis dubitet quin similitudo hæc colorem, non pulcritudinem explicet? Quod autem Theocriti interpretes nigros oculos pulcros interpretatus est, ego censeo, pulcros quidem fuisse quia nigri, qui color id temporis in honore. Nam & Hesiodus sæpe, maximè in Theogonia, The-

*Nigri oculi
pulcri.*

tim,

Theſim, Venerem; aliasque Deas, ab oculorum nigrore commendat, ſecus facturum, niſi nigros haberent: nam Mineruam non raro nominat, ſed caſios illi, non nigros oculos affingit.

Sed cum iam eſſet Deam caſiis oculis Mineruam

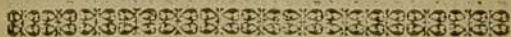
Paritura, &c.

Et paulo poſt:

Primam quidem Virginem

Caſiis oculis apud Tritonem genitam.

Quod dubium mihi non eſt, quin Nigri vox ad colorem, non ad nitorem referenda ſit.

CAPUT VIII.

Purpurei criſtis iuvenes. Purpureus pennis, apud Virgilium Serui reiecta ſententia. Criſta olim galearum in bello; veſteſque, & ſignum praelij committendi, purpurea. Anima purpurea quid. Anima, & ſanguis pro eodem in ſacris, externiſque literis. Nahum, & Iſaias Prophetæ explicatus. Mare purpureum. Fluctus atri. Virgilius illuſtratus.

Cum purpureum pro pulcro dici Seruius intelligeret, illud Aeneid. 10. de Acrone praelia miſcente:

Hinc ubi miſcentem longè media agmina vidit,

Purpureum pennis, & pacta coniugis oſtro.

Ita interpretatur: Purpureum pennis. Bene ga-

Punica militum crista. leatum: inquit, ut alibi purpureis cristis inuenies, id est, pulcri. Sed utrobique Poëta ad cristarum colorem, non ad pulcritudinem respexisse verisimilius est. Purpureum enim, siue puniceum, aut rubeum pennarum colorem militibus olim in usu fuisse, cum ex his locis, tum ex aliis manifestè colligitur. Nam præterquam quod galeas idem Poëta rubras, & cristas etiam rubentes dixit: idem etiam flammæ à cristis fundi, *Æneid. 10.* scripsit; quia rubeus, purpureusve color ad ignem proximè accedit, ut diximus. Ita;

Terribilem cristis galeam, flammæq; vomentem,

*Ardet apex capiti, cristisq; à vertice flamma
Funditur, & vastos umbo vomit aureus ignes.*

Theocritus. Theocritus *Eidyll. 23.*

*Castor multum etiam percussit in acerbis
oculis linceis*

*Illius scutum, rubram verò ad cristam usque
gladij acies peruenit.*

Diodorus. De Hispanis militibus, Diodorus lib. 6. *Circum capita galeas areas ponunt, puniceis ornatas cristis.* De Chaldæis aduersus Assyrios in præ-

Nahum cap. 2. lium exeuntibus, Nahum Propheta cap. 2. *Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus in coccineis.* Vbi & ignitus clypeus dicitur, siue quia deauratus, siue quia rubeis ornatus cristis, ut cum vestium colore concinnet. Is enim color maximè expetitus in prælium: adeò ut pugna signum non nisi sublata tunica purpurea daretur. Plutarchus in Bruto: *Una cum lace*

pro

propositum fuit Bruti, & Cassij castris pugnae signum: punicea tunica. Ita intelligendi Cæsar, Ammianus, Tacitus, Polybius, Homerus, Virgilius, Arnobius, Lilius; & alij scriptores, cum vel sublatum, vel propositum, vel monstratum ex arce signum, scribunt. Ferunt autem, Tamerlanem illum cognomento Magnum, ubi prælium hostibus ostenderet, tria signa per tres continenter dies sustulisse: candidum alterum, quo pacis, & deditiois dabat optionem: nigrum alterum, quo luctuosum proteruit exitum, & triste supplicium comminabatur: tertium denique purpureum, quo cruentum prælium ostentabat, igni, ferroque miscendum.

Sed cur hic potius color in pugna, quam alius? an quod sanguineus, & sanguis pro anima sit; & ita oporteat eos, qui in pugnam descendant, quasi pro anima dimicare? An quod is color maximè animos faciat, in hostesque commoueat, quos scimus cruorem expectere, aut etiam effudisse? Iam verò quod Virgilius *Æneid.* 11.

*Ionius lib. 2.
de viris illust.
Genebrar. lib.
4. Chronolog.
Anno 1495.*

Purpureus color cur in bello usurpatus.

Virgilius

Purpuream vomit ille animam.
dixit, pro sanguine, aut vita potius dixit: quod natum opinor ab hac ratione, quod uti spiritu, ita etiam sanguine vita continetur; non quod sanguinem ille animam esse putauerit, siue vitam: quemadmodum ille Critias, quem Aristoteles lib. 1. de anima, reprehendit. Ita enim 2. *Æneid.* -- *Vitam cum sanguine fudit.*
Et alibi;

Purpurea anima quid.

Virgilius

Vna cadēq; via, sanguisq; animusq; sequitur.

Sed

*Sanguis pro
anima in sa-
cris literis.*

Genes. 9.

Leuit. 17.

Deuter. 12.

Philo Iudæus.

*Isai. 53. lux
allata.*

*Christi sanguis
quasi seminis
Martyrum.*

Sed quòd sanguinem animam vocat, mutuatus videtur à nostris literis; in quibus vna, eadem-
que vox. **וְנֶפֶשׁ** *Nephes*, & animam, & anhelitum, & sanguinem, & vitam significat; eo quòd sanguis sit vehiculum vitæ, & spirituum animalis. Genes. 9. *Carnem cum sanguine non comedetis. Vbi Hebræa: Carnem cum animâ sanguine suo non comedetis.* Sanguine suo, per appositionem: id est, cum anima, quæ est sanguis ipsius. Leuit. 17. *Anima omnis carnis in sanguine est.* Et iterum: *Quia anima carnis in sanguine est.* Vbi Hebræa: *Quia omnis anima carnis sanguis eius est.* Deuter. 12. *Caue ne sanguinem comedas: sanguis enim pro anima est; & idè non debes animam comedere cum carnibus.* Philo Iudæus ita scribit in hanc sententiam, cum de victimis loquitur: *Sanguis autem circum altare funditur: quia circulus figura est perfectissima; ne huius libationis exors sit ulla pars animæ. Nam animam quodammodo libare videmur sanguine.* Hinc illud Isaïæ 53. *lucem accipis: Si posuerit pro peccato animam suam, videbitur semen longeuum.* Hoc est, si sanguinem suum fuderit, si seminauerit cruorem, cruorem etiam largissimum metet, vberimum capiet ex ea semine prouentum. Scilicet ingentem Martyrum copiam. Nonne vbi in horto sanguinis guttas effudit, hac illum Angelus commemoratione, vt scripsit beatus Chrysostomus, confirmabat? Quemadmodum agricolam, qui semina condit in terram, in posterum se ex ea semine, quam tunc facere incipiebat, & factururus erat in

in monte non ita multò post, vberrimos, lætissimosque fructus esse relaturum. Quod & ipse dixerat, cum dixit: *Nisi granumumenti ca-* 10 ann. 12.
dens in terram mortuum fuerit, ipsum solum ma-
net; sin autem mortuum fuerit, multum fructum
affert. Hinc etiam innumeræ Martyrum laurus
 purpureis diffusæ ramis existunt, hinc oliuæ
 Confessorum, palmæ Virginum, cæteræque
 felices Diuorum arbores purpureis è Christi
 pectore imbribus irrigatæ succrescunt, ipsæ
 etiam purpuratæ.

Sed venit mihi nunc in mentem, purpuream *Purpureâ ani-*
 animam aliter à quibusdam dici: nempe subi- *mam ut aliq*
 tam mortem, & vno ictu comparatam. Sic *interpretetur.*
 apud Homerum eos omnes, qui luculenta pla-
 ga imposita cecidissent, morte purpurea subla-
 tos reperiri.

Purpurea arripuit mors illum, durag, parca.
 Id verò natum ex eo, scribit Pierius, ex Eusta-
 thio, & Æliano, quod infectores aiunt, purpu-
 ram piscem vno ictu collidi: secus enim liquo-
 rem illum per totum corpus confundi, nec
 colligi posse. Deinde mare purpureum dictum
 putant, quasi profundum, quòd purpura non-
 nisi in imo pelago reperiatur: à quibus stat
 Apollonij interpretis, qui *πορφυρεοναι*, hoc est,
 purpurascere, profundum esse, interpretatur.
 Sed ego, ut de purpurea anima nihil muto, ita
 etiam addo, longè mihi probabilius videri, ma- *Mare purpu-*
 re purpureum dici, quasi igneo nigrore collu- *reum.*
 cens, quamquam & turbatum, & fluctuans,
 ventisque vehementius agitatum significare
 possit,

possit, si ad Græcæ vocis vim, & potestatem spectemus. Sed cum ita agitur ventis, & intumescit, nigrum videtur. Ita Virgilius:

*Virgilius ex-
pliatus.*

*Fluctus attri-
quid ex senten-
tia Hieronymi
Mercurialis.*

--- *Fluctusq. atros Aquilone secabat.*
Vbi multa præclare, vt solet, philosophatur Hieronymus Mercurialis lib. 3. Variar. cap. 13. atque ita dictos putat, quia aquæ exasperata ventis nigrorem præ se ferunt. Enimvero in libro de coloribus ita scriptum est. Similiter autem & aqua nigra apparet, quando asperata sit veluti in maris æstu. Nam ob superficiei asperitatem, cum pauci radij incidant, ac lumen diuellatur, quod vmbrosum est, nigrum videtur. Exasperatur autem Aquilonibus, *Æneid. 3.*

Virgilius.

*Attri fluctus
periculosi, &
infœusti.*

Et glacialis hyës, Aquilonibus asperat undas.
Et apud Homerum *Iliad. 9.* nigras eiecat pontus arenas in tempestate. Et sæpe apud Hesiodum in eadem nigrum dicitur. Tamen si ego fluctus atros aliter accipiam, & sæuos interpretor, ac periculosos, feros, infæustos, mali ominis. Quemadmodum infames scopulos dixit Horatius naufragiis infestos, & male audientes. Attrum enim pro infæusto, pro infami, pro diro, veteres vsurpabant. Vnde & dies attri, & Soles nigri, & id genus sexcenta, de quibus diximus ad illud Horatii:

Hic niger est, &c.

*Purpureum
mare.*

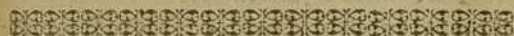
Quare ita censeo, Mare purpureum fieri tempestate, atque etiam videri interdum sine illa, maximè si Sol absit: nam si adsit, & ab eo collucet, vt ait Cicero, & albescit, & vibrat. Purpureum autem intelligo, nigrore quodam nitido

col.

collucens. Purpuream autem mortem etiam si dicat Homerus eam, quæ sit luculento vulnere illata, non respicere illum ad genus mortis, ut scripsit Pierius, sed ad cruorem effusum. Nusquam enim reperio, subitam mortem appellari purpuream, nisi animus cum sanguine fluat: tamen si ut appellari possit, non sit incongrua ratio, quam ex more interficiendæ purpuræ Pierius petiit. Rectius purpuream effudisse animam, aut purpuream mortem obiisse dicitur, qui ex sanguinis fluxione decesserit: quo mortis genere Senecam aiunt à Nerone sublatum. Clemens autem Alexandrinus lib. 2. Pædagog. cap. 10. Purpuream mortem dixit, quæ purpuratos oppressit inter aurum, & purpuram, pretiosasque vestes. Adlusit nimirum ad Theocriti sapientis dictum, qui cum epistolam audisset, qua purpuram à Chiis Alexander exigebat, illud Homeri legisse fertur:

Purpurea hunc mors cepit.

Author Athenæus lib. 12. cap. 18.

CAPVT IX.

Risum bene sperare iubentis argumentum. Benevolentia, bonæ spei, summissionis, & grati animi signum. In pueris bonæ indolis documentum. Genesis, & Iohannis illustrati. Virgilius
Egloga 4. explicatus.

Vereor, ne dum de risu dicere aggredior, ipse etiam ridiculus videar, ut vilus est Politiano Seruius, in enarratione loci Virgiliani, de quo pauca sub finem. Habet autem hoc risus cuius rei symbolum. risus parentum erga filios, aut alioqui præstantiorum hominum erga inferiores, ut sit annuentis symbolum, comitatis, affabilitatis, & beneuolentiæ signum, bonæ spei, ac bene sperare iubentis egregium documentum. Ut perinde sit ridere liberis parentes, ac eis bene vel-
Bonæ spei. le, ac bene sperare iubere. Ita apud Homerum
Homer. Il. 2. Pallada Iupiter diffidentem confirmat, Iliad 8.

--- Cui talia verba loquente

Iuppiter arridens, animo mea filia forti

Esto, inquit, confide, seres quæcumque peristi.

Virgil. 1. Æn. Quem certè imitatus Virgilius Æneid. 1. ubi Venerem de Ænea laborantem induxit, louem ita loquentem facit, ac bene sperare iubentem:

Olli subridens hominum sator, atque Deorum,

Vultu quo cælum, tempestateq; serenat,

Oscula libauit nata: dehinc talia fatur:

Parce metu Cytherea, &c.

Et Æneid. 5. Et apud eundem Æneid. 5. Nisum Æneas eodem modo bene sperare iubet, de præmiorum præstantia diffidentem:

--- Risi pater optimus olli,

Et clypeum offerri iussit Dydimæonis aris,

Neptuni sacro Danaïs de poste reflexum:

Hoc iuuenem egregiū præstanti munere donat.

Sed illustre illud ex sacris literis testimonium

Eccles. cap. 13. Ecclesiast. 13. cum Sapiens de potentiorum loquens ingenio, & moribus aduersus tenuiores:

Et

Et subridens, inquit, spem dabit, narrans tibi bona, & dicet: quid opus est tibi? Ecce risum spei bonæ symbolum. Et paulò post: Et subridens interrogabit te de absconsis tuis. Ecce affabilitatis, & beneuolentiæ documentum. Quemadmodum & apud Iobum, cap. 29. Cùm ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terrā Id est, cùm illos comiter, affabilerque accipiebam, præ admiratione vix sibi persuadere poterant, eam me rationem illorum ducere, qui tam longè illos dignitate superarem. Idque causæ erat, cur lux vultus mei non caderet in terram: hoc est, cur illi non parui ducerent hilaritatem vultus mei, quòd quò superior eram, eò me hilariùs, & summissius aduersus eos gerebam. Scitum autem est, lucem, aut lumen, aut illuminationem vultus, idem valere in sacris literis, quod in Latinis hilaritas, & lætitia.

Sed bene sperantis signum esse videtur risus Genes. 17. *Cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo.* Id est, bonæ spei plenus ex animo lætatus est. Quin & Saræ etiam risum Ambrosius, indicium futuri mysterij magis, quàm incredulitatis fuisse argumentum arbitrat. *Risit enim, inquit, adhuc nesciens quid rideret, quòd publicam esset in Isaac paritura lætitiā.* Ecce, bonæ spei conceptæ symbolum risus habetur Ambrosio. Sed longè aliter Augustinus, atque Gregorius. Iam verò quòd Sara dixit Genes. 21. *cùm spem filij sibi promissi completam significauit, Risum fecit mihi*

Risus affabilitatis etiam documentum.

Iob. cap. 29.

Genes. 17 locus explicatus

B. Ambrosius.

Genes. 21.

*Risus grati
animi, sum-
missionis, &c.
symbolum.*

Dominus. Quid aliud est, quam dicere, perfecit, ac dedit mihi Dominus id, ad cuius promissionem ego risi. Alias autem risus tenuioris aduersus honestiorem, summissionis, letitiae, grati animi, & beneuolentis indicium est, modo lenis, & cum oris modestia coniunctus, Huc spectat locus ille Virgilij, de quo tanta in explicando varietas inter authores, atque contentio.

*Virgil. Egl. 4.
explicatus.*

*Incipe parue puer risu cognoscere matrem:
Matri longa decem tulerunt fastidia menses,
Incipe parue puer, cui non risere parentes,
Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cu-
bili est.*

Quæritur enim, horteturne puerum, ut ad parentes rideat; an verò parentes, ut ad puerum. Politianus Quintiliano assentitur, & subscribit etiam Germanus Guellius, qui ita legebat: *Qui non risere parentes*, &c. Perinde ac diceret: O parentes, hunc ex iis, qui non risere, nec Deus mensa, nec Dea dignata cubili est. Sed hoc ab aliis differt Scaliger (tametsi Quintilianum aliter interpretetur, ac reliqui) quod putat, parentes, accusandi casum esse, & Poëtam hortari puerum, ut ad matrem rideat, siue ad parentum aspectum, non contra, ut illi parentes. Cui consonat illud Catulli in Hymenæis:

Catullus.

*Torquatus volo parualus
Matris è gremio sue
Porrigens teneras manus
Dulce rideat ad patrem
Semibianco labello.*

Cui

Cui non abſimile illud Martialis ab eodem *Martialis.*
correctum:

Te citò ridebit peregrinus ſtodia partus,

Romanam ducat quam magis eſſe nurum.

Qui enim non ridebant ad parentes, ij tota vita putabantur *Agelaſti qui.* vt Græci dicunt: & qui nolunt ſe paulò liberiùs inuitare, ij genium ſuum defraudare dicuntur. Vnde geniales dies ij ſunt, quibus curantur corpora lautiùs, hilaritati ſeruitur, indulgemus genio, & in omni lepore, & humanitate verſamur. *Geniales dies.*

Apta ſanè, quæ hæc tenùs dicta ſunt; ſed ego *Secundi loci explicatio.* veterem lectiõnem teneri, ac defendi poſſe arbitror, & explicari etiam cum lepore. Hortatur enim puerum, vt riſu parentibus blandiatur, & matri præſertim, cui decem menſes longa tulerunt faſtidia. Quasi dicat: Incipe parue puer matri blandiri, & ex proximis ſuperiorum menſium faſtidiis, atque moleſtiis, hilaritate ipſa vultus tui, ad riſum etiam, hilaritatemq; traducere. Enimuerò tua intereſt: nam ſi cui non riſere parentes, hoc eſt, cui ſe beneuolos, & faciles in ſuſcipiendo, atque tollendo non præbuerunt; eos nec Genius menſa, nec Iuno dignata cubili eſt. Id eſt, ſatis miſeri tota vita fuere; nihil à parentibus accipere, quibus vitam incunde, ac ſuauiſſime ſuſtarent. Eos enim, qui parentibus grati non accidiſſent, non tollere, ſed exponere ſolebant; vt alibi diximus. Habet autem hoc riſus parentum erga filios, vt ſit amoris indicium: *Ridere, bene velle.* vt perinde ſit ridere liberis parentes, ac eis

*Risus in pueris
bona indolis
argumentū
Homerus.*

bene velle, ac bene sperare iubere. In pueris verò risus bonæ indolis argumentum. Apud Homerum Iliad. 6. & puer ad patrem Hectora, & pater ad puerum ridet.

*Una sequebatur nux, puerumq; gerebat
In gremio Hectoridem tenerum, blandumq;
alacremq;
Festinumq; oculis, ridentem mollia, vulu
Sidereo:
Huic pater arridens tacitos defixit ocellos
In puero.*

*Item boni
ominis.*

Boni autem ominis esse docuit Seruius hoc loco; tametsi sub initium Eglogæ, infœlicitatis dicat fuisse portentum. Sicut enim, inquit, maiores natu sermone, ita infantes risu se inuicant agnoscere. Ergo hoc dicit, incipe parentibus arridere, ut & ipsi tibi arrideant. Sub ortum autem risisse alium, præter Zoroastem, de quo Plinius; nusquam legi. At is foelicissimus, & celebratissimus omnibus sæculis habitus est.

*Tertij loci
explicatio.*

Iam verò si aliter explicentur hi versus, & risus non ad puerum, sed ad parentes referatur, ita ut ipsi tantum sint, qui rideant: nescio, an aptius explicentur. Potuit enim hortari Virgilius puerum, ut risu parentes agnosceret, hoc est, ex risu; ita ut sit hæc sententia. Incipe parue puer, qui tibi sunt à natura dati parentes agnoscere; atque illos esse intelliges, qui tibi arriserint. Ridet autem nunc primum tibi mater exactis iam decem mensium fastidiis; quæ iam præ gaudio tui suscepti præ

præteritarum non meminit molestiarum. Incipe igitur parue puer, ridentes illos, hoc est, tibi beneuolos, ac tollere velle vultus hilaritate indicantes, agnoscere: nam id beneficium neque omnibus præstant liberis: & quibus non præstant, eos verò nec Deus mensa, nec Dea dignatur cubili: hoc est, parentum imperio exponuntur: nec ab iis victum quotidianum, aut domesticam supellectilem accipiunt: neque in vitæ ciuilibi statu aliquo collocantur.

Huc etiam spectat, quod de Diana Ὠρίλαχῃ. *Diana Orsilache.*
 (Ita enim à Tauricis nominatam scribit Ammianus lib. 22.) Goropius scripsit Origin. lib. 8. qui pro Cimbrica vocem arrogat, & Dianam ita nominatam dicit, cum inuocaretur subsidio futura parturientibus, ut parentes visa prole riderent: quod perinde est, ac si peterent fœtum in lucem sine periculo edi. Nam dum uterus geritur, dum partus vrget, dolor locus est, non risui: at post editum fœtum, tum verò risus, lætitia, gaudium existit. *Mulier enim cum parit, tristitiam habet; cum peperit, non meminit pressuræ propter gaudium.* Ὠρίλαχῃ, *Orsilache quid*
 item vox, ex illius sententia, nihil aliud est, quam si quis dicat: *Prolem video, & rideo.* Vel ad formulam hortantis: *Prolem vide, ac ride.* Quod si scribatur Ὠρίλαχῃ, tum nihil significare aliud, quam *Prolem videns risit.* Itaque siue Orsilache dicas, in idem ferè recidit: nam eo nomine significatur, Dianam sic tueri puerperam, ut prolem saluam edat, & eam parentes

lato risu & amplectantur, & osculentur. Quare ex risu puer incipiet parentes agnoscere, ut dicebamus.

Coropij sententia de risu.

Sed ille aliò detorquet: ait enim videri fuisse, in Sybillinis carminibus, puerum quidem parentibus arrisurum: parentes tamen non risuros, ob diuersas calamitates, & postremo etiam ob infamiam, & seruile genus mortis, quam in cruce subiturus esset. Nam Sybilla non de Salonino, cui hæc Seruius tribuit: sed de Christo loquitur. Hæc ille. Sed si hæc ita sint, non aptè cadunt cum his, quæ superius dixit. Nulla enim ad parentum risum adlusio, in eo carmine:

Incipe parue puer risu cognoscere matrem.

Risus ad parentes potius, quam ad puerum referendus.

Si non parentes, sed ipse risurus sit: quare verius mihi videtur, hunc ad parentum risum referri oportere: quamquam fiat de risu in Sybillino carmine mentio. Quis enim neget, Christum Iesum recens natum parentes suos incredibili gaudio compleuisse? Tametsi illa de cruciatibus, morteque perferenda pulsaret animum cogitatio: quæ tantisper contraheret, dum

Christus natus gaudio parentes compluit.

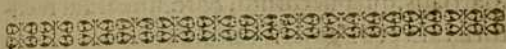
Vultu quo nubes, tempestateque serenat, tristitiæ nebulam dissiparet, exhilararet ora, atque animos diuina quadam suauitate mulceret. Quòd autem ad Dianam Orsilochen respexisse Poëtam arbitratur, quæ prole edita parentes ad risum, hilaritatemque traducit, confirmari videtur ex his, quæ proximè dicit:

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum

Desi

*Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina: tuus iam regnat Apollo.*

Lucina quippe tum maximè est, cum parturientibus adest, & foetus in lucem suscipit exeuntes. Dixi de risu, faxit Deus ne ridicule. De Diis verò natalitiis satis à me dictum est, ubi de die natali:

CAPVT X.

Tituli in cellis, & frontibus meretricum; quæ etiam traductæ, cum loci, stipis, elegyq; prædicatione. Seruorum stigmata, & initiatorum. Tertullianus, Hieremias, Ezechiel, Joannes in Apocalyp. illustrati. Denique de titulis rerum venalium, & monumentorum elogiis apud Hebraeos pauca delibata.

Dixi de elogiorum antiquo more in 6. Singularium libro, non ingratum faciam, si de meretriciis titulis verbum addidero: quod ad sacrarum conducere possit intelligentiam litterarum: cellas quippe scortorum nomine inscribi solitas. Tertullianus docet in primis, in lib. de pudicitia: *Ubi proponetur liberalitas ista?* Sub ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis Iuuenalis de Messalina in lupanar eunte:

*Tituli in cellis
meretricum.
Iuuenalis.*

-- Tum nuda papillis

Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ.

Nam & nomen simul cum pudore exuebant, quod Parergon. 10. Alciatus obseruauit ex Plauto: *Nomen mutat à meretricibus.*

*Namque hodie earum mutarentur nomina.
Facerentq; indignū gerere, questum corpore.*

Seneca cōtr. 1.

Item Seneca in Controuerſi. i. non ſemel: *Meretrix vocata es, in communi loco ſteriſti, ſuperpoſitus eſt cella tua titulus. Deinde etiam: & ducta es in lupanar, accepisti locum, pretium conſtitutum eſt: titulus inſcriptus eſt Quo etiam ſpectat*

Martialis.

Intraſti quoties inſcripta limina cella:

Seu puer arriſit, ſiue pu. lla tibi.

Nam vterque ſexuſ impune proſtabat. Facit ab hoc ritu Petroniuſ Arbitr, apud quem ille Afcyllum quærens, & ab anicula per fraudem deductuſ ad fornicem. *Videō, inquit, quoſaam inter tituloſ, nudaſq; meretriceſ ſurtim conſpatiantes.*

Tertullianuſ.

Meretriceſ tra-

ducta cū elogio

Quamquam aliāſ, Inter viculoſ, legitur. Tertullianuſ huc refero, cuiuſ hec ſunt: Ipſa etiam proſtibula publica libidiniſ hoſtiæ in ſcena proſtrantur, pluſ miſerię in præſentia ſæminarum, quibuſ ſoliſ latebant, p̄q; omniſ ætatiſ, omniſ dignitatit ſora tranſducuntur: locuſ, ſtipēſ, elogiuſ, etiam quibuſ opuſ non eſt, prædicatur Elogiuſ, ſiue pro commendatione, & præconio aliquo publico, ſiue pro meretricij tituli prædicatione accipieſ, ſiue ad elogiōrum morem referēſ, quę in parietibuſ, ſiue ad ianuāſ, laudationiſ ergo inſcribi ſolebant, vt proximē diximꝯ. Quamquam ad tituluſ potiꝯ videatur ſpectaſſe Tertullianuſ, qui totidem penē cum Seneca verbis, atque eodem proſuſ ordine ſcribit. Hic, vbi ſuprà, accepisti locum, pretium conſti-

tutum est, titulus inscriptus est. At hic: *Locus, stipes, elogium predicatur.*

Nosolum verò titulum inscriptum, sed meretricis etiam in fronte pependisse scribit Durrantius Variar. lib. 1. cap. 2. fretus Senecæ auctoritate, cuius hæc sunt in eadem Controversia 1. *Nomen tuum pependit in fronte, pretia stupri accepisti, & manus quæ Deus datûra erat sacra, capturas tulit.* Et sunt etiam, qui putent ad hunc morem adûsisse Prophetam Hierem. cap. 3. cum dixit: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluit erubescere.* Sed ego longè secus opinabar, nam nomen non in meretricis pependit fronte, sed cellæ. Frontem enim domus, antri, montis, exercitus, veteres dixisse, vulgare est. Neque ad inscriptionem Prophetæ, sed ad impudentiam spectat, de qua Ezech. 3. *Domus Israhel attrita fronte est.* Sed videtur ex hoc more dictum ab Ioanne Euangelist. Apoc. 17. cum insignem illam meretricem describeret. *Et in fronte eius nomen scriptum, Mysterium: Babylon, mater fornicationum, & abominationum terre.* Babylonis autem nomine Romam intelligi, docet ex Sanctorum patrum auctoritate Doctissimus atque grauissimus auctor nostris Franciscus Ribera in Commentariis ad cap. 14. Apocal. Quod si de Roma sermo est, verisimile est eum in describenda meretrice ad ritus illorum meretricios respexisse.

Sed dicat aliquis in virorum etiam fontibus nomen inscriptum legi in eadem haud raro: nam cap. 3. *Et scribam super eum nomen Dei*

Titulus etiam in fronte.

Hieremia 3. lux facta.

Ezech. 3.

Apoc. 17. locus explicatus.

Nomen in virorum fontibus inscriptum.

Tituli seruorum
in frontibus.

mei, & nomen ciuitatis Dei mei, noua Hierusalem. Et cap. 14. Et cum eo centum quadraginta quatuor millia habentes nomen eius; & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. At hæc, ad seruorum morem spectant, qui picti titulis atque notis, quibus aut nomen, aut pretium, aut dominus explicantur. Crebra eius rei mentio, apud Clementem Alexand. 3. Pædag. Tertull. in lib. de Pallio. Arbit. sæpissimè: nam & venalitiū titulis pictum Trimalcio habebat, & illi in naui ad instar seruorum sese comparantes, noto epigrammate inscribuntur in fronte. Et in legibus iureconsulti non semel. Itaque cum ibidem, quinam illi sint indicatur, ita scribitur. *Hi empti sunt ex hominibus, primitia Deo, & agno.*

Apud Hebræos autem qui ad idola transierant, idem mos fuisse videtur Philo enim in libro 1. de Monarchia, ita scribit: *Non desunt tamen quidam prolapsi eò insania, ut ne receptum quidem ad pœnitentiam sibi reliquum faciant, ad cultum simulacrorum præcipites, confirmantes eam seruitutem litteris, non in chartula scriptis, ut mos est mancipiorum, sed iniussis in corpus ferro ignito, ne deleri queant. Nam hæc non obscurantur ullo tempore. Quem ad morem Paulus: Ego autem stigmata Domini mei in corpore meo porto. Nempe cuius seruitutem profitear præ me ferens.*

Atque ut definiam moneo apud Hebræos etiam in more positum, ut edes, & alia eiusmodi dominorum titulis, ad memoriam posteritatis,

tis, inscriberentur. 2. Reg. 18. Porro Absalon Tituli ad me-
 rexerat sibi cum adhuc viveret titulum, qui est ^{memoriam po-}
 in valle Regis. Dixerat enim, non habeo filium, ^{stericatis apud}
 & hoc erit monumentum nominis mei: vocavitq; ^{Hebr.}
 titulum nomine suo, & appellatur manus Absa-
 lon usque in hanc diem. Marmoream putat Io-
 sephus statnam: nominis inscriptione nota-
 tam; tituli vocabulum indicat, de quo diximus
 in sermonibus Natalitijs, alij verò pulcrum
 magnificumque eadem inscriptione insigni-
 tum. Psalm. etiam 48. Tabernacula eorum in ^{Psalm. 48. lux}
 progente, & progenie: vocauerunt nomina sua
 in terris suis. Id est, ædificiis, villis, possessioni-
 busq; terrenis nominis sui titulos indiderint,
 ut illud ad æternitatis memoriam permaneret.
 Peruulgatum autem est præscriptis rebus ti-
 tulos affigi. Cicero 3. Officiorum. Sic tu cum ^{Cicero.}

ades præscribas, tabulam tamquam plagam
 ponas, domum propter vitia vendas.

Seneca lib. 4. de Benef. cap. 12.

Spondeo pro iudicato, &

suspensum amici bo-

nis libellum

deicio.

* *

*

CAPUT

CAPVT XI.

Calendæ Ianuaria maximè festæ, & celebres. Splendida in his conuiuia, choreæ per urbem ductæ cum cantu. Ianue festa fronde, & lampadibus coronatæ. Magistratus munera, priuati suas artes auspiciati; merces ambiciosè ad Ianuas expositæ. Manumissiones factæ. Fasta inuicem precatationes, &c.

*D. August.
epist. 67. ad
Aurel. Epif.
B. Chrysost.
Orat. in Ka-
lend.*

*Festus per ur-
bem ornatus.
B. Chrysost.*

*Auspicia ma-
gistratuum.
Panegyristes.*

EX multis, quæ de Calendis Ianuariis inter legendum mihi notauimus, nonnulla conferam in hoc caput. Ac primum vulgare illud de conuiujs, choreisq; publicis, quæ à Christianis etiã vsurpata, Antisiodorense Concilium damnauit. Canon. 11. Si quis Calend. Ianuar. ritu paganorum colere, vel aliquid plus noui fecerit propter nouum annum; aut mensas cum lampadibus, & epulis in domibus præparare; aut per vicos, & plateas cantores, & choros ducere præsumpserit; anathema sit. De festo per urbem ornato, etiã apud Christianos. B. Chrysostomus Homilia de Calend. Tomo 5. Dies ergo tales in admiratione habere, & magnam ex illis voluptatẽ capere, & lucernas in foro accendere, & coronis admodum redimire, puerilis cuiusdam amenitas est. Nec in foro solum, sed per urbem. Ibidem. Hac lux hanc offert compensationem, non ut domus tue fores seris coronentur.

De auspicijs magistratuum res nota. Idcirco enim dies ille auspicalis dictus Panegyristes:

illum

Illum tamen primum consulatus tui auspicalem diem praterire nullo modo possum: quo tu solus omnium consecutus es, ut quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum esse videbatur, tunc primum potuerit sufficere peragendis; unoque sol curriculo, & officia te Consulis inchoantem videret, & Imperatoris implentem.

Auspicari autem intelligo, non inire tantum, sed aliquid ex munere delibare: & leues aliquas

& translaticias causas (quod vidit optimè Lippius in Tacitum) dicis gratia propositas audire. Sueton. in Nerone. *Auspiciatus est, & iurisdictionem Praefectus urbi, Sacro Latinarum, celeberrimis patronis, non translaticias, ut assolet,*

& breues, sed maximas, plurimasq; postulationes certatim ingredientibus, quamquam interdictum à Claudio esset.

De auspicio opificum Ovidius in Fastis.

Tempora commisi nascentiæ rebus agendis

Totus ab auspicio ne foret annus iners.

Quisque suas artes ob idem delibat agendo.

Nec plus quàm solitum testificatur opus.

Factum ita censeo, ut opera sua singuli ad ostentationem, certatim pro foribus exponerent.

Docet Chrysost. ubi supra. Lata cum primis ciuitas fuit, & splendide coronabatur: & forum quasi elegans, sumptuosaq; mulier ambitiose hodie exornabatur, & auro, indumentis pretiosis,

calceis, & reliquis eius generis vestiebatur, singulis in officina sua opificum sui venditione, eiusdem artificij socios antecellere studentibus. Atque hoc apud Christianos ex gentilitio ritu;

quem

Auspicari quid.

Suetonius.

Auspicia opificum. Ovidius.

B. Chrysost.

quem quod ad choreas, & alia eiusmodi pertinet, supra sublatum vidimus ab Concilio Antisiodorensi cap. 1. quod ad festum urbis ornatum spectat, vetitum etiam docet Martinus Bracharen. ex Græcorum Synodis collectan. cap. 73.

Seneca.

De aliarum auspiciis Seneca Epistola 83. *Ille tantus Psychrolutes, qui Calendis Ianuariis in Euripum saltabam, qui anno rono quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar, &c.* De hoc more Dio Cassius libro 57. qui de Tiberio sic scribit. *Fuit & alia causa cur iis Calendis extra urbem esset, nempe ne hominibus anni auspicio, & festo die occupatus negotium praberet; neque strenas ab iis acciperet.*

Dio Cass.

Manumissiones factæ.

Sed Goropius, ut est hominis ingenium symbolicum, hoc etiam indicasse dicit, lib. 4. Orig. ab Iapeto posteros suos moneri non Deum tantum manibus admotis orandum esse: sed omnem quoque hominis felicitatem ab labore: contra, omnem miseriam ab otio proficisci. Venio iam ad manumissiones, quæ ipso etiam die factæ, quoniam initium consulatus. Iunius enim Brutus primus Romanorum Consul, & Romanæ libertatis assertor Vindictam Vindeliorum servum ob detectam proditorem manumisit, Plutarch. in libro de sera Numinis vindicta. Cassiodor. libro 6. Variarum, in formula Consulatus. Ammianus Marcell. lib. 22. optime Claudianus Poëta in 4. Honori Consulatu:

Claudianus.

Aspi.

*Aspice mox lætum sonuit clamore tribunal,
Te fastos ineunte quater solemnia ludit
Omnia libertas: deductum vindice morem
Lex celebrat, famulusq; iugo laxatus herili
Ducitur: & grato remeat sicunior ictu.
Tristis conduio pulsata fronte recedit,
In ciuem rubuere gena, tergoq; remouit
Verbera, promissi felix iniuria voti.*

Fausta præterea omnia inuicem precari sole-
bant, qui etiam ritus ad nos manauit; qui per
eos dies prospera nobis omnia comprecamur.
Ouidius lib. 1. Fastorum ad Ianum.

*Fausta inui-
cem precatior.*

Ouid. 1. Fast.

*Aut cur læta tuis dicuntur verba Calendis,
Et damus alternas, accipimusq; preces?*

Quem etiam ad morem spectat lib. 4. de Pon-
to. Eleg. 4.

Et 4. de Pont.

Hæc ubi facundo sua vox hilarauerit ore:

Utiq; solet, tulerit prospera verba dies.

Læta autem, & prospera verba, eadem sunt, *Plinius lib.*
quæ alibi diximus Bona, & bene ominantia. *28. cap. 2.*

Plinius lib. 28. cap. 2. Cur enim primum anni
incipientis diem lætis precationibus in vicem
faustum ominamur? Varro de eadem re. Ca-
lend. inquit, Ianuar. & Natal. antiqui obser-
uabant, ne mala omina audirent, & vestes vete-
res nouis mutabant: eodem die mulieres annu-
lum seruis, sicut viri Saturnalibus, dabant: &
quisque suas pro bono omine artes exercebat.

Huc etiam spectauit Ouidius in Ibin, cum
post Diras, quibus illum deuouerat, dixit:

Hæc tibi Natali facito, fanig; calendis

Non mentiuro quilibet ore legat.

*Sirena data.
Festus.*

*Initiis omina
putabant
inesse.
Ouidius.*

Id est, has tibi diras pro faustis precationibus imprecetur, vt malis ominibus, & vitam, & annum exordiaris. Nam & boni ominis causa strenæ datæ & acceptæ: quas vulgo dicunt, *Aguinaldos. Festus. Sirenā vocamus, quæ datur die religioso ominis boni gratia, à numero, quò significatur alterum, tertiumq; venturum similis commodi: veluti Trenam, præposita S, littera, vt in loco, & lute solebant antiqui.* Initiis enim rerum omnium inesse omina putabantur: quod docet Ouid. lib. 1. Fast. & illustrat exemplis. Quærenti enim, cur læta verba, bonasque preces inter se darent, acciperentque, Ianus respondet.

Omina principiis, inquit, inesse solent.

Ad primam vocē timidas aduertimus aures,

Et primum visam consulit angur auem.

Natum inde, vt vulgò prouerbio celebretur.

Dimidium facti, qui bene cœpi, habet.

B. Maxim.

Huc spectat B. Maximus in increpatione de Calen. Ianuariis, vbi auspiciorum, ominisque captandi rationem agnoscas. *Novum annum Ianuarias appellant (calendas, cum verusto semper errore, & horrore sordescant. Auspiciatū vanissimi colligere se dicunt: ac statum vitæ suæ inanibus indicis æstimantes, per incerta animi ferarumq; signa imminentis anni futura rimantur: cum utique apud Deum solum sit notitia futurorum.* De eadem superstitione B. Chrysostomus loquitur in Oratione de Calen. Tomo 5. & quidem de Christianis loquitur, quos impietatis arguit: *Quod qui hoc faciunt, dies obsi-*

B. Chr. sostr.

nant, & augurijs addicuntur: & putant si non
 nilunium mensis huius cum voluptate & letitia
 degant, reliquum se annum sic transacturos. At-
 que ad hunc morem Prudentius.

Prudentius.

Iano etiam celebri de mense litatur
 Auspicijs, epulisq; sacris: quas inueterato,
 Heu miseri, sub honore agitant, & gaudia

ducunt.

Festa Kalendarum.

Sed ut læta & iucunda omnia procurata, ita
 nihil triste publicè priuatimq; Calen. Ianuariis
 factum: adeò ut narret Plutarchus in Mario,
 punitum illo die feruum, impendentium ma-
 lorum maximum fuisse præsagium. Progres-

Nihil triste
 factum neq;
 publicè, neq;
 priuatim.

Plutarchus.

susq; Marius Calen. ipsis Ianuariis, initio anni
 Sextum quemdam Licinium de saxo iecit, quod
 & illis, & urbi impendentium malorum maxi-
 mum visum præsagium. De strenis datis acce-
 ptisque multa apud auctores mentio, maximè
 iureconsultos: quamquam apud Suetonium
 sæpe, atque Dionem. Quare nihil attingam.
 Tiberium certè cum sæuitiæ, tum etiam impie-
 tatis arguit Suetonius cap. 16. quod ne Calen.
 quidem Ianuar. à puniendo abstinuisset. Nul-

Suetonius.

lus à pœna hominum cessauit dies, ne reli-
 giosus quidem & Sacer. Animad-
 uersum in quosdam in-
 eunte anno

nono.

Dd

& Latinis Iuuentutis Dea dicta est, & Quirini
 vxor. Suidas autem horam dicit hoc temporis
 punctum significare, in quo omnia consistunt,
 & sunt in summo, & quasi in maturitate per-
 fecta.

*Hora Suidas
 maturitatis
 rerum omnium
 tempus.*

Hesiodus enim in Theogonia Themidis filias
 facit, & maturitatis auctores.

Hesiodus.

Postea duxit splendidam Themis, qua pepe-
 rit horas,

Eumoniāq; Dicēq; & Irenem florētem;
 Que opera matura faciunt mortalibus homi-
 nibus.

Et Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus,
 scribit Græcos, *ἡ πόρῃ* appellare eam anni par-
 tem, & tempus in cuius medio caniculam exoriri
 contingit. Hinc *ἡ πόρῃ*, fructus dicunt tem-
 pestiue collectos, atque maturos.

Galenus.

Ex his igitur non insulse explices illud Ioan.
 cap. 13. Sciens Iesus, quia venit hora eius, &c.

*B. Ioannes
 cap. 13. ex-
 plicatus.*

Horam quippe appellat tempus illud, in quo
 sue virtutis, & magnitudinis animi in ferendis
 doloribus, in cruciatibus sustinendis, toleran-
 disque opprobriis singularia dedit documen-
 ta. Venit itaque hora: id est, tempus illud, in
 quo veram & germanā suæ pulcritudinis spe-
 ciem mortalibus spectandam proposuit: & qui
 erat splendor Patris, portans omnia verbo vir-
 tutis sue, consummauit omnia. Et qui erat spe-
 ciosus forma præ filiis hominum, id est, vere vir
 inter viros, imperator vnus inter imperato-
 res, accinctus gladio super femur, specie
 ipsa sua, vultuque horribili hostes debella-

*Hora Christi
 que.*

Hebr. 1.

Psal. 44.

Psal. 94.

Isa. 53.

*Hora eius, id
est ver, &
quasi matu-
ritas.*

Psal. 11.

Cant. 2.

bellauit, intendit prosperè, processit, atque re-
gnauit. *Regnauit, autè, a ligno Deus* Inibi vero.
*Vidimus eum. Et nō erat in eo species neq; decor,
Et quasi absconditus vultus eius: unde nec repu-
tauimus eum.* Quare tempus hoc siue hora, qua
dignitas oris, & pulcritudo corporis obscura-
tur, animi virtutem, atque potentiam ostendit:
qua omnem terrarū orbem sibi subegit, fugauit
Dæmonem, mortem superauit, ac seles, celo, &
terræ spectabilem præ omnibus hominibus,
atque angelis præbuit. Ex quo hanc esse veram
Christi pulcritudinem facile intelligas: vt alias
vberius explicauimus.

Rectè igitur. *Veni hora eius.* Id est, ver eius,
& quasi maturitas eius opportunissima. An
quia hic ille verè beatus vir per antonomasiam,
qui à Regio Psalte similis arbori canitur, quæ
semper virens, semperq; florens costos iam a-
moris vi fructus redemptionis humanæ ferre
cepit, & maximè tempestiuos: *Flores, quippe,
apparuerant in terra nostra.* quod vidit acutè
nobilis concionator. F. Antonius Alvarez, cum
carissimoli, ingressus claudis, salus agris, vita
mortuis dabatur. At nunc, fructus capitur pro-
tiosissimū sanguinis, fructus beatæ vitæ, fructus
redemptionis æternæ. Ver igitur mortis sue
tempus appellat. An quia, vt est amoris eius e-
ximia vis, quod amarum est, vt aiebat ille, mel
facit? & laudes ducit susceptas pro hominibus
contumelias, delicias in doloribus, in tormen-
tis accipit voluptatem? Sæuam itaque hyemem
passionis suæ, qua tam sæua in illum tempestas

con

citata est, vt demerferit; non hyemem, sed ver
 suum appellat; quia *Delicia eius esse cum filiis*
hominum. Id est perinde cum eo agi, ac si in ea-
 dem esset damnationis causa, qua ceteri homi-
 num. *Regalo es suyo ser tratado, como io auian*
de ser los culpados. Ij enim filij hominum, qui
 loquuntur, & faciunt opera hominum. Faciunt
 à nobis LXX. interpretes; qui vbi nostra le-
 gunt in Psal. 117. *Circumdederunt me sione apes:*
 illi; *Sicut apes fauum.* nempe cum mel inge-
 runt. At qui fel illi porrectū scimus: sed amor
 ita illum affecerat, vt etiam amara, dulcia vide-
 rentur. Hæc igitur hora verè custos est, ianuæ
 cæli; quia per Christi cruciatus, & mortem, no-
 bis sunt cælorum ianuæ patefactæ. Et mortales
 ab inferis excitati. Et miror, veteres hanc etiam
 horis vim attribuisse; cum eas Adonidem ab
 inferis reuocasse scribunt. Theocritus enim
 sic,

*Passionis
 hyems cur
 Christo pro
 vere.*

Prouerb. 8.

*Filij homi-
 num qui.*

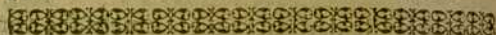
Psal. 117.

*Hora morta-
 les ab inferis
 excitant.
 Theocritus.*

*Qualem tibi Adonidẽ ex perenni Acheronte
 Mense duodecimo reduxerunt mollipedes*
Hora:

*Tardissima ex Dijs hora caræ tamẽ exoptatæ
 Veniant omnibus hominibus semper aliquid
 ferentes.*

Iam vero cum alibi dicitur. *Hæc est hora vestra,*
 & potestas tenebrarum, Hoc dicitur: Nacti estis
 tempus & occasionem optatam, cum in me op-
 primendo vires profundetis: Hispanè sic: *En*
que auoy de haçer vuestros poderios, y tirar la
barra lo sumo, o todo be de potencia.

CAPVT XIII.

Mausolea Hebrais in usu. Insigne illud quod Simon parentibus posuit, ad instar eorum, quæ apud gentes. De armis suspensis & nauibus insculptis.

*Machab. lib.
cap. 13.*

LEgebat aliquis inter doctos viros cap. 13. lib. 1. Machabeorum, vbi de sepulcro, quod Simon parentibus fratribusque construxit, ita scribitur. Et edificauit Simon super sepulcrum patris sui, & fratrum suorum edificium altum visu, lapide polito retro, & ante: & statuit septem pyramidas unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigantibus mare. Quæ cum legisset, dubitare alter primum, factum ne id esset ex suæ gentis ritu, an ex aliarum exemplo? Deinde quamobrem naues insculptæ sepulcro? Nam de armis suspensis aut etiam incisis, communis est ritus.

Mausolea apud Hebræos.

Tum ego, quod ad morem, inquam, gentis attinget, res est non dubia. Scimus enim sepulcrum David multis cum loculis, in quibus ingens pecuniarum verecondita, magnificentissime ædificatum. Legas apud Iosephum lib. Antiq. Indaic. 7. cap. vltim. in fine; & lib. 13. cap. 15. Coniecturam etiam facit Daniel, qui princeps à Dario constitutus, Mausoleum sum-

ptuosissimum extruxit, in quo Persarum, Medorum, & Parthorum Reges sepeliuntur. Eius autem cura Hebræis Sacerdotibus data est. Auctor Iosephus lib. 10. cap. 14.

Quamquam trophæa apud Hebræos repetantur, quemadmodum apud gentes. Testes ipsi apud Iosephum lib. 15. cap. 10. nam cum Herodes theatrum, & in eo Cæsaris imagines & trophæa gentium, quas bellando ille deuicerat, collocasset; Hebræis indignè ferentibus persuadere conabatur nihil in ea re inesse periculi. At illi putantes imagines esse armis obstitas, quas numquam tolerassent, vno ore clamabant, dicentes. *Licet omnia existimemus tolerabilia, tamen hominum imagines, vel trophæa, non esse patrium in ciuitatem admitti profitemur.* Sed hoc verum, de eiusmodi trophæis: nam de aliis, id est, de hostium spoliis, vel suspensis in templo, vel etiam in sepulcris, non item.

Et certè huius etiam Mausolei, quod Simon extruxit rationem exposuit idem Iosephus lib. 13. cap. 9. *Simon, ingens Mausoleum fabricans patri suo fratribusque, sepulturam ex albo, & polito lapide construxit, opus mirabile, conspicuumque faciens, cuius & porticus undique columnis sustentantibus ex vno lapide, visæ mirabiles statuit: insuper & pyramides septē parentibus, vel unicuique Germanorum singulas superposuit magnitudine vel decore lucentes: quæ hætenus seruantur.* Quod autè ad naues pertinet, quas Simon iuxta arma insculpendas curauit, ac templis.

Nauium spolia, in tropheis

illud primum dico, vñtatum fuisse nauium spolia in trophæis, aut templis, ad æternitatem memoriæ, collocari. Virg. lib. 3. Georg. de Trophæo Augusti.

Virgilius.

*Atque hic undantem bello, magnūque
fluentem*

Nisum, ac nauali surgentes ære columnæ.

Vbi Seruius scribit Augustum totius Ægypti victorem, sustulisse de nauali rostra ærea, quibus conflatis, quatuor effecit columnas, quæ postea à Domitiano in Capitolio sunt locatæ.

Iuuenalis.

Iuuenal. Satyr. 10.

Bellorum exuuiæ truncis affixa trophæis,

Lorica, & fracta de casside buccula pendens,

Et curtum temone iugum, victæq; triremis

Aplustre, & summo tristis captiuus in archu.

Iuuenalis.

Linus ab urbe condita, lib. 8. *Naues à Antiatium parci in naualia Roma subductæ, partim incense, rostrisq; earum suggestum in foro constructum adornari placuit: Resiræq; id templum*

Goropius.

appellatum. Goropius præterea libro 3. Orig. scribit nauium fragmenta à Cyrenais in Hammonis templo dicata. Id verò ad nostrum morem refert, qui nauium spolia, quibus naufragium euasimus, in templis suspendimus. Quod ad sepulcra spectat, hoc solum reperio apud

Virgil.

Virgilium

At pius Aneas ingenti mole sepulcrum

Imposuit, suaq; arma viro, remūque, tu-
lāque.

Sepulcra ut
olim insculpta

Hoc autem idè factum, quia in sepulcris eas res incidi solitas fuit, quibus ille insignis habitus est

est, qui inibi situs. Itaque naues etiam insculptas sepulcris docet Philostratus in Histor. Tyanæi Apollonij. Verum quamobrem Simon parentum sepulcro, siue Mausoleo naues insculpserit, non facile constat. Sunt autem qui putent, eo naues insculptas, vt varios, multipli- *Cur naues in-*
sculpta.
 cesque vitæ casus, quos illi subierant maximè in bellis, significarent. Illos nauium similes esse, qui in hoc vitæ salo variis fortunæ casibus, quasi tempestatibus conflictari, in sepulcrum tamquam in portum, post vitæ naufragium enataissent. Quæ certè sententia non humanis magis, quàm sacris literis probari, & locupletari facile potest.

Obscurum enim non est, humanam vitam in nostris, externisque litteris navis symbolo significari: & sæculum istud non pauciores, quàm mare motus habere: mortem naufragium esse, in sepulcro portum inesse. Idè enim rectè Andromacha apud Senecam in Troade; Act. 3.

*Fata si miseros iuuant;
 Habes salutem fata si vitam negant,
 Habes sepulcrum.*

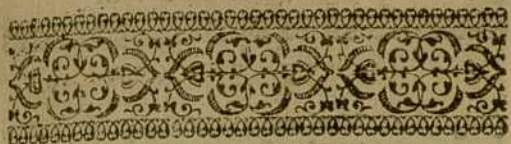
Perinde ac dicat: Si vitæ naufragium feceris, non est cur animo succumbas, cum sepulcri habeas portum, quem inueharis, periculorum omnium, ac tempestatum expertem. Arrisit B. Hieronymo Poëtæ sententiâ, qui in vita sancti Malchi. Si iuuat, inquit, miseros Dominus, habemus salutem: si despicit peccatores, habemus sepulcrum. Sed vnum audito Gregorium, qui lib. 6.

in Iob, cap. 18. *Potest, inquit, per sepulcrum non
solum in hac vita nostra contemplatio, sed quies
aeterna, & intima retributionis intelligi, in quam
tunc verius quiescitur, quando in nobis corrup-
tionis vita perfectius necatur.* Ego verò ita cen-
seo, quemadmodum arma, siue spolia ad aeter-
nitatem memoriae columnis Simon imposuit,
vt edita bello facinora posteris testarentur,
ita etiam naues incisas, vt maritima-
rum urbium, ac gentium, quas
præliis fuderant, sym-
bolum præ se
ferrent.

MARTI

MARTINI DE ROA

EX SOCIETATE IESV,

SINGVLARIVM LOCORVM,

AC RERV M,

Liber Quintus.

ARGVMENTVM.

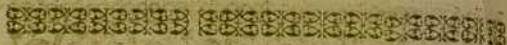
ANtiquitatis cognitionem, cum ad humanas, tum maxime ad sacras literas intelligendas, omnino necessariam, ostenditur ex sacris Doctoribus. Id verò Martini, & Antonij, Iuliani, & Iustini congressu, & sermonibus comprehendimus: quo rerum, & personarum varietas intentionem legentium remitteret, & occurreret satietati. Capitibus autem singulas dialogi partes inclusimus, ut haberet lector, ubi iustis lectionis itineribus confectis, tamquam in opportuno diversorio conquiesceret.

Personas verò ipsas loquentes fecimus, ut communium illarum vocum, *In-*

quam, & Inquit, quæ fastidium parit, iteratio tolleretur.

* *

C.A.

CAPVT PRIMVM.

*Congressus Martini, & Antony, & quidam
ad disputationem adiutus.*

Antonium.

Rgône tamdiu tu in palæstra, Marti-
ne, sedens, & silens: otiosusne spe cta-
tor in gymnasium venis, non lu cta-
tor egregius? siue ad leges olei respi-
cis, siue ad consuetudinem nostram, vtrumque
peccas; sed vide, quàm non summo iure te cum
agam, age aliquid, excusasti. *Martinus.* Multior
tū profectò arbiter, quam ille, apud Plautū in
Bacchidibus, Lydus Pistocleri pædagogus, qui
adolescentum mores ad antiquam regulam as-
uerius exigebat.

*Adolescen-
tium mores
ad antiquam
regulam exi-
gebat Lydus;
apud Plautū.*

*Nego tibi, inquit, annis viginti fuisse pri-
mæ,*

*Digitum longè à pædologo pedem ut effe-
res ex edibus.*

*Ante Solem exorientem nisi in palæstra in-
veneras,*

*Gymnasij Præfecto, haud mediocres pœni-
penderes:*

*Idq; ubi obigerat, hoc etiam ad mulum ac-
cessabatur malum,*

*Et magister, & discipulus perhibeban-
tur improbi.*

*Vbi cursu luctando, hasta, disco, pugillatu, p. ila,
Saltando se exercebant.*

*Pueri quibus
olim exerce-
rentur in gym-
nasio.*

Ego verò quī possim? qui nec puluerem tetigi,
 nec ita sum affectus, ut possim. *Anton.* Pulverē
 excusas; sed isthuc mox viderimus: nunc illud
 prisci peccatum sæculi, quod video in nostra
 tempora deriuatum. Quid enim iniquius,
 quam peccantis discipuli labem inferre ma-
 gistro? *Martin.* Vulgi insipientis hic error,
 Antoni, non opinio sapientium. Laudabo di-
 uum Effren, ut cetera fileam, qui in libro de
 vita spirituali, ita monet præceptores, de disci-
 pulorum erroribus laborantes: *Quod si ad ma-*
gnam, inquit, malitiam deuenierit, in memoriam
tibi eum renoca, qui ex Apostolo factus est prodi-
tor: & quis ita perfidus est, & iniquus, ut præ-
ceptorū ruinæ suæ causam adscribat, ac non potius
improba ipsius discipuli voluntati? Hæc ille: tu
 verò quid me in arenam compellis, luctandi in
 primis ignarum, & languenti præterea stoma-
 cho laborantem? *Anton.* Næ tu egregius dissi-
 mulator es, Martine: Ego te non in arenam, &
 oleum, sed in Xistos, & sermonem inuito. Scis
 enim primum genus in gymnasiis conuersan-
 tium fuisse Rhetores, ac Philosophos, reli-
 quosque musarum amatores, ibi legere, collo-
 qui, inter seque disputare consueuisse, ut illa
 luënalis ostendunt, Satyr. 7.

*Nihil iniqui-
 us, quam pec-
 catis discipuli
 labem inferre
 magistro.*

*D. Effren in eā
 rem sententia.*

*Rhetores, ac
 Philosophos
 versari solitos
 in gymnasio.*

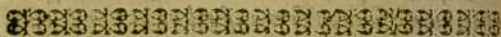
*Sed vos sanas imponite leges,
 Ut præceptorū verborum regula constet,
 Ut legat historias, authores nouerit omnes,
 Tāquam ungues, digitosq. suos; ut, si forte rogatus,
 Dū petit aut thermis, aut Phœbi balnea, dicat
 Nutricem Anchisæ nomē, patriamq. nouerit.*

Martin.

*Pueri in gym-
nasium ibant
matutini, &
cur.*

*Galenus 13.
methodi.*

Martin. Rectè mones: nam id opinor causa fuit, cur sub primam lucem pueri palaestram adirent, quo seorsum à viris exerceri possent, & reliquum studiis literarum tempus impendere. *Anon.* Accedit præterea authoris locupletissimi testimonium, Galeni 13. methodi, qui Theagenis cuiusdam Philosophi Cynici, in Traiani gymnasium quotidie publice disputantis mentionem facit. *Martin.* Non id quidem dubito, sed ô tu bonus medicus, quis te Galenus, quis Hippocrates informavit? qui grauedini capitis, & languori stomachi lectione, & sermone facias medicinam.

CAPVT II.

Lectione, & disputationibus caput, stomachum, iuuari, ex Hippocrate, Seneca, Plinio, Celsus, & aliis.

*Lectionem in
capitis dolore
adhibuit Ga-
lius Aureli-
nus in destilla-
tionibus.*

Seneca.

*Stomachi vi-
tia lectio corri-
git. Anthon
Plinius.*

Anon. **D**E lectione testes habeo locuple-
tissimos, Celium Aurelium, &
Senecam, quorum ille in curando capitis do-
lore, lectionem adhiberi consuluit: hic verò ad
refrenandas quas patiebatur capitis destilla-
tiones, eandem in vsu habuisse scribit, Epist.
97. Iuvat præterea lectio cum pectoris intimas
partes (quod vidit acutè Hieronymus Mercu-
rialis doctissimus author, in Variis de arte
gymnastica) rum stomachum, cuius etiam vitia
(vt Celsus scribit) corrigit: quandoquidem per
ipsam

ipsam pituitosa excrementa suauiter attenuantur, absumunturque, & calor natiuus citra ullam violentiam excitatur, & augetur. Agnouit hoc Plinius, qui cum voce, atque stomacho laboraret; claram lectionem subsidio comparasse, author est illius nepos, Epist. lib. 9. in penultima. Atque hæc de clara, & vehementius explicata lectione: cæterum quæ segnior, & remissior est, ad eadem fermè conducit, nisi quod leuius omnia præstat. De sermone cuncta ferè *Sermonis eadem virtus, quæ lectionis,* similia, siue contendas vocem, siue remittas. Pituitam verò à sermone consumi, vel sputa indicant ex ore loquentium yberim manantia; quæ partim à capite, partim à stomacho, à thorace partim exeuntia, cuncta ista membra sermonis beneficio recreari demonstrant.

Martin. Agis pulchrè medicum non medicus. Sed ego isthæc mihi persuadeam? Non, si me doceat Esculapius: non, si sit author Apollo. Nisi verò ita existimas, in capitis dolore, cui *Et inuenit causam, put lectionis,* causa grauedo, legendi, aut loquendi calore, destillationes moueri, ac fluere; iis caput leuari; maxime si per narium, atque oris fenestras sese foras effundant. De stomacho nihil pugno: *Et stomachum, & quare.* nam calore natiuo ea exercitatione excitato, neque superfluous humor crassescere, neque concrelescere, neque fœcis in morem sublidere potest iis locis, quibus conficitur cibus. Ideò Celsus lib. 1. cap. 2. primum huic exercitationi locum attribuit. *Anton.* Vincor, Martine, non produco questionem, sed do illam medicis *Sicut medicus in urbe locus, ad quod spectat illud,* quibus suus etiam in urbe locus, & Celsus ad *Et quæ.*

*Corpus otio
corrupti ex So-
crate, & aliis.*

Æsquiliæ, multis imaginibus, atque marmori-
bus ornatissima, vt ex ruinis, & inscriptis Ro-
mæ lapidibus obseruari nonnulli. Mihi satis
est, vt causam obtineam, habitum corporis, vt
præclare Socrates in Theæteto dixit, ab otio, &
quiete corrumpi, ab exercitationibus, & motu
conseruari. Nam Erasistrato, & Asclepiadi, se-
cūs sentientibus, quid est cur assentiar? eorum
sententiam Hippocratis oraculo refutante.

Martin. Age ergo, quod spectat ingressio:

Anton. Quod tandem, nisi vt te ad palæstram
sermonis inuitem: & quoniam sumus in gym-
nasio, opportunis disputationibus collucte-
mur?

Martin. Viceris iamdiu, si prædixisses:
nam id mihi in animo, ab elato è limine pede.

Anton. Quin igitur incipis, & mecum ista
communicas, quæ per hos dies cogitabundus
in animo versas.

Martin. Cornelium, & Octa-
uium ad secundam à prandio expectabam, vt
senesceremus.

Anton. Senesceremus? hem, quid
hoc verbi? Deus omen auertat: volo enim vo-
bis Phœbi iuventutem, & florem istum, verque

nitidum, vernantem semper, semperque viren-
tem.

Martin. Facetum sanè, ac bellum homi-
nem. Iacis obscurè mihi istam hyemem vultus,

& autumnum ingenij, cum totus floreas, &
vernes forma, indole, doctrina. Ego verò ne-

que maturari mihi senectutem cupio, aut ve-
tustatem quasi vino edentulo, vt est apud Plau-

tum, irrigari; neque amicis tam citò ætatem
deflorescere: sed vti de Scipione, ac Lælio Ci-

cero, repuerascere solitos dixit, cum rus ex vrbe

euolassent, & conchas, & umbilicos ad Caietam, atque Laurentum legerent, ita nos senescere velle, cum ad euoluendam antiquitatem accederemus. Nescire enim, ut aiebat in Oratoris Cicero, quid antequam natus sis, acciderit; hoc est, semper esse puerum. Fecit hoc praeceptum senis Horatius in Arte, cum de colloquens ita cecinit:

--- *Laudator temporis acti.*

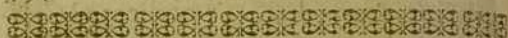
Hanc ita Cornelius, & Octavius tenent, ut nihil supra. *Anton.* Hui, si ante nominasses: eecum vtrumque. Satina salve Corneli? *Cornel.* Satis, cum vos saluos, & quod boni ominis est, laetos, lubentesque videmus. *Octa.* Et quod peroptato contingit, in gymnasio, ubi cessare sine dedecore non licet, nisi ei, qui prorsus omne decus abiecerit, pudorem exuerit. *Martin.* Videris legisse animum vtriusque: id enim nuper inter nos, ego & Antonius. Sed quid potissimum? posteriorisne saeculi res, an prioris? *Oct.* Recentium memoriam nemo non tenet, veterum multi desiderant: audeo dicere, ipsas literas sine ista cognitione, non literas; neque iuris civilis scientiam, neque Philosophiam, neque Theologiam quidquam esse, praeter muta quaedam, & ignara scientiarum simulacra, si desit.

*Literas omnes
sint antiquita-
tis cognitione
nihil penè esse.*

Cornel. Latinae orationis facultatem, nisi ex veterum scriptis comparari non posse, quis dubitet? Haec verò intelligi sine antiquitatis cognitione non queunt.

* *

E c

CAPVT III.

Iuris ciuilis scientiam ex antiquitatis cognitione pendere. Quid sit apud Iur/consultos, Munus edere. Quid, Lenaro velo iudicare: ex Clemente Romano, & beato Basilio.

*Iuris ciuilis
scientiam an-
tiquitate niti,
& quare.*

*Budæus lau-
datus.*

*Locus ex lege
Charidemus.
tract. de Polli-
cit. ignoratus
ab Accursio,
& Bartolo, ex-
plicatus à Bu-
dæo.*

Iuris autem, & iustitiæ studiosis ma-
ximè necessariam hanc partem esse,
tam manifestum est, vt præstantissimorum
Iurisconsultorum testimonia pigeat recitare,
Quàm multa in duodecim tabulis, in edictis, in
legibus Imperatorum, quæ nisi lumine anti-
quitatis illustrentur, iaceant in obscuro: & cæ-
cos magistros, interpretes legum in errorem
inducant. Vnus mihi instar sit omnium Bu-
dæus, qui iuris non magis, quàm antiquitatis
consultus cūni esset, notis vetusti sæculi inuo-
luta iura explicauit, ab iis etiam ignorata, quos
iuris non interpretes, sed authores ætas poste-
rior iudicabat. *Cor.* Quàm multa Iurisconsulti
peccauerint, antiquitatis ignoracione decepti,
ipsi viderint, qui iura tractant: modò non sint
in iis, quas dicimus, litteris planè rudes, & pere-
grini. In lege, Charidemus, tract. de Pollicitat.
ita legitur: *Charidemus respondit ex Epistola,*
quam muneris edendi gratia absens quis emisit,
compelli eum ad editionem non posse. Quid hic
Accursius, & Bartolus Iurisconsultorum ocel-
li? nihil prorsus vident: neque quid munus sit,
aut editio muneris, intelligunt. Munus enim
hoc

hoc loco gladiatorum spectaculum significat, quod olim magistratus, quasi honorem sibi à populo habitum remuneraturi, in Amphitheatris edebant. Plenæ testimoniorum historiæ. Vidit etiam Budęus in suis ad Pandectas annotationibus: sed illud de ratione iudicandi sublato velo, cuius in legibus mentio, quid sit, videre nonnulli: sed quare, non item. Honorius enim Imperator l. penult. C. de Naufragiis, lib. 11. *De submersis*, inquit, *nauib. decern. mu.*, ut *lenato velo*, *istæ causa cognoscantur.* Accursius, & Platea in l. & Alciatus de verbor. signific. *Leuato velo*, interpretantur summam, quasi de plano: & Collector adagiorum subscribit. Nemo autem omnium velum reuelat, nemo quid sit leuare velum exponit, neque prouerbij reddit originem. Ea autem huiusmodi.

Seruatum olim apud Romanos, ut qui de capite iudicaturi essent, velum ad deliberandum, & scribendam sententiam obducerent, & eo reducto de tabella recitarent. Quare cum ad grauiorum causarum cognitionem velum obdaceretur, ut cum peritis iuris Prætor de sententia consultaret, neque id in leuioribus causis facere consueisset, sed de plano etiam è tribunali descendens, summam causas cognosceret: inde ductum, ut de plano, & leuato velo iudicare dicantur, qui summam, & non obseruata agendi consuetudine, aut definira ratione, iudicaret. Narratur id fecisse Lyfias Proconsul in actis Martyrum, apud Baronium Cardinalem, tomo 2. & Clemens Romanus

Locus ex l. penult. C. de naufragiis, explicatus.

Prouerbiū, Leuato velo iudicare, eius origo aperta, ex antiquo more de capite iudicandi.

Baronius Cardinalis. Clemens Romanus.

confirmat Apostolicar. Institut. lib. 2. cap. 52. cum de gentium iudiciis loqueretur. *Ille vero, inquit, si fatetur se fecisse, quod queritur, crimen, non statim mittitur ad supplicium: imò pluribus diebus cum multa deliberatione, & interiecto*

B. Basilius.

velo inquiritur in eum. Eadem ferme B. Basilius Epist. 79. ad Eustathium: Qui rerum, inquit, in hoc mundo potiuntur, quando facinorosum aliquem morte sunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & expertissimos quosque ad causa tractationem aduocant.

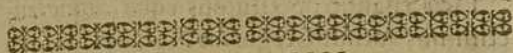
Lipsius.

Lipsius aliter interpretatur in Tacitum, lib. 13. & lenato velo, putat idem esse, quod palam, omnibus admissis. Nam vela olim prætentata Imperatorum foribus, vti apud nos Principum virorum cubiculis. Suetonius in

Suetonius.

Claudio cap. 10. Prorepsit ad solarium proximum, interq. foribus prætentata vela se abdidi. Seneca Epist. 18. Non crepuit subinde ostium, non alluab. tur velum. Idem apud Lampridium in Eligabalo, & Alexandro reperias. Sed hæc vberius lib. 2. vbi de vestitu veteri iudicantium. Et verò, Antoni hac in causa Iurisconsulti, maximè qui recentiore memoria floruerunt, secundum te litem dabunt: sed Theologi, & quidam præterea fastidiosè Christiani te ex iure manu confectum in iudicium adducent, & tecum agent iniuriatum, quòd externorum gregem inuitis in ædes obtrudas, qui falcem in alienas messes immittant. Anton. At ego meliori statu causam esse meam non optarim, quàm vt quibus ij mihi accusatoribus crimen intenderint, iisdem ipse refellam. Martin. Sanè qui

quidem, Antoni, nam illis (denuntio iam nunc)
res non erit cum Græcorum, Romanorumve
gymnasio, neque cum Athenarum Areopago,
neque cum Ægyptiorum schola, aut Persarum,
neque cum Poëtarum fabulis, atque externo-
rum historiis, aut veterum monumentis Phi-
losophorum: ciuilibus armis, & domestico
sunt Marte vincendi.

CAPVT IIII.

*De humana sapientia necessario vsu, B. Basilij,
& Gregorij Nazianzeni sententia.*

Anton. **E**Xternorum sine numero testis,
sed ij facile refutantur: nam vt
suum cuique pulchrum, ita hominem in sua
causa testimonium dicere suspiciosum. Produ-
camus igitur nostros, & cuiusmodi lege iuben-
tur, honestos in primis & qui neque lucri, ne-
que gratiæ, neque inimicitia causa ducantur.
An non eiusmodi Basilij Ecclesiæ lumen pa-
riter, atque columen: igitur Homil. de legen-
dis libris Gentilium, cum & Poëtis, & Oratori-
bus, & quibusuis aliis docuisset vtendum: *Ve-*
luti plantis, inquit, quibus propria virtus est
fructu pulcherrimo scatere, folia nihilominus ra-
mis coniuncta quemdam ferunt ornatum: sic &
anima, cui præcellens quidem veritas fructus est,
non ab re tamen exteriori sapientia circumda-
tur, sicut foliis quibusdam, umbram fructui, ac

B. Basilij testi-
monium.

Moses Aegyptiorū discipulus instructus.

Daniel Chaldaorum literas didicit.

Eruditio inter humana bona primum locū tenet.

Insulsi habendi qui eruditionē negligunt.

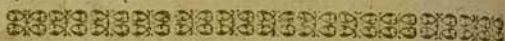
Julianus Christianos veteres Graecorum sapientiam attingere.

aspectum non intempestivum praeberentibus. Dicitur enim & Moses ille, cuius est in sapientia nomen apud omnes homines maximum, Aegyptiorum disciplinis mentem exercitatus, ita ad eius, qui est, contemplationem processisse: similiter autem & insequentibus temporibus, Daniele Babylone Chaldaeorum sapientiam dicunt didicisse, tunc denique & uinas attigisse doctrinas.

Facit à Basilio doctissimus aequè, atque sanctissimus author Gregorius Nazianzenus, qui Basilium ipsum in funere laudans: Illud, inquit, inter omnes sanae mentis homines constare arbitror, eruditionem inter humana bona primum locum tenere: non de hac nostrate solum, ac nobiliore loquor, quae contempto omni sermonis lepore, atque ornamento salutem unam, earumque rerum, quae ratione, atque animo intelliguntur, pulchritudinem arctissime complectitur: sed etiam de externa, quam plerique Christiani praeiudicio quodam iudicio, ut insidiosam, ac periculosam, & procul à Deo auerentem repudiant. Et paulò post: Quamobrem non idcirco contemnenda est eruditio, quod ita quibusdam videatur, quin potius insulsi, & praeposteri habendi sunt, qui hoc existimant, omnesque sui similes esse optarint, ut priuata eorum ignorantia communis ignorantiae tenebris obtegatur, nec quisquam ipsorum insipientiam prodatur, & coarguat.

Quid? nonne funesta illa generis humani fax turiarum tædis accensa Julianus, non tam Imperator, quam euerfor imperij, eò spectabat, cum Christianos Graecorum sapientiam edicto
veta

vetabat attingere, & Græcari suum esse dicebat, barbariem nostram, ut illud etiam robur Christianis auferret? Authorem habeo, quem proximè laudaui Gregorium, I. in Iulianum: *D. Gregorius. Nazianzenus*
Atque utinam, inquit, mihi, amicisq; meis po- *in Iulianum*
litoris literatura robur adsit, quod primum post *inuchatur.*
id, quod principem locum tenet, amplexatus
sum, atque amplexor hoc est, post diuinam. Unde
igitur hoc tibi in mentem venit, homo omnium
lenissime, & inexplebilissime, ut sermonis, &
doctrinæ humanitatis studia Christianis auferres?
unde, & qua ex causa? Quis Mercurius Logius,
ut ipse dixeris, hoc tibi in mentem induxit? Qui
Corybantes peruersi, & inuidi daemones? &c. Vi-
des quàm acriter in hæreticum inuchatur. Sor-
nel. Video atque hoc ampliùs: facere illos ab- *Absurdè fa-*
surdè, qui istam sapientiam Christianis fasti- *ciunt, qui ex-*
diosius exprobrant, cùm eius ignotationem *ternam sapien-*
exprobrare potiùs debuissent. Sed hi, ut opi- *tiam Christia-*
nor, in eam partem potiùs peccant, ut nesciant, *nis exprobrat.*
quàm ut improbent. Sed homine imperito, ut
aiebat Comicus, nihil quidquam iniustius, qui
nisi quod ipse facit, nihil probat. Sed iis ego cum
Euripide responderem, qui postulante Athenis *Euripidis acie*
populo, ut ex tragœdia, quæ tunc agebatur, *te dictum, &*
sententiam aut tolleret, aut mutaret, progres- *liberè.*
sus in scenam dixit, se ut populum doceret, non
ut ab eo disceret, tragœdias solere componere.
Eruditis verò dicam quod frigenti ad popu- *Antigenidas*
lum discipulo dixit tibicen Antigenidas: Mihi *opportune di-*
cane, & Musis. *ctum.*

CAPVT V.

*Ambrosij, Hieronymi, Chrysostomi, Augustini,
& aliorum in eadem causa testimonium.*

*Ambrosij testi
monium.*

Ost. **P**Ræclare tu ista, Corneli; sed audiamus,
si placet, Ambrosium, non fide mino-
re, quàm dignitate Doctorem, pro seipso in ea-
dem causa dicentem. *Qui cum in fide, inquit*
lib. 3. de fide, nihil, quod vituperare posset, inue-
nerit, aliquid in sermone reprehendit, agnoscat,
non solum sententias, sed etiam versiculos Poëta-
rum scripturis insertos diuinis. Nam & Gigan-
tes, & vallem Titanum prophetici sermonis series
non refugit: & Isaias Sirenas, & filias passerum
dixit: & Hieremias de Babylone memerauit,
quod habitabunt in ea filie Sirenum, ut ostende-
ret Babylonis, hoc est, confusionis secularis ille-
cebras, venustis lasciuie fabulis comparandas.
Laudat Paulus, ut Hieronymus in Iouinianum
dixit, Poëtas Epimenidem, aut Calimachum,
Aratum, & Menandrum. Quod si aliquis con-
tradicit, exponat. (inquit Hieronymus ad Galat.
3.) quomodo de communi opinione non sit sum-
ptum, vallis Titanorum in libris Regum, & Si-
rene, & Enocentauri in Isaiâ, Arcturus, &
Orion: & Pleiadas in Iob, & cetera his similia,
quæ utique vocabula gentilium fabularum, &
causas, & originem habent. Quis autem nesciat.
(Loquitur idem Hieronymus in libro de opti-
mo genere interpret.) in Moyse, & Propheta-

*Poëta, quos
laudat in Epi-
stola Pauli.*

Hieronymus.

rum voluminibus quadam assumpta ex Gentilium libris, & Salomonem ex Philosophis Tyri, & nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse? Unde in exordio Prouerb. commonet, ut intelligamus sermones prudentie, versutiasque verborum, Parabolâsque, & obscurum sermonem, dicta sapientum, & anigmata, quæ propriè dialëctorum, & Philosophorum. Hæc ille, quæ eadem Chrysostomus in Epistolam ad Titum, *B. Chrysost.* Homil. 3. Et sermone præterea 21. in illud Ephes. 6. *Nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate illos in disciplina: Non tantum in scripturis diuinis, sed in Græcorum etiam, & Philosophorum doctrina docet erudiendos.*

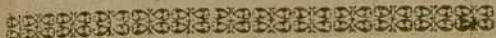
Non præteribo Augustinum, ut sanctitatis, *Augustinus.* ita doctrinæ luce omnia collostrantem, quem ego vnum ab his, qui secus opinantur, tractari vellem, ut saperent, non alieno malo, ut est in Prouerbio, sed tam multo & tam magno bono doctrinæ. Multa hic in 2. de doctrina Christiana: sed libabo perpauca. *Historia* (inquit capite 28.) plurimum nos adiuvat ad sanctos liberos intelligendos, etiam si præter Ecclesiam puerili eruditione discatur. Cap. autem 4. *Philosophi autem* (inquit) qui vocantur, si quæ forte vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tamquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum vendicanda. Deinde eruditionem istam auro, argento, & vesti comparat, quam ab Ægyptiis Dei populus extulit.

Humana sapientia auro argentoq; & vesti Egyptiorum comparatur ab Augustino.

Ac nonne, inquit, aspiciamus, quanto auro & argento & veste suffurcinatus exierit Aegyptio Cyprianus Doctor suauissimus & martyr beatissimus? Quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? ut de viniis taceam, quanto innumerabiles Greci? Quod prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quod eruditus fuerit omni sapientia Aegyptiorum. Quippe non Aegyptiis modo, sed etiam Græcis, Assyriis, Chaldaïisque litteris eruditum fuisse, docet Philo Iudæus, lib. 1. de vita Moysis.

Viri ex nostris eruditione præstantes.

Dies nos prius, quam sermo deficiat. Quid enim iudicem obruamus potius testibus, quam doceamus? Quid Iosephum, Philonem, quem Hebræum Platonem appellabat antiquitas, quid Originem, Bedam, Iustinum, Martyrem, Clementem Alexandrinum, Eusebium Cæsariensem, Arnobium, Tertullianum, aliosque commemorem? quorum eruditio tantam rebus etiam sacris lucem attulit, quanta si caruisset Ecclesia, magno certe caruisset tum præsidio, tum etiam ornamento. Quamquam quid est, cur ita existimemus, nos à Poetis, Philosophisve Græcis, Aegyptiis, externisque aliis litteris sapientiam mutuari, non verò quasi nostram, & in alieno solo repertam iudicio recuperatorio vindicare?

CAPVT VI.

Philosophos veteres ac Poëtas multa ex nostris literis accepisse. Platonem à Hieremia Propheta nostras literas edoctum, Ambrosius & Augustinus existimant. Solis currum ex Helia currum traductum. Auctores Beda, & Chrysostomus.

COR. Præclare tu Octavi, nam & Diuus Gregor. Nazianz. Gregorius Nazianzenus Oratione 1. in Iulianum, Ægyptiorum, & Phœnicum, & Græcorum eruditionem nostram esse confirmat: & stat ab eo Hieronymus in illud Amos. 5. Hieronymus. Et iustitiam in terra posuit. Ego, (inquit) puto ex hoc loco etiam Gentilem Poetam furatum fuisse, qui de rusticorum simplicitate, & beatitudine differens intulit:

Extrema per illos

Iusticia excedens terris vestigia fecit.

Beatus vero Augustinus 28. cap. lib. 2. de Doctrina Christiana: Nonne (inquit) memoratus Episcopus (de Ambrosio loquitur) considerata historia gentium, cum Platonem reperisset Hieremia Propheta temporibus profectum fuisse in Ægyptum, ubi tum ille Propheta erat, probabilius esse ostendit, quod Plato potius nostris literis per Hieremiam imbutus sit, ut illa posset docere, vel scribere, quæ iure laudantur. OCTAV. Perinde atque obscurum sit veteres Poëtas, ignoratione veri deceptos, sacras Histo

Platonem Hieremia temporibus in Ægypto fuisse, & ab eo videri didicisse, quæ scripsit.

storias in suas fabulas transtulisse.

Id adeo verum, vt dixerit Tertullianus in Apologet. Philosophos veteres instrumentum vetus interuertisse, & in suas sententias adulterasse. Sed audi tandem aliquando Iosephum lib.1. contra Appionem: *Pythagoras igitur Samius, cum sit antiquus quidem atate, sapientia verò, & Divina pietate Philosophos omnes excellens, non solum que nostra sunt agnovisse manifestus est, sed etiam emulatus ea ex multis apparet. Et quidem Hermippus libro 1. de Pythagora, cum quædam eius dogmata retulisset; Hac autem, inquit, agebat, & dicebat Iudæorum, & Thracum opiniones imitatus ac transferens in seipsum: Dicitur enim verè, quod ille vir multas Iudæorum leges in suam transtulit Philosophiam. Fuit autem etiam per civitates non ignota gens nostra: & multi iam mores ad quasdam transferunt; & emulatione digni à nonnullis habebantur. Quod manifestat Theophrastus in his, quæ scripsit de legibus. Ait enim, quia prohibent Tyriorum leges, & peregrino sacramento iurare: inter quæ sacramenta cum quibusdam aliis etiam iusiurandum, quod Corban appellatur, enumerat: apud nullos autem hoc invenitur iuramentum, nisi apud Iudæos; quod interpretatur ex Hebraica lingua, Donum Dei.*

Loquatur venerabilis Beda libro de 30. questionibus, quæst. 28. Solent (inquit) Gentiles pingere, & facere simulachrum solis, vt puerum in herbem in curru ponentes. Equos eidem quasi curru in calum potente subiungunt. Cui præterea

*Solis effigies
& unde.*

puer.

pueri aptant imaginem, quod sol quotidie nouo
 ortu natus non senescat: ut autem eidem currum,
 & equos tribuant de miraculo sumptum est. He- Solis equi, & currus ex He-
 lia, qui curru, equisq; igneis sumptus est in ca- lia Historia
 lum, quod Ioannes Constantinopolitanus autu- Ioan. Constan-
 mat, Græci enim ἥλιος, Sol dicitur sicut Sedulius tinopol.
 cecinit de ascensu Helie.

Quam bene fulminei prælucens semita celi
 Conuenit Helia, merito qui & nomine fulgēs
 Hac ope dignus erat: nam si sermonis Achivi
 Una per accentum mutetur littera, Sol est.

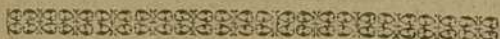
Audientes Græci ab Israelitis, quos diuinas ha- Solis & He-
 bere litteras fama prodebat, predicari, quod He- lie nomini
 lias igneo curru, & equis sit igneis ad Paradi- cognatio apud
 sum, non ad celestia translatus, vel certè hoc Græcos.
 ipsam inter alia depictum in pariete videntes,
 crediderunt vicinia decepti nominibus solis, hic
 transitum per celos esse designatum, & miracu-
 lum diuinitus factum commutauerunt in argu-
 mentum erroris. Hæc ille: quæ mutuatus certè
 videtur à Beato Chrysostomo, qui trecentos B. Chrysost.
 & amplius ante ipsum annos, eadem scripsit.
 Nam Homilia de ascensu Helie. Hinc, inquit,
 poetas, atq; pictores, in figuranda solis imagine
 exempla credo duo sumpsisse. Qui curru, atque
 equis fulgentibus ipse rutilans, atque radians &
 fluctu Oceani subleuatus inter præruptos mon-
 tium scopulos euadens, quasi ad celestia videtur
 ascendere, in similitudinem luminis eius indu-
 ctus. Sol enim Græco sermone ἥλιος, appellatur.
 Unde Helias vere ἥλιος, quoniam curru, atque
 equis fulgentibus igne de Oceani fluctu, id est, de
 mun-

Tertullianus.

mundi commotione, per montium scopulos, id est, per magnorum laborum difficultates progrediens, ad caelestia deuectus ascendit: Sed ne singula confectus Tertullianum tantum, audite in Apologetico, qui in hanc sententiam pulcre. Hoc nihil proficit veruas praestrueta diuina literatura, quo facile credam thesaurum eam fuisse posteriori cuius, sapientie. Et si non onus tamen voluminis temperarem, etiam excurrerem in hanc quoque probationem. Quis poetarum, quis sophistarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potauerit? Inde igitur Philosophi sum ingenij sui rigauerunt, ut quae de nostris habent, ea nos comparent illis, &c. Et homines glorie, ut diximus, & eloquentiae solius libidinosi, si quid in sanctis scripturis offenderunt, digestis ex in prostituto curiositatis ad propria verterunt, neque satis credentes diuina esse, quo minus interpolarent: neque satis intelligentes, ut adhuc tum sub nubilo etiam ipsis Iudaeis obumbrata, quorum propria videbantur. Nam & si quae simplicitas erat veritatis, eo magis scrupulositas humana fidem aspernata mutabat: per quod incertum miscuerunt etiam quod inuenerant certum. Quis igitur dubitare audeat, quin fabulas illi suas ex veritate traduxerint?

A P P E N D I X.

O Stendi Philosophos veteres ac legumla-
tores, multa ex Hebræorum ad se legi-
bus, & moribus trāstulisse: docet hoc præterea
Philo. Iudæus in libro de iudice, qui cum de
oculatorum fide testium ageret, *Quod*, inquit,
legis caput mihi videntur quidam e Græcis le-
gislatoribus desumpsisse ex sacratissimis Mosis
tabulis, interdixisseq; ne ex auditu feratur testi-
monium Et in libro, qui inscribitur, *Quod om-*
nis probus liber, cum Zenonis sententiam re-
tulisset, statuentis non oportere malos viros
cum probis contendere; *Cæterum*, inquit, *illa*
Zenonis sententia tanquam e fonte hausta vi-
detur ex Iudæorum legibus; in quibus, &c.

CAPVT VII.

*Deucalionis fabulā ex Noei diluuiio derivatā:
Bacchi ex aliis oraculis sacris. Elifios cāpos
sue fortunatas insulas ex Paradiso. Scyllæ, &c
Nisi commentum ex Samsonis historia.*

Mar. **E**T Iustinus Martyr Apologia 1. pro
Christianis, Deucalionis docet fa-
bulam ex Noëi diluuiio derivatam. Lucianus
autē in Dea Syria, venisse ait ad Deucalionem
eluvionis tēpore aues, bestiasq; omnes: & quæ-
cumq; sacra narrat historia, in fabulā cōvertū-
tur. *Deucalion*, inquit, *solus hominū relictus in*
secundā videlicet generationē, prudētia simul, et

Lucianus.

pie

Ex veritate in fabulam conuersa à Luciano in Dea Syria. pietatis gratia. Seruatus autem fuit hoc pastor arcam quamdam magnam, quam ipse habebat, imposuit in eam & liberis, & vxore sua conscendit. Caterum cum ipse ingrederetur, venerunt eodem & apri, & equi, & leonum genera, & serpentes, aliæque quæcumque tellure pascuntur bina ex vnoquoque genere cuncta. Hæc Lucianus:

Iosephus, Hyer. Aegyptius, & Nicol. Damascenus.

ait Iosephus in Antiquit. libris Hieronymum Aegyptum, & Nicolaum Damascenum auctores Ethnicos pro diluuiò laudat.

Bacchi fabula ex sacris oraculis. Iustin. Mart.

Quæ verò de Baccho veteres commenti sunt, ea ex sacrarum desumpta oraculis litterarum, idem qui supra Iustinus Mart. ostendit Apolog. 2. Veteres, inquit, his prophetiis auditis continxerunt Bacchum ex Jone natum viti inuenisse, vinum attribuendo eius mysteriis: ipsi vero postquam conceptus est, celum ascendisse: nempe, quia didicerunt ex Moysè, qui eos antecessit. Non deficiet sceptrum de domo Iacob: &

Ianus vere Noë.

quæ sequuntur: Nā de Iano, quem vere Noë fuisse vulgatum etiam est: nihil attingam. De cæteris, auctores habeo complures, & Ambrosium præsertim Epist. lib. 2. epist. 7. & Clementem Alexandrinum in Stromatis, qui affirmant veteres Poetas, ac Græcos præsertim, quæcumque pulchra habeant, à nostris litteris trans-

Paradisus veteribus Elisii campi, seu fortunata insula.

lisse. An non ex Mosaicis libris Paradisum accepisse veteres, prodit Nazianzenus in laudatione Basilij: quamquam appellationem illi aliam indiderunt. Nam & Elysios campos, & fortunatas, ac beatorum insulas appellant. Elysi enim quasi, αἰῶσι & ἡ ἀθάνατοι & τὸ κτήνη,

Quod

Quod à pœna soluat, quod si Samsonis ima-
ginem, alienam depereuntis fœminam, succi-
los capillos, amissam fortitudinem, ac liberta-
tem intueri velis, vbi te ad Scyllæ, ac Nisi pa-
rentis fabellam retuleris, non ouum tam ouo
simile dixeris, quàm alteram alteri narratio-
nem, Scylla enim purpureum capillum, in quo
totius regni fatum situm putabatur, parenti
Niso reseculit, & hosti, quem sibi coniugem,
inuito patre, parabat, per fraudem obtulit. Ce-
tera ex Ouidio, & aliis. Hercules autem labo-
res, vires, & ærumnas, ex Samsonis historia
Poetæ veteres depinxere. Nam eadem tempe-
state vixerunt: vt scribit Genebr. lib. I. Chro-
nolog. Hunc autem, ob admirabilem

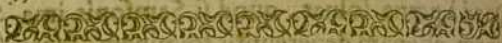
fortitudinem putatum dicit Her-
culem Augustinus 18. lib.

de ciuitate Dei,

cap. 19.

FF

Scylla ac Ni-
si fabula ex
Samsonis hi-
storia, qui vo-
rui Hercules.

CAPVT VIII.

*Tantam inter sententias etiam, ac verba inter-
dum Ethnicorum Theologorum & Sacras li-
teras similitudinem, vt facile appareat ex no-
stris literis acceptas. Ouidij locus. 1. Metam.
ex Gen. cap. 18. expressus. Dies extremi in-
ditijs pradietus à Sophocle, & Philemone.*

*Benedict. Pe-
reira, in cap.
18. Geneleos.*

*Ouid. locus
1. Met. expres-
sus ex Gen.
cap. 18.*

TAnta porrò inter nonnullas diuinæ Scri-
pturæ historias (vt scribit Doctissimus pa-
riter, atque grauissimus auctor Benedictus Pe-
reira in Genesim) atque inter quasdam prisco-
rum poetarum fabulas similitudo est, vt facile
assentiar eorum, quæ in sacra Scriptura conti-
nentur, non pauca fuisse nota veteribus illis
Ethnicorum Theologis, ac sapientibus, vel ex
sacrorum librorum lectione, vel antiqua tra-
ditione, famâque, aut fortasse ex doctrina
Chaldæorum, & Ægyptiorum, quibus pro-
pter diutinam apud eos commorationem mul-
ta Iudaicæ disciplinæ non solum pernotue-
runt, verum etiam adhæserunt. Ouidius libro
1. Metamor. Iouem in cælesti Deorum con-
sessu querentem inducit, omnia esse in terris
sceletum plena. Quibus autem verbis Moyses,
Deum hoc loco, de gente Sodomorum loquu-
tum esse narrat cum Abrahâ, iisdem penè Iu-
piter apud Poetam loquitur.

*Contigerat nostras infamia temporis aures,
Quâ cupiens falsam summo de labor Olympo,*

Et

Et Deus humana lustrò sub imagine terras.
Sacrae autem litterae sic: Dixit itaque Dominus.
Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multi-
plicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est
nimis. Descendam, & videbo utrum clamorem,
qui venit ad me, opere compleuerint: an non est
ita, ut sciam. Hesiodus, quem Diuinum appel-
lant, transtulisse multa videtur in Oper. & Die.

Nec umquā iustos inter homines fames ver-
satur,

Neque noxa.

Psalmes verò noster Psalm. 36. Non vidi iustum
derelictum, nec semen eius querens panem. Hic
etiam Psalm. 2. Et nunc Reges intelligite; erudi-
mini qui iudicatis terram. Ille verò:

O Reges, considerate etiam ipsi

Iustitiam hanc, &c.

Item Psalm. 70. Adhaesit anima mea post te. He-
siodus verò:

Non amplius respectans ad coetaneos, sed in
opere

Animum habens.

Theocritus ad huc expressius:

Operi in super animam affixam habui.

In nostris, per terram lacte & melle manantē,
rerum omnium abundantiam explicamus: au-
di Poetas, & Principem in primis Virg. Egl. 3.

Mella fluant illis, ferat rubus asper amomū,

Et dura quercus sudabunt roscida mella.

Ovidius 1. Metamorph.

Flumina iā lactis, iā flumina nectaris ibant.

Fluagq; de viridi stillabant ilice mella.

Sed puto si hæc persequar, non minora me volumina confecturum, quam sunt ab illis edita, de quibus sermo est. Quid? nonne multa etiam ex fidei nostræ mysteriis, apud Poetas reperias? Audi Sophoclem, à quo extremi iudicij dies prædictus est in hunc modum:

*Erit enim, erit illud seculorum tempus,
Cum plenum ignis thesaurum laxabit
Igneus æther: pastusq; flamma
Omnia, & terrestria, & sublimia
Cōburet insaniēs. Vbi deinde desierint omnia,
Nusquam erit fluctuum omnis gurgis;
Eritq; terra sedibus deserta, nec amplius
Volucrum genus portabit, dum ardebit.
Nam ad inferos duas semitas existimamus
Vnam iustorum, alteram iniustorum.*

*Philemonis
De extremo
iudicio sen-
sentia.*

His autem planè consonant illa Philemonis, quibus Deum omnium Dominum, omnia continentem, omniaq; iudicantem scripsit:

*Putasne tu mortuos o Nicostrate,
Omnibus delitiis in vita potitos,
Terra ita rectè iri, ut deinceps in omne tēpus
Effugerint, numen tamquam latuerint?
Est equitatis oculus, qui omnia videt:
Si enim iustus, & impius eadē conditione fu-
I, rape, furare, fraudare, misce. (turi sunt,
Errare noli: est apud Inferos iudicium,
Quod faciet Deus omnium Dominus, (ausim.
Cuius nomen formidabile ne nominare quidē*

*D. August.
sententiam ex
Euangelio a-
pud Virg. re-
perit.*

Animaduertit hoc ipsum B. August. qui lib. 2. de ciuitate Dei, cap. 27. vnā quandam apud Virgilium sententiam ex Euangelio Christi

expressam admiratur. Sed hæc & multa eius-
modi, volutanti libros tam sunt ad manum, ut
non videantur pluribus persequenda: præter-
quam quod à nobis multis in locis; prout oc-
cassio tulerit; ostendentur. Locupletandi au-
tem huius loci materiam suppediet Eugu-
binus de perenni Philosophia; Theodoretus
de curanda Græcorum affectione: quam ed-
minus mirabitur; qui animaduerterit Phœni-
ces, Ægyptios, Chaldeos, à quibus Græci etiam
didicerunt; Hebræis præceptoribus didicisse:
Anaxagoram, Pythagoram, Platonem ab Æ-
gyptiis, Hebræisq; Theologis; Orpheum etiā;
Musæum, Linum Poëtam, aliosque complu-
res, iisdem Doctoribus diuinam sapientiam
percepisse.

Theod. lib. 2.
de Princip.
Eug. lib. 7.
de Peren. c. 9.

CAPUT IX.

Hebræos à gentibus multa etiā accepisse. Mul-
ta ex sacris litteris carmine conscripta, quæ
sic Poëseos cognitione aptè explicari non
queunt. Responsio ad obiecta.

Ant. **Q**Uamquam negari omnino non
potest, quin Hebræi multa etiam
ab Ægyptiorum moribus, cum quibus 400.
ipso annos versati sunt; aut etiam ab Assyriis
& Chaldæis quorum in seruitute satis diu fue-
runt, siue etiam à Græcis, quorum disciplinis

*Hebrai Gracis
litteris eru-
diebantur in-
terdum.*

*Abrahamus
multa ex suis
posteris tra-
didit.*

*B. Petrus Do-
ctus appellat.*

*Multa de sa-
cris litteris
carminibus con-
scripta, qua
sine Poeseos
cognitione in-
sulse expli-
cantur.*

interdum, tametsi non palam, erudiebantur (vt Iosephus scripsit Antiq. libro 20. cap. vlt. & lib. 21. contra Appionem.) in suos mores traduxisse, vt supra diximus de Romanis. Sed exempla tametsi multa & perspicua sunt, ea vt se de-derunt exponuntur. Hanc tantum non prae-tereo coniecturam, Abrahamum cum ab Assyriis sine Chaldaeis originem duceret, non esse absurdum existimare, multa ex suis, sed mutata in melius, posteris tradidisse.

¶ *Nota.* Probo certè argumento, sed quid sacris litteris cum Poetis? Quærant hoc satis multis qui situri fortasse pauciores, si aut quæ à nobis sunt explicata superius calluissent: aut innumera in sacris, Poetarum more, & spiritu dicta, animaduertissent. Doctas B. Petrus fabulas appellauit, hoc est, Doctrinæ, eruditionisque plenas. Quid? nonne Iobus ille illustrissimum sanctitatis exemplar, maximam partem eorum, quæ scripsit, Heroicis, vt auctor est in eius prologo Hieronymus, versibus comprehendit? Nonne Hieremiam grauissimam, ac fœuerissimam Vatem Nanius, hoc est, funebro capite, in obitum Iosia Regis edidisse, sacrae docent historie lib. 2. Paralipomenon. cap. 35. quas à canendi artificibus iussit, vt apertis ad nabilia canerentur. Prætereo quas ille versibus lamentationes inclusit, Hierosolyma per Nabuchodonosorem extincta: nec puerorum in fortuace Babylonica, aut Regij Pileis doctrinæ totius notis insignem Poësim commemorabo. Hoc tantum dicam, quanto

sint

sint externa nostris litteris adiumento, etiam ornamento, vel illud ostendere, quod illarum ignoratione, nostræ à plerisque sæpè insulsæ, præposterè interdum, aut saltem infœliciter explicantur.

Cor. Videris timidè dicere nostris litteris externas esse ornamento. Non tecum, sed cum Basilio res illis erit; qui religionem inducant. Is enim in eo, quæ supra laudauimus de legen. lib. Gentil. *Quamobrem*, inquit, *si nostrorum sermonum ac Gentilium nulla est convenientia, nobis illorum valde conferet notitia: sin minus, eos saltem simul conferendo, differentiam discere licebit, cum ad metioris optionem; atque delectum non parum comparatio faciet.* Et inferiora sæpe collata, sint potioribus ornamento. Denique, ut definiam, quàm multa apud Chrysostomum, Dionysium Areopagitam, Petrum Chrysologum, Gregorium, Ambrosium, Nyssenum, Cyrilianum, Cyrillum, aliosque Ecclesiæ Patres, atque adèò apud ipsam Petrum Apostolum, & vetus etiam testamentum reperiās, quæ nisi Gymnasia, nisi palæstras, earumque leges noneris, perinde intelligas, atque cæcus videt. Ea non est in animo nobis persequi, sunt enim longioris sermonis, quàm instituta postular, ratio breuitatis. De his Petrus Faber Agonisticon, libris

& maxime

in 3.

FF

4

Externas litteras nostris esse ornamento. Basil.

Innumera in sacris Doct. tam Græcis, quam Latinis, in Paulò, atque adèò in veteri testam. quæ ex Gymnasio, & palæstra pendent.

CAPVT X.

Eruditio timorem, imperitia confidentiam gignit, contra imperitorum opinionem. Responsio ad Hæreticorum obiecta.

Nullus confidentior imperito.

Lucianus ex Thucydide.

Imperitia omnia noua, & rara, & inaudita.

Puerilis est ingenij, omnia se percepisse arbitrari. Chrys. in cap. 4. Epist. ad Corinth.

Mart. **S**ed quid vos ad illa vulgi? Eiusmodi qui sint litteris instructissimi, eosdem esse confidentissimos, & audere supra mensuram. **Ant.** Imò nullus est hominum confidentior imperito: nam vti periculi ignotatio vel imprudentiam fouet, vel parit contemptum, ita barbaries, & inscitia, aut gignit licentiam, aut parit audaciam. Audi Hieronymum in regula monachorum: *Eruditio, inquit, timorem creat, imperitia confidentiam.* Lucianus autem in Nigrino, siue de Philosophorum moribus, illud Thucydidis laudat in hanc sententiam: *Imperitia audaces, res autem cogitata, atque considerata timidos facit.* Enimuerò qui hoc sunt ingenio, id est, parum culto, & nulla antiquitatis cognitione limato, iis verò quæcumque offendunt noua, rara, inaudita videntur: non quia re ipsa sint, sed quia ipsi non viderint. Eò fit, vt vix negotiationem litterarum ingressi, aut doctrinæ ad cœnam inuitati, iam saturatos se, vt aiebat Apostolus ad Corinth. & factos esse diuites putent. Sed sanè, *Puerilis est ingenij* (de Chrysostomi sententia in eum locum Apostoli) *mox à principio omnia se percepisse arbitrari, & nondum*
ipsis

ipsis contactis initiis, ac si finem attigerint super-
bire. Contrà verò, nemo timidiùs, ac verecun-
diùs loquitur, quàm qui multa callet, ac plura
diligentiùs inuestigat. Quare ad hæreticorum
properemus obiecta.

Obiiciunt enim illud Deuteron. 12. *Cave, ne* *Hæreticorum*
imiteris gentes, & requiras caeremonias eorum. At *ad ea, quæ di-*
ij ignorant sapientiam Dei, attingere à fine vs- *cta sunt, obio-*
que ad finem fortiter, & disponere omnia sua- *rium, & eius*
uiter. Itaque prouisum diuinitùs est, vt multa *responsum.*
in humanos mores inducerentur, quæ ad diui-
norum fidem mysteriorum faciles credentibus
aditus compararent: maximè inter gentes, è
quibus ecclesia construenda. Tam multa igitur
illius vestigia inter omnes gentes Deus impri-
mi voluit, vt à mysteriis accipiendis cur abhor-
rerent, causam nullam haberent, sed antiquissi-
mis etiam gentium moribus, quos ipsi pro di-
uinis colerent, naturæ denique ipsius consensu
conuincerentur. Addo etiam ex Iustino Mar-
tyre, Clemente, Tertulliano, & Eusebio, demo-
nem, cum ex oraculis, & figuris futuros diuina-
ret Ecclesiæ ritus huiusmodi, illos imitari am-
bitiosè voluisse, cum ad dignitatem immeritò
vsurpandam, tum ad mortales in fraudem, per
religionis similitudinem, inducendos. Iam ve-
rò cum veræ fidei cultoribus lege illa cauetur,
ne gentium se moribus oblinant; eos intelligi
oportet, qui cum Christiana professione pu-
gnent: non illos, qui, vt aiebat B. Augustinus ab
Octauio suprà laudatus, sunt ab illis tamquam
ab iniustis possessoribus repetendi.

Iustin. Martyr
Clemens,
Tertullianus,
Eusebius.

LIBRVS DE VITA ET MORIBVS XI.

Medendi artem antiquitatis cognitione niti.

Poëta qui, & Medici? Umbra, & musce

olim in coniuius, Geronnes qui, Hispanis: &

unde dicti. Conclusio sermonis.

Anton. DE his plura fortasse, quam putavi-

mus, tamen opportuna, ut opi-

nor. Verum, ut ita se res habeat, in iuris, sacro-

rumque scientia in medendi arte, qui obtineas.

An tu Medicis hoc quoque onus imponas, ut

antiquitati studeant, & humanioribus litteris

imbuantur? Martin. Sanè: quàm multa enim in

palestra, in gymnasio, in arena, in xistis, in ther-

mis, in balneis, in vnguentis, in agris, in vrbibus,

in arboribus, atque plantis, in herbis, &

floribus, in lapidibus, in solo, in cœlo, & singu-

lis ferè orbis partibus, ad tuendam valetudi-

nem, & curanda corpora necessaria continen-

tur: quæ Philosophorum, & Poëtarum, & alio-

rum scriptorum libris explicantur: quos, nisi

qui his sit tinctus litteris, intelligere nemo pos-

sit. Laudat saepe Galenus Andromachum, Eu-

demum, Damocratem, aliosque medicos nobi-

lissimos, qui de arte multaversibus conscripse-

runt. Numero in his Orpheum, Musæum, Ho-

merum, Hesiodum, authore ipso Galeno, Pli-

nio, Pausania, Plutarcho: ac si Seruio credimus,

sive Donato, Virgilium, aliosque complures,

quos multæ vir eruditionis Tiraquellus capat.

de

Ad medendi
artē cur anti-
quitatis cogni-
tio necessaria.

Poëta qui, si-
mul & Me-
dici.

Tiraquellus.

de Nobilit. commemorat: neque libet homi-
nem compilare. Mihi vel hoc unum satis est, ut
intelligam nullam penè cognitionem, si hæc
desideretur, esse perfectam: quod quicumque
omnibus ferè artibus, aut olim excelluerit, aut
etiã nunc excellunt hac veste, hoc auro, & ar-
gento scripta sua diligentius exornarunt. No-
minarent certe complures, si ignorarentur. Sed
heus vos, videtis ut inclinaret in noctem dies? ut
Sol precipitet: ac nos ex communi lege naturæ
corpora ut eutemus admoneat? Quando igitur
nihil huic sermone deesse videtur, & reliqua
Martinus in suis Singularibus locis persequi-
tur, condicere mihi; quoniam id temporis est
ad coenam. *Corneli.* Nihil verò necesse est inui-
tare: nam ego, ut sum, quauis impudens, nisi
haberem quem umbra sectarer, inuolarem huc
musca, ubi coenam subodoratus essem.

Martin. Tu verò Corneli, à Plauti, ut opi-
nor, Poculo venis, qui sic loqueris, apud quem
ille adolescens liberum quærimbat hospitium
à muscis, id est, ab arbitris in quo, ne muscæ
quidem essent arbitri. Sed quid sit, cur te mus-
cam dicas non video. Quippe importunissi-
mum animal, & molestissimum, ut scripsit Ho-
merus, & Plautus in Mercatore. Tu verò non
importunus aduentor, sed opportunissimus
venisti socius, & conuina. Sed amabo te Cor-
neli, quid illud de umbra? *Corneli.* Hanc assiduus
in Plutarcho es, & fugit te hoc verbum? Nam
veteres, qui inuocari venirent, & hospites
darentur ab hospite, eos illi umbras dicebant.

Musca quid.

*Umbra qui,
Plutarcho.*

*Sombras His-
panis, & Gor-
rones dici, qui
umbra, &
musca, atque
eius rei causa,
& origo.*

*Parasitus An-
tiphani, &
Clementi Ale-
xandrino, mus-
ca, & quare.*

Plutarchus in Symposio 7. *Quasitum*, inquit, est quando mos cœperit, ut ad cœnam venirent, vocati non ab eo, qui prabet conuiuium; sed ab aliquo eorum, qui inuitati sunt. *Umbra*s vocant, qui hoc pacto veniunt. Videbatur autem Socrati author, qui Aristodemo persuasit, ut non inuitatus secum iret in Agathonis conuiuium. Et quidem ridiculè euenit Aristodemo, ut Socrate in via subsistente, ipse prior ingrederetur, nimirum umbra corpus præcurrent, quod à tergo lumen habet. Atque hinc, opinor, apud nos eiusmodi homines, qui sese inuocati insinuant, *Sombras*, *moscones*, & *gorrones* etiam, quasi *umbrones* dictos; & *Metergorra*, quasi *umbram* mittere; nisi dicas à verbo *immoror*, quasi *Morones*, quod morentur, & maneant in conuiuium: quod verò similis puto: nam verbum Hispanum *Engorrar*, id est, *detinere*, ab immorando ductum quis non videt? Quamquam aliam etiam huiusce vocis originem esse posse, mihi venit in mentem: nam quia qui inuocati veniunt in conuiuium, ij nimirum pudibundi etiam accedunt, & pudorem ut tegant, aut dissimulent, pileum ad frontem, oculosque demittunt; ideo dicuntur, *Metergorra*. Quasi pileum demittere, ut proximè dixi.

Sed de muscis, memini apud Antiphaneum muscam appellari parasitum: quod & Clemens Alexandrinus ostendit lib. 2. *Pædagogi*, cap. 1. Eiusmodi enim nugæ hominum præterquam quod sunt ingeniosè impudentes, etiam sunt importunè molesti.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTURÆ.

In quo ea maximè indicantur, quæ ex professo, aut cursim nouiter explicantur: nam pleraque alia, quæ tamen si laudantur, nullam ab his scriptis lucem accipiunt: ea neque desiderat lector, neque author ostentat. Moneo tamen apponi breuiter in singulis, quid præstetur: quæ verò nullam habeant notam, ea vel explicari cursim, vel aptè laudari.

EX LIBRO GENESIS.

Arnem cum sanguine non comedetis, &c. Et multa similia. Leuit. 17. & Deuteron. 12.

396

Cecidit Abraham coram Deo, & risit in corde suo. Explicatur nouiter. Et disputatur diligenter de symbolo risus.

401

Risum fecit mihi Dominus.

ibidem.

Intro

Index locorum

Introduxit Ioseph patrem suum ad Regem, &c. qui benedicens illi, & interrogatus ab eo, &c. 60

Benedicto Rege egressus est foras. Explicatur, & illustratur Hispanisim. ibidem.

EX LIBRO EXODI.

Cunctus populus videbat voces, & lampades, &c. Cursim explicatur. 204

EX DEUTERONOMIO.

Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui. Nouiter, & ex professo. 308
& deinceps.

Quasi pulchritudo tauri pulchritudo illius, cornua Rhinocerotis cornua illius, &c. Cursim, sed nouiter. 260

EX IOSUE.

Appendit funiculum coccineum in fenestra. 18

EX LIBRO IUDICVM.

Qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita ruilent. Cursim. 82

Nunquid possum deferere pinguedinem meam, qua & Virutuntur, & homines. Cursim. 384

Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, &c. Illustratur Hispanismo. 103

Si non arasseris in vitula mea; non inuenissetis propositiorem meam. Tractatur diligenter, & nouiter de vitula symbolo. 318

EX II. REGVM.

Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem. Explicatur ex ritu veteri. 360

Cadens Ioab super faciem suam in terram, adorauit, & benedixit Regi. Illustratur Hispanism. 60

Querunt extinguere scintillam meam, ut non supersit viro meo nomen, & reliquia super terram. Nouiter. 323

Abalon crexerat sibi adhuc cum viueret titulum, &c. 411

Ergone hodie interficietur vir in Israël? An ignoro me hodie factum Regem super Israël. Nouiter. 362

EX III. REGVM.

Benedixit Naboth Deum, & Regem, quamobrem eduxerunt eum, &c. Nouiter, & cum Hispanismo. 61

Non exstingues lucernam Israël. 202

EX IIII. REGVM.

Malleus, & securis, & vllum ferramentum non sunt audita in domo, cum edificaretur. 117

Et unusquisque tollens pallium suum, posuerunt sub pedibus eius, &c. 144

Destruxit quoque adiculas effeminatorum, quae erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebant quasi dimunculas luci. Nouiter, & ex professo. 153

EX LIBRO I. PARALI-

POMENON.

Omnes enim Dy populorum & dola.

112

EX

EX LIBRO IIII. ESDRÆ.

Ut daret semini Jacob legem, & generationi Israël diligentiam, &c. Verumtamen non abstulisti ab eis cor malignum, ut faceres in eis lex tua fructum. Nouiter, & cum Hispanismo. 110

Tu ergo noli timere, &c. Sed ingredere, & vide splendorem edificij, &c. 106

EX LIBRO ESTHER.

Quod ille audiens illico obstupuit, &c. 15

EX LIBRO IOB.

Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Nouiter, & cum Hispanismo. 60

Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possides, nisi in faciem benedixeris tibi. Nouiter, & cum Hispanismo. ibid.

Miseremini mei saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Nouiter ex antiquo ritu. 27

Benedic Deo, & morere, Nouiter, & cum Hispanismo. 60

Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & spes illorum abominatio anima. Illustratur etiam Hispanismo. 91

Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam pono in manibus meis? Ex professo, & nouiter, cum Hispanismo. 101

Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusvis manus pugnet contra me. Diligenter expenditur per integrum caput. Explicantur ex ritu veteri versiones, & illustrantur Hispanismo. 26

sacra Scripturæ.

- Non peccavi, & in amaritudinibus moratur
culus meus. 26
- Prædam pollicetur sociis, & oculi filiorum eius
deficient. Illustrat. Hispan. 92
- Spoliavit me gloria mea, & c. 280
- Nec est satiatus venter eius, & c. 107
- Iustitia indutus sum, & vestiui me quasi vesti-
mento, & diademate iudicio meo. Explicatur
ex ritu Verere iudicantium. 280
- Cum ridebam ad eos, non credebant, & lux vul-
tus mei, non cadebat in terra. 401
- Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio
operantibus iniquitatem. Illustratur etiam
Hispanismo. 71
- Si leuavi super pupillum manum meam, etiam
cum viderem me in porta superiorem. Noui-
ter ex more veteri, & illustratur Hispan. 30
- Et letatum est in abscondito cor meum, & oscu-
latus sum manum meam ore meo. Nouiter
cum Hispanismo. 367
- Ut desiderium meum audiat omnipotens, & li-
brum scribat ipse qui indicat. 31

EX PSALMIS.

- Reges eos in virga ferrea. Ex professo, & varie,
cum luce Hispanismi. 121
- Et tanquam vas figuli confringes eos. Aptæ &
noua explicatione diligentius & curiosius
tractatur, satis ex professo. 133
- Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudica-
tis terram. Illustratur Hispanismo. 130

Index locorum

- Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Illustratur Hispanismo.* 130
- Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Illustratur Hisp.* 71
- Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Cursim.* 75
- Parauit in iudicio thronum suum. Cursim.* 258
- Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis? Cursim.* 112
- Præquam intelligerent spine vestre rhamnum, sicut viuentes, sic in ira absorbauit eos. Explicatur etiam Hispanismo.* 43
- De vultu tuo iudicium meum podeat, oculi tui videant equitatem. Diligenter & acutè tractatur.* 90
- Posuisti ut arcum arcum brachia mea.* 117
- Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superbiorum humiliabis. Illustratur etiam Hispanismo.* 206
- Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine.* *ibid.*
- Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Curiosè ac nouiter.* 211
- Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce sermo tuo.* 73
- Quare me dereliquisti, longè à salute mea verba delictorum meorum.* 75
- Tu autem in sancto habitas laus Israel. Explicatur etiam Hispanismo.* 76
- Dominus regit me, et nihil mihi deerit, in loco pascue ibi me collocabit. Illustr. Hispan.* 129

ſacræ Scripturæ.

Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus
inebrians præclarus est.

37

Quoniam pater meus, & mater mea derelique-
runt me, Dominus autem assumpsit me. Ex
ritu veteri; Illust. Hispan.

48

Vox Domini in virtute, vox Domini in magni-
ſcentia; vox Domini confringentis cedros, &
confringet Dominus Cedros Libani. Diligen-
ter excutitur, atque illustratur.

134. 135

Firmabo super te oculos meos.

89

Exultatio mea, erue me à circumdantibus me.

75

In Domino laudabitur anima mea. Nouiter.

76

Quasi proximum & quasi fratrem nostrum sic
complacebam.

40

Subſannauerunt me ſubſannatione: frendue-
runt ſuper me denibus ſuis. Curſim.

34

Dixit iniuſtus ut delinquat in ſemetipſo, non eſt,
&c. Aptè explicatur.

346

Noli emulari in malignantibus, neque zelau-
ris facientes iniquitatem.

112

Quoniam tanquam fenum velociter aſcendit,
& quemadmodum olera herbarum cito deci-
dent. Illuſtratur Hispan. 113. Sedens aduerſus
fratrem tuum loquebaris, &c. Curſim. 35. 36

Humiliata eſt in puluere anima noſtra, con-
glutinat eſt in terra venter noſter.

360

Quare faciem tuā auertis. Ex ritu veteri.

361

In Deo laudabimur tota die.

76

Eruclauit cor meum verbū bonum: dico ego ope-
ranea Regi. Illuſtratur Hispaniſ.

64

Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.

65

Ex profeſſo & cum Hispaniſmo.

Index locorum

Speciosus forma pra filiis hominū, diffusa est gratia in labiis tuis propterea benedixit te Deus in aeternum. 261

Accingere gladio tuo super femur tuum: potentissime. ibid.

Specie tua, & pulcritudine tua intende, prospere procede, & Regna. Nouiter & ex professo cum suis Hispanis. 265

Adducentur Regi Virgines post eam, &c. 214

Vocauerunt nomina sua in terris suis. 41

Ignis in conspectu eius exardescet. Et ritu veteri. 204. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. 34

Sedens aduersus fratrem tuum loquebari, & aduersus filium matris tuae ponebas scandalum. Illustratur etiam Hispanismo. 16

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. 141

Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, &c. Usque ad Ego autem sicut oliua fructifera speravi in misericordia Dei in aeternum. Nouiter, & cum Hispanismo. 381

Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. 33. Moliti sunt sermones super oleum, & ipsi sunt iacula. Illustratur etiam Hispanismo. 381

Alieniati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab utero, locuti sunt falsa. 70

Furor illis secundum similitudinem serpentis sicut aspidis surda, & obturantis aures suas. 71

Quae non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Explicantur, & illustrentur Hispanismo. ibid.

facræ Scripturæ.

Date gloriā laudi eius. Id est magnificentiæ. 77
Coram illo procident *Ethiopes*, & inimici eius
terram lingent. Explicatur etiam Hisp. 35 &

Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum,
& honorabile nomen eorum coram illo. No-
uiter & cum Hispani. 50

Verumtamen propter dolos posuisti eis; deiecisti
eos dum alleuarentur, &c. Magna pars Psal-
mi Paraphrasi Latina & Hisp. explicatur. 42

Narrantes laudes Domini; & virtutes eius.
Explicatur Hispanismo. 77

Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum,
& pulcritudinem eorū in manus inimici. 259

Extraneus factus sum fratribus meis; & pere-
grinus filiis matris meæ. Explicatur etiam
Hisp. 67

Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inue-
terati sunt. Illustratur etiam Hisp. ibid.

Dominus regnavit, decorem indutus est, indutus
est Dominus fortitudinem. 259

Quoniam Deus magnus Dominus; & rex ma-
gnus super omnes Deos. 94

Ignis ante ipsum præcedet. 204

Laudamini in nomine sancto eius. Illustratur
Hisp. 76

Et eleuabit manum suam super eos, ut proster-
neret eos in deserto. 22

Et ut deiceret semen eorum in nationibus, & di-
spiceret eos in regionibus. Illustratur Hisp. ibi.

Suscepit eos devia iniquitatis eorum, propter in-
iustitias enim suas humiliati sunt. Explicatur
Hispanismo. 44

- Deus laudem meam ne tacueris. Explicatur Hispan. 76
- Induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora eius. Explicatur Hispan. 35
- Suscitans a terra inopem, & de stercore erigens pauperem. 360
- Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Explicatur ad ritum veteris. ibid.
- Circumdederunt me sicut apes, &c. 421
- Constituite diem solemnem in condensis. 294
- Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Illustratur etiam Hisp. 141
- Orem aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam. Illustratur etiam Hisp. ibi.
- Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. Explicatur etiam Hisp. 103
- Fortitudo mea, & laus mea Dominus. 75
- Suscipe servum tuum in bonum, non calumnientur me superbi. Explicatur, & illustratur Hispan. 50
- Filius tui sicut novella olivarum in circuitu mensae. Nouiter & cum Hispanismo. 382
- Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. 369
- Suscepisti me de utero matris meae. Illustratur etiam Hispanismo. 49. Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti. 296
- Corripiat me iustus in misericordia, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Tractatur diligenter, & illustratur Hisp. 36
- Lena manus tuas in superbias eorum. Illustratur Hispanismo. 22

Gloriati ſunt qui oderunt te, &c. Poſuerunt ſigna ſua ſigna. Explicatur etiam Hiſp. 23

EX PROVERBIIS.

Extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret. Explicatur ad ritum veterem. 22

Fauus diſtillans labia meretricis, et nitidius oleo guttur eius. 34

Si te lactauerint peccatores. 221

Si ſpoſonderis pro amico tuo, defixiſti manum tuam apud extraneum. Laqueatus enim es verbis oris tui, & captus ſermonibus propriis.

Explicatur ex profeſſo, & illuſtratur Hiſp. 29

Et veniet tibi quaſi viator egeſtas, & paupertas quaſe vir armatus. Si autem impiger fueris, veniet ut fons meſſis tua, &c. Nouiter ex profeſſo. 248. 250

Delicie meæ eſſe cum filiis hominum. Nouiter cum Hiſpaniſmo. 421

Annulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua. 47

Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat. 44

Lucerna autem impiorum extinguetur. 207

Vir iniquus lactat amicum ſuum, & ducit eum per viam non bonam. 37

Exaltatio oculorum, dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum. Explicatur, & illuſtratur Hiſpaniſmo. 205

Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur.

Explicatur Hiſpaniſmo. 58

Index locorum

- Non facias violentiam pauperi, &c. Quia indicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius. Explicatur nouiter ad ritum veterem.* 28
- Noli esse cum his, qui desigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. Explicatur etiam Hispanismo.* 29
- Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa.* 26. 27
- Ne emuleris impios, quoniam non habent furororum spem mali. Illustratur etiam Hisp. ibi.*
- Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem? Explicatur etiam Hispanismo.* 71
- Fortitudo & decor indumentum eius.* 259

EX LIBRO ECCLESIAST.

- Cunctae res difficiles; non potest eas homo explicare sermone.* 105
- Non satiatur oculus visu, nec auris auditu adimpletur. Nouiter ex professo, & cum Hispanismo.* *ibid.*

EX CANTICIS.

- Osculetur me osculo oris sui: quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Tractatur nouiter ad diligenter.* 242
- Trahe me post te: in odorem curremus unguentorum tuorum. Idem idem explicatur.* 220
- Oleum effusum nomen tuum. Tractatur æquè ac superiora.* *ibid.*

facræ Scripturæ.

*Introduxit me Rex in cellaria sua. Exultabimus;
& letabimur in te, memores vberum tuorum
super vinum. Explicatur nouiter ex ritu
nuptiali.* 220

*Nolite me considerare quod fusca sim, quia de-
colorauit me Sol.* 84

*Sicut vitta coccinea labia tua. Aptè explica-
tur.* 20

*Dilectus meus candidus, & rubicundus, &c.
Caput eius aurum optimum, comæ eius sicut
elate palmarum, nigre sicut coruus. Explica-
tur aptè, & illustratur.* 390

Electus ex millibus. Nouiter. 6. & 263

*Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore
languo.* 242

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

*Ambulamini vias difficiles. Nouiter, & cum
Hispanismo.* 106

*Venite, coronemus nos rosis, antequam marces-
cant, & utamur creatura, tanquam in iuuen-
tute celeriter. Non prætereant nos flos tempo-
ris. Curiosè explicatur, & illustratur Hispa-
nismo.* 108

*Aut obscura sacrificia facientes, aut insanie
plenas vigilas habentes.* 160

EX LIBRO ECCLESIASTICI.

*Fili, suscipe senectam patris tui. Explicatur etiam
Hispanismo.* 48

Pacifici sint tibi multi, cōsiliarius vnus ē mille. 80
Sicut enim eructant precordia fetentium, & sicut
perdix inducitur in caneam, & ut capra in
laqueum, sic & cor superborum, & sicut pro-
spector videns casum proximi sui. Nouiter, &
ex professo. 349

Est enim homo marcidus, & egens, &c. & oculus
Dei respexit illum in bono. 89

Amicus verus medicamentum vite, & immor-
talitatis. Locupletatur. 83

Pondus super se tollit, qui honestiori se communi-
cat. Illustratur Hispanismo. 108

Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subri-
dens spem dabit. 400

Et omnia opera illorum velut Sol in conspectu
Dei. 82

Et oculi eius sine intermissione inspicientes in
eum Illustratur Hispanismo. ibid.

Flores mei fructus honoris, & honestatis. Explica-
tur etiam Hispanismo. 108

EX ISAIA.

Et erit iustitia cingulum lumborum eius. 257

Et erit pro zona funiculus. 291

Et leuabit Dominus hostes Rasin super eum, &c.

In omnibus his non est auersus furor eius, sed
adhuc manus eius extenta, &c. 23

Et leuabit signum in nationes, & congregabit
profugos Israël, & dispersos Iuda colliget à
quatuor plagis terre. 7

Qui stat in signum populorum, ipsum gentes de-
precabuntur. 21

Iudicabit in iustitia pauperes, &c. 145

Et

facrae Scripturae.

- Et preparabit in misericordia solium, &c. 258
 Et erit vobis iniquitas haec sicut interruptio ceden-
 dens, & requisita in muro excelsa. 72
 Scini enim quia durus es tu, & nervus ferreus,
 &c. 119
 Sede in pulvere, &c. Vbi alia eiusmodi ex ritu
 veteri. 365
 Leuabo ad gentes manum meam, & ad populos
 exaltabo signum meum. Ex ritu veteri. 21. & 22
 Et erunt Reges nutritij tui, &c. Vultu in terram
 demisso adorabunt te, & puluerem pedum
 tuorum lingent. 358
 Excutere de pulvere, consurge, &c. 49
 Et nos putauimus eum quasi leprosum, & per-
 cussam a Deo, &c. 69
 Si posuerit pro peccato animam suam, videbit
 semen longaeuum. 396
 Dabo eis in domo mea, &c. nomen melius à filiis,
 & filiabus. 323
 Et post ostium, & retro postem posuisti memo-
 riale tuum &c. 167
 Tu Domine Pater noster, à saeculo nomen tuum,
 &c. 225
 Propter nomen meum longè faciam furorẽ
 meum, & laude mea infrenabo te. Expenditur
 nouiter, ac diligenter, vt pleraque ex supe-
 rioribus. 77
 E X H I E R E M I A.
 Ecce constitui te hodie super gentes, & regna,
 &c. 133
 Quomodo conuersa es mihi in prauum vitis alic-
 na. Nouiter, & cum Hispanism. 72
 Frons

Index locorum

*Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluit
erubescere. Nouiter.* 409

Tu es laus mea, & diem hominis non desideravi.

Nouiter, & cum Hispanismo. 78

Quomodo confunditur fur, sic confusi sunt. 15

*Ei perdam ex eis vocem gaudij, & vocem latitiae,
vocem mole, & lumen lucernae. Nouiter.* 189

*Thren. 3. Dabit in puluerem os suum, si forte sit
spes. Ex ritu veteri.* 258

*Rubicundiores ebare antiquo, saphyro pulchrio-
res, &c. Diligenter expenditur.* 390

EX BARVCH.

*Ea abiuiimus unusquisque in sensum cordis nostri
maligni, operari Deus alienis, facientes mala
ante oculos Dei nostri. Explicatur apte etiam
Hispanismo.* 111

Aperi oculos tuos, & vide. 89

*Mulieres autem circumduta funibus in viis se-
dent, succedentes ossa oliuarum. Cum autem
aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transiente,
dormierit cum eo, proxima sua exprobrat,
quod digna non sit habita, sicut ipsa; neque fu-
nis eius disruptus sit. Tractatur ex professo di-
ligenter, ac nouiter per ipsa duo capita.* 288

Coronas certe habent aureas, &c. 311

EX EZECHIELE.

*Transiens vidi te conculcari in sanguine tuo, &
dixi tibi cum esses in sanguine tuo, vine. Ex
ritu veteri.* 49

*Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa
hinc inde consuta, &c.* 152

Fecisti tibi imagines masculinas, &c. 311

sacræ Scripturæ.

Posuerunt armillas in manibus eorū, &c. 293. 311
Quo pulchrior es, descende, & dormi cum incircumcisis. Illustratur etiam Hispanismo. 260
Ecce ego extendam manum meam, ut gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent. 23

EX DANIELE.

Et digitos pedum ex parte fictiles, &c. 123

EX OSEA.

Efraim vitula docta diligere trituram. Nouiter, & ex professo, 315

Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, & odor eius ut Libanus. 283

EX AMOS.

Super vestimentis pigneratis accubuerunt iuxta omne altare, & vinum damnatorum bibebant, &c. Tractatur ex professo per multa capita, 150

EX MICHEA.

Et omnes mercedes eius comburentur, & omnia idola eius ponam in perditionem; quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedem meretricis reuertentur. Tractatur ex professo, ac diligenter. 308.
 & deinceps.

EX NAHVIM.

Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus in coccineis. 9. & 394

EX HABACV B.

Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem, videre pradam, & iniustitiam contra me? Nouiter, & aptè ad proxima. 15

EX

Index locorum

EX AGGEO.

Desideratus cunctis gentibus. Cursim, ac cum Hispanismo. 78

EX ZACHARIA.

Loquebatur in me verba bona, verba consolatoria. 62

Et ostendit mihi Dominus Iesum Sacerdotem magnum, &c. Et Iesus erat indutus vestibus sordidis. Explicatur diligenter, ac nouiter. 14

His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. 84

Quia ecce ego leuo manum meam super eos, & erunt praeda his, qui seruebant sibi, & cognoscetis, &c. Ex ritu veteri. 23

Egredietur Dominus, & praeliabitur contra gentes, & stabunt pedes eius super montem oliuarum. Diligenter, ac nouiter. 379

EX MALACHIA.

Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitia, & sanitas in pennis eius. Explicatur etiam Hispanismo. 83

EX LIBRO I. MACHAB.

Et edificabit Simon sepulcrum patris sui, &c. Usque ad, Et iuxta arma naues sculptas. Tractatur ex professo. 422

EX LIBRO II.

At ille commendatus Regi. Cursim, & Hispanè. 56

EX

EX MATTHÆI EVANGELIO.

- Sioculus tuus scandalizet te, erue eum.* 92
Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lana, ne videaris hominibus ieiunans. Explicatur ad ritum Hebræorum. 37
An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?
 Illustratur Hispanismo. 58
Simile est regnum cœlorum decem virginibus,
 &c. Tractatur parabola ex professo: vbi de ritu nuptiali Hebræorum, 214

EX B. LVCA.

- Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordie sue.* Ex professo, & cum Hispanismo. 49
Veni in domum tuam, aquam pedibus meis non acasti, &c. 38
Sint lumbi vestri præcincti, & lucerna ardenes in manibus vestris, &c. Ex professo. 223
Dico vobis, quod præcingeret se, & faciet illos discumbere, &c. Ex professo. 210
Euge serue bone, & fidelis, &c. Intra in gaudium Domini tui. 231

EX EVANG. D. IOANNIS.

- Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* 6
Sciens Iesus, quia venit hora eius. Nouiter. 419
Siquid perieritis Patrem. 324
 EX

Index locorum sacrae Scripturae.

EX ACTIS APOSTOLORVM.

Herodes autem vestitus veste Regia, &c. 278

EX EPISTOLA PAULI
AD ROMANOS.

Iniquitas nostra iustitiam Dei commendat. Explicatur etiam Hispanismo. 55

Commendat Deus charitatem suam in nobis, &c. Illustratur etiam Hispanismo. ibid.

Conformes fieri imagini filij eius. 68

AD EPHESIOS.

Ambulant in vanitate sensus sui. Explicatur Hispanismo. 71

EX I. PETRI.

Si exprobramini in nomine Christi, &c. 324

EX APOCALYPSI.

Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. 10

Et scribam super eum nomen Dei mei. 409

Habentes nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. 410

Et in fronte eius nomen scriptum Mysterium, &c. Nouiter. 409

Et amictus erat veste aspersa sanguine. Nouiter, ac diligenter. 14

INDEX

INDEX.

QVORVNDAM

LOCORVM, QUI EX

HVMANIORIBVS

litteris explicantur.

EX CATVLLO.

Ad Manlium. *De meliore nota.* 54
In quendam. *Ruborem ferreo canis exprimimus ore.* 142

EX CICERONE.

1. De Orat. *Ex iure manu conseritum vocarent.* 24
Lib. 7. Fam. Epist. 29 *De meliori nota commenda* 54

EX HOMERO.

Iliados. 1. *Procubuitque i thoro genna amplexata sinistra.* 354

EX HESIODO.

In Theogonia. *Illic Dei Inferi in interiore parte ades resonantis.* 132

EX HERODOTO.

Lib. 1. *Ad templum Veneris sedens nodis corollis*
Hh

INDEX

lisque tempora reuincta.

289

EX HORATIO.

1. lib. Epist. ad Lollium. *Que se commendat ton-*
faciue. 55
 Lib. 3. Ode. 6. *Et fingitur artub.* 137
 Lib. Ode 9. *Purpureis ales oloribus.* 387

EX IUVENALE

- Sat. 10. *Numinibus vota exaudita malignis.*
 109
 Sat. 12. *Et matutinis operatur festa lucernis.*
 191

EX MARTIALI.

- Lib. 3. in Marullum. *Qui te ferre oleum dixit in*
auriculam 32
 Lib. 6. de filio Domitiani. *Nascere Dardanio*
promissum nomen Iulo. 223
 Lib. 8. de ludis Stellæ, *Quod spectatorem te in*
laurus habet. 203

EX OVIDIO.

- Lib. 11 A mor. Elegia 3. *Inyctiam dominas in*
mea iura manus. 4
 Fastor. *Quem Venus iniecta. &c.* 25
 Libro 2. Amor Elegia 5. *Affirium femina tin-*
xit ebur. 389
 Libro 3. Amor. Elegia 12. *Præbuerant latus ves-*
 12 10

EX LITTERIS HUMANIOR.

<i>teracento dias.</i>	148
<i>Lib. 1. Fastor. Prospera lux oritur linguisque animisque funete</i>	56
<i>Libro. 1. Trist. Eleg. 4. Si vox in fragilis.</i>	114
<i>Lib. 3. Trist. Eleg. 3. Sic me dicunt aliena locum.</i>	70
<i>Lib. 1. Metamor. Magna petis Phaeton.</i>	97
<i>In Epistola. Didonis ad Aeneam.</i>	
<i>Est mihi marmorea, &c. Apposita frondes vel- lera & alba regunt.</i>	170

EX PERSIO.

<i>Satyr. 5. Teneros tu suscipis annos.</i>	46
<i>Satyr. At cum Herodis venere dies.</i>	187

EX VTROQUE SENECA.

<i>Epist. 96. Accendere aliquem lucernas Sabbathis prohibeamus.</i>	195
<i>Controuer. 2. In omnem motum corporis con- fringitur.</i>	136
<i>In Throade. Act. 3. Fata si miseros iuuant, Habes salutem, &c.</i>	425

EX TIBULLO

<i>Currumque sequuntur Matris lasciuo sidera fulua choro.</i>	222
<i>Lib. 3. Eleg. 4. Me quondam Admeti iuueas pa- uisse iuueas.</i>	127

EX LITTERIS HUMANIOR.
EX VIRGILIO.

- Egloga. 4. *Et incipient magni procedere men-*
ses. 93
Ibid. m. *Incipe parue puer risu cognoscere ma-*
rem &c. 402
Eglog. 5. *Amat bonus otia Daphnis.* 63
Georgicorum lib. 2. *Difficiles primum terra,*
collesque maligni. 104
& 109 Vbi alij quoque similes loci ex varijs
auctoribus explicantur.
Ibidem *Non mihi si lingua centum, &c. Fer-*
rea vox, Tractatur vberime & multi tum
Græci, tum Latini auctores explicantur, à
pag. 113 & deinceps.
Æneid. 1. *Quale manus addunt ebori decus,*
390
Ibid. *Sum hic sua premia laudi* 74
Ibidem. *Crinibus Iliades passis peplumque fere-*
bant. 146
Æneid. 2. *Festa velamus fronde per urbem.*
171
Ibidem. *Tyrrhenique duces, & versis Arca-*
des armis. 272
Æneid. 3. *Tumonia magnis Magna para.* 96
Æneid. 4. *Magnisque agitant sub legibus or-*
bem.
Ibidem. *Velleribus niueis, & festa fronde, &c.*
170
Ibidem. *Ipse ante alios pulcherrimus omnes In-*
ferrese socium Æneas. 252
Ibidem. *Haud illo segnior ibat Æneas, &c.*
256
Æneid.

QVI LOCI EXPLICENTVR.

Aeneid. 7. Hoc Priami gestamen erat, cum iura
vocatis, &c. 270

Aeneid. 10. Purpureum pennis, &c. 393

Ibidem. Quid tibi nunc, &c. pro laudibus istis.

74

Ibidem. Inieceret manum Parca. 26

Aeneid. 12. Obscena volucres, 37

EX LEGE.

Penult. Cod. De naufragijs. Leuato velo indi-
care 435

Ex lege Charidemus. Tract. De pollicis. Munus
edere. 434

LECTOREM MONEO.

Cum hos, tum etiam alios scriptores sacros,
profanos, Poetas, Historicos, Græcos, Latinos;

Ecclesiæ Patres, pluribus locis explica-

tos, aut illustratos: qui in singulis

paginis legentibus tam ob-

uij sunt, vt supercane-

um videatur, vel-

le omnes si-

gillatim

indica-

re.

✱ ✱
✱

HH 3

INDEX.

RERVM ET
VERBORVM.

A Bbaris Sagitta quid.	127
Abbaris sapientiæ doctor, & Abbarides quicunque doctrina florent, appellati.	128
Abire in sensum cordis, quid in sacris.	111
Abrahamus multa ex suis, posteris tradidit.	454
Accendimur ad pugnam iniuriæ monumentis ante oculos obiectis. Curiose tractatur. à fol.	10
Accubium in templis ad epulas & Venerem delibandam.	162
Actorum libri qui.	174
Adolescentium mores ad antiquam regulam exigebat Lydus apud Plantum.	428
Adorare quid.	368
Adorandi ritus.	ibid.
Adorata signa in bello.	4
Adoratae imagines Imperatorum insignis.	2
Ædes quando ramis coronatae apud Hebræos, aliasque nationes.	172. & deinceps.
Ædium cultus in festis.	192
Ægyptij arbores, pecora, & alia rubrica illinūt aduersus incendium.	18
Æneus serpens cuius rei symbolū in sacris.	118
Ænea	

INDEX

Aenea caro apud Iob	119
Æquitas causæ animos facit.	18
Æquitatem videre quid apud Regiū Psaltē.	90
Æris flores cuncta bona terrestria.	108
Ærea vox.	118
Ærea æternitatis symbolum.	ibidem
Ærea manus.	124
Æreum limen.	132
Æs inter metalla vocalissimum.	18
Æs pro ferro v surpatum.	ibid.
Alexandri thesauri, amici.	84
Albi equi & rufi Apoc.	14
Alienus, alienari, Alienatio quid in humanis, sacrisque litteris.	70
Aliena loqui.	ibid.
Alienari sunt peccatores.	ibid
Alieni filij qui.	68
Alienum, id est, vitiosum atq; corruptum.	ibid.
Alienum pro incommodo, & noxio.	ibid.
Alienata mens.	ibid.
Aliena vitis, infrugifera & stulta.	72
Alieni peruersi.	73
Alienatio operantibus iniquitatem.	69
Ambulare vias difficiles.	108
Amantium ingenium.	317
Amarum ex dulci.	34
Amicitia symbolum Sol.	80
Amicitia veterrima probanda, vt vina.	81
Amicus vt Sol vnicus.	80
Amicus aurū optimum, thesaurus ingens.	ibid.
Amicorum fidelium laudes.	ibid.
Amici idem semper animus.	ibid.

INDEX

Amicus nunquam ex animo irascitur	ibid.
Amicus molestiarum alleuamentum	82
Amicus nouus vinum nouum.	ibid.
Amici custodes amicorum vigilēs.	ibid.
Amici reip fulcrum.	ibid.
Amici lux & duces amicorum.	ibid.
Amicus verus medicamentum vitæ, & immortalitatis	ibid.
Amici veri officia.	ibid.
Amici multarum interdum origo calamitatum.	84
Amici amicorum oculi.	ibid.
Amici verba medela commoda.	ibid.
Amici sponsi, & familiares qui.	228
& 229	
Amici Regum purpurati; maximè iudices	259
Amici laudandi. 252, & quatenus laudandi.	253
Amor amarus.	85
Amor tyrannus dulcis.	ibid.
Amoris natura & ingenium	84
Amor tutatur amatos.	81
Amor melle, & felle fecundissimus.	81
Amor crudeliter ludit.	ibid.
Amoris symbolum lac.	221
Animam gestare, aut ponere in manibus.	100
& 101	
Animam esse in manibus.	102
Animi impiorum vt absint à Diuina similitudine.	69
Antigenidæ opportunè dictum.	439
Antiphanis parasitus massa ferri	124
Antiphrasi	

RERVM, ET VERBORVM.

Antiphrasi Grammaticorum reijcitur.	61
Apollo Charites & sagittas gestes quo symbo- lo.	84
Apostoli oculi Christi	87
Apprehendere disciplinam.	130
Aragonix proceres vestem mutant per Paraf- ceuem.	273
Arbores lucernatæ, vnctæ, coronatæ, & vittatæ: 208. & deinceps.	
Arguere, & statuere contra faciem, apud Dau- idem, quid;	15
Arma & fasces in luctu versa.	272
Arma & vestigia tangunt supplices.	231
Aspectus Christi cruci suffixi quid efficiat.	11
Athanasius cum luminibus, & vnguentorum profusionibus ab Alexandrinis exceptus.	236
Atheniensium Reges sine corona inter alios iudicant.	276
Attentio quæ in sacris necessaria.	56
Atri fluctus apud Virg.	397
Aurora sponatæ similis.	221
Aurea gleba Euripidi Sol;	80
Aurea, id est, pulchra.	388
Auro cinctæ puellæ.	289
Auspicari quid.	413
Auspicia opificum & Magistratum fiebant Calendis Ianuarijs.	ibid.

B.

Babyloniorum mos execrandus in prosti-
tuendis fœminis ad adem Veneris. 289
Bachi

INDEX

Bachi & Solis cur idē numē à veteribus fictū	81
Bachi fabula ex oraculis sacris,	448
Bacho & Phæbo cur æterna inuenta,	80
Bachos curas adimit,	ibid.
Barba virile decus,	368
Barbam tangunt supplices, quo argumento,	316
& deinceps.	
Basiliscus summi sacerdotij symbolum	88
Bellum iniuste susceptum frangit, atque debilitat suscipientem,	13
Benedicendi quot modi in sacris litteris,	59
Benedicere, salutare,	deinceps
Benedicere pro valedicere, & renunciare,	ibid.
Benedicere in faciem, quid apud Iob,	ibid.
Benedicere nunquam pro maledicere,	61
Benignitas Iob in debiliores,	31
Bona verba quid,	57
Bona omnia habere,	ibid.
Bona Iuno, Bona Venus, &c,	58
Bona dicere,	ibid.
Bona doti dicere,	ibid.
Bona verba in sacris,	62
Bona cælestia cor satiant,	105
Bona terrena difficilia, nunquam fædant,	ibid.
Bona terrena vix terni, vix audiri, nedum capi se sinunt,	ibid.
Bona terrenæ vitæ difficiles, deserta inaccessibilia,	106
Bona terrena flores aeris, siue tēporis, & quare,	107
Bona iustorū honorē pariter ac cōmodū habēt,	ibid.
ibid. Bonæ preces,	57.
Boni Manes,	ibid.
Boni	

RERVM, ET VERBORVM.

Boni viri pro cognatis habendi.	65
Bonitatem facere.	112
Bonum rectum.	63
Bonus dies.	ibid.
Bonus Iupiter, siue Optimus cur dictus.	ibid.
Bonum in sacris quid.	53
Bonus oculus in eisdem litteris, quid.	ibid.

C

Æci In vitia ruimus.	72
Cælum æneum.	105
Cænum suisbus gratius olet, quam vnguērū.	47
Calamo scribæ similis lingua Regij Psaltis, quare.	65
Calendæ Ianuariæ maximè olim festæ & celebres. 412, Conuiuia in his, & festus per urbem ornatus lucernarum, ac frondiū. deinceps. Manumissiones factæ. Faustæ inuicem preces. ibid. Strenæ datæ. Nihil triste dictum, factum ve, publicæ, neque priuatim. ibid. Neque vindicatum in noxios. ibid. Caligula meretricium vectigal exegit.	313
Calumniatores vita indigni.	351
Calumniatores inuidi cuiusmodi.	649
Calumniatorum supplicium.	350
Calumniatorū ingeniū, & mores. 347 & deinceps.	
Calūniatorū hirudinū similes. ibid. Itē cucurbitularum medicabilium, Naptæ, Charadrij, & canum venaticorum.	ibid.
Candidus & rubicundus sponfus.	390
Canis pretium à Dei templo reiectum.	318
Canis pretium quid. ibidem Canis impudetiæ symbolum. 321. Cantu prælia commissa.	339
Cantus, qui in bello, cuiusmodi odi.	ibid

INDEX

Capillus. Vide Cincinnus.	
Capillus purpureus.	326
Capilli Sponsi an nigri.	ibid.
Carabandæ, vt vulgo dicitur, origo.	336
Carbunculi color.	390
Caro Christi cruenta gladiis Dæmonum.	14
Causæ iniquitas frangit ac debilitat.	10
& deinceps.	
Causæ æquitas animos facit.	ibid.
Celeuma quid.	339
Cena nuptialis in sponsi domo data.	218
Cena seruis data ministrantibus dominis, interdum etiam Regibus.	219
Chaldæi purpurati in prælijs.	9

CHRISTVS.

Christus in Cruce cur in omnes orbis terræ partes spectet.	6
Christi sanguis ebibit atque operit sanguinem peccatorum.	9
Christi sanguis purpura Regia, qua sui milites in prælium ornantur.	8
Christus cur Clamidem coccineam induitur.	8
Christus in Cruce, tanquam Imperator in signo.	4
Christus signum & signifer.	5
Christus electus ex millibus.	6
Christus vere vexillatus.	ibid.
Christus lauit nos à peccatis in sanguine suo.	9

Christi

RERV, ET VERBORVM

Christi conspectus peccati odium gignit.	10
Christi conspectus sollicitos nos reddit.	ibid.
Christus in Cruce Dæmonem exanimat.	ibid.
Christi passionem spirat Ecclesia.	20
Christus etiam hostes amicè & humaniter suscipit.	22
Christi caro cruenta Dæmonis gladius.	14
Christi quæ arma in prælio contra Dæmones. ibid.	
Christus suscepit nos, quid	49 & 50
Christus ut nos ab usuris redemit, explicatur. ibid.	
Christus nos ingenuos fecit, & quod Hispanè dicitur, Hijosdalgo.	ibid.
Christi nomen quomodo nostrum.	ibid.
Christus pro nobis dissoluit.	51
Christus quare languores nostros tulerit.	50
Christus Rex per antonomasiam.	64
Christus desideratus omnibus.	78
Christi ab ortu magnidies, magnique menses fluxere.	96
Christi oculi Pontifices, & Apostoli.	87
Christi corpus fideles.	ibid.
Christi lex lacti similis.	139
Christi in nomine exprobrari.	232
Christus gentes ad se facile ac suauiter addu- xit.	134
Christus miro Dei consilio cum ramis excep- tus.	149. & 185
Christus Sponsam suam Ecclesiam suo sibi sanguine coëmit.	267
Christianorum nomē honorabile coram Deo quomodo	

INDEX

Quomodo intelligatur.	51
Christianæ disciplinæ mirabilis virtus.	128
Chrysostomus explicatus.	19
Cinadi qui.	330
Cinædicæ saltationis origo.	330
Cincinnatorum vituperatio	deinceps.
Cincinnatulus Dæmon. 335.	In cincinnatulos
Archefilai dictum mordax.	deinceps.
Cincinnati fugiendi.	
Cincinni puerorum gestamen.	
Cincinni feminarū, & quidem puellarum.	ibid.
Cincinni damnati in pueris.	ibid.
Cincinni cinædorum nota.	
Cincinni ab Ethnicis damnati. & deinceps.	
Cincinni testes libidinis.	
Cincinni in fronte velut titulus meretricum.	
Cincinni semper in probro.	ibid.
Cincinnos olim qui gestabat, vix Christianus habitus.	ibid.
Cincinni olim ad terrorem in bello.	
Cincinni damnati ab Apostolis	ibid.
Cirrus, vide Cincinnus.	
Claritudo ab studijs.	47
Coccinea tunica pugnae signum.	5
Coccinea vitta sponsæ labia.	14
Coccinea olim vestes in bello.	8
Coccineus color tutos prestare creditus.	10
Coccineus color sanguinis profusionē minatur.	
ibid. Coccineis vittis ornata tēplorū limina.	11
Coccineus funiculus olim pueris de collo suspensus, ad auertendum fascinum.	ibid.
Coccineum signum metum, & spem adfert.	10
Color paniceus pugnae signum:	5

RERVM, ET VERBORVM.

Color albus ludicri certaminis signum.	ibid.
Color flauus bellum minatur, & cognationē habet cum sanguine	20
Color coccineus cur tutos præstare creditus.	
Color roseus.	391
Commendare quid	54
Comendat Deus caritatē suam in nobis.	ibid.
Commendatus Regi.	55
Comestationes & supra ad aras	159
Cohiunctissimus, qui optimus.	67
Configere animam in sacris litteris quid.	28
Confringere idest, facere vt exiliant.	135
Confringere vas figuli deinceps.	
Confringere corpus.	ibidem
Constantinus Imp. Virgilij 4. Eglogam de Christi aduentu interpretatus est.	93
Constantini Imperatoris laborum.	3
Cor verbum eructat.	63
Cor edere.	102
Corona conuiuiales an apud Hebræos.	134
Coronæ inductæ.	238
Corona victoriæ signum.	305
Coronæ amantium quid.	ibid.
Coronata arbores.	208
Coronate fores in festis.	171
Coronarum olim nullus apud Græcos vsus.	1,4
Coronare quid.	248
Coronata femina ad templum Veneris.	292
Coronata etiam tentoria, siue diuerticula earu.	
ibid.	
Coronamenta quid.	294
Coronam qui soluit, amorem soluit.	ibid.
Coronati cur amare dicantur.	ibid.

INDEX

Coronam soluere quid.	ibid.
Coronati oliua Dijs supplicant.	342
Corpus sine oculis Ecclesia sine capite	89
Corpus Christi fideles.	ibidem.
Crinis intonsus Bacho, & Phæbo.	81
Christæ militum olim in bello purpureæ.	393
Croco sparsa humus in pompis.	236

CR V X.

C Rux signum bellicum maximè pro Gen- tibus conscribendis.	2
Crux Labaro similis cum Imperatoris imagine & titulo.	3
Crux verum Labarum à leuando labore dic- tum.	3
Crux signum cruentum, quia pugnae signum.	ibid.
Crux signum cruentum quia pro nobis contra Dæmones.	3. & 13
Crux signum coccineum in salutem credenti- bus.	8
Crucis signum purpureum milites confirmat, deterret hostes.	ibid.
Crux solitudinis symbolum.	11
Crux Christi omnes libidines, cupiditasque retundit.	11
Crucis symbola quæ.	10
Chrux lublata bonæ spei symbolum.	11
Crux ineffabilis Charitatis opus.	12
Cultus ædium in festis.	192
Cura mordent.	103

Cursor.

RERVM, ET VERBORVM.

Cursores, & emissarij qui. 249
 Cydaris Regum quid, & quo symbolo. 261
 & 262.

D.

D Aduchi pueri prælucentes. 226
 Dæmones ad cruentum Christi corpus
 contremiscunt, & franguntur. 14
 Dæmonum gladius Christus cruci suffixus.
 ibid.
 Daniel Chaldaeorum litteras didicit. 438
 Decorum quid. 262
 Decorum quæcunque tenent, ea pulcra esse
 ibid. & 269
 Desigere manum Hæbræis, quid 29
 Deformis pro imbelli. 237
 Dentes curarum symbolum 102
 Desiderare, & desiderium, quid. 78
 Detractorum mores, & ingenium. 36
 & deinceps.
 Deucalionis fabula ex Noëi diluuiio. 447
 Deuuebant se olim imperatoribus 63

D E V S.

D Eus à dando dictus. 59
 Deus laus hominum, idest, robur atque
 præsidium. 75
 Deus in sancto habitat, id est, in loco munito,
 inexpugnabili. 76
 Deus videt, & miseretur. 89
 Deum, vt aperiat tantum oculos, & videat,

INDEX

cur propheta roget.	ibid.
Deus cur Opt. Max. dicatur.	94
Deus magnus per Antonomastiam.	ibid.
Deus vere pulcher.	268
Dei symbolum lampas.	204
Dei iustitia.	55
Dei nomen liberalitatis & clementiæ	58
Dei nomen cur Principibus, & patronis olim datum.	ibid.
Dei respectus cur sæpe postulatus.	89
Dei montes, cedri, & c. cur.	99
Deorum simulacra ad ianuas.	194
Deorū genua tægūt supplices. 3 6 5. & deinceps.	
Deorū simulacra exmercedibus meretricijs.	311
Deorum vestes inunctæ.	239
Deo nihil difficile.	108
Diana Orsiloche, quid.	405
Dies hominis, quid.	78. & 100
Dies magnus, pro calamitoso.	68
Dies extremi iudicij magnus; idest bonus, iustus imprimis, deinde etiam dānatis, & quare.	99
Dies primi aduentus Domini cur etiā magnus	
ibid.	
Dies Domini magnus dicitur, quia Domini est.	
ibid.	
Difficile quid. 014.	Difficiles terræ. 105
Difficiles homines.	ibid.
Difficiles viæ.	ibid.
Difficile nihil Deo.	108
Difficile à peccatorum cano emergimus.	78
Difficultas pro inopia.	108
Dijs simillimi optimi.	67
	Dij

RERVM, ET VERBORVM.

Dijgentium Idola.	119
Dij Coronali infectis.	175
Disciplinæ Christianæ vis.	127
Discipulorum labes inferre magistris, iniquum est.	429
Dispensatoris inter seruos locus & munus.	231
& 232	
Diues quasi Diuus.	58
Diuerticula funibus distincta apud Herodotū quid.	298
Diuitiæ fugaces.	108
Docti Solis, & stellarum similes.	33.
Doctrinæ natura.	127
Doctrinæ Euangelicæ mirabilis virtus.	138
Dolor, atq; iracundia, quæ in prælio faces.	10
Dolor mutis vocem expressit.	11
Dolorem concipere quid.	72
Dolosi hominis ingenium.	33
Dolos iuxta impios Deus posuit, vt capiantur incauti.	41
Dolus bonus, & malus.	ibid.
Doli sub veri specie.	33
Domestici nō aliūde quā ex factis æstimādi.	55
Dominij quæ vis, & ratio.	27
Domunculæ luci in libris Regum, quid.	153
Doti bona dicere.	60
Dura quies apud Virgilium quid.	118
Durum, & Duriter, quid.	ibid.
E.	
Ebur antiquum.	388
Ebur ostro tinctum in delitijs olim habitum.	389

INDEX

Eboris antiqui color.	ibid.
Ecclesia, sine capite, corpus sine oculis.	87
Ecclesia iudicium petit à Christo.	90
Ecclesiæ labia coccineo cur.	20
Ecclesiæ oculi summi Pontifices.	87
Effeminati & meretrices in templo versabantur.	162
Elephantus Regiæ potentia symbolum.	366
Elisij campi Paradisus.	448
Elogia meretricum.	408
Equi albi & rufi Apocalip.	19
quid.	14
Eructare verbum.	61
Eructat verbum proprie cor.	ibid.
Eruditio inter humana bona primum locum tenet.	458
Eruditionem qui negligunt insulsi & præposterii habendi.	ibid.
Eruditionem Græcorum attingere Christianos vetabat Iulianus.	ibid.
Eruditione præstantes viri de nostris.	442
Eruditio timorem creat, imperitia confidentiam.	456
Eruditionis laus, vis, & necessitas ostensa sæpe toto libro.	24
Excelsa, quid.	167
Exponebantur olim infantes, etiam apud Hebræos. 499.	& deinde.
Exprobrari in nomine Christi, quid sit.	324
Extranei pro improbis.	69
Extraneus, peregrinus.	68
Extraneus hostis.	ibid.
Exultare	

RERVVM, ET VERBORVM.

Exultare in Domino.	75
Euangelij mira virtus.	138
Euripidis acutè dictum, & liberè.	439

F.

Fabellæ non ineptæ in calumniatores.	347
Fabulæ complures poetarum ex nostris litteris inuentæ.	448
Facere bonitatem.	113
Faces nuptiales Romanis, Græcis, Hebræis, quot.	216. & deinde.
Faces à pueris feminisque prælatæ in nuptijs.	215
Fauere linguis.	56
Fauentia mentis, & corporis.	52
Fauus distillans labia meretricis.	54
Femur deosculari, quid.	259
Femur tangere, quid.	ibid.
Ferrea vox Ferreum pectus &c.	114
Ferrea inflexibilia.	131
Ferrea virga quid sit.	131
Ferreus somnus.	114 & deinceps.
Ferreum limen.	ibid.
Ferreum pro solido.	
Ferreum inex pugnabile.	ibid.
Ferreum quod nihil ab alijs detrimenti capit.	
ibid.	
Ferreus animus, fortis.	ibid.
Ferreum cor Mortis.	ibid.
Fetri massa Antiphanis parasitus.	116
Ferrum cuius rei symbolum.	116

INDEX

Festa frons.	171
Festus ornatus rami, & lucernæ Sæpius. lib.	188
Festum luminum apud Græcos.	188
Fide iubere.	29
Fideles Christi corpus, & membra	87
Filij alieni, qui	68
Filij mendaces.	ibid.
Filij hominum, qui.	263
Filios parentum similes habere in felicitate positum.	67
Firmare oculos, quid.	89
Flauus, color cognationem habet cum sanguine.	17
Bellum minatur.	ibid.
Flores Dei fructus honoris & honestatis.	108
Flores mundi flores aeris, siue temporis	ibid.
Flores, & coronæ in principes iactæ.	183
Flores purpurei.	387
Fluctus atri, quid.	397
Folijs simile genus hominum.	186
Frangere quid.	135
Frangi artubus, quid.	136
Fugax vita mortalis.	106
Fugaces diuitiæ.	ibid.
Fulcrum Reip. amici.	82
Fundus Optimus maximus quis.	94
Funibus lecti, & tabernacula distendi solita.	161
& deinceps	
Funem dirumpi, quid Baruch.	6. 296
Funi coccineus Christi sanguinis symbolus	8
Funicul ⁹ coccineus inter puerorum ornamenta.	18
Funiculus coccineus salutis symbolum.	8
Funiculus	

RERVM, ET VERBORVM.

Funiculus pro vili Zona. 291
 Funiculorum obligatio, & disruptio, ex sacris
 magicis. 304
 Funiculi pro sertis, atq; tabernaculis, in sacris.
 Funiculi pro sertis. ibid.
 Furfurū, & oliuarū cōbustio in sacris magicis.
 302

G

Gaudium pro cena. 231
 Gentes cum cedris comparatæ. 135
 Gentes ad Christum alacres & exultantes ve-
 niunt. 136
 Gentilium ex libris quædam assumpta à Mose,
 & Prophetis. 440
 Gentilium libri quantum adiuuēt ad sacros in-
 telligendos. ibidem, & per totum librum. 5.
 Genua recidere, quid. 97. Genua tangere. 336
 Genua Dijs æquè atque hominibus in suppli-
 cando tangi solita. 365
 Genua De orū incerare. ibid. Genua misericor-
 diæ dicata. ibid.
 Genua cur tangant supplices. 368
 Genua flectere cuius rei symbolum. ibid.
 Genua tangendi mos in posteriora secula de-
 riuatus. 371
 Gestare animam in manibus. 70
 Gloriosa quæ infert Dominus super nos. 77
 Gorriones Hispanis, qui Latinis vmbra. 459
 Gymnasia quæ exercitationes pueris præscri-
 berent. 428

H

Habitare sancto quid. 76 Hæretico-
 rum obiecta cōtra eruditionis humanæ

studium dilata.	457
Hastæ olim pro Dijs.	121
Hastæ coronatæ.	175
Hebræi ad cenam vncti.	37
Hebræorum synagoga vmbri contenta.	73
Hebræorum feminae vestes Idolis dicabant, & conficiebant.	153
Hebræi somnia captabant.	158
Hebræi templum scelere polluebant.	160
Hebræorum Regum in iudicando cultus.	277
Hebræi supplices an oliuæ ramis velati.	365
Hebræi Græcis interdum litteris eruditi.	453
Hebræi an Imperatoribus, aut viris principib ^{us} cum ramis obuiam prodierint. In Appendi- ce capit. 1. 3. lib. 2. & fol.	181
Hebræi more gentium somnia captabant, quæstus gratia.	158
Hebræi stupra & adulteria in Idolorum tem- plis perpetrabant.	159
Hebræi taberuacula in Dei templo ex vestibis moliebantur ad conuiuandum.	166
Hebræorum in templo effeminati & meretri- ces versabantur.	167
Hebræorum mos in vnguentorum vsu in Ap- pendice cap. 1. lib. 3.	241
Hercules pulcer, id est, fortis.	253
Hercules verus Samson.	449
Hesiodus multa ex sacris litteris in suam poe- sim transtulit.	451
Homines ad imperium quærendi non qui pa- trij sint, sed qui optimi.	70
Hominis diem non desiderare in sacris litteris, quid.	78

RERVM, ET VERBORVM.

quid.	78
Hominum genus folijs simile.	185
Honor facile elabatur.	107
Honestus in sacris pro diuite.	ibid.
Honestatis fructus, quid.	ibid.
Hora maturitatis rerum tempus.	419
Hora Christi, quæ.	deinceps
Horæ unde dicta.	
Horæ Cæli custodes.	ibid.
Horæ lectum nuptis parant, & rosas spargunt	
172	
Horæ mortales ab inferis excitant.	421
Hosanna quid.	185. & aliàs,
Hospites pro Diis apud Scythas.	66
Hostis olim, qui nunc peregrinus.	69
Humana omnia viæ difficiles, & deserta inac-	
cessibilia.	107
Humana bona flores sine fructu.	ibid.
Humana omnia fugacia.	ibid.
Humana sapientia auro argentoque & vesti	
Ægyptiorum comparata.	438
Humanam sapientiam attingere Christianos	
vetabat Iulianus.	ibid.
Humanam sapientiam, qui Christianis expro-	
brant, absurdi.	439
Humanæ litteræ nostris sunt ornamento.	455
Humanæ sapientiæ necessarius vsus.	437
Humum fronte ferire, aut tangere, supplican-	
tium gestus.	357
Humum verrere supplicantium, maximè in	
Dijs placandis.	358
Hyppocratis filij suem respere cur dicti.	48

I Ani virga quid.	128
I anus verus, Noc.	448
Idola in templo Domini.	153
Idola ad Ianuas, & compita.	194
Idolis vestes oblatae 146. etiam ab Hebræis in templo Domini. 153. Idolum nihil est, in	
Idolū umbra, somnus, simulacrū, spectrū. ibid.	
Ieiunium non ostentandum.	38
Iesū sacerdos cur indutus vestibus sordidis contra Satanam.	15
Ignem sacerdotes cur præferrent.	201
Ignis Regiæ potentia symbolum.	204
Illiterati pro trunco, & lapide.	46
Illiterati suis similes.	47
Illuminare oculos, quid.	141
Imagines imperatorum in signis.	2
Imagines imperatorū pro numinib ⁹ adoratae.	1
Imperatores ut olim sui ciues alloquerentur.	64
Imperium optimis tamen non ciuib ⁹ demandandum.	97
Imperitis omnia noua.	456
Imperito nullus confidentior.	ibid.
Impiorum felicitas facile euanesceat.	43
Impij pro extraneis habendi.	66
Impij quantum absint à Diuina similitudine.	69
Impiorum oculi deficient.	92
Impiorum spes inanes.	ibid.
Impios prope doli, & laquei.	41
Impij	

RERVM, ET RERBORVM

Impij eleuati vt cedri libani.	42
Impiorum læticia dolore mista.	ibid.
Impij in medio suarū voluptatū capiūtur.	ibid.
Impinguare caput, in sacris quid	38
Improbi ex se alios æstimant.	344. & deinde.
Impudentiæ symbolum canis.	321
Inania quæ apud mortales speciosa.	376
Incestos amores meditari.	137
Induere maledictionem.	36
Infantes expositi.	48
Inferorum ædes resonantes.	114
Infractus venter.	115
Ingenium dolosi.	33
Ingenui discincti accumbebāt nisi milites.	146
Inicere manum, apud Hebræos.	25
Iniquitas in sacris quid.	71
Iniquitas causæ reum exanimat.	13
Iniquitas causæ vocē includit, æquitas elicit.	15
Iniquitas nostra iustitiam Dei commendat.	55
Iniquitatem operari.	71
Iniquitatem parere.	ibid.
Initiatorum vestes Dijs oblatae	147
Interruptio cedens quid.	72
Iniuriæ monumenta sub oculos posita ad vindictam inflammant.	12
Inuidi calumniatores.	349
Iob cur stultam vxorem appellarit.	27
Ionici motus.	137
Iudæi semper vmbas sectati.	73
Iudæi vitis aliena.	ibid.
Iudæi fructum legis amiserunt.	ibid.
Iudicare leuato velo.	435
Iudices	

INDEX

Iudices vt vestem mutarent in causa capitis.
273.

Iudices qua in veste iudicarent. ibid.

Iudices qui purpurati. 280

Iudicis præcipua clementia. 261

Iudicum munera. 261

Iudicum virtutes. 259

Iudicum sceptrâ. 126

Iudicum tribunalia ex polito marmore: ibid.

Iudicum apud Hebræos cultus. 277

Iudicium ius summum. 360

Iudicia olim in portis. 30

Iudicij extremi quædam signa. 262

Iudiciorum mos vetus ad terrorem incutiendum. 287

Iudicij dies cur magnus. ibid.

Iugum nouæ legis multo validius, & suauius.

III

Iuncea texta Veneri oblata. 292

Iuppiter, iuuans pater. 58

Iuris ciuilis scientiam antiquitate niti. 317

Iustitia Dei. 55

Iustitia inflexibilis Diuina lex. 133

Iustitiæ Sol quid. 82

Iusti Solis similes. ibid.

Iustorum gressus speciosi, ibid.

Iustorum opera velut Sol in conspectu Dei.
ibid.

L.

L Abarum inter signa primum. 2

L Labarum vexillum in Imperatorum imagine

RERVM, ET VERBORVM

gine coronata.	deinceps
Labarum cum titulis Augustorum	ibid.
Labarum verum Crux.	ibid.
Labarum à leuando labore.	3
Labarum Constantini.	ibid.
Labia sponsæ vitta coccinea.	20
Labia meretricis cuiusmodi.	34
Laborum venenum.	35
Lacerare carnes apud Beatum Iob, quid.	102
Lacedæmonij purpurati in bello, & quare.	9
Lacti similis Christi lex.	319
Languores nostros Christus tulit.	58
Lampas Dei symbolum.	204
Lampades in nuptijs.	211
Lampades à puellis prælatæ.	134
Lampadum nuptialium legitimus numerus	
Hebræis, quis.	216
Laquearij verbis.	28
Laqueus mellitus.	34
Laudare alios quam pulchrum.	351
Laudandi amici.	ibid.
Laudandi amici quatenus.	352
Laudari in Domino, quid.	76
Laudem perficere, apud Regium Psalterium quid.	
75	
Laude in frænare aliquem in sacris litteris, quid.	
78	
Laudes armatæ.	ibid.
Laudes Domini & virtutes eius	77
Laus virtutis præmium.	75
Laus pro virtute, & animi magnitudine.	ibid.
Laus hominum Deus, id est robur & virtus.	
	ibid.

INDEX

ibidem.	
Laus Israel.	70
Laurus ad Imperatorum ianuas perpetua.	177
Laurus Imperatorum in Iouis Gremio.	171
Lecti & tebernacula funibus distēdi solita.	362
Lecti nuptarum floridi.	112
Lectiōe capitis dolorem curari.	314
Lectio stomachi vitia corrigit.	ibid.
Letitia impiorum felle mista,	44
Leuare alicui, vel super aliquem manum, quid in sacris.	20
Leuato velo iudicare.	435
Lex noua cor lapideū abstulit, ac dedit carneum.	110
Lex vetus non abstulit cor malignum.	ibid.
Lex Diuina iustitia inflexibilis.	133
Lex Christi allicit.	141
Lex Deutoronomij de mercede prostibuli, & pretio canis in sacrariū non recipiendis, ex- plicata.	312
Leges magnæ, quid.	96
Lex Caritatis multo validior simul & suauior.	111
Legis Diuinæ mira virtus.	140
Linguis atque animis fauere.	56
Lingua calamo scribæ quomodo similis.	65
Litteras omnes sine antiquitatis cognitione pene nullas esse.	433
Lychnuchi quid.	199.
Lubricum quid.	34
Lubrica spēs, vmbra, statio &c. ibi. Lucernæ ad fenestras & ianuas in fastis & letitia publica Hebræorum.	187
Lucernæ prælatæ in nuptijs.	188
Lucernæ in excipiēdis Regibus & vitis prin- cipibus	

RERVM, ET VERBORVM.

cipibus apud varias gētes.	189	& deinde.
Lucernæ lumen perdere apud Hieremiā, quid.	190	
Lucernæ ad ianuas in sacris apud Ethnicos.	191	
Item in nuptijs.	193	
Lucernæ cur ad ianuas, & in compitis ponē- tur.	ibid.	
Lucernæ Sabbatis accensæ.	195	
Lucernarum præses ac moderatrix Minerva.	ibid.	
Lucernarum rura apud Hebræos penes Ponti- ficem.	196	
Lucernarum vsus apud Christianos	ibid	
Lucernæ ad currus in pompis.	198	
Lucernæ in Deorum cultu.	200	
Lucerna Regni symbolum.	202	
Lucerna cur Ioannes Baptista.	ibid.	
Lucerna in sacris litteris plurimum rerum sym- bolum.	206	
Lucernæ pensiles, aut varijs simulacris imposi- tæ.	208	
Lucernæ ad sacras arbores.	ibid.	
Lucerna ad lenonia ædes.	210	
Lucernarum superstitio in puerorum nomini- bus imponendis.	211	
Lucernæ vitæ symbolum.	ibid.	
Lucernæ in expectatione Domini venientis.	223	
Lucus pro Idolo luci.	154	
Lugentes puluere conspersi.	369	
	Magi-	

INDEX

M.

M Agiltris discipulorum labes inferre ini-	
quum est.	429
Magistratus oculi dicti.	227
Magnus dies iudicij cur dictus.	98
Magnus dies Domini.	ibid.
Magnus Deus Virgilio quid.	ibid.
Magnum durum, difficile.	ibid.
Magnus amor Virgilio quid.	ibid.
Magna mœnia.	ibid.
Magnæ leges.	ibid.
Magna incredibilia.	65
Magnus dies, idest, bonus, felix.	91
Magni menses, fausti, ac boni ominis	ibid.
Magnates vnde dicti.	95.
Magnus dies iezrael.	ibid.
Magni dies atque menses à Christi ortu.	ibid.
Magnum firmum, æternum.	96
Magnus Deus per antonomasiam.	ibid.
Maledicorum ingenium.	42.
Maledicendi vitium quam innatum aliquibus,	
36	
Maligni colles.	109
Malignus ager.	ibid.
Maligni aditus, Malignus ignis, Maligna Nu-	
mina.	ibid.
Malignitas quid.	ibid.
Malignitas in laudando.	ibid.
Malignum cor.	110
In maligno mundus positus.	113
Manus Domini tetigit lobum.	27

Manus

RERVM, ET VERBORVM.

Manus signum, quo ad militiam euocamur.	21
Manu aperta diligere, quid.	168
Manus post tergum connexæ supplicum, apud Hebræos. 257. & 259.	
Manum conferere, quid.	24
Manus olim in signis quo symbolo.	21
Manus iniectio, quid.	26
Manus pacis & amicitiae signum.	21
Manū iniiciēdi mos etiā apud Hebræos. ibid.	
Manum tangere, aut capere Hebræis quid.	27
Manū vades nō tāgunt in fideiussionibus. ibid.	
Manum defigere, quid in litteris sacris.	28
Manum leuare alicui, vel super aliquem in eis- dem.	30
Manum osculari apud Iobum, quid.	266
Mare purpureum.	399
Martialis explicatus. 23. & saepe alias.	
Mathei 6. locus explicatus.	37
Mausolea apud Hebræos.	307
Maximū, quod liberū est ab omni seruitute.	94
Maximus fundus quis.	ibid.
Medēdi ars antiquitatis cognitione nititur.	458
Medici & poetæ simul, qui.	ibid.
Medicis suis in vrbe locus ad disputādum.	431
Meditari incestos amores.	137
Mellitus laqueus verba dolosa.	34
Mensuræ luci in lib. Reg. quæ.	154
Meretrices summoueri solitæ.	321
Meretricis labia cuiusmodi.	34
Meretrices saltatricula.	136
Meretricum nota, toga.	151
Meretricia stragula centones	ibid.

Meretriciæ Veneris templum.	161
Meretrices velū obticiebant pudoris ergo	167
Meretriculæ palliolatæ.	ibid.
Meretrices schœniculæ.	292
Meretricibus data templorum donaria.	ibid.
Meretricium vectigal.	313
Meretricis merces à sacrario reiecta. & deinceps	
Meretrices nomen mutabant.	407
Meretrices traductæ cum elogio.	408
Meretrices nomen habuere in fronte, veluti	
publicæ libidinis mancipia.	ibid.
Mineræ peplum.	146
Mania magna.	96
Molliti sermones super oleum.	33
Montes Dei.	99
Montes oliuarum, qui.	379
Mons oliuarum Ecclesia.	ibid.
Mores adolescentum, ad antiquam regulam ex-	
xigebat Lydus.	428
Mors & Somnus fratres, Noctis filij.	120
Mors naufragium, portes sepulcrum.	425
Mortuis annumerati olim, qui à Philosophia	
defecissent.	47
Mos vngendi ante cenam apud Hebræos.	37
Mos iniieiendi manus apud gentes, atque, et-	
tiam apud Hebræos.	26
Mos mensurarum B. Dirginis ex antiquo ex-	
pressus.	154
Mos ruffeas fasciolas gestandi.	224
Mos vngendi apud Hebræos, aliasque nati-	
ones.	233
Mos vetus supplicantium.	154. & deinceps.
	totum

RERV, ET VERBORVM.

totum pene librum.	34
Mos vetus iudiciorum.	435
Moses Ægyptiorum disciplinis instructus.	48
Mundus pro patria habendus.	66
Mundi bona inania, & inaccessibilia.	109
Mundi figura præterit.	112
Musca quid.	449

N Arrare laudes Domini.	78
Naues in victoria coronata.	177
Naues sepulcris insculpta.	425
Naues supplicum velata.	374
Nauis instar vita humana.	ibid.
Nauium spolia in trophæis ac templis.	423
Nescio vos, in sacris quid.	68
Nigrum pro pulcro.	388
Nigrum quis color.	390
Nigrum pro nitenti non sumi.	ibid.
Nigri oculi, idest, puleri.	ibid.
Nodi, & corollæ, quid.	262
Nomen pro syngrapha.	37
Nomen ius, & potestas exigedi.	ibid.
Nomen Christi cur nostrum dicatur, in illo.	50
Nomen Christianorum honorabile apud Deum.	78
Nomen pro gloria, & fama.	322
Nomen, idest, posteritas, siue genus.	322
Nomen Iulij pro filio Iulij.	ibid.
Nomen Patris Christi.	324

INDEX

Nomine Christi aliquid petere, quomodo intelligi debeat. ibid.

Pro nomine Iesu idest, quia ex eius familia. 323

Nomen nouum nomen Christianorum. ibid.

Nomen mutatum à meretricibus. 407

Nomen in fronte meretricum. 409

Nota melior, quid. 53

Nota, idest, fors, aut genus. ibid.

Notæ olim dolij inuistæ. 51

O.

Obscena verba. 57

Obscenæ volucres. ibid.

Oculi Pontificiæ dignitatis symbolum. 86

Oculi Christi Pontifices eius Vicarij. ibid.

Oculi christi Apostoli. 87

Oculi pellucidi quo symbolo. ibid.

Oculi idest, iudices. 63

Oculi pericula annuntiant. ibid.

Oculi impiorum deficient. 90

Oculi nomen Magistratus apud Athenienses. 227

Oculi nigri commendati. 292

Oculus mundi Sol. 86

Oculo nihil amicius. ibid.

Oculus membrorum honoratissimus. 86

Oculus quidquid carissimum, aut optimū est. ibid.

Oculos tangere in iure iurando. 88

Oculus eloquentiæ. ibid.

Oculos

RERVM, ET VERBORVM.

Oculos firmare super aliquem.	89
Oculus bonus, vel bonus oculo.	59
Oculus super aliquem ponere in bonum. ibid.	
Oculus non fallit pedem.	90
Oculos deficere, quid.	91
Oculus Osyris in sceptro.	217
Oculos cor sequitur.	207
Oculis suis nemo laetus, sed alienis.	275
Odores. vide Vnguentum.	
Odores incensi in vijs, in pompis, in festis, in letitia.	175. 236
Officia veri amici.	83
Oleum ferre in auriculam, quid.	33
Oleum pro verbis dolosis.	ibid.
Oleum lenit, ac mordet.	35
Olei variae facultates.	ibid.
Oleum oculos maxime mordet.	ibid.
Oleum peccatoris siue amaritudinis, quid.	39
Oleum calidum aut frigidum si misceatur fri- gidis, calidisue.	ibid.
Oleum in letitia & cenis etiam apud Hebraeos.	
ibid.	
Oleum materia ceterorum medicaminum.	
ibid.	
Oleum effusum sponsi nomen.	244
Oliuarum ossa Baruch. 6. quid.	301
Oliuarum ossa cremata in lacris magicis.	302
Oliuae ramus supplicum velamentum.	373
Oliua coronantur Dijs supplicaturi.	374
Oliuarum mons Ecclesia.	379
Oliuarum montes Romani, et gentes.	ibid.
Oliua fructifera, quid.	381

- Oliuarum nouellis cur similes facti filij à Re-
gio vate. 382
Oliua æternitatis symbolum. ibid
Oliuæ similes iusti. 384
Oliua modestiæ, ac summissionis nota. ibid.
Oliuarum ex materia, cur tam multa in Dei
templo. ibid.
Oliuæ ramus, cur potius prælatus à columba
post diluuium. ibid.
Oliua cur pacis nuncia. ibid.
Olores purpurci. 387
Omen quid. 57
Omina bona habere, quid. ibid.
Omina initiis rerum inesse veteres existima-
bant. 416
Onus magnum subit, qui cum potentioribus
communicat. 103
Operari, quid. 193
Optimi Dissimillimi. 68
Optimum Maximum, quid. 95
Oprimates unde dicti. ibid.
Ornamenta olim puerorum, quæ. 19
Ornatus adium in festis, & nuptijs. 174
Osculum quod optacat sponsa quid. 243
Osculari manum apud Iobum, quid. 367
Ostentatio damnatur. 38
Os sublinere, quid. 39
Otio corpus corrumpitur. 437
Quidius explicatus. 18. & sæpe alias
Quidij locus expressus ex Gen. 504
Quis inertie, atq; imbecillitatis symbolum. 773
Quis innocentie symbolum. 873

Pedes alicubi stare, quid,	879
Peplum Mineruæ ad genua dicatum.	145
Perditio est iniquis.	71
Peregrini olim hostes dicti.	69
Periculosa ab amicis vulnera.	84
Per se purpurati in prælio.	8
Persarum Reges nunquam extra Regiam pedes exhibant.	144
Persarum tribunalia stragula veste purpurea ornata.	258
Philosophiam qui deseruissent, cum mortuis numerati.	47
Philosophi ac poetæ multa ex nostris litteris acceperunt. 443. & in Appendice capitis. 6. lib. 5.	
Philemonis de extremo iudicio sententia.	452
Pignerari quid.	152
Pignerata vestimenta, initiatorum vestes siue Deorum.	153
Pignerata vestimenta pignora iudicialia, multa nomine ablata.	155
Pityra an furfures, an oliuarum ossa, siue retri menta.	202
Plato à Hieremia Propheta nostras litteras dicit.	443
Plutonis ædes resonantes.	114
Plutonis canis ærea voce.	ibid.
Poetarum versiculi scripturis inserti Diuinis.	440
Poetas laudat in Epist. Paulus.	441
Poetarum fabulæ complures ex historia sacra traductæ.	

RERVM, ET VERBORVM.

tractatæ.	446
Pone me iuxta te, quid apud Iob.	26
Ponere animam in manibus, quid.	101
Pontifices Christi, & Ecclesiæ.	87
Pontificiæ dignitatis nota, oculi.	ibid.
Pontifices summi in decernendis rebus fidei,	ibid.
erroris expertes.	ibid.
Pontifices speculatores.	ibid.
Pontificis maximi symbolum Basiliscus.	ibid.
Portæ Inferorum Adamantina.	132
Præcincti serui ministrant.	223
Præcordia ferro rigentia.	113
Prælia cum cantu commissa apud varias gen-	339
tes.	75
Præmium virtutis laus.	356
Principes, vide Reges.	359
Procumbere, supplicantium.	41
Procumbunt in cineres supplices.	ibid.
Propter, quid significet.	ibid.
Propter pontem ædem, statuam, & alia eius-	ibid.
modi.	ibid.
Propter dolos impij positi.	ibid.
Propter viam sceleris, & propter iniquitates	ibid.
suas affliguntur impij.	ibid.
Prouerbiū Hispanū, <i>Acabarseles ha la cã-</i>	207
<i>delilla..</i>	254
Prouerbiū Hispan, <i>Ojos que no vencoraçon</i>	254
<i>que no quebran.</i>	19.
Puerum ornamenta rusticæ fasciolæ cum apud	224
gentes, tum etiam apud Christianos.	
Puerorum in Gymnasio quæ olim exercitatio-	

nes.	428
Pueri matutini in Gymnasio.	ibid.
Puerilis ingenij est omnia se percepisse arbi- trari.	456
Puer semper est qui antiqua non tallet.	423
Pulcra dicta aurea.	388
Pulcra quæ sunt eadē appellata purpurea.	387
Pulcra interdum dicta quæ sunt deformia, & quare.	388
Pulcra Hispanis quæ.	259
Pulcra mors, Pulcra, arbor, Pulcræ diuitiæ, & a- lia eiusmodi.	260
Pulcritudinis quanta vis.	253
Pulcerriums Æneas cur à Virgilio dictus Æ- neid.	252
Pulcritudo digna Imperio.	253
Pulciores olim ad Regnum euecti.	ibid.
Pulcrum pro forti:	256
Pulcritudo viri maximè in fortitudine posita. ibid.	
Pulcritudo non tam in lineamentis quam in partium consensione.	262
Pulcer Hercules, cur dictus.	256
Pulcritudo & virtus sæpe apud scriptores con- iunctæ.	265
Pulcritudo & virtus vno fere apud omnes gen- tes vocabulo appellatæ.	259
Pulcrum corpus.	261
Pulcri veteres Heroæ cur dicti ab Homero, & Virgilio.	167
Pulcritudinis nomine, virtutem poetæ com- mendant.	ibid.
Pulcri.	

RERVM, ET VERBORVM.

Pulcritudo & robur an cocant.	298
Pulcrum dici quod Optimum, maximumque in suo genere.	ibid.
Pulueris conspersio in luctu cum apud Hebræ- os tum apud alias etiam nationes.	363
Puluis assumptus in supplicando. 355. 358. & deinceps.	
Punicea tunica pugnae signum.	395
Puniceus color. V. Color.	
Purpura. V. Coccinum, & Coccineus color.	
Purpurati iudices vbi.	279
Purpurea Persarum tribunalia.	280
Purpurati in bello Chaldaei, Persæ, alijque.	9
Purpureum à purpura.	385
Purpureus color cuiusmodi.	ibid.
Purpureus ignis.	ibid.
Purpureum lumen.	396
Purpurea cæsariei.	ibid.
Purpurea dici quæ pulchra.	ibid.
Purpurare.	ibid.
Purpurei flores.	387
Purpurei olores.	ibid.
Purpureus pennis, aut cristis.	394
Purpureus color cur in bello vsurpatus.	395
Purpurea anima quid. 395 & deinceps.	
Purpureum mare. & c.	347
Pyropus quid,	360

Q.

Quam inania sint, quæ mortales in pretio
habent.

106

Quam

INDEX

Quam pulcrum alios laudare, maximè amicos,
& probos. 351

Quærendi ut imperant non qui gentiles sint,
sed qui optimi. 67

Quies dura, apud Virgilium, quid. 118

R.

R Ami arborum in rebus letis olim adia-
nuas. 173

In sacris publicis & priuatis. 174

Ramis excepti imperatores ac principes cum
apud Romanos tum etiam apud alios. 175.
& in Appendice capitis. 1. lib. 3. in indice
capitum.

Ramorum festis coronata interdum omnia
177

Ramis coronata Hebræorum fores ac fene-
stræ in festis. ibid.

Item Christianorum. 178

Ramos an Hebræi aliquando Regibus, prin-
cipibus ut viris Hierosolimam ingredienti-
bus aliquando prætenderint. 177. & in Ap-
pendice Capitis 13. libri. 2. in Capitulo in-
dice.

Cum ramis Christus Hierosolimam exci-
pitur, tanquam verus Deus verusque Rex.

184

Rami in adoratione usurpati. 186

Rami supplices, qui. 374

Rami triumphales iidem, qui supplices. 375

Recta verba, quæ in sacris litteris. 64

Reges

RERVM, ET VERBORVM.

Reges vt olim sui ciuis alloquerentur.	65
Regere in virga ferrea Psalm. 2. 91. 86. 87.	
Res Persarum nunquam extra Regiam pedites conspecti.	144
Reges Lulitanorum iudicaturi in causa capitis vestem mutabant.	271
Reges Atheniensium sine corona inter alios magistratus iudicabant, quo symbolo.	276
Regibus olim hastæ pro diademate	122
Regibus à Deo sceptra.	122
Regius cultus in iudicando apud Hebræos.	278
Regium munus, iudicare.	ibid.
Regibus olim, & principibus viris cum sertis, floribus, & vnguentis obuiam itū à Gentibus, Christianis interdum, atque etiam Hebræis, 174. & deinde, & in Appendice capit. 12. lib. 2. in indice,	
Regnum splendida seruitus.	376
Regni symbolum lucerna.	203
Regni affectari cur Christus falso ab Hebræis acculatus.	184
Regum Cydaris quid ostendat, & deinde,	261
Rex Regum & Dominus dominantium cum Deus in factis literis dicitur, vt intelligi debeat.	263
Res cuncte difficiles, quid.	103
Reum exanimat causæ iniquitas.	13
Rhetores ac Philosophi versari soliti in Gymnasio.	419
Ridere bene velle.	404
Risus	

INDEX

Risus bonæ spei symbolum.	400
Risus affibilitatis argumentum.	401
Risus grati animi, letitiæ summisionis, beneuolentia incipium.	ibid.
Risus in pueris bonæ indolis argumētum.	404
Risus boni ominis signum.	ibid.
Roma in sacris litteris Babylon & meretrix cur appellata.	408
Romani vncti ad cenam.	37
Romanorum Regnum ferro comparatum.	135
Romani complures ad Hebræorum sacrariumque transferant.	165
Romani montes oliuarum appellati in sacris litteris.	379
Romanorum mos in excipiendis Imperatoribus. 176. & deinceps.	
Romani Cedri Libani appellati in nostris litteris.	185
Romani Imperatores. V Imperatores.	
Romani Pontifices. V. Pontifex.	
Russea fasciola inter puerorum ornamenta.	16. 224.

S.

Sacerdotij summi symbolum basiliscus.	87
Sacerdotes, & Ecclesiæ patres oculi sunt Ecclesiæ.	ibid.
Sacrificia olim ex bonis fiebant damnatorum.	
Sacerdotes olim cur ignem præferrent.	201
Sacrificia Deorū, epulæ hominū cōsecutæ.	116
Sacra	

RERV, ET RERBORVM

- Sacra anchora, sacra fames, & similia. 100
 Sacris corpore pariter atque animis operan-
 dum. 56
 Sagitta Abbaris Solis radius. 123
 Salus per Christi sanguinem. 8
 Salutis symbolum purpureus color. ibid.
 Salutantes cur dextra deosculentur. 367
 Salutare & benedicere idem. 60
 Saltandi ars in bello primum vsurpata. 336. &
 deinde.
 Saltationis, quæ vulgo Carabanda origo vnde.
 337
 Saltatio cirædica damnata nō solum à nostris
 sed etiam ab Ethnicis. ibid.
 342. 343
 Sanguis cur peccati symbolum. 9
 Sanguis pro anima, etiam in nostris litteris.
 365. & deinceps.
 Sanguis Christi quasi sementis Martyrum. 396
 Sapientia. D. Humana sapientia.
 Sceptrum olim virga ferrea. 121. & 126.
 Sceptrum doctrinæ symbolum. 124
 Sceptrum Ioui in concionando. ibid.
 Sceptrum Deo præcipuum. ibid.
 Sceptra Reges à Deo habent. ibid.
 Sceptri perennitas. ibid.
 Sceptrum gestat Apollinis sacerdos quo sym-
 bolo. 126
 Sceptrum habet Achilles in concionando.
 ibid.
 Sceptra ducum in bello. ibid.
 Sceptra

Sceptra Iudicum.	ibid.
Schænos, schænum, quid.	290
Schæniculæ meretrices.	291
Scortantis animæ munera execrabilia.	314
Scortum, vide Meretrix, Femina.	
Scyllæ ac Nisi fabula ex Sansonis historia.	449
Scithæ hospites maximè colunt.	66
Scythæ homines non cuiates sint perpendunt sed quàm probi.	ibid.
Senis ingenium.	431
Sepulera vt olim insculpta.	424
Sepulcrum quasi vitæ portus.	ibid.
Sepulcro Machabæorum cur naues insculptæ.	ibid.
Sermonis eadem virtus quæ lectionis.	431
Serui linteis præcincti ad mensam ministrant.	
223	
Seruorum varia genera, & munera.	231
Seruo bono & fideli quid Christus promittat cum dicat se illum super omnia bona con- stitutum.	231. & 232
Seuerus imperator meretriciùm vectigal su- stulit.	313
Seueritatem Iudicij vox significat interdum in sacris litteris.	260
Signum, vide Crux.	
Signum Coccineum, vide Coccineum.	
Signa olim cum manus symbolo.	11
Signa & fasces in luctu versa.	172
Signum tollere, quid.	621
Signum rubrum cum hominis capite etiam apud Hebræos.	6
	Signa

RERVM, ET VERBORVM.

Signa in bello cum Imperatoris imagine & titulo.	2
Adorata, & locata in templis.	4
Iuratum per ea, vti per numina.	33
Similitudo parentum in liberis.	67
Sinæ in festis lucernas ad fenestras, arboris, pergulasque accendunt, In Appendice cap. 15. lib. 2 in indice. Flores etiam & odores spargunt.	ibid.
Sol amicitiae symbolum.	80
Sol vnus, vnicus amicus.	80
Sol Euripidi aurea gleba.	ibid.
Sol Homero restis aurea.	ibid.
Soli semper intonsus crinis, & æterna iuuenta, quo symbolo.	ibid.
Sol in eclipsi obscuratur nobis, sed ipse tenebras non recipit.	ibid.
Solis & Bacchi idem numen.	ibid.
Soli dicati leones cur.	81
Solis similes qui Deum amant.	ibid.
Sol in conspectu Dei iustorum opera.	82
Sol iustitiæ id est, benignitatis.	ibid.
Solis in radijs siue in pennis salus.	ibid.
Sol vt commoditates multas, ita etiam multas calamitates infert, vt & amicitia.	83
Sol mundi oculus.	86
Sol cur sponsi similis.	221
Solis equi, & currus, & Phætonis fabula ex Heliae Historia.	445
Solis & Heliae nominum cognatio.	ibid.
Somnia veteres, etiam Hebræi captabant in templis.	158

INDEX

Somnus ferreus,	119
Somnus seculi inexcitabilis.	ibid.
Somnus & Mors fratres.	ibid.
Speciosi pedes.	83
Spes impiorum inanes.	92
Spes lubrica.	43
Spondere, quid.	25
Sponsam sibi Christus sanguine coemit Eccle- siam.	207
Sponsarum Christi labia cuiusmodi.	20
Sponsi similis Sol, aurora sponsæ.	221
Sponsi nomen quanti sit apud sponsam.	244
Sponsa cubile suum lectumque floribus, & vnguentis spargit. 244. & in Appendice cap. 1. lib. 3. in capitulum indice.	
Sponsa venienti sponso vnguenta profundit in Appendice cap. 1. lib. 3. in capitulum indi- ce.	
Sponsi colloquium quam dulce sponsa.	243
Sponsi nomen oleum effusum.	244
Sponsor, & fideiussor.	50
Spreta virtus pro supplicio est.	13
Statio lubrica.	43
Statuarum inscriptio. DEVOTI NVMI- NI, &c.	64
Stomachi vitia lectio corrigit.	430
Strata vnguentis sparsa.	244
Stupra inter aras admissa. In Appendice cap. 11. lib. 2. in cap. indice.	
Styx oceani filia.	114
	Suem

RERVM, ET VERBORVM.

Sublinere os.	39
Suem resipere, quid.	46
Superborum natura & mores.	348
Superbi ægre ferunt aliarum præstantiam.	66
supplicationes, & supplicia, quid.	156
Supplicantium gestes, 355. & deinceps.	
Supplices barbam & genua tangunt apud varias gentes.	355
Supplices ad genua procumbunt.	356
Supplices vt olim accepti & tractati.	360
Supplices aspernari impium.	361
Supplicibus fauere Regium est, ac Diuinum.	362
Supplices in bello arma, & vestigia tangunt.	365
Supplices cur genua tangant.	ibid.
Supplices oliuæ ramos prætendunt.	370
Supplices rami. 371. vittati.	373
Supplices apud Hebræos an oliuæ ramis velati.	ibid.
Supplicum vittæ quid significant.	ibid.
Susceptor, sponsor, fideiussor.	50
Susceptor noster Christus.	ibid.
Suscepit nos Christus quasi expositos infantes	49
Suscipere quid in sacris externisque litteris.	47
& deinceps.	
Suscipere, fideiubere.	49
Suscipere in bonum, quid.	
Suspiciosi sunt improbi.	349

INDEX

Suspiciamur de alijs eadem quæ nos ipsi peccamus. ibid.

Suspiciosos facit homines peccatum. ibid.

Symbolum curarum ac sollicitudinum dentes

103

Symbolum actionum manus. ibid.

Symbolum regni lucerna. 204

Symbolum iudicariæ potestatis ignis ibid.

Symbolum Dei lampas ignea. ibid.

Symbolum amoris & doctrinæ lac 221

Symbolum cõuiuiorum ac deliciarum vinum. ibid.

Symbolum amicitiaæ Sol. 80

Symbola amantium flores, & mala. 242

Symbolum clementiaæ, & seueritatis in iudice
purpura, & cydaris. 261

Symbolum victoriaæ in amore, corona. 306

Symbolum lasciuiaæ vitula. 315

Symbolum impudentiaæ canis. 321

Symbolum misericordiaæ genua. 365

Symbolum Regiaæ potentiaæ Elephantus. 366

Symbolum impotentiaæ genuflexio. ibid.

Symbolum fidei potentiaæ liberalitatis & felicitatis dextera. 397

Symbolum inertiaæ atque imbecillitatis, ouis.

377

Symbolum æternitatis aliarumque rerum oliua. 382

Symbolum humanaæ vitæ nauis. 425

Symbolum firmitatis & durationis ferrum.

115

Taber-

- T**Abernacula funibus distenta 162
 Tabernacula ex frondibus vestibúsue facta in templis ad conuiuandum. 165
 Permissa etiam Christianis iuxta Ecclesias in Appendice capitis. 10. lib. 2. in Indice capitum.
 Tabernacula in sacris funiculi voce significatur. 297
 Tangere Hebræis quid. 27
 Tangit manus Dei aliquem; quomodo intelligi debeat. ibid.
 Tangere barbam & genua, supplicantium gestus. 355
 Tangere humum fronte, eorundem. 357
 Tangere siue ferire humum fronte apud Moschobitas, summissionis ac deditiois signum. ibid.
 Templorum limina purpureis olim vittis ornata. 19
 Tempia stupris & comestationibus plena: interdum etiam apud Hebræos. 160
 in Appendice cap. 10. lib. 2. in capitum indice.
 Templum meretriciæ Veneris. ibid.
 Tempia vittata. 170
 Templorum donaria è meretricijs mercedibus & admeretricias mercedes reuoluta. 311. & deinde.
 Tetram lingere, quid. 358
 Terræ difficiles. 105
 Textrices in templo Hebræorū mulieres, quæ. 155

INDEX

Theſaurus amicus verus.	80
Theſauri Alexandro amici.	84
Tituli in cellis & in fronte meretricum.	407
& deinde.	
Tituli ſervorum in frontibus.	410
Tituli ad memoriam poſteritatis ædificijs inſcripti, vel inſculpti.	ibid.
Tituli in frontibus Apocalyp.	ibid.
Toga meretricum nota apud Romanos, apud Græcos pallium.	151
Togæ hæc nota nihil ad Hebræos pertinet.	
	152
Tollere ſignum quid, & cuius rei ſymbolum.	
	6.21
Tollere libros aut exponere parentibus liberū.	
	45

V.

V Ades percufferint ne aut prehenderint manus debitorum, creditorūque, apud Hebræos.	24
Vanitas in ſacris litteris, quid.	71
Vas figuli cur appellentur mortales.	134
Vas figuli confringere Pſal. 2. quid.	136. & 72. & aliàs.
Vbera pro amoribus, & delitijs in ſacris litteris	138. & 220
Vbera cur ſponſo data.	ibid.
Vbera pro ſuauitate, dulcedineque ſermonis.	ibid.
	Vestiſ

RERVM, ET VERBORVM.

Vectigal ex meretricio questu Caligula exegit

313

Vectigal apud Græcos etiam ex canibus.

318

Vela mensis intensa. 164

Velamina ex herbis floribúsque interdum facta. ibid.

Velamina inundæ Veneris causa vbi facta.

166

Velo meretrices utebantur verecundia causa.

167

Veneficiorum ritus quidam. 303

Veneficiaa matoria ad soluendos, & inducendos amores. ibid.

Venenum labiorum. 36

Veneris ad templum feminæ Babylonicae hospites præstolantur. 290

Veneri vouebantur amicæ. 155

Veneri merces olim data vt meretrici.

309

Veneri nummos offerunt prostitutæ. 395

Venus Schænis. 291

Venus cur meretrix dicta. 310

Venter infractus. 115

Verba amicorum medela commoda. ibid. 83

Verba dolosa cur olei similia fecerit Regius

Vates. 33

Verba dolosa mellitus laqueus. 34

Verba blanditiarum. ibid.

Verba bona. 57

Verba male ominata, aut nominata.

ibid.

- Verba obscæna. ibid.
 Verba Recta. 63
 Verbum bonum quod Regius Propheta eru-
 ctavit. ibid.
 Verbum bonum non nisi è bono corde. ibid.
 Verbenæ quid. 376
 Vespertilionum similes sycophantæ calumnia-
 tores. 39
 Vestes aspersæ sanguine in pugna aduersus
 Dæmonem. 14
 Vestes in prælio cruento colore cur probare.
ibid.
 Vestes unguentis sparsæ etiam apud Hebræos.
 23. & deinceps.
 Vestes Iesu Sacerdotis cur sordidæ. ibid.
 Vestes obuiam Scratæ Catoni ex prouincia
 decedenti. 143
 Vestes Christo substratæ Regē Deumque de-
 monstrant. ibid.
 Vestes Creato Regulo Agareni substrarunt in
 bello Grannatensi. 144
 Vestes legato Pontificis Galli substernunt.
ibid.
 Vestes Iehu substratæ cum Rex creatus est.
ibid.
 Vestes olim ad Deorum pedes, & genua oblatae
 145
 Vestes initiatorum Dijs offerebantur. 148
 Veste stragula ornata templorum pauimenta
 in festis. ibid.
 Vestes initiatis texebant Hebrææ mulieres.
 154

RERVM, ET VERBORVM.

Vestēs Romani mutabant in causa capitis iudicaturi. 271. & deinceps.

Vestem mutabāt in eadem causa Lusitani Reges. ibid.

Vestem mutant Aragoniæ procures per Parascenem. 273

Vestibus strata viæ, qua nuptialis pompa processura erat. 143

Vestibus strata viæ in Deorum pompis. 148

Vestimenta dignerata non sunt meretricum nota. 151

Vestimenta pignerata initiatorum vestes. 152

Vestimenta pignerata deuotionis, aut initiationis insigne. 155

Vestimenta pignerata pignora iudicialia. ibid.

Vestimenta pignerata, ex damnatorum supplicij. 156

Vestimenta obligata, quid. 152. & 164.

Vestitus iudicum apud veteres an peculiaris. 270

Veteris ac nouæ legis discrimen. 111

Viæ sparsæ vnguentis in pompis. 236

Viæ strata vestibus in Pompis, aut in excipendis Regibus. 148

Viator quid in sacris externisque litteris. 249

Viatori cur similis paupertas. ibid.

Victores olim in certaminibus preconio renuntiati. 75

Victoriæ in amore symbolum corona. 306

Videt Deus, & miseretur.	89
Videt homo, sed vindictam.	ibid.
Videre æquitatem, quid.	91
Videre Dei, benefacere est.	89
Vina effusa in pompis.	175
Vinum damnatorum.	156
Vinum quid in sacris.	220
Vinum nouum amicus nouus.	81
Vinum odoriferum.	240
Vinum Nardinum.	ibid.
Vinum vnguentis olim condiri solitum.	ibid.
Vincula Veneris in sacris magicis.	300
Vincula soluit, qui amore solui, necti, qui im- plicare se, vel alium cupit.	ibid.
Vinculorum omnis obligatio ad Venerem spectat.	ibid.
Vincula sibi in manus iniicit qui pro alio spō- det.	29
Vires frangit causæ iniquitas, addit æquitas.	
13	
Vires & pulchro an in vno corpore coeāt.	268
Viri boni pro cognatis habendi.	66
Viri per antonomasiam dicti homines.	167
Virga ferrea quid.	121
Virga ferrea sceptrum.	126
Virga ferrea perenne sceptrum.	122
Virga ferrea iustitia inflexibilis.	124
Virga Moïsis.	127
Virga Iani aduersus stryges quo symbolo.	
ibid.	
Virga ferrea Christi doctrina.	129
Virga ferrea pedum pastoris.	134. & 129

RERVM, ET VERBORVM

Virga ferrea doctrinae soliditas, & æternitas.

130

Virga vigilans apud Prophetam quid. ibid.

Virga ferrea quid. 85. & deinceps.

Virga Iani, quid.

128

Virga Circes, Mercurij, Palladis, quid.

ibid.

Virgilius sæpe explicatus. V. indicem litterarum humaniorum.

Virtutem amissam quaerimus.

13

Virtus contempta pro supplicio est. ibid.

Virtutis præmium laus.

75

Virtutem laudis nomine intelligi in nostris, externisque litteris. ibid.

Virtus viri pulcritudo.

256

Virtus & pulcritudo sæpe coniunctæ. 283

Virtutis & pulcritudinis vnum fere vocabulum.

264

Virtutem sub nomine pulcritudinis poetæ commendant. 268

Virtus siue fortitudo in sacris litteris, pulcritudinis nomine significatur. 264

Virtutem oderunt inuidi.

13

Virtus & robur tauri, pulcritudo tauri.

265

Vita fugax.

107

Vita humana instar nauis.

425

Vitiosi, iidem suspiciosi.

346

Vitiosi proni in scelera.

314

Vitta Coccinea.

20

Vittata templa funiculis coccineis.

19

Vittata

IN DEX

Vittata templa, aræ, hostiæ.	170
Vittæ Deum.	ibid.
Vittati supplices rari.	377
Vittæ supplicum quo symbolo.	ibid.
Vitula lætitiæ symbolum.	313
Vitula in sacris, quid.	318
Vixit olim pro mortuus est mali ominis vitan- di causa.	62
Vmbracula è vestibus facta.	165
Vmbracula & lecti ad conuiuandum ad Deo- rum aras.	162
Item ad Venerem incundam.	166
Vmbracula ex ramis facta, & vittis coronisque redimita.	301
Vmbracula, vide Tabernacula.	
Vmbræ & simulacra sunt deliciarum, Mundi delitiæ.	108
Vmbræ qui olim dicti.	49
Vnguenta profusa per vias in sacris, nuptiali- busque pompis. 234. & deinceps.	
Vnguenta profusa in aduentu principum viro- rum.	236
Vnguenta columbæ irrorant in Alexidis con- uiuio.	237
Vnguenta pro Corollario conuiuis data.	239
Vnguentis vinoque odorifero sparsa pauimē- ta.	236
Vnguentis sparsa triclinia.	217
Vnguentis coronæ perfusæ.	ibid.
Vnguentorum luxus.	238
Vnguentis sparsa pene omnia, vestes, parietes, soleæ, &c. 238. & 239	

Vnguentis

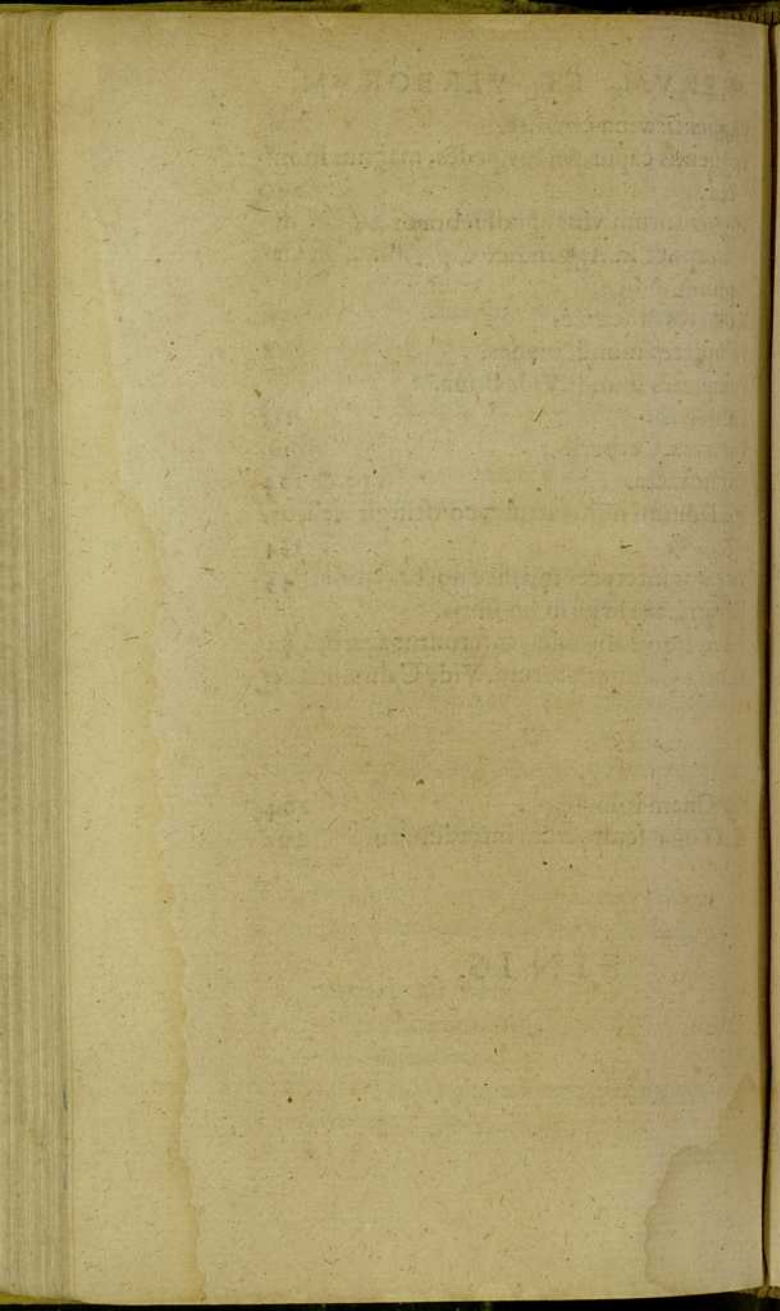
RERVM, ET VERBORVM.

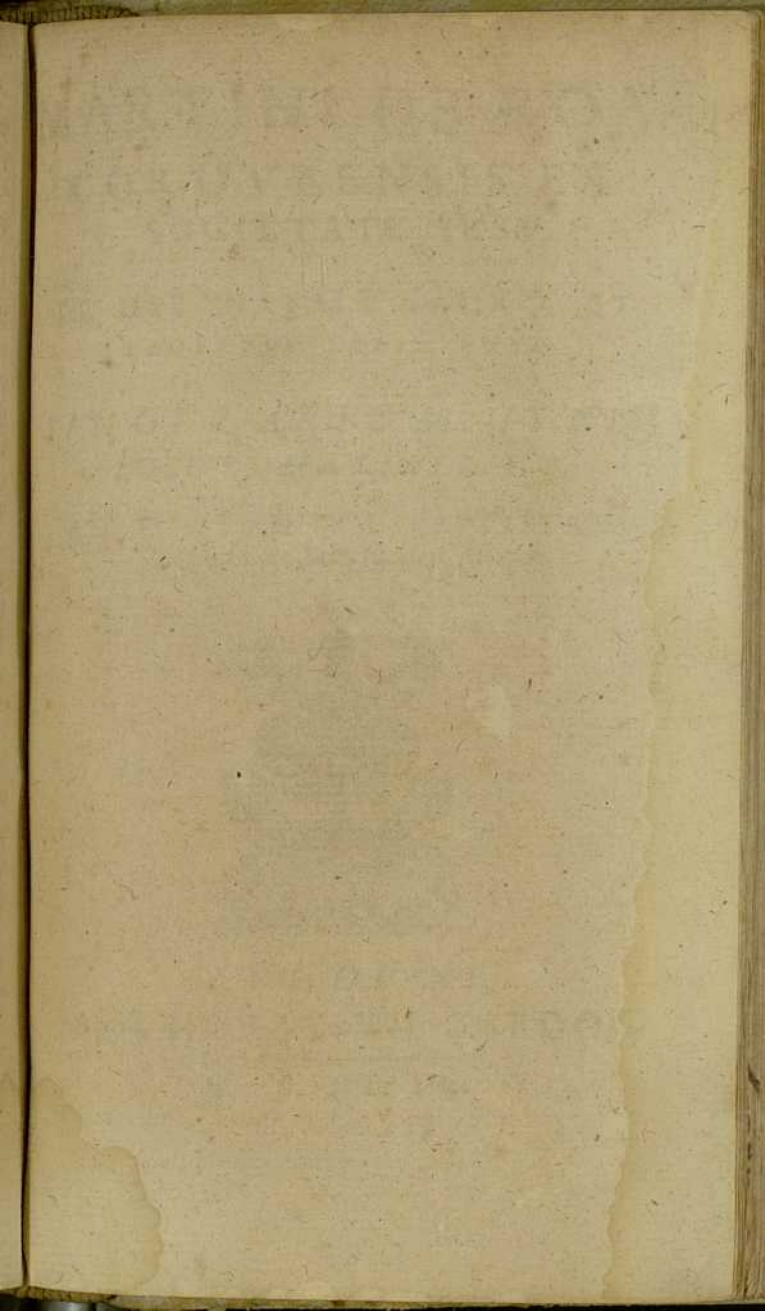
Vnguentis vina condita.	ibid.
Vnguentis caput, pectus, pedes, magnus in un-	
cta.	240
Vnguentorum vsus apud Hebræos. 241. & de-	
inceps, & in Appendice cap. 1. lib. 3. in Ca-	
pitum. indice.	
Volucres obscænæ.	57
Voluptates mundi inanes.	108
Voluptates mundi. Vide Bona.	
Vox ferrea.	113
Vox ærea Cerberi.	ibid.
Vox infracta.	113. & 124
Vox Domini mira virtute, confringit cedros,	
&c.	134
Vulgatus interpres mirificè doctus latinè.	45
Vulgati Laus sæpe in his libris.	
Vulnera quæ ab amicis inferuntur acerba.	84
Vulnera Calumniatorum. Vide Calumniator.	

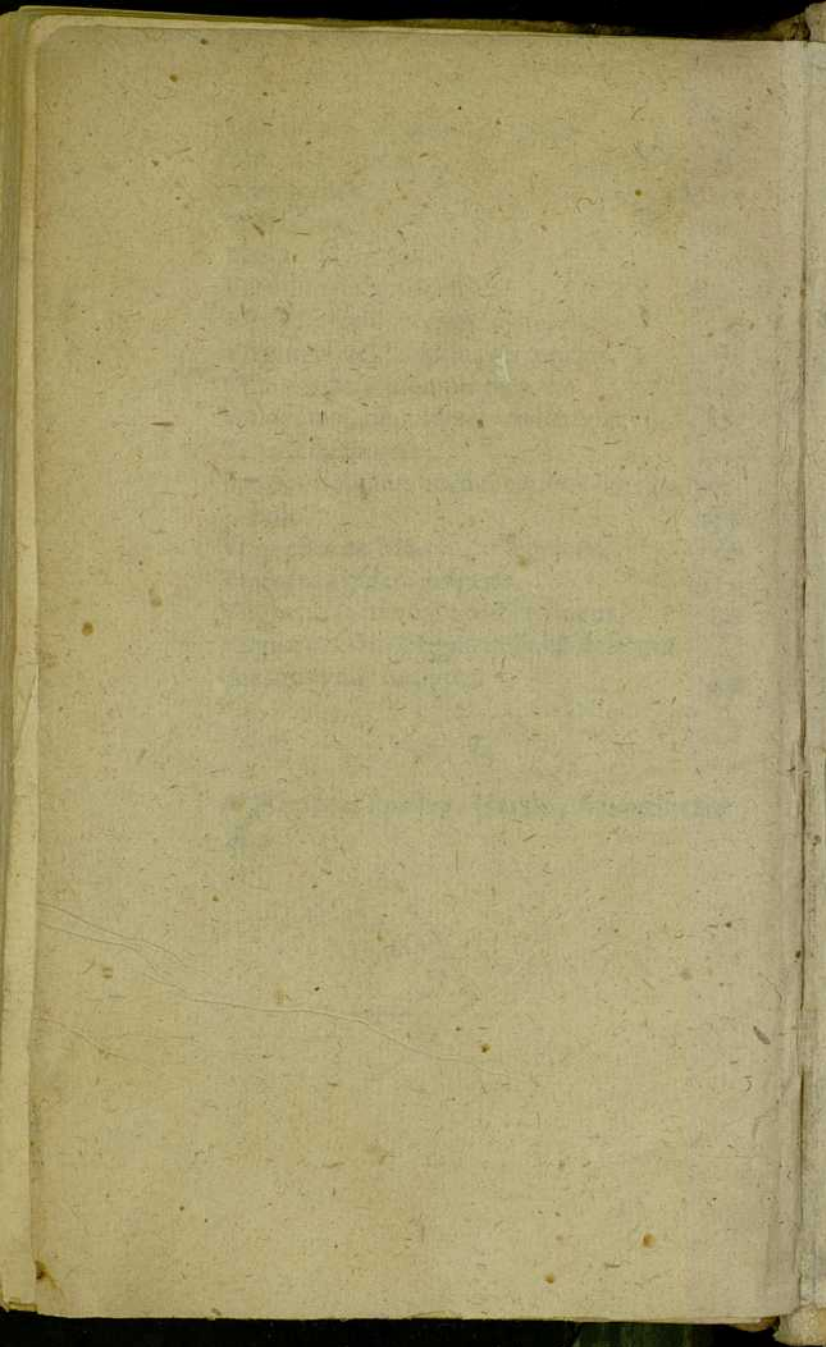
Z.

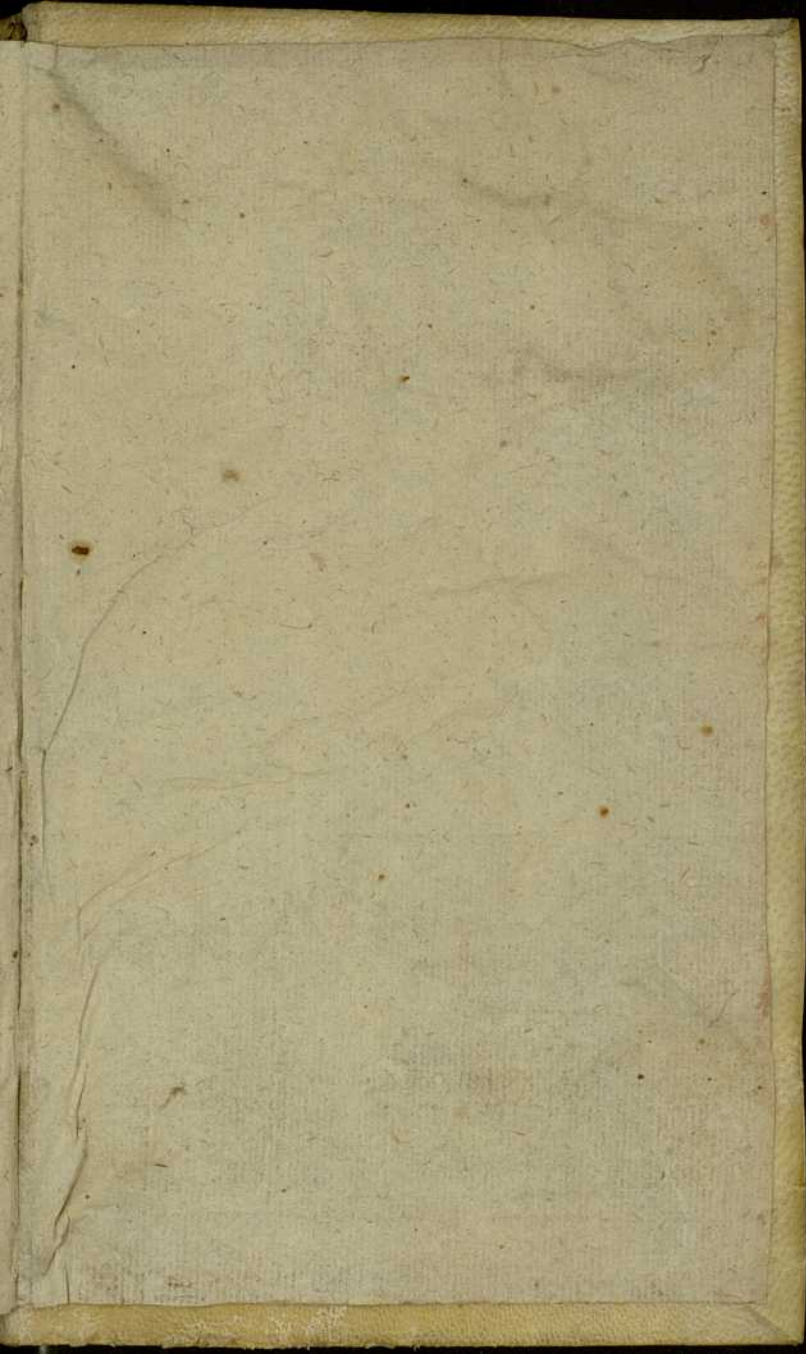
Zonam soluere.	294
Zonæ feminarum interdum aureæ.	292

FINIS.

R
S
Et d

